

ΙΣΤΟΡΙΑ

-134-

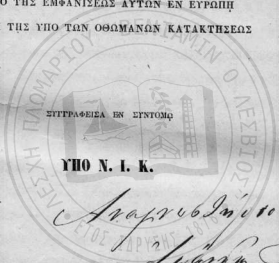
ΤΩΝ

~~5/2 20.88~~

ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

920 B

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΑ ΕΝ ΕΓΚΛΟΜΩ

ΥΠΟ Ν. Ι. Κ.

*Αναρροβινισον Βενια
Σωανδ Βογιγιο*

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1877

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἄνωφελής δὲν εἶναι ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καθ' ὃν τοσαῦτα ἰσχυρὰ ἀμφισβητήσεις περὶ Βουλγαρικοῦ ἔθνους καὶ βουλγαρικῶν ὀρίων ἐν τε τῇ διπλωματίᾳ καὶ ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ ἠγέρθησαν, ἀνωφελής, λέγω, δὲν εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς καταγωγῆς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν κατὰ καιροὺς διαφορῶν αὐτῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μέχρι τῆς ἐν αὐτῷ ἐγκαταστάσεώς των, προσέτι δὲ ἡ ἱστορία τοῦ παρ' αὐτῶν ἰδρυθέντος βασιλείου μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατακτήσεως. Δυστυχῶς ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ οἱ ἀναγινώσκοντες δὲν θέλουσιν εὖρει ἄλλο εἰμὴ ἀφήγησιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διαρπαγῶν καὶ φόνων καὶ λεηλασιῶν, ἐπιδρομῶν αἰτίνας ἐπέφερον πανταχοῦ τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν, καὶ ἀντεκδικήσεις φοβερῶν ὤμοσῆτων. Διότι ἡ ἱστορία πραγματευομένη περὶ ἀσήμεων λαῶν μὴ ἔχουσα νὰ ἀναγράψῃ χαρακτῆρας ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, μηδὲ νὰ ἀναφέρῃ ἀξιοσημείωτα συμβάντα ἐπιδράσαντα ἐπὶ τοῦ ὅλου βίου τῆς ἀνθρωπότητος, περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ξηρὰν καταγραφὴν τῶν πεπραγμένων, καὶ προκειμένου περὶ βαρβάρων ἔθνων, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ βίῳ των ἀφῆκαν μακρὰ ἴχνη αἵματος καὶ δακρῶν, ἐγγράφει αὐτὰ μετὰ ψόγου εἰς

τάς αίματηράς δέλτους της. Ὁ δὲ θέλων νὰ περισυνάψῃ εἰς ἓν τὰς τοιαύτας ἱστορικές εἰδήσεις οὐ μόνον ἄχαρι, ἀλλὰ καὶ ἐπίπονον ἔργον ἐπιχειρεῖ.

Ἄλλ' ὅμως ἀναλογιζόμενοι τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις εἰς ἃς εὐρίσκειται ὁ Ἑλληνισμὸς, καὶ ὅτι χρησιμωτάτη θέλει εἶσθαι ἡ τοιαύτη περὶ Βουλγάρων ἔρευνα ἵνα πᾶς τις δύναται ἐν γνώσει νὰ κρίνῃ περὶ τῶν προβαλλομένων ἀπὸ τινος χρόνου ἀπαιτήσεων καὶ ἀξιώσεων ἐπὶ χωρῶν αἵτινες ἀνέκαθεν ὡς Ἑλληνικαὶ παρὰ πάντων ὁμολογοῦνται, δὲν ὠκνήσαμεν πρὸς τὸ ἔργον, καίτοι ἑλλειπόντων ἡμῖν πολλῶν ἐκ τῶν ἀναγκαίων βοηθημάτων. Διότι πρὸς συγγραφὴν τοιαύτης πραγματείας ἔπρεπε νὰ ἀναδράμωμεν εἰς τὰς πρώτας πηγὰς, συλλέγοντες τὰς διασπαρμένας περὶ τῶν Βουλγάρων πληροφορίας ἐν ταῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντινῶν Λατίνων καὶ ἄλλων χρονογράφων, καὶ δι' ἐπιμελοῦς ἀντιπαραβολῆς καὶ αὐστηροῦ ἐλέγχου νὰ ἐξάξωμεν τὴν ἀλήθειαν (*). Δυστυχῶς ὅμως πολλὰ τῶν Λατινικῶν καὶ Σλαβικῶν πηγῶν ἐλλείπουσιν ἐν Ἑλλάδι, ὥστε ἠναγκάσθημεν νὰ ἀναπληρώσωμεν τὴν ἑλλειψίν ταύτην προσφυγόντες εἰς νεώτερα σχετικὰ συγγράμματα· ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης συλλογῆς κατηρτίσθη ἔργον σύντομον μὲν καὶ ἐν πολλοῖς ἀτελές, ὁμολογοῦμεν, ἀλλὰ χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν προε-

(*) Τοιαύτην συλλογὴν ἔλης ἀφορῶσαν τοῖς Βουλγάρους, ἀτακτοποίητον ὅμως, ἐποίησεν ὁ Στρίττερος ἐν τῇ συγγράμματι αὐτοῦ, *Memoria populorum olim ad Danubium pontum Euxinum Paludem Maeotidem etc. Petropolis 1777*. τὸ ὅποσον δυστυχῶς δὲν συνεβουλεύθημεν καθ' ὅσον στερεῖται αὐτοῦ ἡ Ἑθνικὴ βιβλιοθήκη. Ὁ δὲ Δουκάγγιος ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ ἀναφέρει κατάλογον τῶν βασιλέων τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν ὅποσον συχνὰ παρῆμπομεν.

θέμεθα καὶ ἴσως ὠφέλιμον τοῖς πολλοῖς ἀνάγνωσμα.

Λαβόντες δὲ πρὸ πάντων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων, ἀπεφύγομεν ὅσον τὸ δυνατόν τὰς πολλὰς ἀναπτύξεις, προσεπαθήσαμεν ὅμως, ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα ἑκατονταετηρίδι τῆς πτώσεως τοῦ βουλγαρικοῦ βασιλείου, νὰ σημειώσωμεν λεπτομερῶς, οὐ μόνον τὰς διαφόρους μεταλλαγὰς τῶν ὀρίων αἵτινες ἐπήρχοντο συχνότατα διὰ τῆς ἐκπορθήσεως ἢ ἀποβολῆς διαφόρων πόλεων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων τῆς Βουλγαρίας, καθὼς καὶ τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων περιωρίζετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως· παρεθέσαμεν δὲ συγχρόνως πλησίον τῶν ὀνομάτων τῶν ἀναφερομένων πόλεων καὶ τὰς σημερινὰς ὀνομασίας αὐτῶν, ὥστε δι' ὁποιοῦδήποτε γάρτου νὰ καθίσταται εὐχερὴς ἡ κατάληψις τῆς ἱστορίας. Οὕτω δὲ πιστεύομεν ὅτι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης οὐ μόνον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες θέλομεν διδαχθῆ τὴν ἱστορίαν τῶν Βουλγάρων, περὶ ὧν οἱ πλεῖστοι ἀγνοοῦμεν τί ἔπραξαν, καὶ ποίας γῶρας καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον κατέσχον αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἄλλος θέλει πεισθῆ, ὅτι μάλιστα διαῤῥηγνύονται οἱ φαντασιοκοποῦντες νὰ ἀποδείξωσι τὰς ἀναμφισβητήτους Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας ὡς βουλγαρικὰς, καὶ ἀξιοῦντες νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Θεσσαλίας. Ἐνώπιον τῆς ἱστορίας ἡ σοφιστεία ὠχρῖα καὶ κρύπτεται, ἡ δὲ ἀλήθεια καὶ ἡ λελογισμένη ἔρευνα ἐπικρατοῦσι τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ συμφερόντων.

Ἐὰν οἱ Βούλγαροι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπήρχοντο κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων οὐχὶ ἐπὶ σκοπῷ κατακτήσεως

ἀλλὰ λεηλασίας, ἔαν κατέστρεφον τὰς πόλεις, ἐρήμι-
 von τὰς πεδιάδας, καὶ ἔκαιον τὰ χωρία, ἔαν κατόπιν
 κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἐγκατέ-
 στησαν ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐν αὐταῖς, καὶ ἐπέδραμον μέχρι
 τῆς σεμνῆς πόλεως τῆς Παλλάδος καὶ ἐρημίαν Σκυθῶν
 κατέστησαν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Πελοποννήσου, ἔαν
 μετακομίζοντες ὀλοκλήρους πληθυσμούς Ἑλληνικῶν
 πόλεων εἰς Βουλγαρίαν, μετόκησαν αὐτοὶ ἐν αὐταῖς
 καταλαβόντες τὴν περιουσίαν καὶ τὴν γῆν τῶν προτέ-
 ρων κατοίκων, καὶ ἐπωρεληθέντες τῆς μεταπτώσεως
 τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἰς χεῖρας τῶν Λατίνων,
 κατέσχον ἐπὶ δεκαεπτὰ ἔτη τὴν Μακεδονίαν καὶ μέγα
 μέρος τῆς Θράκης, πάντα ταῦτα, καὶ ἡ πρόσκαιρος
 κατοχὴ δὲν παρέχουσι δικαιώματα, ὅπως καὶ ὁ ἀφαι-
 ρέσας διὰ τῆς βίας ἰδιοκτησίαν τινὰ, ἦν ἀνέλαβε μετὰ
 ταῦτα ὁ πρῶτος καὶ νόμιμος ἰδιοκτῆτης, δὲν δύναται
 νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι τῷ ἀνήκει. Ἐὰν ὁμοίως μετὰ τὴν κατά-
 κτησιν τῶν Ὀθωμανῶν, τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἤθελεν
 ἐκλείψει ἐκ τῶν ἐπαρχικῶν ἐκείνων καὶ ἀντικατασταθῆ
 ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ, ἴσως αἱ ἀξιώσεις αὐταὶ ἠδύνατο
 νὰ εὗρωσιν ὑποδοχὴν ἐνώπιον ἐκείνων οἵτινες θεωροῦσι
 τὴν κατοχὴν ἰσχυρὸν τίτλον ἀπέναντι παντὸς ἄλλου
 δικαιώματος. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἔθνος θαυμαζόμενον ἐπὶ σοφίᾳ
 καὶ ἐπιστήμῃ ἤγειρε πρό τινων ἐτῶν πόλεμον ἵνα ἀνα-
 κτήσῃ δῆθεν παλαιούς συμπατριώτας, οἵτινες εἶχον ἤδη
 ἀποβάλει καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ παλαιὰ τῶν ἥθη,
 καὶ διὰ μυριονέκρων μαχῶν ἀνέλαβεν οὐχὶ πλέον ὁμοφύ-
 λους, ἀλλὰ τὴν γῆν τὴν ὁποίαν ἄλλοτε κατεῖχον οἱ
 πρόγονοί του, πῶς εἶναι δυνατόν ἐνῶ ὑπάρχει παμ-

πληθές εἰσέτι καὶ ἀκμαῖον τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ, πῶς δύνανται νὰ ἀμφισβητηθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκείνης, ἣν ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἐξύμωσεν ὁ ἰδρῶς του καὶ ἐπότισε τὸ αἷμά του;

Δὲν ἀρνούμεθα βεβαίως ὅτι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείναις ὑπάρχουσι πολλοὶ κάτοικοι ὀμιλοῦντες τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν πλεῖστοι εἰσὶν Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν, ἀποβαλόντες μὲν τὴν Ἑλ. φωνὴν ἐκ τῆς συγγῆς ἐπιμιξίας μετὰ τῶν ἀλλογλῶσσων ἕνεκα τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ἀμαθείας, διασώσαντες ὅμως τὰ ἑλληνικὰ ἦθη· μήπως δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ πολλοὶ τῶν Βουλγάρων κατοίκων δὲν εἶναι ἀπόγονοι τῶν αἰχμαλώτων ἢ τῶν διὰ τῆς βίας ἐκεῖ μετοικισθέντων Ἑλλήνων κατὰ τὸν ἰ καὶ ιγ' αἰῶνα; ἀλλ' ἐκ τούτων ὅσοι μὲν κατόκησαν τὰς συνοικισθείσας παρ' αὐτῶν κώμας διετήρησαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, ὅσοι δὲ ἦσαν δοῦλοι αἰχμάλωτοι καὶ διεσπαρμένοι ἀπεβουλγαρώθησαν. Ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἦτις εἶναι ὁ ἀληθὴς πύργος τῆς Βαβέλ, ἡ θρησκεία πολλάκις δὲ καὶ ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἀσφαλῆς ἔνδειξις τῆς ἐθνικότητος· ἐν τῇ ἐνδοτέρᾳ μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπάρχουσι χριστιανοὶ ἐξ Ἑλλήνων καταγόμενοι καὶ ἐν τούτοις μόνην τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν γινώσκοντες, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Μακεδονίᾳ εὐρίσκονται Ἕλληνες ὀμιλοῦντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ Τοῦρκοι τὸ θρήσκευμα καὶ ἀγνοοῦντες ἐντελῶς τὴν Τουρκικὴν. Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι βάσις τῶν σκέψεων τῶν θεωρούντων ὅτι ὑφίσταται τοιοῦτον ζήτημα πρὸς λύσιν, δὲν πρέπει νὰ ἦναι μόνον ἡ γλῶσσα καὶ ἡ

θησκεία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔρευνα τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ταυτότητος τῶν ἠθῶν καὶ αἰσθημάτων. Περὶ τούτων ὁμως ἀμερόληπτος ἐθνολογικὴ ἐξέτασις ἀπέδειξεν ἤδη ποῖον εἶναι κατὰ τόπους τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ στοιχεῖον, καὶ ἀνέτρεψε τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν καθ' ἑκάστην δημοσιευόντων πληροφορίας ἀντικειμένως πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ πράγματα πρὸς ἐπίτευξιν πολιτικῶν σκοπῶν (*). Ἡ δὲ γενικὴ συνείδησις τῶν πεπολιτισμένων ἔθνῶν, πάντες οἱ ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι ἐπὶ τόσους αἰῶνας ὁμολογοῦσιν ὅτι ἐντεῦθεν τοῦ Αἴμου Βουλγαρία δὲν ὑπάρχει. Οἱ Γεωγραφικοὶ χάρται τοῦ ιε' καὶ ις' αἰῶνος ἐκδοθέντες εἰς ἐποχὴν ἐγγυτάτην τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως θέτουσι τὰ αὐτὰ ὄρια εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὰ ὅποια διαχαράττουσι καὶ οἱ σημερινοί. Ποῖος λοιπὸν ὁ λόγος, ἢ ποία αἰφνιδία μεταβολὴ ἢ ἐθνολογικὴ ἀλλοίωσις ἐπῆλθεν ὥστε νὰ γεννηθῇ ζήτημα μὴ ὑπάρχον πρὸ δεκαετίας;

Ἐπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν ἕκαστον ἔθνος ἠγνόει ἐὰν τὴν ἐπαύριον θὰ εἶχε τὴν αὐτὴν πατρίδα, ἔνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων μεταναστεύσεων τῶν βορείων λαῶν ἀλλ' αἱ μεταναστεύσεις αὗται πρὸ αἰῶνων ἔπαυσαν, καὶ δὲν ἐπέρχονται πλέον τὰ βάρβαρα ἔθνη ἀθρόα καὶ ἄπληστα πρὸς λεηλασίαν ἵνα καταλάβωσι θερμότερον κλίμα πρὸς ἀπόλαυσιν κρείττονος βίου. Ἀλλ' ἐὰν παρῆλθεν ὁ καιρὸς τῶν μεταναστεύσεων, αἱ καταιγίδες ὁμως τοῦ βορρᾶ δὲν ἔπαυσαν.

(*) Ἴδε Ἐδουάρδου Στανφόρντ Ἐθνογραφικὸν Χάρτην τῆς Εὐρώπ. Τουρκίας ἐκδοθέντα μετὰ εἰσαγωγικῶν παρατηρήσεων περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου ὑπὸ Ἡρ. Λαζαρίδου.

Ἡ φύσις ἔθεσε νόμους τινὰς ἀκαταλήπτους· ὅπως ἢ ἀπὸ βορρᾶ ἐπερχομένη θύελλα καθίσταται φοβερά ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ ὀρμῇ της, καὶ ὁ ἐκεῖθεν πνέων παγετωδῆς ἄνεμος ξηραίνει τὰ εὐθαλή δένδρα, οὕτως οἱ βόρειοι λαοὶ οὐ μόνον ἄλλοτε ἐπεληθόντες ὡς ὀρμητικοὶ χεῖμαρροι ἐπήνεγκον τὰ μέγιστα δεινὰ εἰς τε τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι τείνοντες πρὸς μεσημβρινώτερα κλίματα, ἀπειλοῦσιν εἰς τὸ μέλλον νὰ κατακλύσωσι τὰ ἀδύνατα ἔθνη τῆς μεσημβρίας. Ἐκ τοῦ βορρᾶ, ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου ὅπερ οἱ παλαιοὶ περιελάμβανον ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Σκυθία, ἐξῆλθον αἱ βάρβαροι ὀρδαὶ τῶν Οὐννων, τῶν Γότθων, τῶν Ἀβάρων, τῶν Σκλαβήνων, τῶν Βουλγάρων καὶ τόσων ἄλλων, αἵτινες διὰ τοῦ φόνου τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς λεηλασίας ἐπιφέρουσαι τὴν γενικὴν καταστροφὴν, ἐβεβαίωσαν τὸ ἀληθές τῆς ἀρχαίας παροιμίας «ἐρημία Σκυθῶν»· ἐκεῖθεν ἐξῆλθον οἱ Τάταροι, ἐκεῖθεν καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐξεβαρβαρώθη, ἐὰν τὰ λείψανα τοῦ παλαιοῦ κόσμου περιεσώθησαν καὶ ἐποδηγέτησαν τὰ ἔθνη εἰς τὸν νέον πολιτισμὸν, ἔστω ἡ δόξα εἰς ἐκεῖνον ὅστις διὰ νὰ παγιώσῃ καὶ στηρίξῃ τὴν νέαν θρησκείαν του ὑπέφερε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός του μετέδωκεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὀπαδῶν του τὴν ἠθικὴν ἐκείνην δύναμιν καὶ τὴν ἀκράδαντον εἰς αὐτὸν πίστιν, διὰ τῶν ὁποίων οὗτοι μεταδίδοντες τὸν χριστιανισμὸν κατέκτησαν τὰς ἀγρίας φύσεις τοῦ βορρᾶ· ἀπόδοτε δὲ καὶ σεῖς οἱ ἀπολαύοντες τὰ ἀγαθὰ τῆς πολιτικῆς εὐημερίας τὸν προσήκοντα ἔπαινον πρὸς ἐκείνους οἵτινες διὰ πολυχρονίου ἀντιστάσεως καὶ διηνεκῶν

πολέμων μέχρι τῆς τελείας καταστροφῆς των ἐχρησί-
μευσαν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ὡς φραγμὸς κατὰ
τοῦ βαρβαρισμοῦ.

Ἰδίως δὲ αἱ παρίστριαι χῶραι ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων
χρόνων ὑφίσταντο τὰς ἐπιδρομὰς τῶν σκυθικῶν φυλῶν.
Οἱ κάτοικοι τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Θράκης ἦσαν ἤδη
κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Ἡροδότου τὸ ἔρμαιον καὶ ἡ συνήθης
αὐτῶν λεία· εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος αἰ ληστεῖαι
καὶ ἡ αἰχμαλωσία δὲν ἔπαυσαν· εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς
ἑκτῆς μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ὁ Προκόπιος ὑπελόγιζεν ὅτι
εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰλλυρίας τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακε-
δονίας οἱ καθ' ἑκάστην ἐπιδρομὴν φονευόμενοι ἢ αἰχμα-
λωτιζόμενοι ἄνθρωποι ὑπὸ τῶν Σλάβων καὶ Βουλγάρων
ἀνέβαινον εἰς διακοσίας χιλιάδας! Ἐὰν σήμερον ἡ ἐπί-
χρωσις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὁ φόβος μὴ ὀνομασθῆ τις
βάρβαρος ἐνώπιον τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς
Εὐρώπης, ἀπαγορεύουσι τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς, καὶ
κατέπαυσαν αἱ ἀπελάσεις ὀλοκλήρων ἐθνῶν ἀπὸ τῆς
πατρίδας γῆς, ἡ ἀνθρωπότης ὅμως δὲν λείπει ἐκάστοτε
νὰ πληρῶνῃ τὸν φόρον τοῦ αἵματος πρὸς τὸν Βορρᾶν.

Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχει τι πολὺ ὑπέρτερον τῶν κατα-
γίδων τούτων τοῦ Βορρᾶ, ὑπάρχει τι ἀνώτερον τῆς βίας
καὶ τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἴσχυσαν
τεσσάρων αἰῶνων φοβεραὶ δοκιμασίαι καὶ μαρτύρια νὰ
καταβάλωσιν, ὑπάρχει ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις τῆς
ἐνότητος τοῦ ἐθνισμοῦ· ἐὰν ἡ Πολωνία διεγράφη ἐκ τοῦ
καταλόγου τῶν ἐπικρατειῶν καὶ κινδυνεύει ἤδη νὰ ἀπο-
λέσῃ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ πάτρια ἦθη, ἐὰν μετ' ὀλίγον
χρόνον ἴσως τὰ τέκνα αὐτῆς μέλλωσι νὰ λησμονήσωσιν

ὅτι οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα τῶν προγόνων των ἐκρυστάλλωνον ἀπὸ τὸν παγετώδη ἀνεμον τῶν ἐρήμων τῆς Σιβηρίας, αἰτία ἦτον ἡ διαίρεσις καὶ αἱ ἐμφύλιοι διενέξεις, διότι ἀπώλεσε τὴν ἐνότητα τοῦ ἐθνισμοῦ. Τὸ πνεῦμα ὅμως τοῦ ἐθνισμοῦ ἀγαθῆ τύχῃ δὲν ἐλλείπει ἀπὸ τὴν καρδίαν οὐδενὸς Ἑλλήνος ὅσον μακρὰν τῆς πατρίδος καὶ ἂν εὐρίσκεται, καὶ ὁ ἱερὸς πόθος τῆς ἐνότητος συνδέει τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Συνηνωμένος δὲ ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τῶν κοινῶν πόθων καὶ αἰσθημάτων, τὴν φρόνησιν δὲ ἔχων ὁδηγὸν εἰς τὰς ἐνεργείας του, μικρότερον διατρέχει κίνδυνον, καθ' ὅσον μάλιστα πρὸ πολλοῦ κατανοήσας τὰς παγίδας δὲν δύναται νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὰ δίκτυα τοῦ Βορρῶα.

Νομίζομεν δὲ ὅτι ἐὰν κατορθωθῇ νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπεληθῶσα ψυχρότης μετὰξὺ τῶν ὁμοφύλων ἡμῶν καὶ τῶν ὁμοδόξων Βουλγάρων, καὶ ἐπέλθῃ ἡ μετὰξὺ αὐτῶν προὑπάρξασα ἀδελφικὴ ἀγάπη, θέλομεν παράσχῃ εἰς ἑαυτοὺς πολῦτιμον σύμμαχον διὰ τὸ μέλλον. Διότι καὶ μὲν ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἀδιάλλακτον μῖσος μετὰξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ πολλοὶ πρὸς ἀλλήλους ἐγένοντο πόλεμοι, ἀλλ' ὁ ἀπειλήσας ἀμφοτέρους κίνδυνος τῆς δουλείας καὶ ὃν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποφύγωσιν ἐπέφερε τὴν συμφιλίωσίν των κατὰ τὴν ἰδ'. ἑκατονταετηρίδα· μετὰ δὲ τὴν κατάκτησιν, ἐὰν ἀπέμειναν λείψανά τινα μίσους καὶ πάθη ἐκδικήσεως, ταῦτα ἐσβέσθησαν εἰς τὰ δάκρυα. Ἡ κοινὴ δουλεία ἐπήνεγκε τὸν ἐξαγνισμὸν τοῦ παρελθόντος· ἠγαπήθησαν ὡς ἀδελφοὶ ἐν τῇ δυστυχίᾳ των, καὶ ὅταν ἡ μάστιξ

τοῦ δεσπότου ἔσχιζε βαθύτερον τὰς σάρκας των, ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους ὀλολύζοντες, καὶ ἐπαρηγοροῦντο ἀμοιβαίως ἐλπίζοντες ἐπὶ αἰσιώτερον μέλλον. Ὅταν δὲ ἡ προγονικὴ δόξα ἐξήγειρε τοὺς Ἕλληνας ἐκ τοῦ ληθάργου, καὶ ἡ Ἐλευθερία ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς κοιτίδα ἐν μέσῳ τῶν αἱματηρῶν ἐρειπίων, οἱ Βούλγαροι συνεπολέμησαν καὶ συνέπαθον μετ' αὐτῶν. Εἶτα δὲ ἐνητένιζον πρὸς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα ὡς μέλλοντα σωτῆρα, ἀπέβλεπον δὲ πρὸς τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ὡς πρὸς μητέρα ἀναμένοντες τὴν δι' αὐτῶν παλιγγενεσίαν των. Τὰ ταλαίπωρα πλάσματα οὐδέποτε ἐφάντασθησαν νὰ ἀντιστρατευθῶσι κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐδ' ἐνόησάν ποτε νὰ ἐγείρῳσιν ἀξιώσεις ἐπὶ χωρῶν τὰς ὁποίας ἄλλοτε συχνὰ μὲν ἐλεηλάτουν οὐδέποτε δὲ ὀριστικῶς καθεῖξαν. Ἀλλὰ πολιτικὴ δολία καὶ ὑπουλος πρὸ χρόνου ἐνσπείρουσα τὴν διχόνοιαν, μετὰ περισκέψεως δὲ ἐκμεταλλευομένη τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα, ἤγειρεν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλάνθρωπίας τὴν σημαίαν τοῦ Πανσλαβισμοῦ ἣτις δὲν εἶναι ἄλλο ἢ σημαία κατακτήσεως. Κατὰ τοῦ νέου λοιπὸν τούτου κλύδωνος τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὑπὲρ τῶν χωρῶν ἐκείνων αἵτινες ἐγέννησαν τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ κινδυνεύουσι νὰ γείνωσι νέα Πολωνία, ὀφείλει ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ ἀντεπεξέλθῃ, οὐχὶ ἀντιτάσσειν ἔνοπλον βίαν καὶ μυριάδας στρατῶν διότι τούτων ἀμοιρεῖ, ἀλλὰ περιποιούμενος εἰς ἑαυτὸν φίλους καὶ συμμάχους αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ὁποίους μεταχειρίζεται ἡ μειλίχια πολιτικὴ τοῦ Βορρᾶ ὡς ὄργανα τῶν ἀπορροφητικῶν σχεδίων τῆς.

Ὁ Ἑλληνισμὸς φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν σπανίαν ἐκείνην δύναμιν ἥτις ἐξημερώνουσα τὰς ψυχὰς ὑποτάσσει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν· διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐξεπολιτίσθη ἡ Εὐρώπη καὶ ἀνέλαμψαν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὰ φῶτα, δι' ὧν ὁδηγεῖται σήμερον σύμπασα ἡ οἰκουμένη, καὶ ἕαν που ἐν τῇ Δύσει ἐγείρεται φωνή τις συμπαθείας ὑπὲρ ἡμῶν, εἶναι ἡ ἡχώ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τῶν προγόνων τὴν ὁποῖαν ἀνταποδίδουσιν εὐγενεῖς ψυχαὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς ἡμᾶς νέους. Διὰ τῆς παιδείας λοιπὸν ταύτης, διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, διὰ τῆς μεταδόσεως Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς καὶ Ἑλληνικῶν φρονημάτων εἰς τοὺς ὁμοδόξους Βουλγάρους, ὧν τινὲς μὲν Ἑλληνικὴν ἔχουσι καταγωγὴν ὡς ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς ὡς εἶπομεν μετατοπίσεως ὀλοκλήρων Ἑλληνικῶν πόλεων παρ' αὐτοῖς, πολλοὶ δὲ συμπαθοῦσι καὶ ἀγαπῶσι τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸ ὁμόδουλον, διότι οὐδὲν φιλοῖ τόσον ὅσον ἡ δυστυχία, θέλομεν συσφίγξει μεταξὺ τῶν δύο λαῶν δεσμοὺς ἀδιαβρόχτους, καὶ οὕτως οἱ Βούλγαροι ἀποκαθιστάμενοί ποτε ἔθνος αὐτόνομον πέραν τοῦ Αἴμου, καὶ ἐν χώρᾳ φύσει ὀχυρωτάτῃ, θέλουσι κατασταθῆ ἰσχυρότατον προπύργιον κατὰ τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὸν Ἑλληνισμὸν Πανσλαυῖσμοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ἰουλίου 1877.

N. I. K.

ΟΙ ΣΥΧΝΟΤΕΡΟΝ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΕΝ ΤΩ ΒΙΒΛΙΩ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ (*).

Συγγραφεῖς τοῦ Ε'. αἰῶνος	Λέων Διάκονος Liutprandus
Ammianus Marcellinus	Συνέχεια Θεοφάνους. τοῦ ΙΑ'.
Εὐνάπιος	
Ζώσιμος	Ἄπταλειάτης
Πρίσκοι	Θεοφύλακτος ἀρχιεπ. Ἀχρίδος
Σωζόμενοι.	καὶ πάσης Βουλγαρίας
τοῦ ΣΤ'.	Κεδρηνός
Ἄγαθίας	Λέων Γραμματικὸς
Cassiodorus	Lupus protospatharius
Ennodius	Σκυλίτζης
Εὐάγριος	Sigebertus
Jornandes de Reb. Goth.	Σουΐδας.
Marcellinus comes Illyricum	τοῦ ΙΒ'.
Μένανδρος	Ἄννα Κομνηνή
Προκόπιος.	Μιχαὴλ Γλυκάς
τοῦ Ζ'.	Ζωναρᾶς
Θεοφύλακτος Σιμμοκατεὺς	Εὐφραΐμιος.
Μαλάλας	τοῦ ΙΓ'.
Πεισιδης.	Γεώργιος Ἀκροπολίτης
τοῦ Θ'.	Ἰωήλος
Γενέσιος	Μανασσῆς
Θεοφάνης (ὁ ὁμολογητὴς)	Νικήτας Χωνειάτης
Eginhardus	Ville Hardouin.
Ἰγνάτιος	Innocentii III gesta et epis- tolæ
Νικηφόρος Πατριάρχης Κ/λεως	τοῦ ΙΔ'.
Paulus diaconus	Ἰωάν. Καντακουζηνός
Συμεὼν Μάγιστρος καὶ Λογοθέτης.	Νικηφόρος Κάλλ. Ξανθόπουλος
τοῦ Γ'.	Νικηφόρος Γρηγορᾶς
Γεώργιος Μοναχὸς	Παχυμέρης.
Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος	

(*) Αἱ εἰς σελίδας παραπομπαὶ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἐγένοντο κατὰ τὴν ἔκδοσιν Βόννης, πλὴν τῶν τοῦ Κεδρηνοῦ, Σκυλίτζη καὶ Νικηφ. Πατρ. σημειουμένων κατὰ τὴν ἔκδ. τῶν Παρισίων.

τοῦ ΙΕ΄.	rum, decades tres. (éd. 1581)
Γεώργιος Φραντζῆς	—
Δούκας	Sacrosancta Concilia. (éd.
Λαόνικος Χαλκοκονδύλης	Labbei et Cossartii).
Bonfinius. Rerum Ungarica-	

Ἐκ δὲ τῶν μεταγενεστέρων οἱ ἐξῆς.

- Bandurius*. Imperium Orientale (éd. Paris:).
Barré. Histoire Generale d'Allemagne (éd. 1748).
Bayer. Opuscula ad Historiam antiquam (Halae 1770).
Cantemir. Hist. de l'Empire Ottoman (Trad. en Fran. 1743).
Dequignes. Geschichte der Hunnen und Türken (aus dem Französischen von Dähnert 1770).
Drapeyron. L'empereur Heraclius et l'Empire Byzantin au VIIe siècle.
Dogliani. Historia d'Ungheria.
Du Cange. (Charles du Frésne) Historia Byzantina.
 » Glossarium ad Scriptores mediæ et infimæ latin-
 tatis.
Felmer. Historia Transylvaniæ (1780).
Gibbon. Hist. de la decad. et de la chute de l'empire Romain
 (trad. en Français 1790).
Hammer. Hist. de l'empire Ottoman (trad. en Franç. 1844).
Herbelot. Bibliothèque Orientale.
Histoire des Revolutions de l'Hongrie. (anonyme 1739).
Isambert. Hist. de Justinien.
Καραμολιου, ἱστορία τῆς Ῥωσσίας (μετάφρασ. Κ. Κροκιδᾶ).
Κοῦμα Γεωγραφία.
Le Beau. Hist. du Bas Empire (éd. 1819).
Leunclavius. Annales Turcicæ. Hist. Musulmana.
Mannert. Geographie der Griechen und Römer (éd. 1812).
Malte-Brun. Precis de la Geographie Universelle (éd. 1836).
Memoires de l'Académie des Inscriptions et belles lettres.
 » » de Saint Petersburg.

Michaud. Hist des Croisades.

Moreri. Grand diction. historique.

Muralt. Essai de Chronographie Byzantine. T. 1er éd. 1855.

T. 2me éd. 1865.

Muratori. Annali d'Italia (éd. 1744).

Schoenvisner. Antiquitatum et Historiæ Sabariensis (ed. 1791).

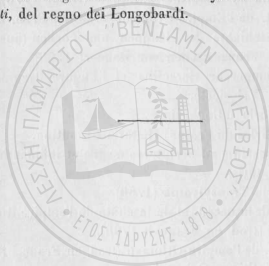
Severinus. Hist. Hungarica (éd. 1749).

Schlösser. (August. Lud.) Nestors Russische Annalen (éd. 1805)

- (Friedrich) Geschichte der bilderstürmenden Kaiser
des oströmischen Reichs (éd. 1812).

Toppeltino. Origines et occasus Transylvanorum (1667).

Zanetti, del regno dei Longobardi.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΕΝ ΜΥΣΙΑ·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Καταγωγή.

Σκύθας οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζον τοὺς λαοὺς τοὺς κατοικοῦν-
τας τὴν πέραν τοῦ Ἰστροῦ καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου χώραν
ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῶν ὄριων τῆς Κίνας. Καὶ ὁ μὲν
Ἡρόδοτος Σκύθας ἰδίως καλεῖ τοὺς μέχρι Τανάϊδος οἰκοῦντας,
τοὺς πέραν δὲ αὐτοῦ Σαυρομάτας Ἰσσηδόνας καὶ Μασσα-
γέτας· οἱ μετ' αὐτὸν ὁμῶς γράψαντες περιέλαβον καὶ τούτους
ὑπὸ τὴν κοινὴν ἐπωνυμίαν τῶν Σκυθῶν, εἴτε διὰ τὰ κοινὰ
ἔθιμα, εἴτε διότι ἡ παλαιὰ πατρὶς αὐτῶν ἦτο πέραν τοῦ Τα-
νάϊδος ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξεβλήθησαν πολλοὺς αἰῶνας πρὶν
τοῦ Ἡροδότου ὑπὸ τῶν Ἰσσηδόνων· διὰ τοῦτο δὲ ἀπαντῶμεν
Βουδίνους καὶ Σαυρομάτας κατοικοῦντας ἐντεῦθεν τοῦ Βο-
ρυσθένους καθὼς καὶ περὶ τὸν ποταμὸν Βόλγα. Ἐπειδὴ δὲ
οἱ Σαυρομάται κατισχύσαντες ἐκυρίευσαν τὸ πλεῖστον μέρος
τῆς Σκυθίας, ὄριον δὲ τῆς Ἀσίας ἐθεωρεῖτο ὁ ποταμὸς Τάναϊς,
μετωνομάσθη πᾶσα ἐκείνη ἡ χώρα Σαρματία καὶ διηρεῖτο εἰς
Εὐρωπαϊκὴν καὶ Ἀσιατικὴν, κληθείσης Σκυθίας ὑπὸ τοῦ Πτο-
λεμαίου τῆς πέραν τοῦ Ῥᾶ μέχρι τῶν Σηρῶν χώρας. Ἐν
ἀμφοτέροις ὁμῶς ταῖς Σαρματίαις εὐρίσκοντο ἀπὸ τῶν πα-
λαιωτάτων χρόνων καὶ τινες φυλαὶ φινικῆς καταγωγῆς τὰς

ὁποίας διέστελλον οἱ ἀρχαῖοι ὡς ἴδια καὶ μὴ σκυθικὰ ἔθνη. (1)

Κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον οἱ Σκύθαι ἀνεβίβαζον τὴν καταγωγὴν των εἰς τὸν Ταργίταον τὸν ὁποῖον τινὲς τῶν νεωτέρων πιθανὰ λέγοντες θέλουσιν ὅτι εἶναι ὁ προπάτωρ τῶν Τούρκων, Τοῦρκος. Τὸν δὲ Τοῦρκον οἱ Ἀραβες ἱστορικοὶ υἱὸν τοῦ Ἰάφεθ λέγουσιν, ὅστις πολεμήσας πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γάζ ἐξεδιώξεν αὐτὸν τῆς πατρίου χώρας· οὗτος δὲ ἐλθὼν μετὰ τοῦ ἐτέρου ἀδελφοῦ Κολμάρ κατώκησαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ῥά (Βόλγα), ὅπου ὁ Γάζ ἢ κατ' ἄλλους ὁ Κολμάρ ἐγέννησεν υἱὸν Βούλγαρον ὀνόματι κτίσαντα ὀμώνυμον πόλιν, ὅθεν καὶ οἱ ἀπόγονοί του ὠνομάσθησαν Βούλγαροι· περὶ τούτων δὲ ὁ Ἀρμένιος ἱστορικός Μωυσῆς Χορῆνος ἀκμάσας κατὰ τὴν 5ην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀναφέρει ὅτι ἑκατὸν ἔτη π. Χ. πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκδιωχθέντες ἕνεκα ἐμφυλίων πολέμων ἐκ τῆς πατρίδος των ἤλθον καὶ κατώκησαν ἐν Ἀρμενίᾳ. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥά Βούλγαροι ἀσπασθέντες τὸν Μωαμεθανισμόν κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥώσων περὶ τὰ τέλη τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος, ὁπότε κατεστράφη καὶ ἡ κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου πόλις. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ μυθευομένη καταγωγή τῶν Βουλγάρων ἐν γένει. Ἐὰν δὲ οἱ σημερινοὶ Βούλγαροι ἦναι ἀπόγονοι τῶν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Βόλγα κατοικησάντων προῖων ὁ λόγος θέλει δεῖξει· τοῦτο δὲ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος σημειοῦμεν ὅτι τὸ ὄνομα Βούλγαρος φαίνεται ἐκ τῶν πάνυ ἀρχαίων, ἀναφερομένων δύο ἡγεμόνων ὑπὸ τὸ ὄνομα Bulgar ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν βασιλέων τῶν διαδεξαμένων τὸν Τοῦρκον. (2)

Οἱ Σκύθαι τῶν ὁποίων ὀλίγοι ἦσαν οἱ γεωργοὶ πλεῖστοι δὲ οἱ νομάδες ἢ ἀμαξόβιοι εἶχον κοινὴν τινα διαίταν καὶ ἔθιμα

(1) Διοδ. Β'. § 43. Πτολεμ. Βιβλ. Γ'. κεφ. ε'. Ε', κεφ. θ'. ΣΤ'. κεφ. ιδ', ιε. Στραβ. ΙΑ'. 2, 6-8 Ἡροδ. Α'. 5, 17-25. Bayer Opusc. p. 88.

(2) Hammer I. I. Herbelot p. 497, 712. Κερμας. Τ. 4. σ. 273. Cante-mir in proem p. 92.

διατηρηθέντα ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν ὁποίων πολλὰ ἀνευρίσκομεν κατόπιν ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὡς ἔθιμα τῶν Οὐννων Σκλαβήνων καὶ Βουλγάρων. Ζῶντες ἐκ θήρας ἢ ἐκ τοῦ κρέατος τῶν ἵππων καὶ τοῦ γάλακτος τῶν φορβάδων ἠγάπων τὸν οἶνον καὶ διάγοντες τὸν περισσότερον χρόνον τῆς ζωῆς των ἔφιπποι κατόκουν ἢ πλησίον τῶν ποταμῶν καὶ εἰς τὰ ἔλη, ἢ εἰς ἀμάξας, ὅπου διεβίου αἱ οἰκογένειαι των, συρομένας ὑπὸ τεσσάρων ἢ ἕξ βοῶν καὶ ὀδηγουμένας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὧν αἱ πρὸς τοῦτο ἐπιτήδεια εἶχον μεγάλην ὑπόληψιν. Ἐπιδεδομένοι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ληστρικὸν βίον καὶ διανύοντες ὁδὸν πολλῶν ἡμερῶν ἐλεηλάτου, οἱ μὲν τὰς περὶ τὸν Ἰστρον χώρας, οἱ δὲ τὰς πεδιάδας τῆς Ὑρκανίας καὶ τῆς Νησαίας καὶ τὰς περὶ τὴν Μαιώτιδα πόλεις, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἠναγκάζοντο νὰ τελῶσι πρὸς αὐτοὺς φόρους, ὧν μὴ πληρονομένων ἢ συχνότερον ἀπαιτουμένων, ἐγίνοντο συχνοὶ πόλεμοι καὶ διαλλαγαί. Πολεμισταὶ γενναῖοι καὶ ὀξεῖς, ἵππεις δὲ ἄριστοι ἦσαν καὶ ἀμφιδέξιοι, καὶ διὰ τοῦτο φεύγοντες ἔρριπτον μετὰ πολλῆς εὐστοχίας τὰ βέλη κατὰ τῶν ἐχθρῶν. (1) τούτων δὲ φονευομένων τὴν μὲν κεφαλὴν περιχρυσοῦντες μετεχειρίζοντο ὡς ποτήριον ἢ διαπερῶντες εἰς ὑψηλὰ ξύλα ἔθετον ὑπὲρ τὴν στέγην τῶν καλύβων ὡς φύλακας, τὸ δὲ δέρμα δέψαντες ἀνήρτων ἐκ τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου καὶ μετεχειρίζοντο ὡς χειρόμακτρον, ἢ κατεσκεύαζον ἐξ αὐτοῦ, ὡς οἱ Βουδῖνοι καὶ οἱ Γελωνοὶ, χλαῖνας καὶ καλύμματα. Ἐθουον δὲ οἱ πλεῖστοι εἰς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου ἢ εἰς τὸν ἥλιον πρόβατα καὶ ἵππους καὶ τὸ ἑκατοστὸν μέρος τῶν αἰχμαλώτων, ἐν ᾧ ἄλλοι οὐδένα ἄλλον θεὸν ἐλάτρευον εἰμὴ τὸν

(1) Κατὰ τὸν Παιυσανίαν (βιβλ. Α. κεφ. κβ) οἱ Σαυρομάται μετεχειρίζοντο ἐν πολέμῳ σεῖράς (σχοινία πλεκτά) δι' ὧν περιβαλόντες ἀνέτρεπον τοὺς ἵππους· κατεσκεύαζον δὲ καὶ θώρακας ἐκ τῶν ὀπλῶν τῶν ἵππων, καὶ τοιοῦτος τις ἐσώζετο ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἀνατεθειμένος ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

ἀκινάχην τὰς δὲ συνθήκας τὰς ὁποίας συχνάκις κατεπάτου ἐθεβαίου ὡς ἐξῆς· ἐντέμνοντες τοὺς δακτύλους καὶ ἐνσταλάζοντες τὸ αἷμα εἰς κύλικα ἐνέβαφον ξίφος ἢ βέλη καὶ ἔπειτα ἔπινον αὐτὸ ἀμφοτέροι οἱ συνθηκολογοῦντες· τινὲς δὲ μετὰ τοῦ αἵματος ἀνερμίγνυον καὶ οἶνον· ἐνυμφεύοντο δὲ συνήθως μίαν γυναῖκα, ἀλλ' εἰς πολλὰς φυλάς ἐπεκράτει ἢ πολυγαμία, οἱ δὲ Μασσαγέται ἠδύναντο νὰ μεταχειρίζονται φανερῶς καὶ τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλων ἐξαρτῶντες τὴν φαρέτραν ἐξωθεν τῆς ἀμάξης τῆς γυναικός. Καὶ ὁ μὲν ἀποθνήσκων ἐν πολέμῳ ἐδοξάζετο, ὁ δὲ θάνατος τῶν γερόντων ἐφαίνετο παρά τισιν ἐνδοξός, ἐὰν ζῶντες ἔτι κατακοπτόμενοι καὶ ἀναμιγνύμενοι μετ' ἄλλων κρεῶν ἐτρώγοντο ὑπὸ τῶν συγγενῶν. Εἰς τινὰς δὲ φυλάς θάπτοντες τοὺς βασιλεῖς ἢ τοὺς ἐπισήμους ἀπέπνιγον πολλοὺς τῶν θεραπεύοντων καὶ μίαν τῶν παλλακίδων καὶ συνέθαπτον, ἐνῶ οἱ Ἰσσηδόνες ἐτρώγον τοὺς ἀποθανόντας ἀναμιγνύοντες μετὰ προβαίων κρεῶν καὶ τὴν κεφαλὴν περιχρυσώσαντες ἐφύλαττον. ⁽¹⁾ Ἀναφέρονται δὲ καὶ τινὲς φυλαὶ ὡς ἀνθρωποφαγοῦσαι καθ' ὅλον τὸν βίον των, ὡς οἱ μνημονευόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ Ἀμμιανῶ Ἀνδροφάγοι καὶ Μελάγχλαινες. Καὶ τοιαῦτα μὲν ἐν βραχυλογίᾳ τὰ σκυθικῇ ἤθη. ⁽²⁾ Τὸ νὰ ἐξακριβωθῇ δὲ ποῖα εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν Σκυθικῶν φυλῶν τὰ ἀντικαταστήσαντα κατόπιν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενα εἶναι δύσκολον· τὸ μὲν διότι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐξελλήνιζον τὰ ἔχοντα σημασίαν τινὰ ὀνόματα ἢ μετέτρεπον αὐτὰ, οἱ δὲ κατόπιν συγ-

(1) Διὰ τοῦτο ὁ χαρίεις Λουκιανός (Περὶ πένθους, 21) ὁμιλῶν περὶ ταφῶν λέγει «Ὁ μὲν Ἕλληνα ἔκαυσεν, ὁ δὲ Πέρσης ἔθαψεν, ὁ δὲ Ἰνδοὺς ὄλω περιχρῆσι, ὁ δὲ Σκύθη κατασθίει, ταριχεύει δὲ ὁ Αἰγύπτιος.»

(2) Ἡροδ. Δ'. § 60-75, 103-109. Στραβ. Ζ'. 3-6 1Α'. 8. Λουκ. Τόξαρις § 37, 44, 48. Plin. Sec. Hist. IV c. 42, VII c. 2. Tacit. de m. germ. c. 46, Hist. I. c. 79. III 5. 24. Iustinus XLl 2-3 Ammianus XXXI c. 2. Πρίσκ. Γ'. § 3. Bayer Opus. de Scyt. situ. Mem. de l'Acad. des Ins. et b. lettres T. XIX p. 590. 614 etc.

γράψαντες Λατῖνοι διετήρησαν τὰς πλείστας ὀνομασίας ὅπως παρέλαβον, τὸ δέ, διότι αἱ φυλαὶ αὗται ἀενάως νομαδικῶς περιφερόμεναι, συνηνοῦντο πολλάκις τινὲς ἐξ αὐτῶν πρὸς ἐπιχειρήσιν ἐκστρατείας ἢ ἀπόκρουσιν ἐχθροῦ, καὶ ἐλάμβανον κοινόν τι ὄνομα ἀναφαινόμεναι μετὰ πολλὰ ἔτη ὕστερον ὑπ' ἄλλην ὀνομασίαν καὶ μετ' ἄλλων συμμαχῶν. (1)

Οἱ δὲ Γότθοι κατελθόντες περὶ τὰ τέλη τοῦ 6'. αἰῶνος ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Σκανδιναυίας κατέκλυσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν Εὐρωπαϊκὴν Σαρματίαν καὶ μετὰ ταῦτα μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἀνατολικοὶ Γότθοι οἱ παραμείναντες δηλαδὴ εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Ἰστροῦ καὶ Βορυσθένου χώραν καὶ περὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην, καὶ ὀνομασθέντες Ὀστρογότθοι, κατ' ἀντιδιαστολὴν τῶν Βισιγόθων οἵτινες ἔγειναν κύριοι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Κελτικῆς, καθυπέταξαν τὰ ἔθνη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σκυθίας, ὧν ἄλλα μὲν ἀνέμιχθησαν μετ' αὐτῶν, ἄλλα δὲ ἀπεχώρησαν εἰς ἀνατολικώτερα κλίματα· ἡ δὲ δεσποτεία τῶν Ὀστρογόθων ἐπὶ τῶν σκυθικῶν φυλῶν διήρκεσε μέχρι τοῦ ἔτους 376 μ. Χ. ὁπότε ἐπαρουσιάσθη νέα φυλὴ ἡ τῶν Οὐννων, ἣτις ἐπενεγκοῦσα τὴν γενικὴν ἀναστάτωσιν ἐπήυξησε τὴν ἐνυπάρχουσαν ἤδη σύγχυσιν τῶν Σκυθικῶν φυλῶν. Οἱ Οὐννοι οὗτοι, ἡ Γιοννού κατὰ τοὺς Σίνας, νικηθέντες ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν ὀμοφύλων αὐτῶν τῶν Ἀνατολικῶν Τατάρων, ἐμπεσόντες δὲ καὶ εἰς ἐμφυλίους πολέμους, ἀπεχώρησαν εἰς δυτικωτέρους τόπους καὶ κατώκησαν Βορεια-

(1) Τὸ σκυθικὸν ὄνομα τῶν Ἀμαζόνων κατὰ τὸν Ἡρόδ. (Δ'. § 110) ἦτον Οἰόρπατα τοῦτέστιν ἀνδροκτόνοι, τοῦ μὲν οἰόρ ἄνδρα δηλοῦντος τοῦ δὲ πάτα τὸ φονεύειν· βεβαίως δὲ καὶ εἰς τὸ τῶν Ἀνδροφάγων, ἐὰν τὸ Σκυθικὸν ὄνομα ᾖν ταυτόσημον, θά ἐνυπῆρχεν ἡ λέξις οἰόρ· κατὰ δὲ σοφόν τινα (Mem. d'Acad. XIX p. 629) τὸ ὄνομα τῆς Οὐννικῆς φυλῆς τῶν Igour ἢ Oigour ἐσήμαινεν ἀνθρώπους συνδεδεμένους πρὸς κοινήν τινα ἐπιχειρήσιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τινῶν Βυζαντινῶν γράφονται Οἰόργαροι καὶ Οὐόργαροι δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐσήμαινε τὸ ὄνομά τιν ἀνάλογόν τι εὐρισκομένης ἐν αὐτῇ τῆς λέξεως οἰόρ.

νατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Σαρματιάν ἐπεκταθέντες μέχρι τῆς Μαιώτιδος λίμνης, ἐκεῖθεν δὲ ἔνεκα μεταναστεύσεων ἄλλων Ταταρικῶν λαῶν ἠναγκάσθησαν νὰ διαβῶσιν εἰς Εὐρώπην, καὶ ἄλλας μὲν Σκυθικὰς φυλάς ὑποτάξαντες, ἄλλας δὲ ἐκδιώξαντες, νικήσαντες δὲ τοὺς Ἀλανοὺς καὶ τοὺς Ὀσρογόθους ἔγειναν κύριοι πάντων τῶν μεταξὺ τοῦ Ἰστροῦ καὶ τοῦ Τανάιδος τόπων. (1) Ὁμοίοι δὲ, ἄγριοι καὶ ἄπληστοι, διαβόητοι ἐπὶ ἀπιστία καὶ φοβεροὶ τὴν θέαν, διότι αἱ μητέρες διέτεμνον τὰς παρειὰς τῶν νηπίων διὰ μαχαίρας, ἐπομένως ἀγένειοι καὶ ἄνευ μύστακος, σιμοί, βραχεῖς καὶ κυρτοί, τρεφόμενοι δὲ μετὰ ῥίζας, χόρτα καὶ ὠμόν κρέας ἀπαλυνόμενον ὑπὸ τὸ σάγμα τῶν ἵππων, οὐδέποτε ὑπὸ στέγην διαβιοῦντες, ἀλλὰ πάντοτε ἔφιπποι καὶ ὅταν ἀκόμη ἔτρωγον ἢ συνηλλάσσοντο, οὔτε νόμους δὲ οὔτε θρησκείαν ἔχοντες, ὁμοίαζον πρὸς δίποδα ζῶα μᾶλλον ἢ πρὸς ἀνθρώπους. (2)

(1) De Guignes T. I. p. 420-25. Supplement à la Bibl. Orient. 49, 446. Mem. d'Acad. T. XXVIII p. 85. T. XXX p. 241. Schoennis. I. VI. 5-6. Journ. c. 24, 25. Πρίσκ. Ἰσ. 6'. Εὐνάπ. 5'. Εὐάγρ. Α'. 17 Γ'. 2. Ζώσιμος Α'. 20. Πρόκ. Γ. Δ'. 3, 5. Ἄγαθ. ε. 10-11. Σώζ. ΣΤ'. § 37. Η'. 25. Νικ. Κάλ. ΙΑ'. § 48.

(2) Κατὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ Ἀμμιανοῦ οἱ σημερινοὶ Καλμουκοὶ φαίνονται οἱ ἀπόγονοι τῶν Οὐννων· τὴν ἐμφάνισιν δὲ αὐτῶν προήγαγεν εἰς τὴν φαντασίαν τῶν περιφροσίων λαῶν οὐ μόνον σημεῖα καὶ θεομηνίαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ λίθοι τὸ προεμάντευσαν· διότι κατεδαφιζομένου τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς Χαλκηδόνος πρὸς ἀνέγερσιν λουτροῦ ἐν Βυζαντίῳ εὗρεθῆ ἐπὶ λίθου κεχαραγμένους ὁ ἐξῆς χρησμός ἐν μᾶς διετήρησεν ὁ ἀγαθὸς Ἀμμιανός. (XXXI c. I.)

Ἄλλ' ὁπότεν νόμφα δροσερῆ κατὰ ἄστν χορεῖη
 τερπόμεναι στρέψωνται ἐϋστεφᾶς κατ' ἀγνιάς
 καὶ τεῖχος λουτροτο πολύστονον ἔσσειται ἄλκαρ
 δὴ τότε μυρία φύλα πολυπερέων ἀνθρώπων
 Ἰστροῦ κολλιτρώοιο πόρον περάοντα σὺν αἰχμῆ
 καὶ σκυθικὴν ὀλέσει χῶρην καὶ μουσίδα γαῖαν

Κατὰ πρῶτον δὲ τὸ ἔτος 391 διαβάντες τὸν Δούναβιν καὶ καταστρέψαντες τὴν Μυσίαν καὶ Θράκην, ἐπανελάβον πολλάκις τὰς ἐπιδρομὰς των, καὶ κατὰ τὸ ἔτος 447 ἀφ' οὗ ἔφθασαν μέχρι Θεσσαλίας ὑπέστρεψαν καίοντες πᾶν ὅ,τι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκομίσωσιν. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Ἀττίλα τοῦ ἐπονομασθέντος διὰ τὴν φθορὰν ἣν ἐπέφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἢ μάλιστα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅστις διέδραμε τὴν Εὐρώπην μέχρι τοῦ κέντρου τῶν Γαλλιῶν πυρὶ καὶ σιδήρῳ καταστρέφων τὰ πάντα καὶ ἠβηδὸν σφάζων τοὺς κατοίκους, τῶν δὲ πολυαρίθμων αὐτοῦ υἱῶν διχονοησάντων, οἱ ὑποτεταγμένοι ὑπὸ τοὺς Οὐννοὺς λαοὶ ἐπανεστήσαν καὶ νικήσαντες αὐτοὺς ἠνάγκασαν τὰς διαφόρους Οὐννικὰς φυλάς νὰ διασπαρῶσιν, ὧν ὀλίγαι μὲν διέμειναν περὶ τὸν Ἴστρον καὶ Βορυσθένη, πολλαὶ δὲ ἀπῆλθον καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν Οὐννων τῶν κατοικούντων περὶ τὴν Μαιώτιδα, τῶν λεγομένων λευκῶν ἢ Ἐφθαλιτῶν, (ἔ. 454). Τότε δὲ πολλαὶ τῶν νομαδικῶν φυλῶν τῶν ὑποτεταγμένων πρότερον εἰς τοὺς Οὐννοὺς ἐπειδὴ εἶχον ἀπολέσει τὰς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας χώρας, ἄλλως τε δὲ καὶ φιλοῦσαι τὰς μεταναστεύσεις, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Μαρκιανὸν καὶ τὸν διάδοχόν του Λέοντα γαίας διὰ νὰ κατοικήσωσι· τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξε καὶ ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἀττίλα Ἐρνάκ μετὰ πολλῶν Οὐννων ὅστις ἔλαβε μέρος τῆς μικρᾶς Σχυθίας (Δοβροῦσχα) καὶ Δακίας· αἱ φυλαὶ τῶν Σκίθρων, Σαταγείρων καὶ ἄλλοι Ἄλανοὶ κατωκίσθησαν ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Κάνδακα εἰς τὴν κάτω Μυσίαν καὶ τὴν ὑπόλοιπον μικρὰν Σχυθίαν, εἰς τοὺς Ρούγους, Σαρμάτας καὶ Κομανδρίους ἐδόθησαν γαίαι εἰς Ἰλλυρίαν καὶ εἰς τοὺς Ὀστρογότθους ἢ Παννονία ἀπὸ τοῦ Σιρ-

Παιονίης δ' ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαυρομένησιν
αὐτοσὶ καὶ βιότοις τέλος καὶ θῆρις ἐπίξει.

Τὸν αὐτὸν καὶ Κεδρ. σελ. 310 ἀναφέρει μὲ μικρὰν διαφορὰν γραφῆς καὶ προσθήκην ἐνὸς στίχου.

μίου (Μιτροβίτσα) μέχρι τῆς Βιέννης (ἔ. 465). Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην ἐπιφαίνονται ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατὰ πρῶτην φορὰν οἱ Βούλγαροι. (1)

Καὶ ἀναφέρεται μὲν ὑπὸ τοῦ Παύλου διακόνου περὶ τὸ ἔτος 410 πόλεμὸς τις αὐτῶν κατὰ τῶν Λογγοβαρδῶν, πλησίον ποταμοῦ ἀγνώστου τῆς Εὐρωπ. Σαρματίας, καθ' ὃν φονεύσαντες τὸν βασιλέα ἐκείνων Ἀλγεμόντον καὶ αἰχμαλωτίσαντες τὴν θυγατέρα του ἠττήθησαν κατόπιν παρὰ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀγελμόντου Λαμισιώνη, ἀλλ' ἡ εἰδησις αὕτη δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τῶν πλησιεστέρων τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογῶν. (2) Ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ ἐὰν παραδεχθῶμεν ταύτην ἢ παρουσία τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Σαρματίᾳ εἶναι μεταγενεστέρα τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσεως τῶν Οὐννων.

Καὶ ἡ μὲν καταγωγὴ αὐτῶν ἀκριβῶς δὲν γινώσκειται (3)

(1) Deguig. T. I. p. 437. Mem. d'Acad. T. XIX. p. 628. Cassiod. Chr. § 44. Jorn. G. 49-51. Marcellinus. Πρίσκος Βουλγ. ἐν. Πρωκόπ. Π. Α'. 3, 40. Μαλ. 358. Θεοφ. 459. 467.

(2) Paul. D. de gest. Long. l. I. c. 41. Zanetti p. 46.

(3) Οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς ἐταυτίζον μετὰ τῶν Οὐννων. Τινὲς δὲ τῶν Ἀράβων ἱστοροῦσιν ὡς ἐλθόντας ἐκ τῆς Σκανδιναβίας ἐν τῇ ὑπῆρχε πόλει Berg-hadzima ἐξ ἧς ἐλάβον τὸ ὄνομα Belghar ἢ Boulghar, τοὺς ἐθεώρουν δὲ Σλάβους. (Mem. d'Acad. de S. Petersb. Serie VI. T. II. p. 372 et suiv.) Ἄλλοι δὲ θέλουσιν αὐτοὺς Γερμανοὺς ἢ Γότθους, ἄλλοι ὀρίζουσιν ὡς λαὸν ἐν γένει Τουρανικὸν καὶ ἄλλοι ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀνατολικοφιννικήν ἢ Οὐραλικὴν φυλὴν. Ὁ κ. Fraehn. (Mem. Serie VI. T. 4 p. 549) πρὸς ἐξομάλυνσιν τοῦ ζητήματος παραδέχεται ὅτι ἦσαν κρᾶμα τῶν τριῶν φυλῶν τῆς Φιννικῆς, Τουρκικῆς καὶ Σλαβικῆς· καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι ὑποκύψαντες εἰς τὴν ἐπιβροχὴν τῆς Τουρκικῆς φυλῆς ἐγένοντο Τοῦρκοι, οἱ δὲ Βούλγαροι (τοῦ Ἰστρου) διὰ τῆς ἀναμιξεύσεως τῶν μετὰ τῶν Σλάβων ἐξεσλαυτίσθησαν τοῦτο ὅμως δὲν λύει τὴν ἀπορίαν ποσὸν ἦτο τὸ ἀρχικὸν στοιχεῖον εἰς ὃ προσετίθησαν κατόπιν αἱ δύο ἄλλαι φυλαὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὸ κρᾶμα. Ἐὰν ὅμως σκεφθῶμεν ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Βουλγάροις οὐ μόνον τὰ ὀνόματα τῶν πρώτων ἀναφερομένων βασιλέων Ὀρχανᾶς (Orchan) καὶ Ἀσπαρούχ ἦσαν Τουρκικά ἀλλὰ καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, καὶ πρὸς τούτοις ὅτι κατόπιν οἱ Πατισνάκα καὶ οἱ Κομάνοι συνεταυτίσθησαν καὶ συνεχωνεύθησαν μετ' αὐ-

πολλὰς ὅμως πιθανότητας ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς ἡ γνώμη καθ' ἣν ἀνήκοντες εἰς τὸ γένος τῶν Τατάρων κλάδον τῆς Καυκασίας φυλῆς. (1) καὶ ἰδίως εἰς τοὺς λεγομένους Δυτικούς Τούρκους καὶ ὀρμηθέντες ἐκ τῆς χώρας τῶν Καπτσακῶν ἐξηπλώθησαν δυτικώτερον ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας· μέρος δὲ ἐξ αὐτῶν εἴτε ἐκβληθέντες ἐκ τῆς χώρας των ὑπὸ τῶν Οὐννων εἴτε ὑποταχθέντες παρ' αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ τοὺς παρακολουθήσωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην· οἱ δὲ λοιποὶ διαμείναντες εἰς τὰ βόρεια μέρη τοῦ Βόλγα περὶ τὸν ποταμὸν Κάμαν ἐσύστησαν τὸ βασίλειον τῶν Μωαμεθανῶν ἢ Καμαίων Βολγάρων, κατακτηθὲν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων κατὰ τὸ ἔτος 965. (2) Ἐτι δὲ περισσότερον πείθεται τις περὶ τούτου σκεπτόμενος ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα παρουσιάζονται οἱ Βούλγαροι παμπληθεῖς περιτρέχοντες τὴν μεταξὺ τοῦ Ἰστρου καὶ Βορυσθένου χώραν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν Ἰορνάνδην ἦτο εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} αἰῶνος ἡ ἔδρα των, καὶ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς τοῦ 5^{ου} καὶ 6^{ου} αἰῶνος ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς κατ' ἀρχὰς τὰ ὀνόματα ἀδιακρίτως τῶν Σκυθῶν καὶ Οὐννων, κατόπιν δὲ τὸ τῶν Οὐννογουνδούρων καὶ Οὐννοθενδοβουλγάρων, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ Βούλγαροι καίτοι μὴ ὄντες Οὐννοι ὡς μετ' αὐτῶν ὅμως ἐλθόντες καὶ συναναμιχθέντες ἐθεωροῦντο μετέχοντες τῶν Οὐννικῶν ἡθῶν. Τὸ δὲ ἀληθὲς αὐτῶν ὄνομα τοῖς ἐδόθη κατὰ

τῶν διὰ τὴν φυλετικὴν συγγένειαν πολὺ εὐκολώτερον παρὰ οἱ Σλάβοι, μὴ φαίνεται ὅτι δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς πιθανωτάτην τὴν καταγωγὴν των ἐκ τῆς Ταταρικῆς φυλῆς.

(1) Τὴν Καυκασίαν φυλὴν διαιρεῖ ὁ Κυβιέρος (Le Règne Animal T. 4 p. 95 éd. 1817) βασιζόμενος ἐπὶ τῆς συγγενείας τῶν γλωσσῶν εἰς τρεῖς μεγάλους κλάδους τὸν Ἀραμικὸν ἢ Συριακόν, τὸν Ἰνδικόν Γερμανικόν καὶ Πελασγικόν, καὶ τὸν Σκυθικόν ἢ Ταταρικόν· τὸν τελευταῖον τοῦτον οἱ νεώτεροι ὠνόμασαν Τουρανικὴν φυλὴν ὑπὸ τὴν στενοτέραν αὐτῆς σημασίαν. (1de Maspéro Hist ancienne des peuples de l'Orient.)

(2) Deguignes T. 4. p. 632, 639 Bonfin. p. 22. Mem. d'Acad. des. Inscr. T. XXX. p. 243.

τὸν Ζ' αἰῶνα, (1) ἐν ᾧ οἱ Λατῖνοι χρονογράφοι, ὡς ἔχοντες συχνὰς σχέσεις μετὰ τῶν Γότθων καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν φυλῶν αἵτινες κατεπλημύρισαν τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ ὄντες εἰς θέσιν νὰ γινώσκωσι κάλλιον τὰ κατ' αὐτοὺς, τοὺς ἀνέφερον ἀπὸ τὰ τέλη ἤδη τοῦ Ε' αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην. Ὅλως δὲ ἀνυπόστατος φαίνεται ἡ γνώμη τῶν θελόντων νὰ ταυτίσωσιν αὐτοὺς μὲ τὴν σκυθικὴν φυλὴν τῶν Οὐργων ἣτις κατὰ τὸν Στράβωνα (2) κατοικοῦσα παρὰ τὸν Βορυσθένη μετώκει πολλάκις εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστροῦ, καθ' ὅσον τότε ἐκ τῆς συχνῆς ταύτης μετοικεσίας θὰ ἦτο γνωστότατον τὸ ὄνομα εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς.

ΚΕΦ. Β'.

Πρῶται ἐπιδρομαί.

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν διασπορὰν τῶν Οὐννικῶν φυλῶν περιεπλανῶντο εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Ἰστροῦ καὶ Βορυσθένους χώραν μετερχόμενοι ληστρικὸν βίον καὶ ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν πέριξ τοῦ Ἰστροῦ κατοικοῦντων λαῶν. Ὁ τότε βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων Θεοδώριχος, ὅστις εἶχεν ἀνατραφῆ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ ὑπατικοῦ ἀξιώματος ἦν σύμμαχος τοῦ Αὐτοκράτορος Ζήνωνος ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνίκησε κατὰ κράτος πληγώσας ἰδίᾳ χειρὶ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Λιθέρτην (ἔ.485). Ἡ πρώτη αὕτη εἰδήσις περὶ Βουλγάρων ἀναφέρεται ἐν τῷ πανηγυρικῷ τοῦ Θεοδώριχου ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Ἐννοδίου, ὅστις

(1) Πρῶτος ὁ Θεοφύλακτος ὀνομάζει Βουλγάρους συμμαχοῦντας μετὰ τῶν Ἀθάρων. Βιβλ. Ζ'. § 8'. ἐπίσης καὶ ὁ Μαλάλας τοὺς ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἅπαξ ἐν κεφ. ΙΣΤ'.

(2) Στραβ. Ζ'. § 3.

διὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὸν ἥρωά του ὑπερυψοῖ τοὺς Βουλγάρους ὡς ἔθνος πολεμικὸν καὶ οὐδέποτε πρότερον ἠττηθὲν, συνειθισμένον δὲ εἰς τὴν σκληραγωγίαν καὶ μὴ παρεμποδιζόμενον οὔτε ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, οὔτε ὑπὸ ποταμῶν ἀδιαβάτων, καὶ τὸ ὁποῖον φιλεῖ τὴν ἐλευθερίαν καὶ προκρίνει τὸν θάνατον τῆς δουλείας. Τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι ἐκστρατεία ἰδίως κατὰ τῶν Βουλγάρων δὲν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Θεοδορίχου, ἀλλ' ὅταν οὗτος τῇ συναινέσει τοῦ Ζήνωνος παραλαβῶν τοὺς ἐν τῇ Θράκῃ καὶ Ἰλλυρίᾳ Ὀστρογόθους, ἀπῆλθε διὰ τοῦ Σιρμίου (ἔ.489) κατὰ τῶν ὑποταξάντων τὴν Ἰταλίαν Βισιγόθων, οἱ Γέται θελήσαντες νὰ τῷ παρεμποδίσωσι τὴν διάβασιν ἐνικήθησαν· συνεμάχουν δὲ μετ' αὐτῶν οἱ Βούλγαροι. (1) Ὅπως δὴποτε ἡ νίκη αὕτη τοῦ Θεοδορίχου ἐπῆνεγκε καίριον τραῦμα κατὰ τῶν Βουλγάρων, διότι δὲν ἀναφαίνονται μέχρι τοῦ ἔτους 499 ὁπότε κυρίως χρονολογεῖται ἡ πρώτη ἐπιδρομὴ αὐτῶν κατὰ τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάθως ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν τοῦτο ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀναστασίου τοῦ δικόρου, (ἐπωνομάσθη δὲ οὕτω ὡς ἔχων τὴν μὲν μίαν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ μέλαιναν τὴν ἑτέραν δὲ γλαυκὴν), διαβάνας τὸν Δούναβιν ἐλεγήλατον τὴν Ἰλλυρίαν. Θελήσας δὲ ὁ στρατηλάτης τῆς Ἰλλυρίας Ἄριστος ν' ἀντιταχθῆ κατ' αὐτῶν μετὰ δέκα πέντε χιλιάδων στρατοῦ ἐνικήθη κατὰ κράτος πρὸς τὸν ποταμὸν Ζούρταν (;) φονευθέντων τῶν στρατηγῶν Ἰννοκεντίου, Ἀκουιλίνου καὶ Νικοστράτου καὶ ἀπολεσθέντων πλέον τῶν τεσσάρων χιλιάδων Ῥωμαίων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐπνίγησαν ἐν τῷ ποταμῷ. Οἱ δὲ Βούλγαροι κυριεύσαντες τὸ στρατόπεδον, ἐν ᾧ εὔρον ἐπτακοσίας φορτηγὰς ἀμάξας πλήρεις ὀπλων καὶ τροφῶν, ἐπέδραμον μέχρι τῆς Θράκης καίοντες τὰ χωρία, λαφυραγωγοῦντες τὰς ἀτειχίστους πόλεις καὶ ἀποκομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν τοὺς κατοίκους

(1) Ennod. Paneg. Theod. Murat. T. III. p. 254.

αίχμαλώτους. Τοσοῦτον δὲ δεινὴ ἐφάνη ἡ ἤττα αὐτῆ εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὥστε ἀπέδωσαν αὐτὴν εἰς ἐπωδάς καὶ γοητείας τῶν Βουλγάρων· προήγγειλαν δὲ τὸ ἀτύχημα κατὰ τὸν Ζωναρᾶν « κομήτης ἀστήρ καὶ κόρακες πορευομένων αὐ- » τῶν ὑπεριπτάμενοι τε καὶ προηγούμενοι, καὶ οἱ σαλπικταὶ » ἀντὶ ἐνουαλίου ἡχῆς περιπαθῆς τι καὶ θρηνώδες ἠχῆσαντες.» Ἐκ δευτέρου δὲ πάλιν μετὰ τρία ἔτη εἰσβαλόντες ἐληλάτησαν τὴν Ἰλλυρίαν καὶ Θράκην καὶ μηδενὸς ἀντιστάντος ἀπεχώρησαν ἀποφέροντες πλουσίαν λείαν· τὰς πρώτας δὲ ταύτας εἰσβολὰς ἐποίησαν διαβαίνοντες τὸν Δούναβιν περὶ τὸ Σίρμιον ὅπου ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ὄρμητῆριον αὐτῶν καθ' ὅσον κατέσχον αὐτὸ ἐπὶ τινα χρόνον μετὰ τῶν Γετῶν ἐξωσθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Θεοδορίου κατὰ τὸ ἔτος 504.⁽¹⁾ Ἀνατιβήτως δὲ ἦσαν γενναῖοι μαχηταί, καθ' ὅσον ὁ διαδεχθεὶς τὸν Θεοδώριχον βασιλεὺς Ἀταλάριχος ὀνομάζει αὐτοὺς ἐν τινὶ ἐπιστολῇ του πρὸς τὴν Σύγκλητον τῆς Ῥώμης « φοβεροὺς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην » (tote orbe terribiles).⁽²⁾ πιθανὸν δὲ εἶναι ὅτι συνεμάχουν μετ' αὐτῶν καὶ ἄλλαι τινὲς φυλαὶ, καθ' ὅσον πολλάκις ἀναφέρονται συμπολεμοῦντες μετ' αὐτῶν Γέται ἢ Οὔννοι. Τοσοῦτον δὲ τρόμον εἶχον ἐμπνεύσει εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν ἕνεκα τῆς ὠμότητος καὶ θηριωδίας των, ὥστε ἐπειδὴ κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον εἰσέβαλον εἰς Ἰλλυρίαν καὶ ἄλλαι φυλαὶ βάρβαρων καὶ ἤρχοντο μέχρι τῆς Θράκης, ὁ Ἀναστάσιος διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν πρωτεύουσαν ὠκοδόμησε μέγα τεῖχος εἰς ἀπόστασιν 280 σταδίων ἀπὸ τῆς Κ]λεως ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς Συληθρίας καὶ λήγον πλησίον τοῦ ἐν Εὐξείνῳ ἀκρωτηρίου παρὰ τὸν ποταμὸν Φιλέα πρὸς δυσμὰς τῆς κωμοπόλεως Δέρκων, ὅπερ εἶχε μῆκος μὲν 420 σταδίων, πλάτος δὲ εἴκοσι

(1) Cassiod. Chr. 48. Murat. T. III. p. 292. Ζων. ΙΔ' § γ' καὶ δ'.

(2) Cassiod. Var. VIII. ep. X, XXI.

ποδῶν καὶ κατὰ διαστήματα πύργους, οἰκτρὸν μνημεῖον τῆς καταπτώσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρετῆς. (1)

Ἡ δὲ κατὰ τὸ ἔτος 517 ἐπιδρομὴ φαίνεται ἡ μεγαλύτερα τῶν μέχρι τοῦδε καθ' ὅσον ἐλεηλάτησαν οὐ μόνον τὴν Ἰλλυρίαν ἀλλὰ καὶ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἀπεκόμισαν τοσοῦτον πλῆθος αἰχμαλώτων ὥστε δὲν ἐξήρκεσαν πρὸς ἐξαγορὰν αὐτῶν χίλιαι λίτραι χρυσίου (1,200 χ. φρ. περίπου), τὰς ὁποίας ἀπέστειλεν ὁ Ἀναστάσιος πρὸς τὸν ἑπαρχὸν τῆς Ἰλλυρίας, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Βούλγαροι ἐσφαξαν πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων· εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι τὴν ἐκστρατείαν ταύτην δὲν ἐπεχείρησαν μόνοι, διότι ὁ Μαρκελλίνος ἀποδίδει τὴν ἐπιδρομὴν εἰς Γέτας ἱππεῖς. (2) Μεγάλῃ ἐπιδρομῇ μετὰ ταῦτα δὲν μῆμονεῦεται μέχρι τοῦ ἔτους 538· ἐν τῷ μεταξύ ὅμως τοῦτω ἐλεηλάτουσιν τὴν κάτω Μυσίαν καθ' ὅσον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Μαρκελλίνου μάχη τις τοῦ στρατηγοῦ Μούνδου κατὰ τὸ ἔτος 530 καθ' ἣν νικήσας ἐφόνευσε περὶ τοὺς πενταχοσίους Βουλγάρους, καὶ ἑτέρα τοῦ στρατηγοῦ Τσίτα νικήσαντος αὐτοῦς παρὰ τὸν ποταμὸν Γίαντραν (ἔ. 536). Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν 538 διαβάνας τὸν Δούναβιν ἐλεηλάτησαν τὴν ἄνω Μυσίαν καὶ Ἰλλυρίαν καὶ τὸν ἀντιταχθέντα κατ' αὐτῶν στρατηγὸν Ἰουστίνον νικήσαντες καὶ φονεύσαντες αὐτὸν ἤλθον μέχρι τῆς Θράκης. (3) Ἄλλ' ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν στρατηγὸς Κωνσταντιόλος προσεπιβοηθοῦντος καὶ τοῦ στρατηλάτου τῆς Θράκης Ἀσκούμ (Οὔννου μὲν τὸ γένος ἀλλὰ βαπτισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ) καὶ τοῦ στρατηγοῦ Γοδίλλα ἐνίκησαν αὐ-

(1) Marcel. Chr. Κεδρ. σ. 358. Θεοφ. 222. Προκ. Γοτ. Δ΄. § δ' περὶ κτισμ. § θ'. Ζων. ΙΔ΄. § δ'. Εὐάγ. Γ΄. 38. Νικηφ. Καλ. ΙΣΤ. § λθ'. Πανηγ. Ἀναστ. § κά. Ἐφρ. σ. 4100. Le Beau. T. IV. p. 99. Isambert. p. 398. Σουίδ. λ. Ἀναστάσιος.

(2) Ζων. ΙΔ΄. § δ'. Marcel. Chr. Muralt T. 4, p. 429.

(3) Ὁ Μαλάλας σ. 437 ἀναφέρει τοῦτο εἰς τὸ ἔτος 528· ὁ δὲ Μαρκελλίνος ὀνομάζει τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν Καλούκ (ι) ἐν ἔτει 539.

τοὺς λαμπρῶς καὶ φονεύσαντες τοὺς δύο ἀρχηγούστων Δρόγγον καὶ Βούλγαρον ἀνέλαβον πᾶσαν τὴν λείαν. Ἐν ᾧ ὁμοῦς ἐπέστρεφον ἀμέριμοι ἕτερον σῶμα Βουλγάρων ἐπέπεσεν αἰφνης κατ' αὐτῶν, καὶ διασκορπίσαν τὴν στρατιὰν ἠχμαλώτισε τὸν Ἀσκούμ καὶ Κωνσταντιόλον, τοῦ Γοδίλλα κατορθώσαντος νὰ διαφύγῃ καὶ τὸν μὲν Ἀσκούμ ἐκράτησαν παρ' ἑαυτοῖς, τὸν δὲ Κωνσταντιόλον ἀντήλλαξαν ἀντὶ χιλίων χρυσῶν νομισμάτων. Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς ὁ στρατηγὸς Ἰλλυρίας κατώρθωσε νὰ θέσῃ πέρασ ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας, διότι νικήσας ἐπανειλημμένως συνέλαβε πλῆθος αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν ὅστις ἐπεμψεν αὐτοὺς νὰ κατοικήσωσιν εἰς Ἀρμενίαν καὶ Κολχίδα (ἔ. 540). Ἐνεκα δὲ τῶν νικῶν τούτων πρὸς τοῖς ἄλλοις τίτλοις ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Βουλγαρικοῦ. (1)

Πασῶν δὲ τῶν ἐπιδρομῶν σκοπὸς ἦτον οὐχὶ κατάκτησις χώρας, ἀλλὰ λεηλασία καὶ σύλληψις αἰχμαλώτων, μεθ' ἃς διέβαινον πάλιν τὸν Δούναβιν ἀπερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια ἀποφεύγοντες δὲ τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας, ἐμάχοντο φεύγοντες κατὰ τὸ σύστημα τῶν Σκυθῶν καὶ προσεπάθουν νὰ σύρῳσι τὸν ἐχθρὸν εἰς δυσχωρίας ἵνα καταστρέψωσιν εὐκολώτερον. Ἐπετίθεντο δὲ κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων μόνον ὅταν ἠναγκάζοντο νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν λείαν των, ἢ ὅταν ἠδύναντο νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῶν ἀπροφυλάκτων. Πολὺν δὲ φόβον ἐνέπνεεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους στρατιώτας

(1) Κεδ. 371-372. Θεοφ. 338. Ἀμφότεροι λέγουσι στρατηγὸν τῆς Ἰλλυρίας τὸν Μοῦνδος κατὰ τὸ ἔτος 540, ὅστις καταγόμενος ἐκ βασιλικῶν γένους τῶν Γετῶν ἔλαθεν ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ Ἰουστινιανῷ καὶ τοῦ ὁποίου νίκη κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀναφέρει ὁ Μαρκελ. ὡς ἐβρέθη κατὰ τὸ ἔτος 530. Ἄλλ' ὁ Μοῦνδος ἐφονεύθη κατὰ τὸν Προκόπιον τὸ ἔτος 536 πολεμῶν κατὰ τῶν Γόθων. Πιθανὸν νὰ ἦτον ἄλλος τις ὁμώνυμος ὃν ἐσύγγουσαν μετ' ἐκείνου· χρονολογίαν δὲ ἀμφότεροι ἀναφέρουσι τὴν αὐτὴν τὸ ἰγ' ἔτος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

περίεργόν τι ὄπλον τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο μετὰ πολλῆς δεξιότητος· δίκτυον δηλ. εἰς τὸ ἄκρον μακρᾶς λόγχης δι' οὗ συνελάμβανον τοὺς ἐχθροὺς ζῶντας, καὶ ὁ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συλληφθεὶς στρατηγὸς Γοδίλλας ὡς ἄνω ἐρρέθη, ἐσώθη διὰ τῆς ἐτοιμότητος τοῦ πνεύματός του προφθάσας νὰ κόψη διὰ τοῦ ξιφιδίου τὰ συνδέοντα τὸ δίκτυον σχοινία.

ΚΕΦ. Γ'.

Ἄβαροι, Κόβρατος καὶ Ἀσπαρούχ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Βούλγαροι δὲν ἦσαν μόνοι οἱ λεηλατοῦντες τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας· πλῆθος ἄλλων Σκυθικῶν φυλῶν διαβαίνοντες τὸν Δούναβιν ποτὲ μὲν χωριστὰ ποτὲ δὲ ἠνωμέναι κατέστρεφον τὰς κατ' αὐτῶν πεμπομένας στρατίας καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ παρέδιδον τὰς δυστυχεῖς ἐκείνας χώρας. Ἰδίως δὲ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 540 ἐπιδρομὴ τῶν Οὐννων ἦτο φοβερά· διότι ἐπιδραμόντες τὴν Ἰλλυρίαν καὶ Θράκην καὶ ἐκπορθήσαντες πλείστας πόλεις καὶ τριάκοντα δύο φρούρια, ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἀναστασιανοῦ τείχους, καὶ ἀπεσύρθησαν ἀποφέροντες πλῆθὺν λαφύρων καὶ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας αἰχμαλώτων· ἡ δὲ αὐτοκρατορία ἔνεκα τῆς κακῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ κυβερνήσεως δὲν εἶχε τὴν ἀρκοῦσαν δύναμιν ἵνα ἀντιταχθῆ κατὰ τῶν βαρβάρων τούτων. Διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ὅστις ὀλίγα ἔτη πρότερον συνεποσοῦτο εἰς 640 χιλιάδας ἀνδρῶν μόλις ἦδη ἠρίθμει 150 χιλιάδας, καὶ οὗτος διεσπαρμένος εἰς τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας μόλις ἐπῆρκει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως τῶν πόλεων καὶ τοὺς κατὰ τῶν Γόθων καὶ Βανδάλων πολέμους· (1) ὁ δὲ Ἰουστινια-

(1) Ἄγθθ. Ε'. § 17'. Προκ. ἱστορ. ἀπόρ. § κδ'.

νός ἀντὶ νὰ ἐξοδεύῃ τὰς προσόδους εἰς τὴν αὔξησιν καὶ διατήρησιν τοῦ στρατοῦ κατηνάλισκεν αὐτὰς εἰς μάταια οἰκοδομήματα καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς. (1) Ἐν ᾧ δὲ ἀλλεπαλλήλοι ἐπιδρομαὶ ἐταπείνουσιν τὴν ἀρχαίαν εὐκλείαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὀνόματος, οἱ λεγόμενοι ἀπόγονοι τοῦ Σκιπίωνος καὶ τῶν Γράκχων ἐκλείοντο κατὰ χιλιάδας πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰ μοναστήρια καὶ κατεγίνοντο εἰς Θεολογικὰς ἔριδας, ἣ ἐμάχοντο ὑπὲρ τῶν φατριῶν τοῦ Ἰπποδρομίου τῶν βενέτων καὶ τῶν πρασίνων. Αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι φέρουσι τὴν ἀδυναμίαν τῶν κρατῶν, αὕτη δὲ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὸν ἐξευτελισμόν. Μὴ δυνάμενος ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς βαρβάρους διὰ τῆς ἰσχύος προσεῖλκυσε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν διὰ δωρεῶν καὶ παραχωρήσεως χώρας, πολλάκις δὲ καὶ δι' ἐτησίου μισθοῦ, καὶ τὸ ὀλέθριον τοῦτο σύστημα παροξύνον τὴν πλεονεξίαν ἐκείνων κατέστησε τὴν μὲν ἀδυναμίαν τῆς αὐτοκρατορίας φανεράν, αὐτοὺς δὲ ἀπαιτητικωτέρους εἰς τὸ μέλλον, ὥστε νὰ μεταχειρίζονται τὴν ἀπειλὴν τῶν ἐπιδρομῶν ὡς κερδοσκοπικὴν ἐπιχείρησιν. (2) Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπελθούσης λειψανδρίας ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν καὶ τῆς ἀκατασχέτου τάσεως πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον (3) οἱ αὐτοκράτορες ἠναγκάσθησαν νὰ μισθοδοτῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὀρίων πλῆθος βαρβάρων, οἵτινες πολλάκις ἀπέβαινον ἐπικινδυνώτεροι σύμμαχοι ἢ ἐὰν ἔμενον ἐχθροί· μεταχειριζόμενοι δὲ τὴν ἀλωπεκὴν διεσκόρπιζον ἀφθόνως τὸ χρυσίον διὰ νὰ ὑποδαυλίζωσι μεταξὺ τῶν διαφόρων βαρ-

(1) Μόνον τὸ θυσιαστήριον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας κατὰ τὴν τοῦ Προκοπίου περιγραφὴν ὑπελογίσθη ὅτι ἦτον ἀξίας 2,800,000 φράγκων. **Isambert** p. 657. Εἰς δὲ τὸν ἀμβωνα καὶ τὴν σολαίαν κατηναλώθη ὁ ἐτήσιος φόρος τῆς Αἰγύπτου ἤτοι 365 κεντηνάρια χρυσοῦ (40 ἑκατ. φράγ. περίπου). **Γλυκ.** σ. 498.

(2) **Προκ. ἱστ. ἀπορ.** § ια'. εἴ. Εὐάγ. Δ'. § κή.

(3) Ἐν μίᾳ μόνῃ πόλει τῆς Θεβαίδος τῆς Αἰγύπτου ἐν Ὁξυρύγχῳ ἤριθμοῦντο τριάκοντα χιλιάδες μοναχῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. **Abbé Millot Hist. Génér. T. V. p. 209. Isambert p. 606.**

βαρικῶν φυλῶν τὰ πάθη, προσπαθοῦντες ἵνα διὰ τῆς διαιρέσεως καὶ τῶν ἐπερχομένων μεταξὺ αὐτῶν πολέμων καταστρέψωσιν αὐτοὺς ἀμοιβαίως· ἀλλὰ πολλάκις οἱ πανοῦργοι ἐκείνοι ἀφ' οὗ ἐλάμβανον τὰ χρήματα συνεμάχουν καὶ ἐλεηλάτουν τὴν αὐτοκρατορίαν. (1)

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τοῦ Ῥωμ. κράτους περὶ τὰ μέσα τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος ὅτε νέα ἰσχυρὰ φυλὴ ἡ τῶν Ψευδαβάρων ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβειως. Ἡ κατὰ πρῶτον μνημονευομένη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην νομαδικὴ φυλὴ τῶν Τούρκων, ἐξεληθοῦσα ἐκ τῶν δασῶν τῶν Ἀλταϊκῶν ὄρεων καὶ καταστρέψασα τὸ ἔθνος τῶν Ἀβάρων ἐνίκησε τοὺς Ὀγόρους καὶ ἐδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Τούλα· οἱ δ' Ὀγοροὶ οὗτοι ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἀβάρων, κατέφυγον εἰς τοὺς παρὰ τὸν Βόλγα καὶ Τάναϊν κατοικοῦντας Οὐννοὺς καὶ Ἀλανοὺς καὶ ἐφιλοξενήθησαν παρ' αὐτῶν συγγενῶν ὄντων τῶν ἀληθῶν Ἀβάρων. Ἀλλὰ κατόπιν γνωσθείσης τῆς ἀπάτης ἀπεπέμφθησαν καὶ κατελθόντες εἰς τὴν Μαιώτιδα λίμνην ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, ὑποσχόμενοι νὰ ὑπερασπίζωνται τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας ἐὰν παράσχη αὐτοῖς γαίας καὶ ἀνάλογον ἐτήσιον μισθόν (ἔ. 559). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν

(1) Isambert p. 684-686. Κεντῶν τὴν ἀπληξίαν τῶν Κοτριγούρων καὶ Οὔτριγούρων (φυλῶν Οὐννικῶν) κατώρθωσεν ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐπελθόντος μακροχρονίου πρὸς ἀλλήλους πολέμου. Λείψανα τῶν Κοτριγούρων εἶναι οἱ κατόπιν ἀναφερόμενοι Κότραγοι ὡς ἐνωθέντες μετὰ τῶν Βουλγάρων. Τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων (Ducange Fam. Slav.) ταυτίζουσιν αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μετὰ τῶν Βουλγάρων. Ἄλλ' ὁ σύγχρονος Προκόπιος καὶ τοὶ διηγούμενοι τὰ κατορθώματα τῶν Κοτριγούρων (Γοτθ. Δ'. § 14'. 18'.) τὰς ἐπιδρομὰς ὁμοίως τῶν Βουλγάρων τὰς ὡς τοιαύτας σημειουμένας ὑπὸ τῶν Λατίνων χρονογράφων τὰς ἀναφέρει εἰς Οὐννοὺς καὶ πολλάκις εἰς Γέτας. Ὁ ὀλίγον δὲ μεταγενέστερος Ἀγαθίας ῥητῶς λέγει (βιβλ. ἐ. ἐν τέλει) περὶ τῶν Κοτριγούρων καὶ Οὔτριγούρων ὅτι ἐξηφανίσθησαν διὰ τῶν πρὸς ἀλλήλους πολέμων. Οἱ δὲ ἐναπομείναντες ὑπετάχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀβάρων. Μεν. Β'. § 4. 5'. Isambert p. 399.

ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις μετὰ πολλῶν τιμῶν ὑποσχεθεὶς νὰ παραχωρήσῃ τὴν κάτω Μυσίαν καὶ τὴν μικρὰν Σκυθίαν καὶ ἐπέμψε πλοῦσια δῶρα εἰς τὸν Χάγανον τῶν Ἀβάρων, ὅστις ἐλθὼν τότε ἐπολέμησε πρὸς τοὺς πέραν τοῦ Ἰστροῦ Γήπαιδας Σκλαβήνους καὶ Βουλγάρους. Ἀλλὰ κατόπιν, εἴτε διότι εἶχε δοθῆ προηγουμένως ὑπόσχεσις εἰς πρέσβεις τῶν Τούρκων νὰ μὴ δεχθῶσι τοὺς Ἀβάρους ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, εἴτε διότι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Ἀβαιοὶ σκοπὸν εἶχον νὰ λεηλατήσωσι τὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνεκάλεσε τὰς ὑποσχέσεις του· συγχρόνως δὲ στρατὸς Ῥωμαϊκὸς ἐπιπεσὼν κατὰ πολλῶν Ἀβάρων μετακομιζόντων ὄπλα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῖς ἀφῆρσεν αὐτὰ καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν κατέσφαξε. Τότε λοιπὸν οἱ Ἀβαιοὶ κατέλαβον τὴν Δακίαν, τὴν Παννονίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Ἰλλυρίας, ὑπέταξαν δὲ καὶ ὅλας τὰς περὶ τὸν Ἰστρον βαρβαρικὰς φυλάς καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοὺς Βουλγάρους. Πολλοὶ δὲ τούτων μὴ θέλοντες νὰ ὑποδουλωθῶσι, ἀπῆλθον εἰς Γερμανίαν καὶ τὰ βόρεια τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες νὰ ἐγκατασταθῶσι ὀριστικῶς οὐδαμοῦ ἠναγκάσθησαν πάλιν νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τοὺς περὶ τὸν Δούναβιν τόπους καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀβάρων, συμμετασχόντες ὄλων τῶν ὑπ' ἐκείνων διεξαχθέντων πολέμων, ὧν συντόμως θέλομεν μνημονεύσει διὰ τὸ συνεχὲς τῆς διηγήσεως. (1)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Ἀβαιοὶ ἠ ὀρθότερον οἱ Ψευδάβαιοι ἀπέστειλαν πάλιν πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστίνον τὸν Β'. Ζητοῦντες ἐπιχορήγησιν ἐτησίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πρέσβεις τῶν ὠμίλησαν λίαν ὑπερηφάνως καὶ αὐθαδῶς ὁ Ἰουστίνος ἠρνήθη. Οἱ δὲ Ἀβαιοὶ ἵνα μὴ μένωσι ἀεργοὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν Λομβαρδῶν καὶ στρέψαντες τὰ ὄπλα τῶν κατὰ τῶν Γερμανικῶν φυλῶν, ἀφ'

(1) Θεοφ. σ. 349. Εὐάγρ. Ε'. § α. Νικηφ. Κάλ. ΙΗ'. § λ'. Θεοφύλ. Σιμ. Ζ'. § ζ'. ἢ. Θεοφ. παρὰ Φωτίῳ σ. 80. Schoenwisner VI. c. 7. Deguignes T. I. p. 474. Mem. d'Acad. des. Ins. et b. lettres T. 30. p. 241.

οὗ κατέστρεψαν τὸ βασιλείον τῶν Γηπαίδων (ἔ.568), ἐπεξέτειναν τὰς κτήσεις των ἀπὸ τοῦ Ἰστρου μέχρι τῶν Ἀλπεων καὶ τῆς Βαλτικῆς. Τότε Χάγανος τῶν Ἀθάρων ἦτον ὁ Βαϊανὸς πολεμιστῆς ἄριστος καὶ πανούργος· οὗτος ἐπὶ Τιβερίου τοῦ Β΄ ἤρχισε πάλιν τὰς λεηλασίας τῶν πλησιοχώρων τοῦ Ἰστρου ἐπαρχιῶν, ἐκυρίευσεν δὲ καὶ τὸ Σίρμιον (ἔ. 581), ὥστε ἠναγκάσθη ὁ διάδοχος τοῦ Τιβερίου Μαυρίκιος νὰ συνθηκολογήσῃ ἐπὶ τῷ ὄρω ἑτησίας ἐπιχορηγήσεως εἰς ὑφάσματα καὶ χρήματα 80 χιλ. χρυσῶν (1,200,000 φρ. περίπου), ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη δὲν διήρκεσε πλέον τῶν δύο ἐτῶν. Διότι ὁ Βαϊανὸς ἐκτὸς τῆς ὑβριστικῆς πρὸς τὸν Μαυρίκιον συμπεριφορᾶς του (1) ἀπήτησε νὰ τῷ ἀδξηθῇ κατὰ 20 χιλιάδας χρυσῶν ἡ ἑτησία ἐπιχορήγησις, ἀρνηθέντος δὲ τοῦ Μαυρικίου οἱ Ἀθαροὶ ἐκυρίευσαν τὴν Σιγγιδόνα (Βελιγράδιον), Αὐγούσταν καὶ ἄλλας πόλεις, καὶ εἰσβαλόντες εἰς Θράκην ἐπολιορκήσαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Ἀγχιάλον. Μετὰ πολυετῆ δὲ πόλεμον ὁ στρατηγὸς Πρίσκος κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν Σιγγιδόνα ὑπερασπιζομένην ὑπὸ Βουλγάρων καὶ νὰ νικήσῃ τοὺς Ἀθάρους ὀλοσχερῶς εἰς πέντε ἀλλεπαλλήλους μάχας, καθ' ἃς ἐφρονεύθησαν μὲν πλέον τῶν 60 χιλιάδων καὶ πρὸς τούτοις ὁ Βαϊανὸς μετὰ τῶν υἱῶν του, ἠχμαλωτίσθησαν δὲ περὶ τὰς ἑπτακαίδεκα χιλιάδας (2) (ἔ.601).

Μετὰ τὴν ἤτταν ταύτην ἠσύχασαν μὲν ἐπὶ τινα χρόνον οἱ Ἀθαροὶ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου ἤρχισαν

(1) Ὁ Βαϊανὸς ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὰ μεγάλα ἐκείνα καὶ περίεργα ζῶα τὰ ὁποῖα τρέφουσιν οἱ Ῥωμαῖοι (ἐλέφαντας)· ὅταν δὲ τῷ ἐπαρουσίασαν ἕνα τοιοῦτον εἶπε περιφρονητικῶς νὰ τὸν ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν αὐτοκρ. εἶτα δὲ πάλιν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Μαυρικίου νὰ τῷ πέμψῃ χρυσὴν κλίνην καλῶς ἐξειργασμένην, ἀποστείλαντος δὲ ἐκείνου τὴν ἐπέστρεψεν εἰπὼν ὅτι τὸ δῶρον δὲν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν ἰσχύν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Χαγάνου τῶν Ἀθάρων. Θεοφύλ. Σίμ. Α΄. § γ΄. Θεοφ. 389.

(2) Θεοφύλ. Σίμ. Δ΄. δ΄-ε΄. Η΄. § γ΄. δ΄. Θεοφ. 427 καὶ ἐπὶ Κεδρ. 395. Λέων Γ. 140. Μένανδ. Πρ. πρὸς Ρ. § εἶ'-ιδ΄. ἱστορ. λ-λε΄. Νικηφ. Καλ. Η΄. § κη. λζ΄. λθ΄. Schoenwisner. VI. c. 7.

πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς των· ὁ δὲ Χάγανος αὐτῶν συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καταλαμβάνων αὐτὴν ἀφύλακτον. Ὅθεν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ συνδέσῃ συνθήκας μετὰ τοῦ Ἡρακλείου προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς συνέντευξιν καὶ ἐδέχθη ὡς τόπον αὐτῆς τὴν ἐπὶ τῆς Προποντίδος Ἡράκλειαν· ἀλλὰ κρύφως εἰς τὰ πλησίον δάση καὶ τὰ ὑψώματα πλήθος ἐνόπλων στιφῶν ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἐρχομένου μετὰ μεγίστης πομπῆς αὐτοκράτορος ἵνα συλλάβῃ αὐτόν. Οὗτος δὲ ἐσώθη φεύγων, καὶ μεταμφιεσθεὶς διὰ νὰ μὴ ἐμπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν καταδιωκόντων ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ διέταξε πάραυτα τὰ τῆς ὑπερασπίσεως. Οὕτω δὲ ἐλθόντες μετ' ὀλίγον οἱ Ἄβαροι δὲν εὔρον τὴν πόλιν ἀφρούρητον· οὐχ ἤτρον ὅμως κατέστρεψαν ὅλα τὰ περίχωρα, ἐλαφυραγώγησαν δὲ καὶ τὸν ναόν Κοσμά καὶ Διαμιανοῦ τῶν Βλαχερνῶν καὶ λεηλατήσαντες τὴν Θράκην ἀπῆλθον ἀπάγοντες 270 (:) χιλιάδας αἰχμαλώτων. (1) (ξ. 617).

Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἡρακλείου, πολεμοῦντος ἐν Ἀσσυρίᾳ πρὸς τοὺς Πέρσας, ἤλθον πολυάριθμοι καὶ ἐπολιόρησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (ξ. 626), ἐν ᾧ στρατὸς Περσικὸς ἔφθασεν εἰς Χαλκηδόνα πρὸς βοήθειάν των. Ἐν τῷ στρατῷ δὲ τῶν Ἀβάρων ἦσαν ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων πολλὰ ἄλλα βαρβαρικά φυλαὶ ἤτοι Γήπαιδες, Οὔννοι, Σκλαβῆνοι κτλ., οἱ τελευταῖοι μάλιστα οὗτοι κατεσκεύασαν πλοῖα διὰ νὰ πολιορκήσωσι καὶ διὰ θαλάσσης τὴν πόλιν· ἀλλὰ μετὰ ἑπταήμερον πολιορκίαν, καθ' ἣν οἱ πολιορκούμενοι κατέστρεψαν καὶ τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς των καὶ τὰ πλοῖά των, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσωσιν ὑποστάντες μεγίστην φθοράν. (2) Αἱ ἀλλεπάλληλοι αὗται

(1) Κεδρ. 409. Θεοφ. 464. Νικηφ. σ. 9. Λέων Γ. 149. Ζων. ΙΔ'. § 1ε'. Πεισιδέης Α'. Drapeyron. p. 123.

(2) Κεδρ. 409. Θεοφ. 487. Νικηφ. 12. Λέων Γ. 151. Πεισιδέης. Ζων. ΙΔ'. § 1ε'. Drapeyron p. 220-240. Διὰ τὴν νίκην ταύτην κατὰ τῶν Ἀβάρων

ἤτται ἠλάττωσαν κατὰ πολὺ τὴν δύναμιν τῶν Ἀθάρων, ὁ δὲ Ἡράκλειος συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν τῶν ὑποκινήσας ἐναντίον αὐτῶν τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας καὶ περιποιηθεὶς τοὺς Βουλγάρους, οὓς ὠνόμαζον τότε Οὐννογουνδούρους. Οἱ δὲ Βούλγαροι καὶ διὰ τὰς προγεγενημένας ἤττας καὶ διότι οἱ Ἀβαροὶ τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς ὑποτελεῖς, ἐν ᾧ ἤξίουν νὰ ἦναι σύμμαχοι, ἐπελάβοντο τῆς πρώτης ἀφορμῆς ἵνα ἐπαναστατήσωσι. Ἀποθανόντος δὲ τότε τοῦ Χαγάνου τῶν Ἀθάρων ἠθέλησαν νὰ καταστήσωσι τὸν ἴδιον ἀρχηγὸν Κόβρατον τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ὀργανᾶ (1) Χάγανον ὄλου τοῦ ἔθνους, ἐξ οὗ ἐπῆλθε πόλεμος καθ' ὃν ἐπικρατήσας ὁ Κόβρατος τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἡρακλείου ἀπεδίωξε τοὺς Ἀθάρους ἐκ τῆς κατεχομένης παρ' αὐτοῦ χώρας καὶ ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος κατὰ τὸ ἔτος 635. (2) Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῆ δὲν κατωρθώθη ἀνευ πολυετοῦς πολέμου, διότι, κατὰ τὰ φραγκικὰ χρονικά, κατὰ τὸ ἔτ. 632 ἐπὶ βασιλείᾳ τῆς Γαλλίας Δαγοβέρτου, ἐννέα χιλιάδες Βούλγαροι φεύγοντες τοὺς μετὰ τῶν Ἀθάρων πολέμους ἤλθον μέχρι Βαυαρίας καὶ ἐζήτησαν τόπους ἵνα κατοικήσωσι τοῖς ἐπέτρεψαν δὲ νὰ μείνωσιν ἐκεῖ κατὰ τὸν χειμῶνα, ἕως οὗ τοῖς δοθῶσι γαῖαι. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Δαγοβέρτος θεωρῶν αὐτοὺς ἐπιφόβους διέταξε καὶ τοὺς ἐφόνευσαν ἐν μιᾷ νυκτὶ, ἐν ᾧ ἦσαν ἀμέριμοι καὶ διεσπαρμένοι, καὶ ἐκ τῆς σφαγῆς ταύτης μόλις διεσώθησαν 800 ἄνδρες, οἵτινες ὑπὸ τινὰ ἀρχηγὸν Ἀλσιόκον κατέφυγον εἰς τοὺς Βενέτους. (3)

Ὁ Κόβρατος φίλος τότε καὶ σύμμαχος διατελῶν τῶν Ῥω-

καθιερῶθη ἕκτοτε ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, ὃν συνέθεσεν ὁ ποιητὴς Πεισιδης, ὅστις συνέγραψεν εἰς στίχους καὶ τὰ τῆς πολιτορκίας.

(1) Προηγούμενου ἀρχηγοῦ τῶν τῶ δὲ ὄνομα Ὀργανᾶς Τουρκικὸν ἴσον τῶ Ὀρχάν.

(2) Νικηφ. 16. Κων. Πορφ. πρὸς Ῥωμ. κεφ. 34. 32. Drapeyron p. 357. Severinus I. p. 57.

(3) Barré T. II p. 208.

μαίων, τιμηθείς δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Πατρικίου, ἀφ' οὗ ὑπέταξε μέγα μέρος τῶν Ἀβάρων, ἐξέτεινε τὰς κτήσεις του πρὸς Βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τανάϊδος καὶ κατέστησε τὴν πρωτεύουσάν του περὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην, συστήσας οὕτω τὸ βασιλεῖον τῶν Οὐννογουνδούρων καὶ Κοτράγων ἢ τῆς παλαιᾶς λεγομένης Βουλγαρίας. (1) Ἀποθνήσκων δὲ παρήγγειλεν εἰς τοὺς πέντε υἱούς του νὰ μὴ διανείμωσι τὸ κράτος μεταξύ των, ἀλλ' οὗτοι ἐρίσαντες διεμέλισαν αὐτὸ καὶ ἄλλος ἄλλη διεσκορπίσθησαν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος Βασιανὸς παραμείνας παρὰ τὴν Μαιώτιδα ὑπετάχθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῆς πολεμικῆς φυλῆς τῶν Χοζάρων, ὁ δὲ δεῦτερος Κότραγος ὀνόματι διαβάς τὸν Τάναϊν κατόκησεν ἐκεῖ· ὁ τέταρτος ἐλθὼν ἐγκατέστη εἰς τὴν Παννογίαν ὅπου ἦσαν ἔτι πολλοὶ Ἀβαροὶ, ὁ δὲ πέμπτος διευθύνθη πρὸς δυσμᾶς καὶ διαβάς τὸν Δούναβιν ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν· οὗτος δὲ εἶναι βεβαίως ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Παύλου διακόνου Ἀλζέκων, ὅστις ἐλθὼν μετὰ πολλοῦ βουλγαρικοῦ πλήθους πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Λογγοβαρδῶν Γριμοάλδον, ἐζήτησε χώραν ἵνα κατοικήσῃ· οὗτος δὲ τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱὸν του Ρομουάλδον δοῦκα τοῦ Βενεβέντου, ὅστις παρεχώρησεν εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν Ἰβερνίαν, Βαϊανήν, Σέπινον καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις μετὰ τῆς περὶ αὐτὰς χώρας, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ μὴ φέρῃ πλέον ὁ Ἀλζέκων τὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς ἀλλὰ τὸν τοῦ Καστάλδου, ἰσοδυναμοῦντος πρὸς τὸν τοῦ κόμητος, ὡς σημεῖον ὑποταγῆς· ὡς δὲ διηγεῖται ὁ Παῦλος διάκονος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, δηλ. διακόσια περίπου ἔτη ὕστερον, οἱ

(1) Οὐκ ὀρθῶς συγχύζουσι τινὲς τὸ βασιλεῖον τοῦτο τοῦ Κοβράτου μετὰ τοῦ βασιλείου τῶν Βολγάρων, οἵτινες κατόκουον κυρίως περὶ τὸν ποταμὸν Κάμα καὶ Βόλγα, εἶχον δὲ πρωτεύουσάν τὴν Βουλγάρην τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια κατὰ τὸν περιηγητὴν Παλλάς σώζονται εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Βόλγα 80 βέρστια ἄνω τοῦ Simbirsk. (Pallas T. 4. p. 245).

Βούλγαροι οὔτοι καίτοι ἐκμαθόντες τὴν Ἰταλικὴν διαιτῆρουν ὁμως ἔτι ἀκμαίαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν. (1)

Ὁ δὲ τρίτος υἱὸς τοῦ Κοβράτου ὁ Ἀσπαρούχ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς τὴν μεταξύ τοῦ Τύρα καὶ τῶν στομιῶν τοῦ Δουναβέως χώραν, ἥτις φύσει ὄχυρά οὔσα, καὶ διὰ τοῦτο ὄγλος ἢ ὄλγος βουλγαριστί ὀνομαζομένη, ἔχουσα δὲ καὶ πολλὰ δάση καὶ ἔλη, παρεῖχεν ἀσφαλῆ καταφύγια ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Ἐπιλήσμων δὲ τῆς μετὰ τῶν Ῥωμαίων συμμαχίας καὶ τῆς βοήθειας ἦν ἐκεῖνοι ἄλλοτε παρέσχον εἰς τοὺς ὁμοφύλους του πρὸς ἀπελευθέρωσίν των ἐκ τῶν Ἀβάρων ἤρξατο νὰ διαβαίη τὸν Δουναβίον καὶ νὰ λεηλατῇ τὴν Μυσίαν. Ὁ δὲ τότε αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγωνάτος μαθὼν κατὰ τὸν Θεοφάνη ὅτι «ἐξάπινα ἔθνος ῥυπαρὸν καὶ ἀκάθαρ-»
 » τον ἐκεῖθεν τοῦ Δουναβίου εἰς τὴν Ὀλγον ἐσκήνωσε καὶ
 » τὰ πλησιάζοντα τῷ Δουναβίῳ ἐκτρέχει καὶ λυμαίνεται
 » τοῦτέστι τὴν ὑπ' αὐτῶν κρατουμένην χώραν, ὑπὸ χριστιανῶν τότε κρατουμένην, ἠνιάθη σφόδρα καὶ κελεύει περάσαι
 » πάντα τὰ θέματα ἐν τῇ Θράκῃ,» καὶ ἐξοπλίσας συγχρόνως στόλον ἐξεστράτευσε αὐτοπροσώπως ἵνα ἀποδιώξῃ αὐτοὺς ἐκεῖθεν.

Οἱ δὲ Βούλγαροι ἰδόντες τὴν τσαούτην πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν φοβηθέντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄχυρά αὐτῶν μέρη, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ περιχαρακώσας τὸ στρατόπεδον ἀνέμενε καιρὸν ἐπιτήδειον ἵνα τοὺς προσβάλλῃ νοσήσας ὁμως κατὰ τοὺς πόδας ἠναγκάσθη ν' ἀποπλεύσῃ εἰς Ἀγγίαλον πρὸς χρῆσιν τῶν ἐκεῖ θερμῶν λουτρῶν, παραγγείλας εἰς τοὺς στρατηγούς νὰ ἐπιτηρῶσι τοὺς Βουλγάρους, καὶ ἐὰν ἐξέλθωσι τῶν καταφυγίων των νὰ τοὺς προσβάλωσιν. Ἄλλ' οἱ στρατιῶται ἐκλαθόντες τὴν ἀναχώρησιν τοῦ αὐτοκράτορος ὡς φυγὴν, ἐδειλίασαν καὶ ἤρχισαν διασπειρόμενοι νὰ

(1) Paulus d. gest. Long. V. c. 41. Bonfin. p. 126. Zanetti p. 399. Severinus I. p. 58. Muratori T. IV. p. 443.

ἐπανακάμπτωσι πρὸς τὸν Δούναβιν. Ἐν ᾧ δὲ ματαίως οἱ στρατηγοὶ προσεπάθουν νὰ τοὺς περισυνάξωσιν, οἱ Βούλγαροι ἰδόντες τὴν αἰφνιδίαν ταύτην ὑποχώρησιν τοὺς καταδιώκουσι, νικῶσιν αὐτοὺς εὐκόλως ὡς ἀσυντάκτους καὶ διεσπαρμένους, καὶ διαπεράσαντες κατόπιν αὐτῶν τὸν ποταμὸν ἐφόνευσαν τοὺς πλείστους, πολλοὺς δὲ καὶ ἠχμαλώτισαν. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Βάρναν καὶ θεωρήσαντες τὴν ὀχυρότητα τῆς χώρας ὅτι ἔνθεν μὲν κλείεται ὑπὸ ὑψηλοτάτων ὄρεων ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰστρου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ βλέποντες αὐτὴν διαβρεσμένην ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν καὶ ἐπομένως εὐφορον καὶ κτηνοτρόφον, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκατοικήσωσιν ἐν αὐτῇ. Ὅθεν ὑποτάξαντες τὰς σποράδην ἐκεῖ ἐγκατεστημένας ἑπτὰ Σκλαβηνικὰς φυλάς, καὶ τάξαντες τὴν μὲν μίαν ἐξ αὐτῶν τοὺς Σεβέρεις εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη τοῦ Αἴμου πλησίον τῆς κλεισούρας Βερέγαβας, τὰς δὲ ἄλλας ἐξ εἰς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ πρὸς φύλαξιν τῶν ὀρίων, κατέλαβον οὕτω πᾶσαν τὴν Μυσίαν ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τῆς Βιδύνης καὶ τοῦ ποταμοῦ Μοράβα, καὶ ἤρχισαν εὐθὺς νὰ κατατρέχωσι τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὰ πλησιόχωρα μέρη τῆς Θράκης (ἔτ. 679). Τότε δὲ μόνον ἔπαυσαν τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος μὴ ἔχων πλέον νὰ τοῖς ἀντιτάξῃ στρατὸν ἀξιόμαχον, μήτε δυνάμενος ἐπομένως νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἐκ χώρας ἥτις στρατηγικῶς θεωρεῖται δυσάλωτος (1), συγκατετέθη νὰ πλη-

(1) Ἐκ τῆς Θράκης δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς Βουλγαρίαν εἰμὴ διὰ τῶν ἑπτὰ στενῶν τοῦ Αἴμου· ἐκ τούτων δὲ σήμερον ἄγουσι στρατιωτικαὶ ὁδοὶ πρὸς τὰ ἀντικρῶ αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Δουναβέως φρουρία· ἀρχόμενοι δὲ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου ἀπαντῶμεν κατὰ πρῶτον πλησίον τῆς Ἀγχιάλου τὸ Ναδρ Δερβένι, ὑπὸ τοῦ Θεοφυλάκτου δὲ (βιβλ. Β' § 14) Σαβουλὲν Κανάλιν ὀνομαζόμενον καὶ τὸ ὅποσον πιθανῶς εἶναι ἡ κλεισούρα Βερέγαβα, φέρεται δὲ διὰ τῆς Σούμλας εἰς Σιλίστριαν. Τὸ δεύτερον εἶναι πλησίον τοῦ Καρναβάτ, διαχωριζόμενον δὲ ἐκεῖθεν τοῦ Αἴμου εἰς δύο, ἄγει τὸ μὲν εἰς Ῥουσσούκιον, τὸ δὲ εἰς Σιλίστριαν. Τρίτον ἔρχεται ἡ σιδηρὰ πύλη (Δεμίρ καπού) ἀπὸ Σίλβνου φέρον εἰς Σίστοβον· τέταρτον δὲ ἡ Σίπκα, ὅπερ

ρώνη πρὸς αὐτοὺς ἐτησίως φόρον. Ὁ Ἀσπαρούχ λοιπὸν εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τοῦ βασιλείου τῶν σημερινῶν Βουλγάρων καὶ ἡ καταληφθεῖσα παρ' αὐτῶν χώρα μετωνομάσθη ἔκτοτε Βουλγαρία (1).

ΚΕΦ. Δ΄.

Περὶ τοῦ ὀνόματος, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἡθῶν τῶν Βουλγάρων.

Κοινῶς πιστεύεται καὶ ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἐν γένει παραδεκτὸν ἐγένετο ὅτι οἱ Βούλγαροι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ποταμοῦ Βόλγα ὡς κατοικήσαντες μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ταναΐδος. Νομίζω ὅμως ὅτι ἡ γνώμη αὕτη ἐξενεχθεῖσα κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Διοκλεάτου (συγγρ. τῆς εἰς ἐκ.) καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Γρηγοῦρᾶ δὲν δύναται βασιμῶς νὰ στηριχθῆ. (2). Διότι τὸ πάντων σπουδαιότατον ὁ ποταμὸς Βόλγας, ὅστις κατὰ τινὰς εἶναι ὁ Ἀράξης τοῦ Ἡροδότου, ὀνομάζεται δὲ Ῥὰ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, μέχρι τοῦ Η' αἰῶνος ἐκαλεῖτο ὑπὸ μὲν τῶν Ἀράβων Ἀτέλ ἢ Ἐτέλ, ὑπὸ δὲ τῶν Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν ἀδιακρίτως μὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἢ Ἀραβικὸν ὄνομα (3), οἱ δὲ Βούλγαροι ἦσαν ἤδη γνωστοὶ ὑπὸ

ἀρχόμενον πλησίον τοῦ Κεζανλὺκ διὰ τῆς Λόφτζας ἀγείεις Νικόπολιν· εἰς τὰ δύο ταῦτα εἶναι καὶ αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τοῦ Ἄιμου. Εἰς τὴν δυτικὴν δὲ διακλάδωσιν τὴν συνενουμένην μετὰ τῆς Ῥοδόπης εἶναι τὸ Κίε Δερβέν πλησίον εἰς τὸ Ἰσλάδι, μετὰ δὲ τοῦτο οἱ ἀρχατοὶ Σούχοι οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀμμιανοῦ περιγραφόμενοι (XXI § 40) σήμερον δὲ Σουλοῦ Δερβέν, τοῦ ὁποίου κλάδος εἶναι τὸ Καπουλοῦ Δερβέν. Πάντα δὲ ταῦτα ἀγούσιν εἰς Σόφιαν. Mannert T. 7, p. 99, 440. Malte-Brun T. 7, p. 729. Hammer T. 4, l. v. p. 89.

(1) Κεδρ. 440. Θεοφ. 545-8. Νικηφ. 23. Λέων Γ. 461. Λέων Δ. Γ'. § 4. Ζων. ΙΔ' § κα.

(2) Γρηγοῦρας, Β' § 6'.

(3) Ὁ Μένανδρος (ἱστορ § 4) καλεῖ τὸν Βόλγα Ἀττιλαν, ὁ δὲ Θεοφά-

τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τοὺς Λατίνους χρονογράφους τοῦ Ε' καὶ Γ' αἰῶνος ὡς ἤδη ἐρρέθη· ὥστε πιθανώτερον ὁ Ἀτέλ νὰ μετωνομάσθῃ ἐκ τῶν Βολγάρων Βόλγας· προσέτι δὲ τὴν ἐκ τοῦ Βόλγα παραγωγὴν καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ τοῦ δεκάτου αἰῶνος Βυζαντινοὶ ἀγνοοῦσι, διότι ὁ Γεννέσιος καὶ ὁ Λέων Διάκονος, καίτοι ἐσφαλμένως, ἀναφέρουσιν ὅμως, ὡς ὀνομασθέντας οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐν Μυσίᾳ ἐγκατοικήσαντος ἀρχηγοῦ των τοῦ ὁποίου τὸ κύριον ὄνομα ἦτο δῆθεν Βούλγαρος (1). Ἄλλως τε δὲ καὶ κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Νικηφόρου καὶ Θεοφάνους τὸ βασίλειον τῶν Κοτρᾶγων καὶ Οὐνογουνδούρων δὲν φαίνεται ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ Βόλγα, ὥστε νὰ λάβωσιν ἐκεῖθεν τὸ ὄνομα. Διότι ὁ μὲν Θεοφάνης ἀναφέρων ἄλλα ἔθνη ὡς κατοικοῦντα πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μαιώτιδος, θέτει πλησίον αὐτῆς ἐπὶ τὸν Κοῦφιν (2) ποταμὸν τὴν παλαιὰν Βουλγαρίαν· ὁ δὲ Νικηφόρος κατοικεῖζει αὐτοὺς ἀπλῶς περὶ τὴν Μαιώτιδα καὶ τὸν Κωφίνα. Καὶ ταῦτα μὲν ἀρκετὰ περὶ τούτου· ἐὰν δὲ ὀνομάσθησαν ἀπὸ ἀρχηγόν τινά ἢ ἀπὸ τὸν ἐγγονὸν τοῦ Ἰάφεθ, ἢ τὸ ὄνομα αὐτῶν, ὅπερ μᾶλλον πιστεύω, εἶχε πραγματικὴν τινὰ σημασίαν εἰς τὴν ἰδίαν των γλῶσσαν ὡς τὸ τῶν Ὀιγούρων, ἄλλοι ἀρμοδιώτεροι ἅς ἐρευνήσωσιν.

Τοὺς ἐν Μυσίᾳ ἐγκαταστάντας Βουλγάρους καίτοι τὴν αὐτὴν ἀρχικῶς ἔχοντας καταγωγὴν μετὰ τῶν Καμαίων Βολγάρων, οὐδὲν πλέον κοινὸν τοὺς συνέδεε μετ' ἐκείνων, οἵτινες περιγράφονται ὡς φίλοι τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀνθρω-

νης Ἀτέλ (σελ. 545) σημειωτέον ὅμως ὅτι παρὰ τῆς τελευταίης ὑπάρχει ὡς πρὸς τοῦτο μεγάλη σύγχυσις γεωγραφικῶν γνώσεων καθ' ὅσον εἰς τὸν Βόλγαν εἰσάγει τὸ Τάναϊν καὶ φέρει τὰς ἐκβολὰς του εἰς τὴν Μαιώτιδα λίμνην.

(1) Γεν. σ. 85. Λέων Δ. Ζ' § ζ'.

(2) Κατὰ τὸν D'Anville (Mem. d'Acad. des Inscr. T. XXX, p. 243), ὁ Κοῦφιν εἶναι ὁ ἀρχαῖος Ἵπτανις ὁ ἀπὸ τῶν Καυκασίων εἰς Μαιώτιδα ἐκβάλλων Κουδάν κοινῶς ὀνομαζόμενος.

ποι καὶ οὐδέποτε ἐπεχείρησαν ἐπιδρομὰς πρὸς δυσμὰς τοῦ Τανάϊδος. Διότι οἱ τοῦ Ἰστρου Βούλγαροι ὡς ἐκ τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν μετὰ τῶν Οὐννων καὶ τῆς ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ τῶν Ἀβάρων συμβιώσεως οὐ μόνον ἀγριώτερα ἤθη ἀπέκτησαν ἀλλὰ καὶ κατὰ πολλὰ αὐτοὺς ἐμιμήθησαν, καὶ μάλιστα ἀποβαλόντες τὴν οἰκίαν στολὴν προσέλαβον τὴν τῶν Ἀβάρων (1). Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν καταγόμενοι καὶ μετ' αὐτῶν συνενωθέντες, ἰδίως δὲ ἀνεμίχθη καὶ συνεταυτίσθη ἡ Οὐννικὴ φυλὴ τῶν Κοτράγων τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ ἐθεώρουν ὡς ὁμοφύλους τῶν Οὐννογουνδούρων. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως εἰς τὰς μεταναστεύσεις οἱ ἀτολμότεροι καὶ οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης μένουσιν εἰς τὴν πατρῶαν γῆν, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ μετὰ τοῦ Βασιανοῦ παρὰ τὴν Μαιώτιδα λίμνην παραμείναντες καὶ κατόπιν ὑποταθέντες ὑπὸ τῶν Χοζάρων, εἶναι ἐπόμενον νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι οἱ τὸν Ἀσπαροῦχ ἀκολουθήσαντες καὶ ἐλθόντες εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ σκοπῷ λεηλασίας καὶ ἀρπαγῆς, θὰ ἦσαν οἱ πολεμικώτεροι καὶ οἱ ἐλάχιστα διατεθειμένοι πρὸς ἡμερον καὶ εἰρηνικὸν βίον. Ὑποτάξαντες δὲ καὶ τὰς ἐν Μυσίᾳ Σκλαβηνικὰς φυλάς αἰτινες κατὰ τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν θηριωδίαν δὲν ἦσαν κατώτεραι αὐτῶν, κατέστησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ φοβερωτέρα μᾶστιξ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ δὲ Σκλαβῆνοι οὗτοι δημοκρατούμενοι κατὰ τὸν Προκόπιον (2) ἐκ παλαιοῦ καὶ λατρεύοντες τὸν Θεὸν τῆς ἀστραπῆς, σεβόμενοι δὲ τοὺς ποταμοὺς, τὰς νύμφας τῶν ὑδάτων καὶ ἄλλα δαιμόνια, ἦσαν εὐμήκεις καὶ ὑπέρυθροι κατὰ τὰς κόμας καὶ τὸ σῶμα καὶ ἔγεμον ῥύπου ὡς οἱ Μασσαγέται (3). οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν διῆγον σχεδὸν γυμνοὶ οὔτε

(1) Σουίδ. λ. Βούλγαροι.

(2) Προκόπ. Γοτ. Γ' § 18'.

(3) Οἱ ἄρχατοι Σλάβοι ἐνίπτοντο ἅπαξ καθ' ἕνα τὸν βίον τὴν ἡμέραν

χιτώνας οὔτε τριβώνια ἔχοντες ἀλλ' ἀναξυρίδας μόνον μέ-
 χρι τῆς ὀσφύος, καὶ ἐμάχοντο πεζῇ καὶ ἄνευ θωράκων κρα-
 τούντες μικρὰς ἀσπίδας καὶ ἀκόντια· καὶ πονηροὶ μὲν ἢ κα-
 κοῦργοι ἐλάχιστα ἦσαν, διέσωζον ὁμως ἐν τῇ ἀφελείᾳ των
 τὸ Οὐννικὸν ἦθος (1). Τὴν δ' ἐν τῇ ἀφελείᾳ ταύτῃ διάσωσιν
 τοῦ Οὐννικοῦ ἦθους μᾶς ἐπέξηγεῖ κατωτέρω ὁ Προκόπιος (2)
 λέγων ὅτι οἱ ἀγαθοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς ἐπιδρομάς των
 τὰς μὲν γυναῖκας καὶ παιδία ἠγματοῦτιζον, τοὺς δὲ ἄνδρας
 ἀνεσκολόπιζον ἢ ζῶντας ἐξέδερον ἢ ἔκαιον, ἢ προσδένον-
 τες ἐπὶ τεσσάρων ἐν τῇ γῇ ἐμπεπηγμένων ξύλων ἔπαιον
 αὐτοὺς διὰ ῥοπάλων ἕως οὗ τοὺς ἐφόνευον. Ἐκ τῶν ἥκιστα
 λοιπὸν πονηρῶν καὶ κακούργων Σκλαβήνων δύναται τις νὰ
 συμπεράνη ὅποιοι ἦσαν οἱ διασώζοντες ἀκμαῖα ἔτι τὰ Οὐν-
 νικὰ ἦθη Βούλγαροι.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἦθη τῶν Βουλγάρων καὶ τὸ εἶδος τοῦ πο-
 λιτεύματος ὀλίγα γνωρίζομεν, καὶ ταῦτα σποράδην ἐκ τῶν
 διαφορῶν χωρίων τῶν χρονολογῶν τεκμαιρόμενοι, διότι οὐ-
 δεὶς ἐξ αὐτῶν λεπτομερῶς τι περιέγραψε. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν
 ὑψηλοὶ καὶ λευκοὶ κατὰ τὸ σῶμα, ὁμοιάζοντες πρὸς τοὺς
 ἀνατολικούς Οὐννους, ἐν ᾧ οἱ δυτικοὶ ἦσαν μελάγχροες· ἐτρέ-
 φοντο δὲ δι' ἵππειων κρεῶν καὶ τοῦ γάλακτος τῶν φορβάδων,
 ἠγάπων τὸν οἶνον καὶ κατῶκον εἰς ἀθλίας καλύβας χα-
 μηλὰς καὶ ῥυπαρὰς παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν
 ἐλῶν διαβιοῦντες δὲ ἐν μεγάλῃ σκληραγωγίᾳ ἐσυνείθιζον
 εἰς νηστείαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἵππους των. Λατρεύοντες τὸν
 ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, ἔθουον εἰς τοὺς θεοὺς
 τούτους ἀνθρώπους καὶ κτήνη, ἐναγνίζοντες ἑαυτοὺς διὰ νί-

τοῦ γάμου των, τοὺς ἐνιπτον δὲ καὶ ἐν καιρῷ τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θα-
 νάτου των. (Καραμσ. Τ. 4, σ. 291· παρόμοιον τι ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡρόδοτος.
 Δ'. § 75).

(1) Πονηροὶ μὲν τοὶ καὶ κακούργοι ὡς ἥκιστα τυγχάνουσι καὶ ἐν τῇ ἀφε-
 λείᾳ διασώζουσι τὸ Οὐννικὸν ἦθος. (Προκ. αὐτόθι).

(2) Προκόπ. αὐτόθι. § 38.

ψεως τῶν πόδων καὶ περιῤῥαντισμοῦ ὕδατος· ὠρκίζοντο δὲ εἰς τὸν ἀκινάκην ὡς οἱ ἀρχαῖοι Σκύθαι καὶ οἱ Οὐννοι καὶ ἐσέβοντο τοὺς κύνας ὧν ἡ ἐπίκλησις ἐθεωρεῖτο ἱερός ὄρκος. Ἄνδρεῖοι, ὑπομονητικοὶ καὶ τολμηροί, ὑπέεικοντες εἰς αὐστηροτάτους στρατιωτικοὺς νόμους, φίλοι δὲ τῆς ἐλευθερίας, οὐδέποτε ἐφημίσθησαν ἐπὶ ἀγχινοῖα καὶ νοημοσύνη· τούναντιόν δὲ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐθεωροῦντο λίαν βραδύνοες, χαρακτηριζόμενοι διὰ τῆς λέξεως χονδροκέφαλοι, ἐπωνυμία ἣτις ἀπέμεινεν αὐτοῖς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Κατηγοροῦνται δὲ, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν νεωτέρων, διὰ τὴν συχνὴν καταπάτησιν τῶν ὑποσχέσεων καὶ τῶν συνθηκῶν, ὅπερ ἦτο ἄλλως τε κοινὸν εἰς πάσας τὰς σκυθικὰς φυλάς· ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρὸς τὰς συνθήκας ἀπιστίαν ἢ κατηγορία εἶναι ἀδικος· διότι, ἐὰν μελετήσῃ τις τὴν ἱστορίαν των θέλει ἰδεῖ ὅτι οἱ ἐγειρόμενοι ἐκάστοτε πόλεμοι συνέπιπτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τοῦ ἐνός ἐκ τῶν συμβληθέντων ἐθνῶν, καθ' ὅσον τὰς συνθήκας ὡς βεβαιουμένας δι' ὄρκων ἐθεώρουν προσωπικὰς καὶ ἐπομένως διαλυομένας διὰ τοῦ θανάτου· διὰ τοῦτο εἰς τοιαύτην περίπτωσιν, ἐὰν μὲν ἔκρινον συμφέρον ἀνεένουν αὐτάς, εἰ δ' ἄλλως ἐπολέμουν.

Μετέχοντες δὲ τοῦ φιλαρπάγου τῶν Σκυθῶν ἐξισοῦντο κατὰ τὴν θηριωδίαν πρὸς τοὺς Οὐννοὺς, καὶ καλῶς ὠπλισμένοι ἐμάχοντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔφιπποι, φεύγοντες μὲ πολλὴν τέχνην, ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐπιθέσει των ἐπερχόμενοι μετὰ φοβερῶν ὠρυγῶν ἐνεποίουν μέγαν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς· τὸ δὲ σημεῖον τῆς μάχης ἐδίδετο διὰ κυμβάλων καὶ κερατίνων σαλπύγγων, καὶ ἀντὶ σημαίας ἔφερον ἐπὶ ἀκοντίου ἵππουριν. Εἰς δὲ τὰς μακρυνὰς ἐκστρατείας παρελάμβανον καὶ τὰς οἰκογενεῖας των ἐπὶ ἀμαξῶν, αἵτινες ἐχρησίμευον κατόπιν πρὸς ὀχύρωσιν τοῦ στρατοπέδου, καὶ πρὶν ἢ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Μυσίᾳ ὡς ζῶντες νομαδικῶς ἤγον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ ποιμνία των. Ἡ πολυγαμία φαίνεται ἐπικρατήσασα παρ' αὐτοῖς

μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ ὁ καταργήσας αὐτὴν καθὼς καὶ τὰς ἀνθρωποθυσίας χριστιανισμός, δὲν τοὺς ἀπήλλαξεν ἐξ ἄλλων δεισιδαιμονιῶν καὶ αἰσχυρῶν ἠθῶν καὶ προλήψεων. Ἡ δὲ γλῶσσά των ὅλως διάφορος τῆς τῶν Βουλγάρων (ἥτις ὠμοίαζε πρὸς τὴν Χοζαρικὴν) δύσσηχος δὲ καὶ τραχυτάτη, ὑποκύψασα κατόπιν διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν Σκλαβηνικῶν φυλῶν τὰς ὁποίας ὑπέταξαν, ἀπώλεσε τὴν ἀρχικὴν ἰδιορρυθμίαν καὶ ἀπέβη ἡ βαρβαρωτέρα τῶν Σλαβικῶν διαλέκτων (1).

Περὶ δὲ τοῦ πολιτεύματος ἐκ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτοῦ εἰδήσεων δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι ἔκλινε πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν· διότι ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν (ὅστις κατὰ τὸ σύστημα τῶν νομαδικῶν φυλῶν ἀπένεμε καὶ τὴν δικαιοσύνην) Χάγανος κατ'ἀρχὰς ὀνομαζόμενος, ὅπως καὶ ὁ τῶν Τατάρων, κατόπιν δὲ σλαβιστὶ κν ἐς ἡ κ ν ι ἄ ζ τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν τίτλον ἰσχυρὸς βασιλεὺς ἢ dominus (2), ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντινῶν ἀρχῶν ἢ κύριος καλούμενος, δὲν εἶχεν ἀπόλυτον ἐξουσίαν· καθ' ὅσον πρὸς ἐπιχειρήσιν πολέμου ἢ συνάψιν συνθηκῶν ἢ ἄλλων σπουδαίων ζητημάτων, ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὴν γνώμην τῶν ἀρχόντων ἢ βοιλάδων (3), οἵτινες ἐπεῖχον θέσιν συμβούλων ἢ στρατηγῶν. Οἱ βοιλάδες οὗτοι ἀποτελοῦντες οὕτως εἰπεῖν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν ἦσαν οἱ ἐξέχοντες κατὰ τὸν πλοῦτον, τὴν ἀνδρείαν ἢ τὸ γένος· συνερχόμενοι δὲ εἰς συμβούλιον τὸ ὁποῖον ἠνόμαζον κομμέντον ἐσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων, καὶ ἐνίοτε εἰς χρισίμους περιστάσεις καθήρουν τὸν ἀρχοντα αὐτῶν καὶ ἐξέλεγον ἕτερον· καὶ ἦτο μὲν ἡ βασιλεία διαδοχικὴ, ἀλλ' οὐχί

(1) Ennod. Paneg. ad Theod. Θεοφύλ. Μαρτ. τῶν ιε μαρτ. § κή. Ducange Glos. v. Bulgari. Muralt p. 737. Mem. de l'Acad. de S. Petersb. Serie VI. T. 1, p. 548. Καρμσ. T. 1, σ. 405.

(2) Ducange Glos. v. Canis.

(3) Βοιλάς ἴσον τῷ βοιάρως κατὰ τὸν Καρμστῶν (T. 1. σ. 74) ἐκ τῆς λέξεως βόι σημανούσης μάχην. Κατόπιν δὲ οἱ βοιλάδες ἠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κόμητες.

κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας, διότι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἢ ὁ ἀποθνήσκων βασιλεὺς διώριζε τὸν διάδοχόν του, ἢ μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ βοιλάδες ἐξέλεγον τὸν ἰκανώτερον καὶ γενναιότερον ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ ἀρχαῖα ἦθη τῶν Βουλγάρων, προβαίνοντες δὲ θέλομεν εὔρει ἀφορμὴν νὰ κρίνωμεν καλλίτερον τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΡΩΤΟΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

(ζ. 679—1019)

ΚΕΦ. Α΄.

Πρώτοι ἡγεμόνες τῆς Βουλγαρίας.

§ 1. Τέρβελις.

Μετὰ δὲ τὴν γενομένην εἰρήνην μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου, οἱ Βούλγαροι ἀρκοῦμενοι εἰς τὸν ἐτήσιον φόρον δὲν ἐπεχείρησαν νέαν ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κωνσταντῖνον Ἰουστινιανὸς ὁ Β', ὁ κατόπιν ἐπικληθεὶς ῥινόμητος, διέρρηξεν ἀνευ λόγου τὰς ὑφισταμένας συμφωνίας, καὶ ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους ἐλθόντας εἰς προὔπαντησίν του καὶ τρέψας εἰς φυγὴν συνέλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλ' ἀνίκανος νὰ ὠφελθῆ ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν του, ἀντὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς Βουλγαρίαν καὶ τοὺς καταδιώξῃ πέραν τοῦ Δουνάβειος, ἐξέδραμε μέχρι Θεσσαλονίκης κατὰ τῶν ληιζομένων τὴν Θράκην Σκλαβήνων, καὶ συλλαβὼν 30 χιλ. ἐξ αὐτῶν ἀπέστειλεν εἰς Ἄβυδον ἵνα καταταχθῶσι στρατιῶται εἰς τὰ ἀνατολικά τάγματα, αὐτὸς δὲ ἐπέστρεφεν ἵνα ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τῶν τιμῶν τοῦ θριάμβου· οἱ Βούλγαροι ὁμῶς ἀναμένοντες προσέβαλον αὐτὸν εἰς τὰ περὶ τὴν Ἡράκλειαν

στενὰ καὶ κατέκοψαν μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἠναγκάσθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς φυγὰς καὶ ἡττημένος (ἔτ. 688) (1).

Ἐπέπρωτο δὲ ὡς ἐκ τῶν ἐπελθουσῶν περὶ τοῦ θρόνου ἐρίδων καὶ μεταβολῶν αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ παράσχη μεγάλην ἰσχὺν εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος. Διότι ὁ Πατρίκιος Λεόντιος καταλαβὼν τὸν θρόνον ἐξώρισε τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς Χερσῶνα ἀποκόψας αὐτοῦ τὴν ρίνα, τὸν δὲ Λεόντιον ἐξέβαλε πάλιν τοῦ θρόνου ὁ Τιθέριος Γ' (ἔτ. 698). οὗτος δὲ φοβούμενος μὴ τυχόν ὁ Ἰουστινιανὸς παρέξῃ αὐτῷ πράγματα, καθ' ὅσον ἐκεῖνος ἀποδράς ἐκ Χερσῶνος κατέφυγεν εἰς τὸν Χάνην τῶν Χοζάρων καὶ ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, συνεφώνησε μετὰ τοῦ Χάνου ἵνα τῷ παραδώσῃ τὸν Ἰουστινιανὸν ἀντὶ πολλῶν χρημάτων· ἀλλ' οὗτος ἀνακαλύψας τὴν προδοσίαν καὶ κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Βουλγάρων Τέρβελιν, ὅστις ἀγνοεῖται ἂν ἦτον ὁ ἀμέσως τὸν Ἀσπαρούχ διαδεχθεὶς, καὶ τῷ ὑπεσχέθη τὴν θυγατέρα του καὶ τὸ ἡμισυ τῶν θησαυρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐὰν ἤθελε τῷ παράσχει βοήθειαν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου. Ἀποδεχθέντος δὲ ταῦτα τοῦ Τέρβελι ἤλθον ἀμφότεροι εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ 15 χιλ. βουλγαρικοῦ στρατοῦ, καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὴν καθ' ὅσον οἱ κάτοικοι οὐ μόνον δὲν τοὺς ἐδέχθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐλοιδόρουν αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐπάλλξεων. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὁμῶς εἰσελθὼν νύκτωρ μετὰ τινῶν ὀπαδῶν του δι' ἀφυλάκτου ὑδραγωγοῦ ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως καὶ ἐφόνευσε τὸν ὑπὸ τοῦ ἀστάτου ὄχλου ἐγκαταλειφθέντα Τιθέριον (ἔτ. 705). Εὐγνωμονῶν δὲ τῷ Τέρβελι τῷ ἔδωκε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ βασιλικὰ σκευὴ καὶ ἄλλα πλοῦσια δῶρα, καὶ περιβαλὼν αὐτὸν χλαμύδα ἀνηγόρευσε Καίσαρα, ἐν τῷ ἔξωθεν τοῦ τείχους τῶν Βλαχερνῶν βουλγαρικῷ στρατοπέδῳ, καὶ καθίσας αὐτὸν πλησίον του διέταξε νὰ συμπροσκυνῆται ὑπὸ τοῦ λαοῦ (2). Καὶ

(1) Θεοφ. σ. 557. Λέων Γ' σ. 668 Κεδρ. (2) Ὁ Τέρβελις φαίνεται ὅτι

ἀναφέρεται μὲν ὑπὸ τινῶν μεταγενεστέρων χρονολογῶν ὅτι παρεχώρησε προσέτι εἰς αὐτὸν μέρος τῆς Θράκης, τὴν χώραν τὴν λεγομένην Ζάγοραν, ἀλλὰ περὶ τούτου μεγάλως ἀμφιβάλλομεν καθ' ὅσον οἱ πλησιέστεροι τῆς ἐποχῆς ταύτης Θεοφάνης καὶ Νικηφόρος περὶ δώρων μόνον ἀναφέρουσιν, ἡ δὲ γῆ αὕτη παρεχωρήθη εἰς τοὺς Βουλγάρους ὡς θέλομεν ἰδεῖ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. (1)

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας θέλων ὁ Τέρβελις ν' ἀποδείξῃ βαρβαρικῶ τῷ τρόπῳ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, ἣν παρέσχεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὴν δύναμιν τῆς προστασίας του, προσεχάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ θέσας κατὰ γῆς ἀσπίδα μεγάλην καὶ περικυκλώσας αὐτὴν διὰ τῆς μάστιγός του, τὸν προσέταξε νὰ γεμίσῃ τὸν κύκλον ἐκείνον ἐκ χρυσοῦ, νὰ θέσῃ δὲ σηρικὰς ἐσθῆτας ὑπὸ τὸ δόρυ τὸ ὁποῖον ἐκτείνας ἐκράτει εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ νὰ πληρώσῃ τὰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν τὴν μὲν δεξιάν χρυσοῦ νομισμάτων τὴν δὲ ἀριστερὰν ἀργυρῶν· τοῦ δὲ ἀναξίου ἐκείνου μονάρχου ἐκτελέσαντος τὰς ἐξευτελιστικὰς ταύτας ἀπαι-

καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην εἰσῆλθεν εἰς Βυζάντιον καὶ ἐδημηγόρησε πρὸς τὸν λαόν, καὶ κατόπιν πολλάκις ἐπανῆλθε διὰ νὰ τῷ μετρηθῶσιν οἱ συμπεφωνημένοι φόροι· τοῦλάχιστον ταῦτα τεκμαίρεται τις ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Σουΐδα ἐν τῇ λέξει βασιλικῆ, ἣτις εὕρηται καὶ παρὰ Κωδινῶ (σ. 22) «ἔνθα ἦν τὸ ἕξαμμον. . . Ἰουστινιανὸς τοῦ τυράννου ἐκεῖ ὁ Τέρβελις ἐδημηγόρησε»· καὶ ἐκ τοῦ παρὰ Βανδουρίῳ μνημονευομένου τεμαχίου (Imp. Orient. p. 90) «Τέρβελι τῆς Βουλγαρίας ἐκεῖσε πολλάκις καθήσαντος καὶ Γλιαβάρου Χαζάρου· πάντα οὖν οὐκ ὀλίγα ἐκεῖσε ἐδόθησαν ἔνθα αὐτοῦ τοῦ τυράννου καὶ τῆς γυναικὸς τὰ ἀγάλματα». Ἐξ ἄλλης δὲ παρὰ τοῦ Κωδινῶ (σ. 35) μνημονευομένης εἰδήσεως ὅτι τὸ ἀργυροῦν ἕξαμμον τῆς στήλης τοῦ Βαζλεντιανῶ «ἠρπάγη εἰς πάντων παρὰ τοῦ Πρωτίκτορος Ὑποχωρίου ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀρχῇ Ἰουστινιανῶ τοῦ Ῥινοτμήτου» συμπεραίνει ὁ Βανδουρίος (p. 787) ὅτι καὶ τοῦτο ἐδόθη εἰς τὸν Τέρβελι. Περὶ βασιλικῆς καὶ τοῦ Παλατίου τῆς Συγκλήτου ἴδε Ducange C. P. Christiana p. 444-449, καὶ Σκαρλ. Βυζαντίου Περιγραφήν Κωνσταντινουπόλεως Τ. Α' σ. 452.

(1) Νικηφ. 28. Θεοφ. 573. Γλυκ. 518. Ζων. ΙΔ' § κδ', κε'. Μανασ. στίχ. 3960. Λέων Δ. ΣΤ' § θ'. περὶ γῆς δὲ λέγουσι Λέων Γ. 468. Κεδ. 446. Ἰωηλ. 50.

τήσεις, ὁ Τέρβελις ἄρας τὸ στρατόπεδον ἐπέστρεψεν εἰς Βουλγαρίαν. (1)

Μετ'ὀλίγον δὲ χρόνον ὁ Ἰουστινιανός, τὸν ὁποῖον ἴσως ἡ εὐγνωμοσύνη ἐβάρυνε, λύσας τὰς πρὸς τὸν Τέρβελιν σπονδὰς ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ· διατρίβων δὲ εἰς Ἀγχιάλον καὶ ἀπροφυλάκτως τῶν στρατιωτῶν του διασκορπισθέντων εἰς τὰ περίξ, ἐπιπεσόντες αἴφνης οἱ Βούλγαροι ἐνίκησαν αὐτὸν φονεύσαντες πλῆθος στρατοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῆ εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀγχιάλου (ἔ. 707)· μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας διατάξας νὰ φονευθῶσι οἱ ἵπποι ἵνα μὴ πέσωσι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἐπανῆλθε διὰ θαλάσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συνῆψε πάλιν συνθήκας εἰρήνης μετὰ τοῦ Τέρβελι, ὅστις γενναίως φερόμενος τῷ ἀπέστειλε κατόπιν ἐπικουρίαν τριῶν χιλιάδων ἵππέων ἐν τῷ πολέμῳ ὃν εἶχεν ἐπιχειρήσει κατὰ τῶν Χοζάρων (2).

Ἐκθροισθέντος δὲ καὶ φονευθέντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Βούλγαροι ἐξεστράτευσαν, καὶ ὡς μὲν ἔλεγεν ὁ Τέρβελις ἵνα ἐκδικήσῃ τὸν φόνον τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ πράγματι πρὸς συγκομιδὴν λαφύρων. Διαδραμόντες δὲ πᾶσαν τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπροξένησαν μεγάλας σφαγὰς καὶ λεηλασίας, καὶ ἐπέστρεψαν ἀβλαβεῖς ἀποφέροντες ποίμνια ἄμετρα, πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ πλουσιώτατα λάφυρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν πολλὰ ἀργυρᾶ σκευὴ τὰ ὅποια ἀφῆρσαν ἐκ διαφόρων γάμων τελουμένων κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας (ἔτ. 712). (3) Ἐπανελάβον δὲ πολλάκις τὰς τοιαύτας ἐπιδρομὰς ἕως οὗ ὁ Θεοδόσιος Γ' ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ συνθήκην, ἣτις κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε σύστημα τῆς ἐξωνήσεως τῆς ἡσυχίας τῶν βαρβάρων δὲν ἐφαίνετο αἰσχρὰ, ἡμεῖς ὅμως σήμερον ἦκιστα ἐντιμον ἠθέλομεν ὀνομάσει αὐτήν· διότι ἐκτὸς τοῦ κανονισμοῦ τῶν

(1) Σουΐδας ἐν λ. Βούλγαροι. Bonfin. p. 22.

(2) Θεοφ. 576. Ζων. ΙΔ' κέ. Λέων Γ. 469. Schlosser Gesch. p. 448.

(3) Θεοφ. 586. Νικήφ. σ. 32. Ζων. ΙΔ' κς'. Κεδρ. 448. Ἐφραίμ. στ. 1584.

όριών ὅστις ἦν πρὸς ὄφελος τῶν Βουλγάρων, ὑπεχρεώθη νὰ τελῆ κατ' ἔτος τριάκοντα λίτρας χρυσοῦ (33,000 φρ.) εἰς ἐσθῆτας καὶ κόκκινα δέρματα (ἔτ. 716). Ἡ δὲ συνθήκη αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους ὡς γενομένη μεταξὺ τοῦ Θεοδοσίου καὶ τοῦ ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων Κορμεσίου· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ μὲν Θεοδόσιος ἐβασίλευσεν ὀλίγους μῆνας κατὰ τὸ ἔτος 716, ὁ δὲ Τέρβελις ἐζῆ ἔτι ἐπὶ τῆς στάσεως τοῦ Ἀρτεμίου, ὡς ρηθήσεται κατωτέρω, κατὰ τὸ ἔτος 719, συμπεραίνομεν ὅτι ὁ Θεοδόσιος βασιλεὺς ἤπιος καὶ φιλόανθρωπος συνῆψε τὴν ἐξευτελιστικὴν ταύτην συνθήκην μετὰ τοῦ Τέρβελι πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν καταστροφομένων ὑπ' αὐτοῦ ἐπαρχιῶν. (1).

Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι φίλοι τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῶν πολέμων καίτοι συνθήκας φιλίας συνάψαντες μετὰ τῶν γειτόνων δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς εἰρηνικὰ ἔργα· πάντοτε δὲ ἔτοιμοι πρὸς ἐκστρατείας δὲν ἔλειπον ἐπιλαμβανόμενοι τῆς τυχεύσεως ἀφορμῆς νὰ παρέχωσι πράγματα εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἢ νὰ ἐκστρατεύωσι πρὸς ἀπόλαυσιν λαφύρων. Οὕτω λοιπὸν ὅταν ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν οἱ Ἀραβες ἐπολιόρησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (ἔτ. 718) καὶ μετὰ δωδεκάμηνον πολιορκίαν ἠναγκάσθησαν ἔκ τε τῆς κρατερᾶς ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐμπεισόντος λοιμοῦ καὶ τῆς ἐλλείψεως τροφῶν νὰ ἀποχωρήσωσιν, οἱ Βούλγαροι ἐλθόντες εἰς Θράκην ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ νικήσαντες κατὰ κράτος ἐφόνευσαν, ὡς λέγεται, εἴκοσι δύο χιλιάδας Ἀράβων συλλαβόντες καὶ πλῆθος πολὺ αἰχμαλώτων. (2) Κατόπιν δὲ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν στάσιν ποῦ Ἀρτεμίου κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Λέον-

(1) Ἐκ τῆς ἐν παρόδῳ καὶ βραχείας ἀφηγήσεως τοῦ Θεοφάνους (σ. 775) «ζητῶν τὰς ἐπὶ Θεοδοσίου σπονδὰς. . . αἱ τοὺς ὄρους περιεῖχον ἀπὸ Μηλεώνων τῆς Θράκης, ἐσθῆτα τε καὶ κόκκινα δέρματα ἕως τιμῆς τριάκοντα λιτρῶν χρυσοῦ» φαίνεται ὅτι ἔλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ γῆν μέχρι τῶν Μηλεώνων, τῶν ὁποίων ἡ θέσις εἶναι ἄγνωστος· ταύτην δὲ ἀπώλεσαν κατόπιν, ἴσως ἐπὶ τῶν πολέμων τοῦ Κωνσταντίνου Ε'.

(2) Κατὰ τὸν Σιγεβέρτον 30 χιλιάδας. Chron. an. 718.

τος. Ὁ Ἀρτέμιος οὗτος ἦτον ὁ ἐπὶ δύο καὶ ἡμισυ ἔτη βασιλεύσας Ἀναστάσιος Β', ὅστις ἐχθρονηθεὶς τὸ 716 ἐγένετο μοναχός, ἀναλαβὼν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρτεμίου ὅπερ εἶχε πρότερον. Διατρίβων δὲ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ βαρυνθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἔγραψε τῇ προτροπῇ τοῦ μαγίστρου Νικήτα εἰς τὸν συγκλητικὸν Σισίνιον νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Τέρβελι πρὸς ἐπαναγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον. Ὁ δὲ Τέρβελις ἀσμένως ἀποδεχθεὶς τὴν πρότασιν παρέσχεν αὐτοῖς χρήματα καὶ πολὺν στρατόν. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Λέων προλαβὼν, ἐνῶ ἔτι οἱ Βούλγαροι εὕρισκοντο περὶ τὴν Ἡράκλειαν, ἐπεμψε πρέσβεις καὶ διὰ πολλῶν δώρων ἐξαγοράσας αὐτοὺς κατέπεισε νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν Ἀρτέμιον. Οὗτοι δὲ παραδόσαντες αὐτὸν καὶ τὸν Νικήταν, φονεύσαντες δὲ τὸν Σισίνιον καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἐπαναστάτας καὶ ἀποστείλαντες τὰς κεφαλὰς τῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν (ἔτ. 719). (1)

§ 2. Κορμεσίος, Τελέτζης, Σαβίρος, Παγαρός καὶ Τελέριχος.

Τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ Τέρβελι ἀκριβῶς δὲν γινώσκομεν· διότι ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ χρονολογῆται ἡμῶν, μὴ ἔχοντες ἴσως ἀφορμὴν νὰ σημειώσωσι νέαν ἐπιδρομὴν τῶν Βουλγάρων, σιωπῶσι περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀμέσως διαδόχων του μνημονεύοντες μόνον τοῦ Κορμεσίου. Ὁ Ὀρβίνος ὅμως κατὰ Δουκάγγιον(2) ἀναφέρει διάδοχον μὲν τοῦ Τέρβελι Ἀσάνορα, τούτου δὲ τὸν Δόβρον, καὶ τούτου τὸν Κορμεσίον· καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀσάνορος μνημονεύει τὴν κατὰ τῶν πολιορκούντων τὸ

(1) Θεοφ. 614, 616. Νικήφ. 36. Λέων Γ. 479. Ζων. ΙΕ' β'. Κεδ. 464. Schlosser Gesch. p. 459.

(2) Ducange Fam. Slav. c. VI. Ὁ ἐκ Ἐραγοῦζης Ὀρβίνος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν εἶναι ἀξιόπιστος, διό καὶ ἐπικρίνει αὐτὸν ἀστυρηῶς ὁ Καντεμῖρ (Γ. 4. p. 430) καὶ μάλιστα διὰ τοὺς λόγους οὓς ἐπενόησεν ὅτι ἐκ τῶν Σλάβων κατὰγονται οἱ Σουηδοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἕλληνες καὶ πολλὰ ἕλλα ἔθνη, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος.

Βυζάντιον Ἀράβων νίκην τῶν Βουλγάρων, σημειῶν προσέτι ὅτι βοηθήσας τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα κατὰ τῶν Ἀράβων οἵτινες εἶχον κυριεύσει τὴν Μηδίαν καὶ Ἀρμενίαν, μετὰ τὴν εὐτυχή ἔκβασιν τοῦ πολέμου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Μὴ ἀμφισβητοῦντες τὴν πιθανότητα τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀρχόντων τούτων τῆς Βουλγαρίας, δὲν συμφωνοῦμεν ὡς πρὸς τὴν ἐγγραφὴν τῶν ἀναφερομένων γεγονότων ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Ἀσάνορος. Διότι περὶ μὲν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν πολιορκησάντων τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἀράβων ἀναμφισβήτητόν ἐστιν ὅτι ἐγένετο ἐπὶ Τέρβελι, ἀφ' οὗ οὗτος ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι συνέδραμε τὸ ἐπιὸν ἔτος τὸν Ἀρτέμιον. Ὡς πρὸς δὲ τὴν παροχὴν βοηθείας λίαν ἀμφιβάλλομεν, καθ' ὅσον οἱ βυζαντινοὶ χρονολόγοι, ὧν μάλιστα οἱ λίαν φιλορθόδοξοι, προκειμένου περὶ εἰκονομάχων βασιλέων, διαστρέφουσιν ἢ ἀποσιωπῶσι πολλὰ γεγονότα, δὲν ἤθελον λείψει νὰ ἀναγράψωσι καὶ τὴν βοήθειαν ταύτην τῶν Βουλγάρων πρὸς ἐλάττωσιν τῆς δόξης τοῦ νικήσαντος τοῦ Ἀραβας Λέοντος. Ἐλάχιστα δὲ πιστευτόν εἶναι ὅτι τῷ ἀπενεμήθῃ ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως, ἐν ᾧ γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι περὶ τὴν ἀπονομήν τοῦ τίτλου τούτου, θεωρουμένου ἀνωτέρου τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ βασιλεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν τότε λίαν φειδωλοὶ ἀρνηθέντες αὐτὸν κατόπιν καὶ εἰς τὸν Κάρολον Μάγνον. ⁽¹⁾

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν ἀναφέρονται ἐπιδρομαὶ, πληρονομένου φαίνεται τακτικῶς τοῦ συμφωνηθέντος ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου φόρου. Ἀλλὰ τὸ ἰδ' ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ε', τοῦ ἐπονομασθέντος Κοπρωνύμου, ⁽²⁾ ἀρχοντος δὲ τῶν Βουλγάρων τοῦ Κορμεσίου, ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε φρούρια παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας,

(1) Ducange Glos. v. Basilei. Bayer Opusc. p. 572.

(2) Ἐπωνομάσθη οὕτως εἴτε διότι βαπτιζόμενος ἐξεπλήρωσε φυσικὴν ἀνάγκην ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, εἴτε διότι κατ' ἄλλους (ὅπερ φαίνεται μῦθος τῶν φιλορθόδοξων) ἠλείφετο μὲ κόπρον καὶ οὖρον ἵππου ἀνγκάζων τοὺς αὐλοκόλακας νὰ τὸν μιμῶνται.

συνώκισε δὲ καὶ τὰ ἔρημα μέρη τῆς Θράκης διὰ τῆς ἐγκατοικίσεως Σύρων καὶ Ἀρμενίων, οἱ Βούλγαροι ἀπήτησαν τὴν αὔξησιν τοῦ φόρου· μὴ λαβόντες δὲ, ἐπέδραμον τὴν Θράκην καὶ φθάντες μέχρι τοῦ μακροῦ τειχοῦς ἐπέστρεψαν ἀνεόχλητοι (ἔτ.755). Καὶ ἀμέσως μὲν δὲν ἐξεστράτευσεν κατ'αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ, διότι ἀναφέρεται προηγουμένη τις ἐκστρατεία κατὰ τῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ κατοικούντων Σκλαβήνων (ἔτ.758), οἵτινες φιλοτάραχοι ὄντες εἰς πᾶσαν ἐπιδρομὴν τῶν Βουλγάρων συνεβοήθουν αὐτοὺς εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμόν· ἀλλὰ τὸ ἔτος 760 ἐκστρατεύσαντι καὶ θελήσαντι νὰ εἰσέλθῃ εἰς Βουλγαρίαν, ὑπήντησαν αὐτῷ οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν κλεισοῦραν Βερέγαβαν, καὶ νικῆσαντες ἐφόνευσαν πολλοὺς καθὼς καὶ τὸν στρατηγὸν τῆς Θράκης Λέοντα καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἐπισήμων. Ἐτέρα δὲ κατόπιν ἐκστρατεία γενομένη συγχρόνως διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπέβη κατὰ τῶν Βουλγάρων, διότι ἠττηθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ παραδώσωσιν ὀμήρους. (1) Οἱ δὲ Βούλγαροι πρῶτην φορὰν ταύτην νικηθέντες ἀπὸ τῆς ἐν Μυσίᾳ ἐγκαταστάσεώς των, ἐστασίασαν, καὶ φονεύσαντες τοὺς ἀπὸ σειρᾶς κυρίους αὐτῶν, οὐχὶ ὡς τινες ἠθέλησαν νὰ ἐξηγήσωσι τοὺς καταγομένους ἐκ τῶν Σιρῶν τῆς Θράκης (γενεᾶς Σκλαβήνων) ἀλλὰ τοὺς κατὰ διαδοχὴν ἀπογόνους τοῦ Ἀσπαροῦχ ἄρχοντα ἤτοι τὸν Κορμεσίον καὶ τοὺς νομίμους διαδόχους του, ἀνηγόρευσαν ἄνδρα νέον καὶ τολμηρὸν Τελέτζην ἢ Τελέσιον ὀνόματι, ὅστις συναγείρας στρατὸν πολὺν ἤρχισε λυμαινόμενος τὴν περὶ τὰ σύνορα χώραν. Ἐκ τῆς δυναστικῆς δὲ ταύτης μεταβολῆς δυσαρεστηθέντες πολλοὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Σκλαβήνων προσήλθον πρὸς τὸν

(1) Οὕτω κατ' ἐμὴν γνώμην πρέπει νὰ συνδυασθῇ ἡ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου νίκη τοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τῆς σημειουμένης ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους ἡττης του ἐν Βερέγαβᾳ· ἄλλως τε ἐὰν οἱ Βούλγαροι ἦσαν νικηταὶ δὲν θὰ ἐστασίαζον κατὰ τοῦ Κορμεσίου. Θεοφ. 663-664. Νικηφ. 43. Κεδρ. 464. Ζων. ΙΕ' ς'.

αυτοκράτορα, ὅστις ἀπέστειλεν αὐτοὺς νὰ κατοικήσωσι παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀρτάναν εἰς Βιθυνίαν. (1) Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐκστρατεύσας μετὰ μεγάλου στρατοῦ εἰς Βουλγαρίαν ἐπεμψε καὶ διὰ θαλάσσης πολλὴν ναυτικὴν δύναμιν, καὶ γενομένης πεισματώδους μάχης ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἀγχιάλου, ἐνίκηθη ὁ Τελέτζης κατὰ κράτος, καίτοι βοηθούμενος ὑπὸ εἴκοσι χιλιάδων μισθοφόρων ἐκ τῶν πέραν τοῦ Ἰστρου οἰκούντων Σκλαβήνων (23 Ἰουν. 763). Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐφονεύθη πολὺ πλῆθος Βουλγάρων, καὶ πλεῖστοι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, τοὺς ὁποίους ὁ Κωνσταντῖνος εἰσελθὼν ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔσυρεν ὀπισθὲν τοῦ δεδεμένου, καὶ μετὰ ταῦτα παρέδωκεν εἰς τὸν ὄχλον ἵνα ἀποκόψωσι τὰς κεφαλὰς τῶν ἐν τῷ ἔξωθεν τῆς χρυσοῦς πύλης ἵπποδρομίῳ, βαρβάρως βαρβαρικὰ τρόπαια ζηλώσας. Μεταξὺ δὲ τῶν κομισθέντων λαφύρων ἀναφέρονται καὶ δύο λουτήρες ἐκ χρυσοῦ κατεσκευασμένοι εἰς Σικελίαν, ὧν ἕκαστος εἶχε βάρος ὀκτακοσίων λιτρῶν (900 χιλ. φρ.). Οἱ δὲ Βούλγαροι ἀποδίδοντες τὴν ἤτταν εἰς τὸν Τελέτζην ἐκβαλόντες τῆς ἀρχῆς ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμόφρονάς αὐτῷ βοϊλάδας (Βογιάρους) καὶ κατέστησαν ἄρχοντα τὸν Σαβῖνον γαμβρὸν τοῦ πρώην κυρίου τῶν Κορμεσίου· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις εἰρήνης μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου οἱ ἐπίσημοι τῶν Βουλγάρων συνελθόντες εἰς κομέντον κατέκριναν αὐστηρῶς τὴν διαγωγὴν ταύτην τοῦ Σαβίνου, λέγοντες ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ μέλλει νὰ ὑποδουλωθῇ ἡ Βουλγαρία, καὶ ὁ Σαβῖνος φοβηθεὶς, κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον τῆς Μεσημβρίας καὶ ἐκεῖθεν προσῆλθεν εἰς τὸν αυτοκράτορα· οἱ δὲ Βούλγαροι ἀνηγόρευσαν τότε ἕτερον ἄρχοντα τὸν Παγανδὸν ἢ Βαϊανόν. (2).

(1) Τοῦτο κατὰ τὸν Θεοφάνην (σελ. 667). Ὁ Νικηφόρος (σ. 44) ὁμῶς ἀναφέρει ὅτι 208,000 (;) Σκλαβήνων διεπέρασαν τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἀπῆλθον νὰ κατοικήσωσιν εἰς Βιθυνίαν χωρὶς νὰ σχετίξῃ τὴν μετανάστευσιν ταύτην μετὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μεταβολῶν.

(2) Νικηφ. 44-45. Θεοφ. 668. Λέων Γ. 486. Ζων. ΙΕ' § 5', 6'. Sigeb. Chr. an. 762, 763.

Ὁ δὲ Παγανός, εἴτε διότι κατάρθρωσε νὰ πείσῃ αὐτοὺς ὅτι συμφέρουσα εἶναι ἡ συνθηκολόγησις, εἴτε διότι ἐκεῖνοι μετενόησαν, ἐπεμφε πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ζητῶν εἰρήνην. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁμῶς ἀποπέμψας αὐτοὺς, ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' εὔρε τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου ὠχυρωμένα. Τότε δὲ πάλιν ἀποστείλας ὁ Παγανός ἐζήτησε συνέντευξιν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ λαβὼν ὑπόσχεσιν ἀσφαλείας ἤλθε μετὰ τῶν βοιλάδων του διὰ νὰ συνδιαλεχθῇ περὶ τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ἔχων συγκαθήμενον παρ' ἑαυτῷ τὸν Σαβῖνον, ἤλεγξεν αὐτοὺς πικρῶς διὰ τὰς λεηλασίας των καὶ τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Σαβίνου, καὶ συνέθετο εἰρήνην, ἣτις κατὰ τὸν Θεοφάνη δὲν ἦτον εἰλικρινῆς ἐκ μέρους τοῦ Κωνσταντίνου, διότι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (Ἰνδικτιῶνα γ' ἔτ. 765) ἐξεστράτευσεν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ εὐρῶν ἀφύλακτα τὰ στενὰ διὰ τὴν γενομένην εἰρήνην, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ, ἔκαυσε πολλὰ χωρία καὶ ἐπανῆλθεν.⁽¹⁾ Ἐὰν ὁμῶς κρίνωμεν ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Νικηφόρου περὶ τῆς αὐτῆς ἐκστρατείας ἡ εἰρήνη αὕτη δὲν ἐγένετο πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν Βουλγάρων· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι εἷς ἐκ τῶν ὄρων αὐτῆς ἦτον ἡ ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων παραδοχὴ ἵνα συνάρχη αὐτῶν μετὰ τοῦ Παγανοῦ καὶ ὁ Σαβῖνος, ὅστις κατέστησε τοποτηρητὴν του Οὐμαρόν τινα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Βούλγαροι ἐκβαλόντες τὸν Οὐμαρόν ἀνηγόρευσαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Τόκτον τὸν ἀδελφόν τοῦ Παγανοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐλεηλάτησε μέγα μέρος αὐτῆς, καὶ τῶν πλείστων Βουλγάρων καταφυγόντων εἰς τὰ περὶ τὸν Ἰστρον ἔλη καὶ δάση, ἐνίκησε τοὺς ἀντισταθέντας φονευθέντων τοῦ Τόκτου καὶ τοῦ Παγανοῦ· ἕτερος δὲ Βούλγαρος ἐκ τῶν ἐπισήμων καταφυγὼν εἰς Βάρναν καὶ θελήσας νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν.⁽²⁾ Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ ἐκστρατείᾳ ἡ

(1) Θεοφ. 673. Κεδρ. 465. Bonfin. p. 137.

(2) Νικηφ. σ. 45. «Κατὰ δὲ τὴν γ' Ἰνδικτιῶνα εἰσέρχεται Κωνσταντῖνος εἰς Βουλγαρίαν, τῷ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν κατασταθέντα ὑπὸ Σαβίνου Οὐμα-

ὀλίγον πρότερον συνελήφθη ἐν Βουλγαρία κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Σέβερὸς ἀρχηγὸς τῶν Σκλαβήνων, ὅστις πολλὰ κακὰ ἐπροξένει ἐν τῇ Θράκῃ, καὶ Χριστινὸς τις ὅστις ἀρνηθεὶς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐγένετο λήσταρχος βουλγαρικῆς συμμορίας· τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀφ' οὗ τοῦ ἀπέκοψαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, προσεκάλεσαν ἰατροὺς, οἵτινες ἐν τῷ μόλω τοῦ ἁγίου Θωμᾶ ἀνέτεμον αὐτὸν ζῶντα ἀπὸ τῆς ἕβης μέχρι τοῦ θώρακος, πρὸς τὸ κατανοῆσαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν, καὶ μετὰ ταῦτα τὸν ἐρρίψαν εἰς τὸ πῦρ! Ἡ Ἱστορία ἀναγκάζεται πολλάκις πρὸς αἴσχος τῆς ἀνθρωπότητος νὰ σημειώῃ τὰς τοιαύτας θηριωδίας πρὸς ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῆς περιγραφομένης παρ' αὐτῆς ἐποχῆς. ⁽¹⁾

Τὸν Ἰανουάριον δὲ τοῦ ἐπομένου ἔτους ὁ Κωνσταντῖνος συναθροίσας πολὺν στρατὸν ἐξεστράτευσεν πάλιν κατὰ τῆς Βουλγαρίας διὰ τῶν στενῶν τῆς Βαρέγαθας, ἀποστείλας συγχρόνως εἰς Ἀγγιάλον στόλον ἐκ 2600 χελανδίων, ⁽²⁾ τὰ ὁποῖα ἐξώπλισεν ἐκ πάντων τῶν στρατιωτικῶν θεμάτων οἱ δὲ Βούλγαροι ἰδόντες τὸ τόσον πλῆθος τῆς περὶ τῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως ἐζήτησαν νὰ συνθηκολογήσωσι, τοῦ ὁποίου γενομένου πρὶν εἶτι ἀναχωρήσῃ ὁ στόλος κατεστράφη ἅπας σχεδὸν ἐκ σφοδρᾶς τρικυμίας, καὶ ἀπώλεσθη πλῆθος ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους ὁ αὐτοκράτωρ παραμείνας ἐκεῖ διέταξε νὰ ἀνασύρῃσι διὰ δικτύων καὶ θάψῃσι. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ περιποῦ χρόνον ἀπέθανε καὶ ὁ Σαβῖνος. ⁽³⁾

Ἡ εἰρήνην διετηρήθη μέχρι τοῦ ἔτους 773, ὅποτε ὁ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἄρχων Τε-

ρον ὄνομα, τῆς ἀρχῆς μεταστῆσαι Βουλγάρους, ἀνείπειν δ' ἐν αὐτῇ Τόκτον ἄνδρα Βούλγαρον τοῦ Βαϊανῶ ἀδελφόν· οἱ δὲ Βούλγαροι φυγάδες ἐν ταῖς ἕλαις τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἰστρου ἀπέφχοντο· οὐκ ὄλγοι δὲ αὐτῶν κατακτείνονται μεθ' ὧν καὶ ὁ Τόκτος ἄμα τῷ ἀδελφῷ Βαϊανῷ ἀναιρεῖται.

(1) Θεοφ. 673. Schlosser Gesch. p. 227, 241.

(2) Χελανδίων ναῦς ἰππικῶν γῶγος χωροῦσα δώδεκα ἰππεῖς.

(3) Νικηφ. 47. Θεοφ. 675. Κεδ. 465. Ζων. ΙΕ' § ζ'.

λεριχος ἢ Τσερίγος ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ ἐπιχειρηματίας, παρσκευάσασε στρατὸν ἐκ 12 χιλιάδων ἀνδρῶν ἵνα ἐξαποστείλῃ αὐτὸν εἰς Βερζητιάν τῆς Θράκης, ἐπὶ σκοπῶ ἀίχμαλωτίσας τοὺς κατοίκους νὰ μεταφέρῃ αὐτοὺς εἰς Βουλγαρίαν. Τοῦτο δὲ πληροφορηθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ τῶν μυστικῶν του φίλων οὐς διετῆρει πλησίον τοῦ Τελερίχου, ἐξήλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ κεφαλῆς τριάκοντα χιλιάδων στρατοῦ, δηλώσας ὅτι ἀπέρχεται ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ἵνα μὴ μαθόντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε ἀπεσταλμένοι τοῦ ἄρχοντος τῆς Βουλγαρίας πρέσβεις εἰδοποιήσωσι τὸν Τελερίχον· εἰσελθὼν δὲ εἰς Βουλγαρίαν, ἐπέπεσεν αἰφνης κατὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τόπον καλούμενον Λιθσοῶρια, καὶ τρέψας εἰς φυγὴν, πολλοὺς μὲν ἐφόνευσε πλείονας δὲ ἠχμαλώτισε. Λέγεται δὲ ὅτι διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὸν ἐπελθόντα εἰς τοὺς Βουλγάρους πανικὸν φόβον, οὐδεὶς ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ, καὶ ὡς μὴ χυθέντος χριστιανικοῦ αἵματος ὁ Κωνσταντῖνος ὠνόμασε τὸν πόλεμον ἐκεῖνον εὐγενῆ. (1)

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος ὁ Κωνσταντῖνος ἐξοπλίσας πάλιν πολὺν στόλον ἔπεμψε δώδεκα χιλιάδας ἵππέων διὰ νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς Βουλγαρίαν, αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ἐφύλαττε τὰ στενὰ, ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ στόλος εὐρίσκετο πλησίον τῆς Μεσημβρίας διεσκορπίσθη ὑπὸ τριχυμίας, ἀπολεσθέντων πολλῶν πλοίων, καὶ ἠναγκάσθη οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἐπανέλθῃ ἄπρακτος·

(1) Κεδ. 467. Λέων Γ. 488. Ζων. ΙΕ' η'. Θεοφ. 692. Sigeb. Chr. an. 775. Ὁ Θεοφ. πρὸ τῆς ἐκστρατείας ταύτης καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ παραλαβόντες μεταγενέστεροι Κεδρ. καὶ Ζων. ἀναφέρουσιν ἐκστρατείαν διὰ τὴν ξηρὰν καὶ θαλάσσης κατὰ τῶν Βουλγάρων, καθ' ἣν ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ δειλιάσας ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ, οἱ Βούλγαροι φοβηθέντες τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, ἔστειλαν πρέσβεις καὶ ἐσυνθηκολόγησαν· πιθχὸν εἶναι ὅτι ὁ Θεοφάνης ἀνέγραψε διπλῆν τὴν κατὰ τὸ ἔτος 766 μνημονευομένην ἐκστρατείαν, ὅτε κατὰ τὸν Νικηφόρον ἐγένοντο καὶ αἱ συνθήκαι· ἄλλως τε εἰς τὸ διάστημα τῆς ἐπταετίας δὲν ἀναφέρει νέαν τινα ἐπιδρομὴν, ἐξ ἧς νὰ δικαιολογῆται ἡ αἰφνιδία ἐπιθεσις τοῦ Κωνσταντῖνου.

ὁ δὲ Τελέριχος ὑποπτευόμενος διὰ τὴν προγεγενημένην ἤτταν ὅτι προδότηι ὑπάρχουσι παρ' ἑαυτῶ, καὶ θέλων νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ, ἔγραψε πρὸς τὸν Κωνσταντινὸν λέγων, ὅτι ἀποφασίσας νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχῆς καὶ νὰ καταφύγῃ πρὸς αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν παρακαλεῖ νὰ τῷ ἐξαποστείλῃ διαβατήρια γράμματα, καὶ νὰ τῷ ὑποδείξῃ εἰς ποίους ἐκ τῶν Βουλγάρων δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ ἀφόβως, ἵνα, ἀνακοινώσας εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιόν του, τοὺς προσλάβῃ ὡς συνοδείαν· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐμπεσὼν εἰς τὴν παγίδα ἔγραψε τὰ ὀνόματα τῶν φίλων του Βουλγάρων τοὺς ὁποίους ὁ Τελερίχος πάντας ἐφόνευσε. Ταῦτα δὲ μαθὼν ὁ Κωνσταντίνος ἠγανάκτησε καὶ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου ἐξεστράτευσεν ἐναντίον αὐτοῦ, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀσθενήσας ἐξ ἀνθρακος ἀπέθανεν (ἔτ. 775), πρῶτος αὐτὸς διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων πολέμων κατορθώσας νὰ ταπεινώσῃ τοὺς ἕως τότε ἀηττήτους νομιζομένους Βουλγάρους. Μετὰ δύο δὲ ἔτη οἱ Βούλγαροι ἐξακολουθοῦντες τὰς ἐμφυλίους αὐτῶν ἔριδας, αἰτινες ἴσως προήρχοντο ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο φυλῶν πρὸς ἀλλήλας, τῆς Σκλαβηνικῆς καὶ τῆς Βουλγαρικῆς, ἐξεδίωξαν τὸν Τελέριχον, καὶ ἀνέδειξαν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας τὸν Κάρδαμον. Ὁ δὲ Τελέριχος καταφυγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Λέοντι ἐβαπτίσθη, καὶ λαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ἀνυμφεύθη τὴν ἐξαδέλφην τῆς αὐτοκρατορίσσης Εἰρήνης (1).

§ 3. Κάρδαμος.

Ὁ Κάρδαμος, ἐνασχοληθεὶς φαίνεται ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν τοῦ κράτους, δὲν ἐπεχείρησεν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν· ἐκ δὲ τῆς ἀναπαύλας ταύτης ἐπωφελή-

(1) Θεοφ. 698. Κεδρ. 468. Λέων Γ. 189. Ζων. ΙΕ'. § 4. Λέων Α. Γ' § 6'. Sigeb. Chr. an. 778.

θεῖσα ἡ βασίλισσα Εἰρήνη ἐξῆλθεν εἰς Θράκην μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου καὶ πολλῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, καὶ περιοδεύσασα μέχρι Φιλιππουπόλεως διέταξε νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὴν Βεβρσίαν, ἣν ἐπωνόμασεν Εἰρηνούπολιν, ἔκτισε δὲ καὶ τὴν Ἀγγίαλον καταστραφεῖσαν ἐκ τῶν προηγουμένων πολέμων (1). Μετὰ τινα ὁμῶς ἔτη οἱ Βούλγαροι ἐπανέλαβον τὰς ἐπιδρομὰς των καὶ προσβαλόντες αἰφνης τὸν παρὰ τὸν Στρυμόνα ἀφυλάκτως στρατοπεδεύσαντα στρατηγὸν τῆς Θράκης, ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ κατέκοψαν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ του (ἔ. 789). "Ὅθεν ἐκστρατεύσας ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Γ' συνήνητησε τοὺς Βουλγάρους περὶ τὸ Προβάτου λεγόμενον φρούριον (Παραβάδου) καὶ τότε συνέβη πρᾶγμα σπανιώτατα ἀπαντώμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ (ἔτ. 791) (2)· ἐπισυμβάσης δηλ. περὶ τὴν ἐσπέραν μικρᾶς ἀψιμαχίας καταληφθέντες ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ ὑπὸ πανικοῦ φόβου, ἔφυγον διὰ νυκτὸς καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Τὸ δὲ ἐπὶ τὸν ἔτος ἐκστρατεύσας πάλιν ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὸ φρούριον τῶν Μαρκέλλων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν συνόρων, καὶ ἐν ᾧ προητοιμάζετο ἵνα εἰσβάλῃ εἰς Βουλγαρίαν, ἐλθὼν ὁ Κάρδαμος πανστρατιᾷ κατέλαβε τοὺς πλησίον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου λόφους, καὶ ὀχυρωθεὶς δὲν ἐξήρχετο πρὸς μάχην. Καὶ οἱ μὲν στρατηγοὶ καὶ ἰδίως ὁ πολῦπειρος Λαχανοδράκων συνεβούλευσαν τὸν Κωνσταντῖνον νὰ μὴ πολεμήσῃ τότε κατὰ τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν ὀχυρότητα τῆς θέσεώς των, ἀλλ' οὗτος ἐξαρθεὶς τὰς ἐλπίδας ἐκ τῶν προφητειῶν ἀστρολόγου τινὸς Παγκρατίου, προλέγοντος βεβαίαν τὴν νίκην, ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς προσβολῆς· ἐνίκηθη ὁμῶς κατὰ κράτος· οἱ ἐπισημότεροι καὶ γενναιότεροι ἀξιωματικοὶ του ἐφονεύθησαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Λαχανοδράκων, ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ κατεκόπη, καὶ πλῆθος

(1) Θεοφ. σ. 707. Λέων Γ. 194. Κεδ. 474.

(2) Ὁ Schlosser (Gesch. p.305) κατὰ παραδρομὴν, ἴσως, ἀναφέρει τοὺς ὑπὸ τοῦ Καρδάμου κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου πολέμους εἰς τὸν Κροῦμμον.

ἄλλο πολὺ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ κατεσφάγη, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ προσφῆτου Παγκρατίου ἐξαιρουμένου. Οἱ δὲ Βούλγαροι συνέλαβον πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ ἐκυρίευσαν τὸ στρατόπεδον, τὸ ταμεῖον καὶ τὰς ἀποσκευὰς τοῦ αὐτοκράτορος, ὅς τις ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του (1) (Ἰούλ. 792). Ὑπερφρονηματίσας δὲ τότε ὁ Κάρδαμος ἐκ τῆς νίκης ταύτης ἐξηκολούθει λεηλατῶν τὰ πλησιόχωρα μέρη τῆς Θράκης, καὶ ἔγραψε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἀπαιτῶν ἐτήσιον φόρον διὰ νὰ παύσῃ τὰς ἐπιδρομάς του, ἄλλως ἠπειλεῖ αὐτὸν ὅτι θέλει ἔλθει μέχρι τῆς χρυσῆς πύλης. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δούς ἀπάντησιν ὑβριστικὴν ἀνάλογον τῆς διπλωματικῆς ἀβροφροσύνης τοῦ καιροῦ ἐκείνου, (2) ἐξεστράτευσεν ἀμέσως καὶ ἐφθασεν εἰς Βερσινίκειαν, ὅπου ἐλθὼν καὶ ὁ Κάρδαμος ἐκρύπτετο εἰς τὰ πλησίον δάση ἀποφεύγων τὴν μάχην. Παραμείνας δὲ ἐκεῖ ἐπὶ δέκα ἐπτὰ ἡμέρας καὶ προσκαλῶν καθ' ἑκάστην τοὺς Βουλγάρους ὅπως ἐξέλθωσιν εἰς πόλεμον, ἐπειδὴ ὁ Κάρδαμος ἀνεχώρησεν εἰς Βουλγαρίαν, ἐπέστρεψε καὶ οὗτος ἐπὶ τέλους ἀπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν (ἔτ. 796). (3)

ΚΕΦ. Β'.

Αὔξησης τῆς Βουλγαρίας.

§ 1. Κατάστασις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τὸν Η' αἰῶνα.

Ἴσως φαίνεται παράδοξον πῶς μία ὀλόκληρος αὐτοκρα-

(1) Θεοφ. 718. 724. Κεδρ. 472. Λέων Γ. 197. Ζων. ΙΕ' ια', ιβ'. Sighb. Ghr. an. 792. Schlosser Gesch. p. 307.

(2) Κεδ. 473. Θεοφ. 728. «Κάρδαμος δὲ ὁ κύρις Βουλγαρίας ἐδήλωσε τῷ βασιλεῖ ἢ τέλοςόν μοι πάντα ἢ ἔρχομαι ἕως τῆς χρυσῆς πόρτης καὶ ἐρημῶ τὴν Θράκην. Ὁ δὲ βασιλεὺς βαλὼν καθάλλινας ἀλόγου εἰς μανδύλιν, ἐπεμψεν αὐτῷ εἰπὼν, ὅτι, οἷα μὲν σοι πρέπει πάντα ἀπέστειλά σοι γέρων δὲ εἶ, καὶ οὐ θέλω ἵνα κοπιᾷσῃς ἕως τῶν ὕδα· ἀλλ' ἐγὼ ἔρχομαι ἕως Μαρκέλλων, καὶ ἐξέλθε· καὶ εἴτι κρινεῖ ὁ Θεός».

(3) Δίων Γ. 199, Ζων. ΙΕ' § ιβ'. Θεοφ. 729.

τορία, εἰς ἣν ὑπήκουον τόσα ἑκατομμύρια λαῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντεπεξέλθῃ στιβαρῶς κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν Βουλγάρων, καὶ νὰ δαμάσῃ ἢ ὑποτάξῃ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ἔθνος. Ἀλλὰ τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ἦτον εἰς γενικὴν κατὰπτωσιν· τὸ κολοσσιαῖον οἰκοδόμημα, ὅπερ ἐθεμελίωσεν ἡ ῥωμαϊκὴ ἀρετὴ, σαθρὸν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἤθελε καταπέσει, ἐὰν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δὲν ἀνέβαινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοκράτωρ τις ἀξίος τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, ὅστις ὑποστηρίζων τὸ ἀνήγειρεν ἐπὶ στερεωτέρων βάσεων. Ὁ δὲ ἑλληνισμὸς τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπίδρασις ἤρχισε νὰ γίνεταί ἐπαισθητὴ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, μὴ ἔχων πλέον τὴν δαιμονίαν ἐκείνην δημιουργικὴν δύναμιν ἥτις ἐγέννησε τοὺς θαυμασίους τύπους τῆς ἀρχαιότητος, συνδυασθεὶς μετὰ τοῦ ἐκπνέοντος ῥωμαϊσμοῦ, παρήγαγε τὸ κράμα ἐκεῖνο τοῦ ψευδοῦς μεγαλείου, τῆς ῥυπαρότητος καὶ τῆς διαφθορᾶς, ὅπερ ὀνομάζομεν βυζαντινισμόν.

Οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ Η' αἰῶνος οὐδὲν εἶχον τὸ κοινὸν μετὰ τῶν Ῥωμαίων τοῦ Καίσαρος, πολὺ δὲ ἀπεῖχον νὰ ἦναι ἀξιοὶ καὶ τοῦ ὀνόματος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ἀμαθεῖς καὶ ἡμιβάρβαροι, ἐκ παντοίων ἔθνων καὶ φύλων ἀνάμικτοι, τὴν σπάθην ἔχοντες μέτρον τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, ἐνησμενίζοντο μόνον εἰς τὸ ὄνομα τῶν Ῥωμαίων· αἱ ὀρδαὶ τῶν Γότθων, τῶν Χαζάρων, τῶν Γετῶν καὶ τόσων ἄλλων βαρβάρων, ἀπετέλουν τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα, καὶ ἀντικαθίστων τὰς ῥωμαϊκὰς λεγεῶνας καὶ τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα· ἀμαθεῖς δὲ καὶ ἀγροῖκοι βάρβαροι δεχθέντες τὸν χριστιανισμόν κατεῖχον τὰς ὑψηλὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις, καὶ ἐμόλυνον τὸ σεμνὸν τοῦ συγκλητικῆς ἀξίωμα· ἐν ᾧ δὲ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι κατέστρεφον τὸ ἄνθος τῆς Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, καὶ τὸ ἐξηντλημένον κράτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, οἱ αὐλοκόλακες καὶ οἱ εὐνοῦχοι διαρπάζοντες τὸν δημόσιον πλοῦτον, κατεπίεζον τὸν λαόν, ὅστις διεσκέδαζε μὲ τὰ δημόσια θεά-

ματα καὶ τὰ ἵπποδρόμια· ἐν συνόλῳ δ' εἶπεῖν, ἐκ μὲν τοῦ λαοῦ ἔλειπε τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, ἐκ δὲ τῶν κυβερνώντων ἡ συναίσθησις τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας, ἄγνωστος δὲ ἦτον ἡ αὐταπάρνησις ἢ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ κοινὸν καλόν, καὶ ἡ ἰδέα τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος ἐφαίνετο μῦθος. Ἐξ ἴσου δὲ λυπηρὰ καὶ ἀθλία ἦτο καὶ ἡ πνευματικὴ ἐν γένει κατάστασις. Ἡ ἀμάθεια, καὶ ἡ δεισιδαιμονία ἐπεκράτουν ἀπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Ὁρόνου μέχρι τῶν ἐσχάτων τάξεων τοῦ λαοῦ, καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Βυζαντίου ἐβλεπον ἀπαθῶς ῥαπιζόμενον τὸν πατριάρχην αὐτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ⁽¹⁾ καὶ καιομένην κατὰ διαταγὴν τοῦ τῆν δημοσίαν βιβλιοθήκην· ἐν τῇ ἀβελτηρίᾳ δὲ ταύτῃ συνετάφησαν μετὰ τῆς ἀρχαίας δόξης αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ ὠραῖαι τέχναι, καὶ οὐδεμία ἰδέα περὶ τοῦ ἀληθοῦς, οὐδὲν αἶσθημα περὶ τοῦ καλοῦ ὑπῆρχεν. Ἡ γλυκεῖα γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἡ ἀρρενωπὴ εὐγλωττία τοῦ Κικέρωνος, ὑπεχώρησαν εἰς ὄρμαθόν μιζοβαρβάρων καὶ δυσήχων λέξεων καὶ εἰς πομπώδεις λήρους, ἡ δὲ λαμπὰς τῆς φιλοσοφίας ἐσθέθη εἰς τὰς ἀβύσσους τῆς σοφιστικῆς θεολογίας. Οἱ νέοι τοῦ χριστιανισμοῦ προσήλυτοι φανατικοὶ καὶ δεισιδαίμονες, πρὸς μόνον τὰ θαύματα τῶν ἁγίων ἔχοντες πεποιθήσιν, ἐνόμιζον ὅτι ἐξαγγιζοῦσι τὰ κακουργήματά των διὰ γελοίων ἀσκητικῶν μαστιγώσεων καὶ νηστειῶν, καὶ ὅτι ἐξαγοράζουσι τὸν Θεὸν διὰ δωρεῶν πρὸς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια· διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον παραμελοῦντες τὰς ὑψίστας ἀρετὰς τοῦ χριστιανισμοῦ, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, οὐδὲν αὐτοῖς ἐμελλεν εἶναι μετήρχοντο τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸν φόνον. Ἐκ δὲ τῆς ἀμαθείας ταύτης καὶ τῆς παρεννοήσεως τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐπῆλθον αἱ θεολογικαὶ ἐκεῖναι ἐριδὲς καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν εἰκόνων, αἵτινες ἐβλάψαν τὸ κράτος περισσότερον τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ ἐπήνεγκον σφαγὰς μεγαλητέρας ἢ ὁ καταδιωγ-

(1) Ὑπὸ τοῦ αὐτοκρ. Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου.

μὸς τῶν ἀποστόλων. Προσθέσωμεν εἰς πάντα ταῦτα, τὴν ἀρχὴν τοῦ σχίσματος καὶ τὴν διαίρεσιν τῆς ἐκκλησίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Λατινικὴν, ἀποτελέσματα τῆς ἀπονοίας τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος, τὰς συχνὰς ἀνατροπὰς καὶ σφετερισμοὺς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, καθ' ὅσον ἡ βασιλεία δὲν ἦτο διαδοχικὴ, πρὸς δὲ τούτοις ὅτι τὴν μὲν Ἀφρικὴν καὶ Ἀσίαν εἶχον ἤδη κυριεύσει οἱ Ἀραβες καὶ ἠπέλουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰς δὲ ἄλλας ἐπαρχίας κατέκλυζον παντοῖα φύλα βαρβάρων, καὶ θέλομεν ἔχει πιστὴν εἰκόνα τῆς ἐλεεινῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὕρισκετο ἡ μεγάλη ἐκείνη αὐτοκρατορία. Τὰ ὅρια τῆς παρουσίας πραγματείας δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ ἐπεκταθῶμεν περισσύτερον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· ἐκ τῶν εἰρημένων ὁμῶς ἐννοεῖ πᾶς τις ὅποια ἦτον ἡ θέσις τῶν δυστήνων κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν· κατατρυχόμενοι ὑπὸ ἐπαχθῶν φόρων καὶ παντοίων ἀγγαρειῶν, καταπιεζόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν διοικούντων, οἵτινες τοὺς ἐξηνάγκαζον πολλάκις νὰ μεταναστεύωσι πανοικεῖ παρὰ τὰ σύνορα πρὸς φρούρησιν αὐτῶν καὶ ἀνασκολοπιζόμενοι ἢ αἰχμαλωτιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν βαρβάρων, ἐπάσχον τὰ πάνδεινα, καὶ οὐδεμίαν ὑπεράσπισιν εὕρισκον παρὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτο δὲ, νομίζοντες ὅτι ἡ κατάστασις των ἐὰν μετέλλασσον δεσπότην θὰ ἀπέβαιεν ὀλιγώτερον ἀθλία, ἐπροτίμων οἱ μὲν κάτοικοι τῶν ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν νὰ ἀσπάζωνται τὴν θρησκείαν τοῦ ἰσλαμισμού, (1) οἱ δὲ ἄλλοι νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς βαρβάρους τοῦ Βορρᾶ.

Οὐδόλως λοιπὸν εἶναι παράδοξον ὅτι οἱ Βούλγαροι κατατρέχοντες συχνάκις τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, ἐνίκων ἐχθρὸν ἠττημένον ἤδη ἐκ τῆς ἰδίας καταπτώσεως καὶ ἀδυναμίας· τυχόντες δὲ βασιλέως πολεμικοῦ καὶ φρονίμου, ὅστις δι' αὐ-

(1) Ἡ κυριωτέρη αἰτία τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἰσλαμισμού ἦτον ἡ θεσπισθεῖσα ἐν τῷ Κορανίῳ παρὰ τοῦ Μωάμεθ διάταξις, δι' ἧς ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς ἀσπαζομένους τὸν ἰσλαμισμόν τὰ αὐτὰ προνόμια ὅσα εἶχον καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ Ἀραβες.

στηρῶν νόμων μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς νέαν ἰσχὺν ἐλλείπουσαν ἐκ τῶν ἀντιπάλων, ἐπωφεληθέντες δὲ καὶ τῶν εὐνοϊκῶν περιστάσεων, ἠϋξήσαν ἐντὸς ὀλίγου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀφ' οὗ κατέλαβον πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἠπειλήσαν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν οὗτος ἦν ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κάρδαμον Κροῦμμος.

§ 2. Κροῦμμος.

Ὁ Κροῦμμος κινήσας πόλεμον κατὰ τῶν πέριξ τοῦ Δουναβέως Σκλαβηνικῶν φυλῶν καὶ τῶν κατοικοῦντων τὴν Παννονίαν Ἀθάρων, μεθ' ὧν ὡς ἤδη ἐρρέθη, ἀνemieχθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κοβράτου οἱ ἀκολουθήσαντες τὸν δ' υἱὸν του Βούλγαροι, ὑπέταξεν αὐτοὺς ἐν ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου, καὶ οὕτως ἠϋξήθη ἡ Βουλγαρία ἐπεκταθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σάβου, καὶ ἐξουσιάσασα πρὸς τούτοις τὴν πέραν τοῦ Δουναβέως παλαιὰν Δακίαν καὶ τὴν χώραν τὴν λεγομένην τῶν Ἰαζύγων μεταναστῶν, ἤτοι πᾶσαν τὴν σημερινὴν Βλαχίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Τρανσυλθανίας καὶ τοῦ Βανάτου τῆς Οὐγγαρίας. Λέγεται δὲ ὅτι ἐκπληχθεὶς διὰ τὸ εὐκολον τῆς νίκης, ἠρώτησε τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν Ἀθάρων περὶ τῶν αἰτίων, δι' ἃ ἔθνος τόσον ἰσχυρὸν ἐνικήθη τόσον ταχέως. Μαθῶν δὲ ὅτι αἰτία τούτου ἦτον ἡ ἐπικρατήσασα παρ' αὐτοῖς διαφθορὰ τῶν ἡθῶν, συνεκάλεσε τὸν λαόν του καὶ συμβουλευσας τὰ δέοντα, διέταξε νὰ ἐκριζώσωσι τὰς ἀμπέλους πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μέθης, εἰς ἣν οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἐπιρρέπεις, καὶ ἔθεσεν αὐστηροτάτους νόμους ἀπειλοῦντας θάνατον κατὰ τῶν συκοφαντῶν καὶ τῶν ψευστῶν, θλάσιν δὲ τῶν σκελῶν κατὰ τῶν κλεπτῶν, βαρείας τιμωρίας κατὰ τῶν ἀέργων, καὶ δήμεισιν περιουσίας εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε περιθάλψει κλέπτῃ· συγχρόνως δὲ ἐτακτοποίησε τὰ τῆς δικαιοσύνης ἥτις ἀπενέμετο πρότερον ὑπὸ τοῦ ἰδίου βασιλέως, καὶ διορίσας δι-

καστὰς προσέταξεν μηδεὶς νὰ καταδικάζεται ἀνεξέταστος καὶ ἀναπολόγητος· ἐπεμελήθη δὲ ὡς φαίνεται καὶ νὰ ὀπλίση πάντας τοὺς Βουλγάρους διὰ τῶν ἐντελεστέρων τοῦ καιροῦ ἐκείνου ὄπλων καὶ θωράκων, διότι ἔκτοτε ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν χρονολογῶν ὡς ὁ λ ο σ ῖ δ η ρ ο ι. (1)

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Βούλγαροι, ἂν καὶ ἐξηπλώθησαν ἐφ' ὅλης τῆς ἀνω Μυσίας, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως μ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ σύνορά των πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ὀρβήλου· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ διαμέρισμα τῆς Σαρδικῆς (2) κατὰ τὴν δυτικὴν διακλάδωσιν τοῦ Αἴμου κείμενον, ὑπαγόμενον δὲ διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Θράκης, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ καταλάβωσι διὰ τὴν ὀχυρότητα τῆς θέσεως. Ἄλλ' ὁ Κροῦμμος, εἴτε διὰ δόλου, ὡς τινες λέγουσιν, εἴτε ἐπιπεσῶν αἰφνης, ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως, καὶ κατέσφαξε τὸν ἐκεῖ φρουροῦντα στρατὸν εἰς ἑξ χιλιάδας ἀνδρῶν συμποσούμενον (ἔτ. 809)· συγχρόνως δὲ ἕτερον σῶμα Βουλγάρων εἰσβαλὼν εἰς Μακεδονίαν προσέβαλε τὸν παρὰ τὸν Στρυμόνα στρατὸν ἐν καιρῷ τῆς πληρωμῆς τῆς μισθοδοσίας του, καὶ νικῆσαν αὐτὸν ἀφείλε τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον ἀναβαῖνον εἰς χιλίας ἑκατὸν λίτρας χρυσοῦ (1,250,000 φρ. περίπου). (3)

Ὁ τότε αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὅστις, μ' ὄλον ὅτι κατηγορεῖται ὡς βάρβαρος τύραννος καὶ φιλόργυρος, ἐμερίμνα ὅμως περὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ κράτους του, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ φθὰς μέχρι τῆς Ἀδρια-

(1) Σουίδας ἐν λ. Βούλγαροι. Bonfin p. 22. Sigeb. Chr.

(2) Ἡ Σαρδική, ἀρχαία πόλις, πατρὶς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ, ἐν ἧ καὶ σύνοδος ἐκκλησιαστικὴ ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 317, κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα· τὴν θέσιν αὐτῆς κατέχει σήμερον ἡ Σόφια ὀνομαζομένη πρότερον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Τριάδιτσα· ἐγγύτατα δὲ πρὸς νότον αὐτῆς σώζονται τὰ ἑρείπια τῆς παλαιᾶς πόλεως. Cassiod. Hist. IV. § 21-25. Σωζ. Γ' § 12'. Σωκρ. Β' § κ'. Πρίσκ. Γοτθ. § γ'. Mannert T. 7 p. 96. Leunclav. Pand. Hist. Tur. p. 438.

(3) Θεοφ. 719, 752. Κεδ. 478.

νουπόλεως επέστρεψεν ἄπρακτος, μὴ δυνηθεὶς νὰ συγκρατήσῃ τοὺς δυσηρεστημένους ἐναντίον τοῦ στρατιώτας, οἵτινες καθημερινῶς ἐλειποτάκτου. Μετὰ δύο δὲ ἔτη συναγεῖρας ὄχλον πολὺν ἀσύντακτον καὶ κακῶς ὠπλισμένον εἰσήλθεν εἰς Βουλγαρίαν, μ' ὅλας τὰς ἀποτροπὰς τῶν στρατηγῶν τοῦ καὶ τὴν ἀποσταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κρούμμου πρεσβείαν, ὅστις ἐζήτει νὰ συνθηκολογήσῃ· τοσαύτη δὲ ἦτον ἡ κατ' αὐτοῦ δυσαρέσκεια, ὥστε ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ εἰς τὰ σύνορα, πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἐλειποτάκτησαν πρὸς τοὺς Βουλγάρους καθὼς καὶ εἷς τῶν εὐνοουμένων τοῦ θαλαμηπόλων, Βυζάντιος ὀνόματι, ὅστις διὰ νὰ μὴ ἀπέλθῃ μὲ κενὰς χεῖρας παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν λίτρας χρυσοῦ καὶ τὰς βασιλικὰς ἐσθῆτας, αἵτινες κατὰ τὸ τότε σύστημα ἦσαν πεποικιλμέναι διὰ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Νικηφόρος ἐπεκράτησεν εἰς τινὰς ἀψιμαχίας, καὶ τῶν Βουλγάρων ὑποχωρησάντων εἰς τὰ ἐνδότερα, ἐνέπρησε πολλὰ χωρία καὶ μίαν αὐτῆν ἢ παλάτιον τοῦ Κρούμμου, ἐπιδείξας κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον τοῦ ἤθους. Διότι, διατάξας νὰ κατασφάζωσιν ἠβηδὸν τοὺς κατοίκους ἄφινε τὰ πτώματα ἄταφα, φροντίζων μόνον νὰ συλλέγῃ ἐπιμελῶς τὰ λάφυρα· καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ λαφυραγωγῶσι δι' ἴδιον λογαριασμόν, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν παραβάντας τὴν διαταγὴν τοῦ ἐτιμώρησε διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῆς ρινὸς καὶ ἄλλων μελῶν· ὁ δὲ Κρούμμος βλέπων τὴν πρόοδον ταύτην τοῦ ἐχθροῦ ἀπέστειλε πάλιν πρέσβεις προτείνων εἰρήνην, ἀλλ' ὁ Νικηφόρος ἀποπέμψας αὐτοὺς ἀπράκτους ἐξηκολούθησε προχωρῶν εἰς τὰ ἐνδότερα· ἀλλ' ἡ τόλμη αὕτη τῷ ἀπέβη ὀλεθρία. Διότι ὁ Κρούμμος ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ συνήθροισε τοὺς κατεπτοημένους Βουλγάρους, ἀφείς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ τὸν συνέκλεισε διὰ νυκτὸς ἐστρατοπεδευμένον ἐντὸς κοιλάδος περικυκλωμένης ὑπὸ ὑψηλῶν ὄρέων καὶ δασῶν, καὶ περικυκλωμένης διὰ κορμῶν δένδρων τὰς κλεισωρίας· ὅπερ ἰδὼν

ὁ Νικηφόρος καὶ μετανοῶν ἤδη εἶπε πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν, ὅτι «κὰν πτερωτοὶ γένωνται» ἀδύνατον εἶναι νὰ διαφύγωσι τὸν ὄλεθρον. Ἄμα δὲ ὑποφωσκούσης τῆς τρίτης ἡμέρας ἀπὸ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, οἱ Βούλγαροι, ἀφ' οὗ ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰ χαρακώματα καὶ τὰ πλησίον δάση, ἐπέπεσον ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων, καὶ κατέσφαξαν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ, πάντας τοὺς συστρατεύοντας πατρικίους καὶ στρατηγούς καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἄρχοντας, καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα (26 Ἰουλ. 811)· ὀλίγιστοι δὲ διεσώθησαν ἐκ τῆς καταστροφῆς ταύτης, διότι οἱ ἀποφυγόντες τὴν μάχαιραν τῶν Βουλγάρων ἀπώλοντο ἐκ τῶν φλογῶν· μεταξὺ δὲ τῶν διασωθέντων ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Νικηφόρου Σταυράκιος ὅστις βαρέως πληγωμένος κατέφυγεν εἰς Ἀδριανούπολιν. (1) Ὁ δὲ Κροῦμμος ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἀφ' οὗ ἐξέθηκεν αὐτὴν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς κοινὴν θέαν, περικαθάρως εἶτα τὸ κρανίον περιηργύρωσεν αὐτὸ ἔσθωθεν, καὶ τὸ μετεχειρίζετο κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Σκυθῶν ὡς ποτήριον. (2)

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Κροῦμμος, ἐπωφελοῦμενος στρατιωτικῆς τινος στάσεως κατὰ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Νικηφόρον Μιχαῆλ Ῥαγκαθῆ, εἰσέβαλεν εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν, ἐκυρίευσεν ἀμαχητὶ τὴν Βερόνην καὶ Ἀγγιῆλον, καὶ πυρπολῶν καὶ καταστρέφων τὴν χώραν εἰς τοσοῦτον φόβον ἐνέβαλε τοὺς κατοίκους, ὥστε ἐγκατέλιπον τὸ κάστρον τοῦ

(1) Θεοφ. 762. Κεδρ. 482. Λέων Γ. 204. Ζων. ΙΕ' ιε'. Γλουκ. 534. Λέων Δ. ΣΤ' θ'. Συνέχ. Θεοφ. Α' § α'. Ἰωηλ. 53. Μανασ. στ. 4610. Εὐφρ. στίχ. 2012-25. Eginh. an. 812. Sigeb. Chr.

(2) Ὁ Ἡρόδοτος ἐν Βιβλ. Δ' κεφ. 65 περιγράφων τὰ Σκυθικὰ ἔθη μνημονεύει τῆς συνηθείας ταύτης ὡς ἐξῆς. «Αὐτὰς δὲ τὰς κεφαλὰς οὐτὶ πάντων ἀλλὰ τῶν ἐχθίστων ποιεῖσι τάδε· ἀποπρίσας ἕκαστος πᾶν τὸ ἐνεργῶν τῶν ὀφρῶν ἐκκαθαίρει. καὶ ἦν μὲν ἦ πένης, ὁ δ' ἔσθωθεν ὠμοβοῆην μούνην περιτείνας οὕτω χρᾶται· ἦν δὲ ἦ πλούσιος, τὴν μὲν ὠμοβοῆην περιτείνει, ἔσθωθεν δὲ περιχρυσῶσας οὕτω χρᾶται ποτηρίῳ». Τὸ ἔθος τοῦτο ἐπεκράτει κατόπιν παρὰ τοῖς Οὐννοῖς καὶ τοῖς Σλάβοις.

Προβάτου (Παραβάδου), τὴν Νίκαιαν (Κουλελή), τὴν Φιλιπούπολιν, τοὺς Φιλίππους καὶ πᾶσαν τὴν περὶ τὸν Στρουμόνα χώραν διὰ νὰ διασώσῃσι τοὺλάχιστον τὰ σώματα. Κυριεύσας δὲ μετ' ὀλίγον τὴν Δεβελτὸν ἐπολιόρησε τὴν Μεσημβρίαν, ἣτις ἐθεωρεῖτο διὰ τὴν ὀχυρότητα καὶ τὴν παραλίαν αὐτῆς θέσιν ὡς τὸ προπύργιον τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐπειδὴ ἔμαθεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ παρεσκευάζετο πρὸς ἐκστρατείαν. ἀπέστειλε πρέσβυν προτείνων συνθήκας εἰρήνης ὑπὸ τοὺς ὅρους νὰ ἀνανεώσῃσι τὰς ἐπὶ Θεοδοσίου γενομένας συνθήκας, νὰ κανονισθῶσι δὲ τὰ ὅρια καὶ οἱ ὑπὸ τῶν ἐμπορευομένων πληρονόμειοι φόροι, νὰ ἀποδώσῃσι δὲ πρὸς τούτοις οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς ἐκ τῆς Βουλγαρίας κατορθώσαντας νὰ διαφύγῃσι Ῥωμαίους αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἄλλους πρόσφυγας καὶ λειποτάκτας. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ πρόσφυγες οὗτοι προσελθόντες πανοικεὶ καὶ ἀποδεχθέντες τὸν χριστιανισμόν κατοικήθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς αὐτοκρατορίας; ὅα ἦτο δὲ ἀπάνθρωπον παραβιάζοντες τὰ δικαιώματα τῆς ξενίας νὰ ἀποδώσῃσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Βουλγάρων, ἡ σύγκλητος ἤρνηθη νὰ παραδεχθῇ τὸν ὅρον τοῦτον καὶ αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν. Ὁ δὲ Κροῦμμος εἶλε τότε τὴν Μεσημβρίαν, κατὰ πρῶτον μεταχειρισθέντων τῶν Βουλγάρων ἐκπολιορητικὰς μηχανὰς τὰς ὁποίας τοὺς ἐδίδαξεν Ἀραψ μηχανικὸς, εὐρισκόμενος πρότερον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βυζαντινῶν καὶ αὐτομολήσας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου· εὔρε δ' ἐν αὐτῇ πλῆθος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πολλὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου, καὶ προσέτι τριάκοντα ἕξ σίφωνας χαλκοῦς μὲ ἐτοίμην ὕλην γρηγοριανοῦ πυρός (86ριος 812). (1)

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μεσημβρίας πληροφορηθεὶς ἐκ δύο χριστιανῶν αἰχμαλώτων φυγόντων ἐκ Βουλγαρίας ὅτι ὁ Κροῦμμος προτίθεται πάλιν

(1) Θεοφ. 778. Λέων Γ. 206 Ζων. ΙΕ'. § 15'. Κεδ. 483 καὶ 486. Συνέχ. Θεοφ. Α'. § 1. Γεν. σελ. 12.

νά ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Θράκης, ἐξῆλθε πρὸς φύλαξιν αὐτῆς, καὶ ἐπελθόντα αὐτὸν ἠνάγκασε μετὰ τινας ἀψιμαχίας νά ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἴδια (φεβρ. 813). Τὸν δὲ Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεστράτευσε πάλιν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ μὲ πρόθεσιν νά εἰσέλθῃ εἰς Βουλγαρίαν· ἀλλὰ χρονοτριβῶν ἐν τῇ Θράκῃ καὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ ὧν περὶ τοῦ πρακτέου, καθ' ὅσον ὑπῆρχε μεγάλη κατ' αὐτοῦ δυσαρέσχεια ἐν τῷ στρατῷ, ἔδωκε καιρὸν εἰς τὸν Κροῦμμον νά συναθροίσῃ πολλὰς δυνάμεις καὶ νά ἔλθῃ ἐναντίον αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἦν ἐστρατοπεδευμένους μεταξὺ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἀρκαδιουπόλεως (Τσατὰλ Βουργάς). Μετὰ πολλῶν δὲ ἡμερῶν ἀπραξίαν συνήφθη ἐπὶ τέλους ἡ μάχη, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι μὴ δυνηθέντες νά ἀντιστῶσιν εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῦ αυτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ μάλιστα τῶν Μακεδονικῶν ταγμάτων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου στρατηγοῦ Ἀπλάκη, ἤρχισαν νά ὀπισθοδρομῶσι· μάτην δὲ ὁ Κροῦμμος προσεπάθει νά τοὺς συγκρατήσῃ καὶ ἡ ἤττα αὐτῶν ἦτο βεβαία, ὅτε αἰφνης Λέων ὁ Ἀρμένιος στρατηγὸς ὑπουλος καὶ φιλόδοξος ἐγκαταλείπει τὴν μάχην μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἀσιατικῶν ταγμάτων, καὶ ἐμβάλλει εἰς ταραχὴν τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν, ὅστις ἤρξατο νά ὀπισθοδρομῇ. (1) Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Κροῦμμος ἀπορῶν διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ὑποχώρησεως ὑπωπτεύθη στρατήγημά τι καὶ ἔστη ἀμφιβρόπος, ἀλλὰ βλέπων ὅτι ἡ ὑποχώρησις ἐξηκολούθει ταχεῖα δίδει τὸ σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως, καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπανελθόντες μετὰ βοῆς ἐπιτίθενται καρτερῶς, αἱ δὲ Ῥωμαϊκαὶ λεγεῶνες διασπασθεῖ-

(1) Σημειωτέον ὅτι ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος ἦτον ἐκ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων καὶ ἡ κατηγορία αὐτῆ τῶν χρονογράφων ἴσως δὲν εἶναι βάσιμος· οἱ Ἕπαινοι ὁμῶς τοῦ Θεοφάνους πρὸς αὐτὸν ὡς ἀνδρείστατον καὶ εὐσεβῆ (διότι ὁ Θεοφ. καταλήγει ἐνταῦθα τὴν διήγησίν του πρὶν εἶτι ὁ Λέων κηρυχθῆ κατὰ τῶν εἰκόνων) καὶ ἡ ἐμφαινομένη προσπάθεια ἵνα ἀποπλύνῃ αὐτὸν τῆς τοιαύτης μομφῆς, δίδει τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τοιοῦτον τι εἶχε πιστευθῆ εὐθὺς ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ Λέοντος, καὶ δὲν εἶναι ἐπίνοια τῶν μεταγενεστέρων. Ἴδε καὶ Schlosser Gesch. p. 384-392.

σαι φεύγουσι μετὰ πολλῆς φθορᾶς καὶ μόλις περισώθησαν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Ἀρκαδιουπόλεως· μόνοι δὲ οἱ Μακεδόνες ἐρρωμένως ἠγωνίσθησαν φονευθέντος καὶ τοῦ γενναίου Ἀπλάκη. Καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ἀγνοῶν τὴν προδοσίαν τοῦ Λέοντος, ἐπέστρεψεν εἰς Κ/πολιν μεμφόμενος ἀνανδρίαν τῶν στρατιωτῶν, ὁ δὲ ἐπιτήδειος Λέων, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἐκ τῆς ἥττης προελθοῦσαν δυσἀρέσκειαν, ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ, καὶ ἀπέρχεται εἰς Κ/πολιν, ἵνα καθέξῃ τὸν θρόνον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ ἐνάρετος Μιχαὴλ Ῥαγκαβὲ ἐκουσίως παρητήθη πρὸς ἀποφυγὴν αἵματοχυσίας. ⁽¹⁾

Τότε λοιπὸν ὁ Κροῦμμος μηδενὸς κωλύοντος λεηλατεῖ πᾶσαν τὴν Θράκην, καὶ ἀφήσας ἐν μέρος τοῦ στρατοῦ του πρὸς πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἦλθεν ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Βυζαντίου. Ἐκεῖ δὲ θύσας κατὰ τὸ ἔθος τῶν Βουλγάρων ἀνθρώπους καὶ κτήνη, καὶ νύφας τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰγιαλὸν, καὶ περιχυθεὶς δι' ὕδατος, ἐρράντισε τὸν στρατὸν καὶ διήλθε διὰ μέσου τῶν παλλακίδων του προσκυνούμενος καὶ ἀνευφημούμενος ὑπὸ πάντων· εἶτα δὲ ἀνοίξας χάρακα ἀπὸ τῶν Βλαχερνῶν μέχρι τῆς χρυσῆς πύλης παρεκάθισε πρὸς πολιορκίαν τῆς πόλεως. Ταῦτα βλέποντες οἱ Βυζαντινοὶ ἐκ τῶν ἐπάλξεων, ἀποθαρήσαντες διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, ἐπεζήτησαν εἰρήνην. Ἄλλ' ὁ Κροῦμμος ἀπήτησεν ἐκτὸς τοῦ ἐτησίου φόρου καὶ πολλῶν δώρων νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκλέξῃ παρθένους τινὰς ὡς δούλας, καὶ προσέτι νὰ τῷ ἀνοίξωσι τὰς πύλας διὰ νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἐμπήξῃ τὴν λόγχην του ἐπὶ τῆς χρυσῆς πύλης ὡς σημεῖον κατακτήσεως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Λέων, ὅστις πάντας τοὺς ἄλλους ὄρους ἀπεδέχετο, ἀπέρριψε τὸν τελευταῖον ὡς ἀτιμωτικόν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ διὰ τοῦ δόλου ἐχθρόν ἐν δὲν ἠδύνατο νὰ νικήσῃ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὀπλων. Ὅθεν ἐπὶ προφάσει διαπραγματεύσεων

(1) Θεοφ. 782. Κεδρ. 483. Γεν. σ. 4. Συνέχ. Θεοφ. Α'. § ς'. Ἀνών. Βασιλ. Λέοντος. Ἰγν. Βίον Νικηφ. Ε'. § λά. Εὐφρ. στ. 2060. Sigeb. Chr. an. 813. Eginhardi Annales.

προσεκάλεσε τὸν Κροῦμμον εἰς συνέντευξιν παρὰ τὴν πύλην τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ἔκρυψεν ἐκεῖ πλησίον ἐπιτηδείους τοξότας ἵνα τὸν φονεύσωσιν. Ὁ δὲ Κροῦμμος ἐμπιστευθεὶς εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον τοῦ αὐτοκράτορος, προσῆλθεν εἰς τὴν προσδιορισθεῖσαν θέσιν ἔφιππος συνοδευόμενος ὑπὸ τριῶν μόνων, κατὰ τὰ συντεθειμένα, τοῦ γαμβροῦ, τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ τοῦ λογοθέτου του· ἀφιπεύσας δὲ ἐκάθησε κατὰ γῆς, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Βουλγάρων, καὶ ἀνέμενε νὰ ἀκούσῃ τὸν προσελθόντα αὐτοκράτορα· ἀλλ' αἴφνης ἰδὼν τὰ ἄγρια βλέμματα τοῦ Λέοντος, ὑποπτευθεὶς δὲ καὶ ἔκ τινος σημείου δοθέντος ἐκ τῶν τειχῶν, ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ ἔφυγε δρομαίως· οἱ δὲ τοξόται τοξεύσαντες ἐπλήγωσαν αὐτὸν ἐλαφρῶς, ἐφόνευσαν δὲ τὸν Λογοθέτην καὶ συνέλαβον τοὺς δύο ἄλλους, ἐν ᾧ ὁ ἀπὸ τῶν ἐπάλλξεων θεωρῶν αὐτοὺς λαὸς θαυμάζων διὰ τὸ κατόρθωμα ἐκραύγαζε «σταυρὸς ἐνίκησε».

Ἡ ἀκατανόμαστος αὕτη διαγωγή τοῦ Λέοντος οὔτε ὑπὸ τῶν τότε ἠθῶν, οὔτε ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἀντεκδικήσεως δικαιολογούμενη ἐκίνησεν, ὡς εἰκός, τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κροῦμμου καὶ παρώρμησεν αὐτὸν εἰς ἐκδίκησιν. Ὅθεν λύσας (1) τὸν πολιορκίαν, καθ' ὅσον στερούμενος πολιορκητικῶν μηχανῶν ἔβλεπε τὸ ἀδύνατον τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως, κατέστρεψε πάντα τὰ περίχωρα, καὶ ἐμπρήσας τὸ ἐν ἀγίῳ Μάμαντι παλάτιον ἀφῆρσε τὸν χρυσοῦν λέοντα καὶ ἄλλα ἀγάλματα ἐκ τῶν καλλίστων τοῦ ἵπποδρομίου, τὰ ὅποια φερτώσας εἰς ἀμάξας ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἐπειτα δὲ διαδραμῶν πᾶσαν τὴν παραλίαν μέχρι τῆς Παιδεστοῦ καὶ κυριεύσας αὐτὴν καὶ τοὺς κατοίκους ἠβηδὸν κατασφάξας, ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ὄρους Γάνου εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Θράκης, καὶ πάλιν καταβάς μέχρι τῆς Αἴνου κατέσκαψε τὰ εὐχείρωτα

(1) Κατὰ τὰ φραγκικὰ χρονικά ὁ Κροῦμμος ἔλυσε τὴν πολιορκίαν μετὰ ἐπιτυχῆ ἐξόδον τοῦ Λέοντος καὶ ἀφ' οὗ ἐπληρώθη ἐν τῇ γενομένῃ μάχῃ τοιοῦτον τι ὅμως δὲν ἀναφέρεται ὑπ' οὐδενός τῶν ἡμετέρων χρονογράφων. Eginhardi an. 813. Muratori T. IV. p. 484.

φρούρια, πάσας δὲ τὰς κώμας καὶ τὰς ἐπαύλεις ἐπυρπόλησε καὶ τοὺς κατοίκους ἐξηνδραπόδισεν· ἐπὶ τέλους δὲ κορεσθεὶς αἵματος καὶ λαφύρων ἀνήλθε διὰ τοῦ Ἑβρου εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ παραμείνας ἔγεινε κύριος τῆς πόλεως διὰ τοῦ λιμοῦ· μετὰ ταῦτα δὲ παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς παραδοθέντας κατοίκους συμποσούμεενους πλὴν γυναικῶν καὶ παιδῶν εἰς δεκακισχιλίους ἄνδρας, ἐν οἷς ἦσαν πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Μανουήλ, ἀπῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν⁽¹⁾ (Αὐγ. 813). Τὸν δὲ χειμῶνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰσέβαλε πάλιν εἰς Θράκην ἐπὶ κεφαλῆς τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν σιδήρῳ καταφράκτων, καὶ διαπεράσας τὸν ποταμὸν Ῥιγίναν ἔφθασε μέχρι τῆς Ἀρκαδιουπόλεως συλλαμβάνων πάντας τοὺς κατοίκους· ἐπειδὴ δὲ εἶχε πλημμυρῆσει ὁ ποταμὸς, ἐστρατοπέδευσε ἐκεῖ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας καὶ κατασκευασθείσης γεφύρας ὑπὸ τῶν αἰχμαλώτων, ἀπῆλθεν ἀνενόχλητος εἰς Βουλγαρίαν, συναποφέρων πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, ὁμοῦ μὲ τὰ σκεύη καὶ τὰ ὑποζύγια αὐτῶν. Εἰς τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ἐφρόντιζε νὰ στέψῃ τὸν υἱὸν του ὡς συμβασιλέα, μεταλλάξας τὸ βαρβαρικὸν του ὄνομα Συμβάτης εἰς Κωνσταντῖνον.⁽²⁾

Ἐν τούτοις ὁ Κροῦμμος, ὅστις γνώμην ἔθετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Κ/λιν καὶ ἐξανδραποδίσῃ τοὺς κατοίκους, κατεσκεύασε πλῆθος παντοίων πολιορκητικῶν μηχανῶν, καὶ συναγείρας στρατὸν πολυάριθμον, προσλαβὼν δὲ καὶ πολλοὺς Ἀθάρους καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν Σκλαβήνους, ᾤδευσε τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον συναποφέρων διὰ τὴν μετακομιδὴν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν μηχανῶν του πέντε χιλιάδας ἀμάξας καὶ δεκακισχιλίους βόας, καὶ λέγων ὅτι ἐν ᾧ τόπῳ ἐτοξεύθη ἐκεῖ θέλει καταρρίψει καὶ τὸ τεῖχος καὶ εἰσελθεῖ εἰς τὴν πόλιν. Τοῦτο δὲ πληροφορηθεὶς ὁ Λέων ἐκ κατασκόπων, ἤρξατο νὰ κατασκευάζῃ δεύτε-

(1) Συμ. Α' § 4, θ'. Λέων Γ. 207. Θεοφ. 783. Συνέχ. Θεοφ. Ε' δ'. Γεωργ. Μον. Α'. § δ'. Ἄνωνυμος Βασιλ. Λέοντος. Κεδ. 558.

(2) Συμ. Α'. § 1. Ἄνων. Βασιλ. Λέοντος. Λέων Γ. 231.

ρον τεῖχος ἔξω τῶν Βλαχερνῶν. Ἄλλ' ἅπας οὗτος ὁ ὄγκος τῶν τοσούτων παρασκευῶν ἀπέβη μάταιος· διότι ὁ Κρούμμος ἀπέθανεν αἰφνης καθ' ὁδὸν ἐξ αἰμοπτυσίας ὡς ἄλλος Ἀττίλας, καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπανήλθον οἴκαδε (Ἀπριλ. 814). (1)

§ 5. Δεύκων.

Διάδοχος τοῦ Κρούμμου ἀναφέρεται ὁ Δεύκων, ὅστις ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Λέοντος μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μετ' ἴσης ἐπιτυχίας· διότι ὁ Λέων ὅστις ἐν τῷ μεταξύ κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ ἀξιόλογον στρατόν, ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ καὶ γενομένης πεισματώδους μάχης πλησίον τῆς Μεσημβρίας οἱ Βούλγαροι κατετροπώθησαν μόλις δυνηθέντος τοῦ Δεύκωνος νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον διὰ συντόνου φυγῆς. Ἄλλ' ἡ ἥττα αὕτη δὲν κατέβαλε τοὺς Βουλγάρους· ἀκάματοι καὶ δραστήριοι, ἀναφαινόμενοι πολυαριθμότεροι μετὰ τὰ ἀτυχήματα, εἰσέβαλον πάλιν μετὰ ἐν ἔτος εἰς Θράκην καὶ ἐληελάτησαν αὐτήν, ἐὰν δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι μετὰ τοσαύτας ἐπιδρομὰς ἔμεινέ τι ἀξίον λεηλασίας. Ἄλλ' ἡ ὥρα τῆς τιμωρίας εἶχε σημάνει. Ὁ Λέων ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν καὶ εὐθὺς ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθη ὅτι πλησιάζουσιν ὄχυροὶ τὸ στρατόπεδόν του καὶ μετὰ ταῦτα ὑποκριθεὶς ὅτι ἐδειλίασεν ἀποχωρεῖ μετὰ τῆς σωματοφυλακῆς του ἀνακοινώσας τὸ σχέδιόν του εἰς πιστοὺς τινὰς μόνον στρατηγούς. Οἱ δὲ Βούλγαροι μαθόντες τὴν φυγὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ νομίζοντες ὅτι τὴν ἐπαύριον δύνανται ἀναιμωτῶς νὰ κυριεύσωσι τὸ στρατόπεδον, παραδίδονται ἐκ τῆς χαρᾶς των εἰς κραιπάλην καὶ μετὰ ταῦτα εἰς ὕπνον ἀμέριμνον. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ὁ Λέων ἐπανελθὼν ἐκ τοῦ πλησίον δάσους, εἰς ὃ ἐκρύπτετο ὀπισθεν τινὸς λόφου, περικυκλοῖ τὸ βουλγαρικὸν στρατόπεδον, εἰσέρχεται ἐντὸς αὐτοῦ ἐνσπείρων τὸν τρόμον καὶ τὸν ὄλεθρον, καὶ προσκα-

(1) Συμ. Α'. § 14. Ἄνων. Βασιλ. Λέοντος.

λεῖ εἰς βοήθειαν τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ διαμείναντα στρατόν του, ὅστις δὲν ἔχει πλέον εἰμὴ φεύγοντας καὶ ἠττημένους νὰ σφάξῃ. Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην καθ' ἣν καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Δεύκων ἐφονεύθη, ὀλίγοι δὲ πολεμισταὶ διασώθησαν, ὁ Λέων εἰσέρχεται εὐθὺς εἰς Βουλγαρίαν, κατασφάζων μὲν τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὄπλα ἄνδρας, αἰχμαλωτίζων δὲ τὰς γυναῖκας· οἱ δὲ στρατιῶται μανιώδεις διὰ τὰ παρελθόντα ἐν ταῖς μάχαις ἀτυχήματα, καὶ ἀναμμνησκόμενοι τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας ἡ φυλὴ αὐτὴ ἐπέφερε καθημερινῶς εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, δὲν ἤκουον πλέον οὔτε τὴν φωνὴν τῆς ὀρησκείας οὔτε τῆς φιλανθρωπίας τὸ ἱερὸν αἶσθημα, ἀλλ' ἀδιακρίτως ἡλικίας καὶ φύλου πάντας κατέσφαζον, καὶ ἀρπάζοντες τὰ νήπια ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων τὰ κατεσύντριβον ὑπὸ τοὺς πόδας ὡς νεαρὸς ὄφεις. Μόνον δὲ ὁ κόρος ἐπέφερε τὴν κατάπαυσιν τῆς σφαγῆς! Οἱ περισωθέντες ἐκ τοῦ ὀλέθρου τούτου Βούλγαροι ἐζήτησαν νὰ συνθηκολογήσωσι, καὶ συνήφθησαν τριακονταετῆς σπονδαί, ἀναλαβούσης τῆς αὐτοκρατορίας ὅσας πόλεις εἶχε κυριεύσει ὁ Κροῦμμος ἐν τῇ Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. (1) Κατὰ δὲ τοὺς γενομένους ὄρκους, λέγεται, ὅτι οἱ μὲν Βούλγαροι ὠρχίσθησαν ἐπιθέσαντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν συμβόλων τῆς χριστιανικῆς ὀρησκείας, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ κατὰ τὰ βουλγαρικὰ ἔθιμα· δηλ. χύσας ὕδωρ κατὰ γῆς ἐκ κύλικος καὶ κρατῶν εἰς χεῖρας τρίπλοκον ἱμάντα, ἀνέτρεψεν ἐπισάγματα ἵππων, ἐσήκωσε δὲ εἰς ὕψος χόρτον, καὶ διήλθεν ἄνωθεν αὐτῶν ἐπικαλεσθεὶς τιμωροὺς τοὺς κύνας ἐν περιπτώσει ἐπιορκίας· (2) καὶ τὰς σπονδὰς ταύτας ἐσεβά-

(1) Οἱ ὄρκοι τῆς ὑπογραφείσης εἰρήνης δὲν ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν χρονογράφων· φαίνεται ὅμως ὅτι ἔμειναν τινὲς τόποι εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων, ὡς ἡ Σαρδικὴ ἣτις δὲν μνημονεύεται πλέον ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

(2) Ἀνάλογον ἔθιμον ὑπῆρχε καὶ παρὰ τῇ ταταρικῇ φυλῇ τῶν Κομάνων· ἀφ' οὗ οἱ συμβαλλόμενοι ἔπινον ἀμοιβαίως ἐκ τοῦ αἵματός των, κατέκοπτον ἀμφοτέροι κύνα διὰ ξίφους λέγοντες· οὕτω κατακοπέτω καὶ τὸ ἔθνος ὑπερ ἠθέλεν ἐπιορκήσει.

σθησαν οἱ Βουλγάροι ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ πολὺν χρόνον. Οἱ δὲ ἀπόγονοὶ των τρέμοντες ἐδείκνυον πολλὰ ἔτη ὕστερον τὸν λόφον ὅπισθεν τοῦ ὁποίου εἶχε κρυβῆ ὁ Λέων, καὶ τὸν ὅποιον εἶχον ἐπονομάσει «βουνὸν τοῦ Λέοντος». (1)

§ 4. *Μορτάγων, Βαλδίμερος καὶ Πρεσιάμ.*

Τὸν Δεύκωνα διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Κρούμμου Μορτάγων, ὃν ὁ Θεοφύλακτος ὀνομάζει Ὅμβρίταγον, Ὁρτομάγον δὲ τὰ φραγκικὰ χρονικά. Οὗτος πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ Κ/λις ἐπολιορχεῖτο ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ, πολεμοῦντος πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος κατὰ τοῦ Μιχαήλ τοῦ Τραυλοῦ, ἤλθε μετὰ πολλοῦ στρατοῦ καὶ προσέφερε τὴν βοήθειάν του εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἄλλ' ὁ Μιχαήλ φοβηθεὶς τὴν προθυμίαν ταύτην τοῦ Μορτάγωνος μήπως ὑπέκρυπτε κακοὺς σκοποὺς κατὰ τῆς πόλεως, ἀπέκλινε τὴν προσφερομένην βοήθειαν καὶ ἤρνῆθη νὰ τῷ ἀνοίξῃ τὰς πύλας. Τότε ὁ Μορτάγων ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κήδουκτον (;) καὶ τὸν ἐπελθόντα κατ' αὐτοῦ στρατηγὸν Θωμᾶ νικήσας κατὰ κράτος ἀπῆλθε συναποφέρων πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ πληθὺν λαφύρων (ἔτ. 823)· ἡ δὲ νίκη αὕτη τῶν Βουλγάρων ἐπήνεγκε μετ' ὀλίγον καὶ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας. (2)

Τούτου δὲ ἄρχοντος ἐγένετο καὶ ἡ σφαγὴ τοῦ ἀρχιερέως Μανουήλ καὶ πολλῶν ἄλλων χριστιανῶν οὓς ὁ Κρούμμος εἶχεν αἰχμαλωτίσει κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡ μνημονευομένη ἐν τῷ μηνολογίῳ κατὰ τὴν 22 Ἰανουαρίου· ἀφορμὴν δὲ ἔδωκε πρὸς τοῦτο ὁ ἀρχιερεὺς Μανουήλ κατηχήσας εἰς τὸν χριστιανισμὸν πολλοὺς Βουλγάρους καὶ

(1) Κεδρ. 487. Συνέχ. Θεοφ. Α΄. § ιγ'. κ'. Γεν. σ. 42, 28. Ἀνών. Βασιλ. Λέοντος. Ζων. ΙΕ'. § ιη'. Ἰγν. Βίον Νικηφ. ΙΓ'. § π'. Εὐφρ. ς'. 2095.

(2) Κεδ. 505. Γεν. 44. Ζων. ΙΕ'. § κγ'. Γεώργ. Μον. Β'. § η'. Συνέχ. Θεοφ. Β'. § ιζ', ιη'. Θεοφύλ. Μαρτύριον τῶν ΙΕ'. Μαρτ. § κθ'.

τούς ὁποίους ἐπίσης ὁ Μορτάγων κατεδίωξεν ἀπηνῶς. (1)

Ὁ Κροῦμμος ὡς ἐρρήθη εἶχεν ἐκτείνει τὰ ὄρια τῆς Βουλγαρίας ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῶν ποταμῶν Δρίνα καὶ Σάβου, ὀλίγον δὲ κατ'ὀλίγον οἱ Βούλγαροι ἐκτεινόμενοι ὑπεισηλθον καὶ εἰς τὴν ὑπερκειμένην τοῦ Σάβου χώραν· μεταξὺ ὁμως τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τοῦ Δράβου κατὰ τὴν συμβολὴν αὐτῶν μετὰ τοῦ Δουνάβεως τουτέστι τὴν Παννονίαν τοῦ Σιρμιού καθὼς καὶ πέραν τοῦ Δουνάβεως περὶ τὸν ποταμὸν Γράνον ὑπῆρχον οἱ Μοραβοὶ Σλάβοι ὑπὸ ἰδιαιτέρους ἡγεμόνας. Τὰ ὄρια δὲν ἦσαν ἀκριβῶς διαγεγραμμένα καθ' ὅσον μάλιστα οἱ Βούλγαροι καθημερινῶς ἐπροχώρουν· ἐκ τούτου δὲ συχνότατα ἐγένοντο μετὰ τοὺς Μοραβοὺς πόλεμοι καὶ πολλὰ διενέξεις μετὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς πέραν τοῦ Δράβου Παννονίας, ἧτις κατοικουμένη ἐπίσης ὑπὸ Σλάβων ὑπέκειτο ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας. Ὁ Μορτάγων λοιπὸν ἐπεμφε πρέσβεις πρὸς τὸν τότε αὐτοκράτορα Λουδοβίκον τὸν Εὐσεβῆ ζητῶν κανονισμὸν τῶν ὁρίων· φαίνεται δὲ ὅτι δὲν εἰσηκούσθη· διότι κατὰ τὰ φραγκικὰ χρονικά οἱ Βούλγαροι διαπερῶσαντες τὸ Δράβον κατὰ τὸ ἔτος 828 κατέστρεψαν τὴν χώραν πυρὶ καὶ σιδήρῳ, καὶ ἐκδιώξαντες τοὺς διοικητὰς ἐκείνων διώρισαν ἰδίους· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ μαθὼν ταῦτα ἀπέστειλε τὸν υἱὸν τοῦ Λουδοβίκου μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ὅστις φαίνεται ὅτι ἐξεδίωξε μὲν ἐκεῖθεν αὐτούς, ἀλλὰ μεγάλα πράγματα δὲν κατώρθωσε· διότι κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀναφέρονται πάλλιν συχνὰ λεηλασίαι καὶ ἐμπρησμοὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες διαβαίνοντες τὸν Δράβον ἐλεηλάτουν τὰς παραποταμίας πόλεις. (2)

Τὸν Μορτάγωνα διεδέχθη ὁ υἱὸς του Βαλδίμερος, ἡ κατὰ Θεοφύλακτον Μαλλωμηρὸς, ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 836 οἱ αἰχμαλωτισθέντες ὑπὸ

(1) Κεδρ. σελ. 558· τὸν Μορτάγωνα ὀνομάζει Κροτάρωνα.

(2) Eginh. an. 824. 828. Bonfin. p. 144. Schoenv. l. vi. c. 8, 11. Barré T. II, p. 565.

τοῦ Κρούμμου Μακεδόνες, τοὺς ὁποίους μετὰ ταῦτα ἀπέστειλε νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν πέραν τοῦ Δουνάβεως Βουλγαρίαν, ἐζήτησαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ πέμψῃ πλοῖα πρὸς βοήθειάν των διὰ νὰ δραπετεύσωσι, καὶ ὅτι μετὰ μάχην τινα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀθάρων κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐλθόντες εἰς Βυζάντιον ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας των. Μεταξὺ δὲ τῶν διαφυγόντων οὕτω τὰς ἀλύσεις τῶν Βουλγάρων ἦτο καὶ ὁ κατόπιν γενόμενος αὐτοκράτωρ Βασιλεῖος ὁ Μακεδών. (1)

Μετὰ δὲ τὸν Βαλδίμερον μνεία γίνεται τοῦ Βόγορι κατὰ τὸ ἔτος 844. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, εἴτε ἐπειδὴ συνέβησαν διχόνοιαι μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς ὁ Βαλδίμερος, εἴτε ἀφ' οὗ οὗτος ἀπέθανεν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφ. (2) ὀνομαζόμενος Πρεσιάμ, περὶ οὗ οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν, εἰμὴ ὅτι πολεμήσας ἐπὶ τριετίαν πρὸς τοὺς Σέρβους ἐνίκηθη μετὰ πολλῆς φθορᾶς. Τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βόγορις ἢ Βορίσης ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Βουλγαρία ἐγένετο Χριστιανική. (3)

ΚΕΦ. Γ'.

Παραδοχὴ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ.

§ 1. *Μεχαὶλ Βόγορις, ἢ Βορίσης Α'.*

Ἐν ἀρχῇ τῆς ἡγεμονείας τοῦ Βόγορι ἐβασίλευεν ἐν Κ/λει

(1) Συνέχ. Θεοφ. Ε'. § 2'. ε. Γεώργ. μον. Δ'. § 4, θ'. Κεδ. 559. Λέων Γ. 231. Γλυκ. 546. Θεοφύλ. Μαρτ. § λά. Εὐφρ. στ. 2522. Μανασ. στ. 5190.

(2) Κωνστ. πρὸς Ῥωμ. κεφ. 32. Ducange Fam. Sclav.

(3) Κατὰ τὸν Θεοφύλακτον ὅμως (Μαρτύριον τῶν ιε'. μαρτ. § λά.) ἄμεσος διάδοχος τοῦ Βαλδίμέρου ἦν ὁ Βορίσης. Κατ' αὐτὸν ὁ Ὀμβρίταγος

ὁ ἀνήλιξ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου Μιχαήλ, ὁ ἐπικληθεὶς μεθυστῆς ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς του Θεοδώρας· ὁ δὲ Βόγορις νομίσας ὅτι γυναικὸς βασιλευούσης εὐχερῶς ἤθελε κατισχύσει τῶν Βυζαντινῶν, ἤρχισε προπαρασκευαζόμενος εἰς πόλεμον, καθ' ὅσον μάλιστα αἰ ἐπὶ τοῦ Λέοντος γενόμεναι σπονδαὶ ἐπλησίαζον νὰ λήξωσιν ἢ εὐστάθεια ὁμῶς καὶ ἡ πολιτικὴ φρόνησις τῆς Θεοδώρας ἀπέτρεψαν αὐτόν· διότι εὐθὺς ἀφ' οὗ ἐπληροφόρηθη τὰς προπαρασκευὰς τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων, ἔγραψεν αὐτῷ ὅτι εἶναι ἐτοίμη νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ ὅτι θέλει εἰσβάλει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλγαρίαν, ἐπιλέγουσα ὅτι «εἰ μὲν γυναῖκα ἠττήσεις οὐδὲν σοι πρὸς νίκος τὸ καύχημα, εἰ δὲ καὶ ὑπὸ ταύτης νικηθείης, πᾶσι τὸ σὸν ἠττήμα καταγέλαστον». (1) Θαυμάσας δὲ ὁ Βόγορις τὸ ἀνδρικὸν τῆς ἀπαντήσεως, σκεφθεὶς δὲ καὶ τὸ ἀβέβαιον τῆς τύχης τοῦ πολέμου, προέκρινε τὴν εἰρήνην, καὶ ἀνεώσε τὰς προὔπαρχούσας σπονδὰς· ἐλευθερώσας δὲ κατ' αἰτησίαν τῆς Θεοδώρας τὸν ἐν Βουλγαρίᾳ εὐρισκόμενον αἰχμαλωτὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν Κουφαρᾶν, ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν, ἣτις αἰχμαλωτισθεῖσα ἐν καιρῷ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἀνετράφη ἐν Βυζαντίῳ δι' ἑλληνικῆς παιδείας καὶ εἶχεν ἀσπασθῆ τὸν χριστιανισμόν.

Ἄλλὰ τῶν βαρβάρων ἴδιον εἶναι, κατὰ τὴν ὠραίαν ἔκφρα-

(Μορτάγων) εἶχε τρεῖς υἱοὺς Ἐνραθωτᾶν ἢ Βοῖνον, Σθηνίτζην καὶ Μαλλωμηρόν (Βαλδίμερον)· ἡ βασιλεία δὲ ἔλαχεν εἰς τὸν νεώτερον Μαλλωμηρόν καὶ τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Σθηνίτζην (Πρεσιάμι) Βορίσης. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ἐδιχονόησαν πρὸς ἀλλήλους, καθ' ὅσον λέγεται ὅτι ὁ Μαλλωμηρὸς (αὐτόθι § λγ') ἐφόνευσε τὸν Ἐνραθωτᾶ, διότι ἠσπᾶσθη τὸν χριστιανισμόν κατηχηθεὶς ὑπὸ τινος αἰχμαλώτου Ῥωμαίου ὀνόματι Κιννάμου. Ἴσως δὲ καὶ οἱ λῆροι τοῦ Κεδρηνοῦ (σ. 536) περὶ τοῦ πατριάρχου Κ]λεως Ἰαννῆ, ὅτι δῆθεν οὗτος δεῖνός ὢν ἐν λεκανομαντείαις καὶ γοητείαις κατῴρθωσε διὰ μαγείας τινος νὰ ἐμπέσωσιν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον καὶ νὰ ἀλληλοσφραγῶσιν οἱ τρεῖς ἡγεμόνες «ἔθνους ἀπίστου καὶ σκληροῦ», τὸ ὅποσον κατέτρεχε τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου, ἀναφέρονται εἰς τὸν φόνον τοῦτον.

(1) Γεν. σ. 86.

σιν τοῦ Τακίτου νὰ χύνωσι προθυμότερον τὸ αἷμα παρὰ τὸν ἰδρωτὰ των· μ' ὅλας τὰς εἰρηνικὰς διαθέσεις ἄς ἐπεδείκνυνεν ὁ Βόγορις, καὶ τὸ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πάθημα ἐπὶ τοῦ Δεύκωνος, οἱ Βούλγαροι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς εἰρηνικὰ ἔργα· ἀλλ' εὐρίσκοντες εὐκολώτερον κέρδος τὸ ἐκ τῆς ἀρπαγῆς καὶ λεηλασίας, ἤρχισαν πάλιν λυμαινόμενοι τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν· ὁ ἀποσταλεὶς ὁμοῦς ὑπὸ τῆς Θεοδώρας στρατηγὸς κατῴρθωσεν ἄνευ μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων νὰ ἐξώσῃ αὐτοὺς ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐκ τῶν δύο ἐπαρχιῶν διότι ἐξερχόμενοι οἱ φρουροῦντες ἐν τοῖς φρουρίοις στρατιῶται ἐπετίθεντο κατὰ τῶν διαφόρων ἀποσπασμάτων τῶν ἐπιδρομῶν, καὶ ἄλλους μὲν φονεύοντες, πολλοὺς δὲ ζωγροῦντες, ἐπανήρχοντο πάλιν εἰς τὰ ὀχυρώματά των· πολλάκις δὲ τούτου γενομένου, οἱ Βούλγαροι δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ διαβαίνωσι τὰ σύνορα (1) (ἔτ. 852). Μῶλλον ὅτι δὲ δὲν ὑπάρχουσι σύγχρονοι μαρτυρίαι, ἐκ τῶν ὑστέρων ὁμοῦς κρίνοντες, φαίνεται ὅτι κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν ἄνω Ἀλβανίαν καταλαβόντες ἰδίως τοὺς περὶ τὴν Λυχνίτιδα (Ἀχρίδα) λίμνην τόπους, τοὺς ὁποίους ἴσως καὶ ὁ Κροῦμμος πολλάκις ἐλεηλάτησε, καὶ ἐντεῦθεν ἐπεξετάθησαν κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα εἰς τὰς πλησιοχώρους ἐν Μακεδονίᾳ πεδιάδας τῆς Βελεσσοῦ καὶ Πελαγονίας (Βιτώλια).

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ περίπου χρόνους (ἔ. 853) οἱ ἐν Παννονίᾳ Σκλαβῆνοι ἐπεισαν τὸν Βόγορι διὰ πολλῶν δώρων νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς κατὰ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Γερμανίας καθ' οὗ τότε ἐπολέμουν. Οὗτος δὲ ἐπειδὴ διετέλει ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ, καὶ διαβάς τὸν ἄνω Δούναβιν ἐφθασε μέχρι τῆς πόλεως Οὐέλσης πλησίον τῶν συνόρων τῆς Βαυαρίας, καὶ ἐκεῖ στρατοπεδεύσας ἐπὶ λόφου, τάξας δὲ καὶ φρουρὰς εἰς τὰ περίξ ὑψώματα, ἤρξατο νὰ ἐκπέμπῃ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα πρὸς λεηλασίαν τῶν

(1) Συμ. Δ' § 16'. Λέων Γ. 235.

περιχώρων. Μετὰ φρίκης δὲ ἀναφέρουσιν οἱ χρονογράφοι τὰς δηώσεις καὶ τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὸν τρόπον τῶν κατοίκων, οἵτινες ἐκλείσθησαν εἰς τὰς ὠχυρωμένας πόλεις καὶ τὰ φρούρια· ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἀντιταχθῆ, καθ' ὅσον οἱ Βούλγαροι ἐφόνεον ἀνιλεῶς πάντας τοὺς ἀνθισταμένους. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος καιροφυλακτήσας ἡμέραν τινα, καθ' ἣν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Βουλγάρων εἶχεν ἐξέλθει εἰς λεηλασίαν, ἔπεμψε στρατιωτικὰ σώματα, ἵνα καταλάβωσι τὰς πρὸς τὸ βουλγαρικὸν στρατόπεδον διόδους καὶ ἐμποδίσωσι τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν, αὐτὸς δὲ ἐπέρχεται μετὰ τάχους κατὰ τοῦ στρατοπέδου ὠχυρωμένου διὰ τῶν φορτηγίδων ἀμαξῶν, καὶ κυριεύει αὐτὸ ἐξ ἐφόδου διὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν φρουρούντων, οἵτινες περικυκλώσαντες τὸν βασιλέα τῶν ἐπολέμων γενναίως ἀμυνόμενοι. Μετὰ πεισματώδη δὲ μάχην γενομένην διὰ τῆς σπάθης ἐκ τοῦ συστάδην, ἐπειδὴ πολλοὶ ἔπεσον ἐκ τῶν Βουλγάρων, ὁ Βόγορις βλέπων τὸ ἀδύνατον τῆς ἀντιστάσεως ἐτρέπη εἰς φυγὴν ὑπὸ ὀλίγων παρακολουθούμενος. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀπογνόντες κατέθεσαν τὰ ὄπλα, κατεσφάγησαν ὅμως πάντες ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν. Ὁ δὲ Βόγορις ὑπέστρεψε μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του, ἀφ' οὗ ὑπέγραψε συνθήκας δι' ὧν ὑπεχρεοῦτο νὰ παραδώσῃ τὰς πέραν τοῦ Σάβου κτήσεις του, νὰ πληρώσῃ δὲ καὶ ἀποζημιώσιν διὰ τὰς γενομένας λεηλασίας (1)

Μετὰ τὸ ἀτύχημα τοῦτο οἱ Βούλγαροι διετέλεσαν ἐν εἰρήνῃ μέχρι τοῦ ἔτους 859, ὁπότε πιεζόμενοι ἐκ σφοδροῦ λιμοῦ ἤρχισαν πάλιν νὰ λεηλατῶσι τὰς πλησιοχώρους ἐπαρχίας. Ἐκστρατεύσαντος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ μετὰ τοῦ θείου του Βάρδα καὶ ἐτοιμοῦ ὄντος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὁ Βόγορις πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου, ὅστις ἤθελεν ἴσως ἀποβῆ ὀλέθριος πρὸς τοὺς Βουλγάρους διὰ τὴν δεινὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὕρισκοντο, ἔπεμψε πρέσβεις ζητῶν

(1) Barré T. III p. 71-74. Ducange Fam. Slav.

εἰρήνην, καὶ ἐπρότεινε νὰ δεχθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, πρὸς ἣν ἔκλινε πρὸ πολλοῦ ἕνεκα τῶν παρακλήσεων καὶ προτροπῶν τῆς ἐπανελευθέρουσης ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀδελφῆς του, καὶ τῆς πολυετοῦς μετὰ τοῦ μοναχοῦ Κουφαρᾶ συνδιατριβῆς, ὅστις ὡς λέγεται εἶχε κατηχήσει αὐτὸν εἰς τὸν χριστιανισμόν. Βαπτισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος ἐκεῖσε ἀρχιερέως ὠνομάσθη κατ' αἰτησίαν τοῦ Μιχαήλ, πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος. (1) Οὐκ ὀλίγον δὲ συνετέλεσεν εἰς τοῦτο κατὰ τοὺς χρονογράφους καὶ μοναχὸς τις Μεθόδιος, ὅστις ἐπιτήδειος ὢν ζωγράφος καὶ διαταχθεὶς παρὰ τοῦ Βόγορι νὰ καλωπίσῃ διὰ γραφῶν νεόδμητόν τινα οἶκόν του, κατέπληξε τὴν φαντασίαν αὐτοῦ διὰ τῆς φοβερᾶς ἐξεικονίσεως τῆς δευτέρας παρουσίας (ἔτ. 861).

Οἱ δὲ Βούλγαροι μαθόντες ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν ἀπεδέχθη τὸν χριστιανισμόν, τὸν ἐπολιόρκησαν ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀπειλοῦντες κατ' αὐτοῦ θάνατον ἤξιουν ἵνα ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ἄλλ' ὁ Βόγορις κρατῶν τὸν σταυρόν ἀνά χεῖρας ἐπὶ κεφαλῆς ὀλίγων πιστῶν πολεμιστῶν ἐξώρμησεν ἐναντίον αὐτῶν καὶ τοὺς διεσχόρπισε διὰ τῆς τόλμης του. συλλαβὼν δὲ τοὺς ἀρχηγούς τῆς στάσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τινες βογιάρου, κατέσφαξεν αὐτοὺς μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων αὐτῶν. (2) τότε οἱ δεισιδαίμονες ἀποδίδουσιν εἰς θεῖαν δύναμιν τὴν ἤτταν τῶν πολυαρίθμων ἐπανασατῶν, ὁ δὲ φόβος συγκρατεῖ τοὺς ταραχοποιούς Βογιάρους, καὶ πλῆθος λαοῦ προεξαρχόντων αὐτῶν τῶν Βογιάρων μιμοῦνται τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως τῶν καὶ ἀποδέχονται τὸν χριστιανισμόν, τὸν ὁποῖον μετ' ὀλίγον δύο ἀδελφοὶ ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ἤρχισαν κηρύττοντες ἀνά πᾶσαν τὴν

(1) Κατὰ τὸν Γεωργ. μον. (Δ' § στ') καὶ τὸν Λέοντα Γ. (σ. 237) ἀνάδοχος ἦτον αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ὅστις προσκαλέσας εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τοὺς μεγιστάνας τῶν Βουλγάρων ἐδάπτισε καὶ τούτους. Οἱ ἄλλοι ὁμῶς συγγραφεῖς συμφωνοῦσιν ὅτι ἡ βάπτισις ἐγένετο ἐν Βουλγαρίᾳ. Schlosser Gesch. p. 629.

(2) Conciliorum T. IX. p. 1540.

Βουλγαρίαν (ἔτ. 864). Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὑπὲρ πάντα ταῦτα τὰ θαύματα συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἦσαν αἱ μυριάδες τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες μετηνέχθησαν εἰς Βουλγαρίαν ἰδίως ἐπὶ τοῦ Κρούμου, καὶ εἶδομεν ἤδη ὅτι ἐπὶ τοῦ Μορτάγωνος πολλοὶ Βούλγαροι εἶχον προσηλυτισθῆ κρυφίως παρ' αὐτῶν. Εἰς τὴν εὐεργετικὴν δὲ αὐτῶν ἐπίδρασιν ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος οὐ μόνον ἡ μετατροπὴ τοῦ τέως ἀγρίου αὐτῶν βίου εἰς ἡμερώτερον καὶ ἀνετώτερον, ἀλλὰ καὶ ἡ σύναψις διαφόρων ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῶν πέραξ μεγαλοπόλεων καὶ τοῦ Βυζαντίου.

Εἰσαχθέντος δὲ οὕτω τοῦ χριστιανισμοῦ ὁ Βόγορις, ὁμόθησκος ἤδη ὢν καὶ φίλος, ἐζήτησε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ τῷ παραχωρήσῃ γῆν, καθ' ὅσον, ἔλεγε, «πλήθει στενούμενος τῷ ἑαυτοῦ» εἶχεν ἀνάγκην ἐκτάσεως· ὑπέσχετο δὲ εἰρήνην αἰδίου καὶ ἀμετάπτωτον, ὡς λέγουσιν οἱ χρονογράφοι. Ἐδόθη δὲ τότε εἰς τοὺς Βουλγάρους ἡ χώρα ἧτις ἦν ἤδη ἔρημος ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων λεηλασιῶν, ἡ περιεχομένη μεταξὺ τῶν διακλαδώσεων τοῦ Αἴμου ἀπὸ τῆς Σιδηρᾶς (Δεμίρ Καπού), ὁρίου διαχωρίζοντος τότε τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας, μέχρι τῆς Δεβελτοῦ, ⁽¹⁾ καὶ ἧτις ἔκαλεῖτο παρ' ἐκείνων Ζάγορα. ⁽²⁾ Οὕτω δὲ «γῆς τῆς τῶν Ῥωμαίων

(1) Ἡ Δεβελτὸς ἀρχαία πόλις ἔκειτο 24 μίλλια Ν.Δ. τῆς Ἀγχιάλου. Πτολ. Βιβλ. Γ' κεφ. ια'. Leuncl. Pand. Hist. Turc. p. 413. Mannert. T. 7. p. 269. Malte-Brun. T. 7. p. 729. Κούμας T. Γ' σ. 133.

(2) Τὸ ὄνομα Ζάγορα διέμεινεν εἰς τὴν σήμερον ὀνομαζομένην Ζαγράν· ἡ δὲ λέξις εἶναι σλαβικὴ καὶ σημαίνει τὰ πέραν τῶν ὄρων κείμενα. Κατὰ τὸν κ. Hahn (Albanesische Studien p. 310) οἱ Βούλγαροι περιελάμβανον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην τὰς χώρας τὰς ἀπὸ Δυρβάχίου μέχρι Δεβελτοῦ καὶ ἀπὸ Ἰεριχῶ (Ὅρικόν πλησίον τῆς Αὐλώνος) μέχρι Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐκφραζομένη ὁμῶς παρ' αὐτοῦ γνώμη ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βορίστη (ἔτ. 870) οἱ Βούλγαροι ἐξουσίαζον τὰ μεσημβρινοδυτικῶς τοῦ Αἴμου κείμενα μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Ἰεριχῶ καὶ ἐπομένως καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Μακεδονίας δὲν φαίνεται πολὺ βάσιμος, ἂν καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου χειρογράφου τῆς Παρισίνης βιβλιοθήκης,

» ὡς ἄλλης τινος ἐπαγγελίας ἀξιωθέντες πρὸς κοινωνίαν
» ἄρρήκτον καθυπέβαλλον ἑαυτούς». (1)

Οἱ δὲ ἀκάματοι τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπόστολοι ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος οὐ μόνον κατέγειναν νὰ ἀποσπάσωσι τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐξημερώσωσι τὰς ἀγρίας καὶ ἀξέστους ἐκεῖνας ψυχὰς ἠθέλησαν νὰ μεταδώσωσι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τῆς νέας θρησκείας καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς παιδείας. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐφεῦρον καὶ ἐδίδαξαν αὐτοὺς τὸ σλαβικὸν ἀλφάβητον, τροποποιήσαντες τὰ ἑλληνικὰ

ἐν ᾧ γίνεταί μνεῖα τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς Βουλγαρίας. (Ducange Hist. B. p. 174. Mém. de l'Acad. de S. Petersbourg Ser. VII. T. 8 N° 3, et Bulletin de l'an. 1864 p. 243). Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ, τὸ ὅποτον εἶναι τοῦλάχιστον τῆς 16' ἑκατονταετηρίδος, ἀναφέρεται: «Κλήμης ἐπίσκοπος Τιβερίου πόλεως ἦτο Βελικῆς ἐπιτραπεῖς ὑστερον παρὰ Βορίσου βασιλέως Βουλγάρων, ἐφορᾷ καὶ τὸ τρίτον μέρος τῆς Βουλγαρικῆς βασιλείας, ἤγουν ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἄχρις Ἱεριχῶ καὶ Καννίνων». Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀδυσχεστίας ὡς πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην διότι ὑπῆρχε Τιβαριούπολις πλησίον τῆς Βάρνας καθὼς καὶ ἐν Μακεδονίᾳ (ἢ Στρομνίτζα), Βελικὴ δὲ ἦτο καὶ ἐν τῇ Ἑσκλαβονίᾳ, δὲν εἶναι ἀνεμφισβήτητον καὶ τοῦτο ὅτι ὁ Κλήμης ἐπὶ Βορίσου ἦν ἐπίσκοπος Τιβαριούπολεως· διότι ὁ Θεοφύλακτος (βίος Κλήμ. § κ', κγ') λέγει ὅτι διώρισεν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῆς Δρεμβίτζας ἢ Βελίτζας (περὶ τὸν ἄνω Στρομόνα) ὁ Συμεὼν καὶ οὐχὶ ὁ Βορίσης. Ἐν γένει ὁμοῦς πρὸς τοιαύτας μαρτυρίας προερχομένας ἐκ βιογραφιῶν ἁγίων δυσπιστῶ, ὅταν μάλιστα γράφονται ὑπὸ μεταγενεστέρων οἵτινες ἀκολουθοῦσι τὰς παραδόσεις ἢ τοὺς συναξαριστάς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ συγγραψάντες περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1' αἰῶνος λέγουσιν ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπὶ Βορίσου τὴν Μακεδονίαν δὲν ἐξουσίαζον. «Τῶν δὲ Βουλγάρων τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἠλιζομένων ἡ Θεοδώρα ταξάτιωνα πέμψασα τοὺτους τῆς ῥύμης ἔστησε». Συμ. Μαγ. Δ' § 16'. Ἄλλως τε δὲ ἐὰν ὁ Βορίσης εἶχεν ἐπεκτείνειν τὰ ὅρια τοῦ κράτους του μέχρι τῆς Ἱεριχῶ καὶ Θεσσαλονίκης εἶναι ἀκατανόητον τὸ ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν Βυζαντινῶν λεγόμενον ὅτι ἐξήτησε γῆν «διὰ τὸ στενοῦσθαι ἐν τοῖς ἰδίοις τὸ πλῆθος τὸ ἑαυτοῦ» (αὐτόθ. § κε') καὶ οὐδὲως πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τσαούτης χώρας ἐκ μέρους τοῦ Βορίση ἠθέληεν «εὐμενῶς ἀκούσει» τὴν αἴτησίν του καὶ παραχωρήσει τὴν Ζαγοράν.

(1) Συνέχ. Θεοφ. Δ' § 1γ'-1ε'. Κεδ. 544. Λέων Γ. 238. Γεν. 97. Συμ. Δ' § κα', κβ', κε'. Γεωργ. μον. Δ' § 1ε'. Ζων. 127' § β'. Μανασ. στ. 5020. Ἐφρ. 2450-90. Θεοφύλ. Μαρτ. τῶν 1ε' μαρτ. § λδ', βίος Κλήμ. § γ'.

γράμματα καὶ προσθέσαντες ἔνδεκα νέα κατάλληλα πρὸς παράστασιν τῶν δασέων καὶ ἐπιρρίνων φθόγγων τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης· μεταφράσαντες δὲ βουλγαριστὶ τὴν παλαιὰν καὶ νέαν Διαθήκην, τὴν Ὀκτώηχον, τὸ Ψαλτήριον καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, διένειμαν εἰς Βουλγαρίαν πολλὰ ἀντίτυπα ἐξ αὐτῶν κατασκευασθέντα ἐν Κ]λει. (1)

(1) Θεοφύλ. Βίος Κλημ. § 6'-δ'. Ὡς ἤδη ἐρρήθη ἡ ἀρχαία γλῶσσα τῶν Βουλγάρων ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν σχετικῶς πολυπληθερέων Σλαβῆνων μεθ' ὧν ἀνemiχθήσαν. Ἡ γλῶσσα δὲ τούτων βάρβαρος ἔτι καὶ ἀμόρφωτος ἔστερειτο γραμμάτων, τῶν ἱερέων μόνον τῶν Βένδων γινωσκόντων τὸ ἀτελὲς σκανδιναυικὸν ἀλφάβητον ἐκ δέκα καὶ ἐξ στοιχείων ἀπαρτιζόμενον· ὥστε τὸν Κύριλλον καὶ Μεθόδιον δύνανται τις νὰ θεωρήσῃ ὡς τοὺς μορφωτάς τῆς ἀρχαίας σλαβικῆς γλώσσης, καθ' ὅσον ἔπλασαν πολλὰς νέας λέξεις καὶ φράσεις πρὸς ἔκφρασιν τῶν διαφορῶν ἐννοιῶν τῆς θρησκείας ἣν μετέδιδον, καὶ ἐρρύθμισαν, ὡς εἶναι ἐπόμενονον, τὸ ὕψος αὐτῆς διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν πολυπληθῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Τῆς σλαβικῆς δὲ γλώσσης κατὰ τὸν Καραμάτινον κυριώτεροι κλάδοι εἰσιν, ὁ ῥωσσικός, ὁ πολωνικός, ὁ τσεχικός, ὁ κροατικός καὶ ὁ ἱλλυρικός· ὁ τελευταῖος οὗτος περιλαμβάνει πέντε διαλέκτους τὴν σερβικὴν, τὴν βοσνικὴν, τὴν σλαβωνικὴν, τὴν δαλματικὴν καὶ τὴν βουλγαρικὴν· καὶ εὐχεστὰτὴ μὲν πασῶν εἶναι ἡ σερβικὴ, βαρβαρωτάτῃ δὲ ἡ βουλγαρικὴ. — Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ἦσαν ἐκ Θεσσαλονίκης υἱοὶ πατρικίου τινος ὀνόματι Λέοντος· ὁ δὲ Κύριλλος πρὶν ἱερωθῆ ἐκαλεῖτο Κωνσταντῖνος καὶ διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν τοῦ φιλόσοφου, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς λέγεται διετήρησε καὶ μετὰ ταῦτα ἐπονομασθεὶς Κύριλλος ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ· αὐτὸς δὲ ἦτο κυρίως ὁ ἐφευρετὴς τοῦ ἀλφαβήτου ὅπερ ἐπονομάσθη Κυρίλλειον πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ γλαγγολικοῦ ἢ τῆς βουκβίτζας, τὸ ὅποσον παρεδέχθησαν κατόπιν οἱ Σλαβο-Δαλμάται· ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰερωνόμου· τὰ γράμματα τοῦ τελευταίου εἶχον τὸ ποικίλον σχῆμα τῶν γοθικῶν, ἐν ᾧ τοῦ Κυρίλλειου ἦσαν τὰ βυζαντινὰ στοιχεῖα τοῦ Θ' αἰῶνος, τὰ μέχρι σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ῥώσοις, Ῥωμοῦνοις, Σέρβοις, καὶ Βουλγάροις μὲ μικράς τινὰς πρὸς ἄλλα παραλλαγὰς· τὰ ὀνόματα δὲ τῶν γραμμάτων εἶναι τὰ ἐξῆς, κατὰ τι ἑλληνικὸν χειρόγραφον τῆς Κολοβερτείου βιβλιοθήκης μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Βενδουρίου (Imp. Or. Animad. in Const. Por. p. 415 παρ' ᾧ σημειοῦνται καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν διαφορῶν σλαβικῶν ἀλφαβήτων, — α̅, μπουκῆ, βέτδ, γλαβὸ, δοπρῶ, γέεστ, ζηθῆτ, ζελῶ, ζέπλεα, ἦ, ζεῖ, κάκω, λουδία, μῆ, νάε, ὦν, ποκόη, ριτζικ, σθλόδω. ντεβέρδω, ἦκ, φέρωτ, χέρ, ὦτ, τζέη, τζέρβη, σάα, σθία, γεδρ, γερῆ, γέρ, γέατ, γίου, γέουε, γέα. — Τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλφαβήτου τούτου κατεδίωξαν οἱ Πάπα· θέλοντες νὰ εἰσαῖψωσι τὸ λατινικόν· ὁ δὲ Πάππας Ἰωάννης Η' ἀπηγόρευσε κατ' ἀρχὰς καὶ τὴν χρῆ-

Ἄλλ' ὁ χριστιανισμὸς τῆς Βουλγαρίας οὐ μόνον δὲν ἀπήλ-
λαξεν εἰς τὸ μέλλον τὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ φοβεροῦς πολέ-
μους καὶ μεγάλας ἐπιδρομὰς, ἀλλὰ καὶ πολλὰ παρέσχε πράγ-
ματα εἰς αὐτὴν διὰ τὰς ἐπελθούσας διενέξεις μετὰ τοῦ Πάππα.
Διότι ὁ Λουδοβίκος τῆς Γερμανίας εἴτε αὐτοπροαιρέτως εἴτε
κατ' αἴτησιν τοῦ Μιχαήλ ἀπέστειλεν ἐπισκόπους ἵνα κατη-
χῆσωσι τοὺς Βουλγάρους, ὧν πολλοὶ εἶχον ἀποδεχθῆ τὰ τῆς
λατινικῆς ἐκκλησίας. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μιχαήλ, πέμψας πρὸς
τὸν Πάππαν Νικόλαον Α' πρέσβεις, φέροντας δῶρα καὶ τὰ
ὄπλα δι' ὧν ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστατήσαντας ἐναντίον του
εἰδωλολάτρας, ἐζήτησεν ἐρμηνείας ὡς πρὸς τινὰ ἀμφισβη-
τούμενα δόγματα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν (ἔτ. 866).
τὴν ἀπάντησιν δὲ ἀπέστειλεν ὁ Πάππας διὰ δύο ἐπισκόπων
τοῦ τῆς Ποπολανίας Παύλου καὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Πόρτου
Φορμόση, οἵτινες προσεπάθησαν νὰ βαπτίσωσι καὶ τοὺς ὑπο-
λοίπους εἰδωλολάτρας (1). ἐπειδὴ δὲ ἡ Μυσία πρὶν χωρισθῆ
ἢ αὐτοκρατορία εἰς Ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν ἀνῆκεν ἐκκλη-
σιαστικῶς εἰς τὴν παπρικὴν ἑδραν, ὁ Πάππας ἤγειρεν ἀξιώ-
σεις ἐπ' αὐτῆς καὶ τοῦτο ἐγένετο μία ἐκ τῶν κυριωτέρων
ἀφορμῶν τοῦ σχίσματος, καθ' ὅσον μάλιστα ἐν τῇ συνόδῳ τῆ
συγκροτηθείσῃ ἕνεκα τοῦ Φωτίου τὸ ἔτος 869 οἱ ἀποσταλέν-
τες Βούλγαροι ἐπίσκοποι ἀνεγνώρισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν
δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου, ὅστις διώρισε κατόπιν ἀρχιε-
πίσκοπον τῆς Βουλγαρίας τὸν Ἰωσήφ. (2).

σιν τῆς σλαβικῆς ἐν ταῖς ἱεροτελεστείαις, (Ἴδε Conciliorum T. XI. p. 424
ἐπιστ. πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Παννονίας Μεθόδιον, ἐν ᾗ λέγεται ἐν βαρβάρῳ
γλώσσῃ δὲν πρέπει νὰ ὑμῆται τὸ θεῖον! ἀλλ' ἐν τῇ λατινικῇ ἢ ἑλληνικῇ).
κατόπιν ὁμοῦ ἐπέτρεψε τοῦτο δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν ἐν
Μοραβίᾳ Σλάβων Σβιατοπόλκον, διατάξας νὰ ἀναγινώσκειται μόνον τὸ Εὐαγ-
γέλιον λατινιστὶ πρῶτον καὶ εἶτα σλαβιστὶ· ἀλλὰ μετὰ ἕνα αἰῶνα ὁ Ἰωάν-
νης II' ἀπηγόρευσε πάλιν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης καθὼς καὶ τὴν τοῦ
Κυριλλείου ἀλφαβήτου. — Ἴδε ἐν ἐκτάσει περὶ τούτων Schlosser Nestors
T. III C. X. Muralt T. I. p. 448, 455. Καραμσ. T. I. σ. 403-440, 299-302.

(1) Conciliorum T. IX. p. 4534.

(2) Muratori T. V. p. 66. Muralt. T. I p. 441, 443, 451, 458. Conci-
liorum T. X. Schlosser Gesch. 631-33.

Ὅσον ἐντελής καὶ ἂν ἦναι μία θρησκεία ὅταν δὲν συνυπάρχη ἡ ἀναγκαία μὲν διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνάπτυξις παρὰ τῷ λαῷ, ὑγιὲς δὲ πνεῦμα ἀληθοῦς φιλοσοφίας εἰς τοὺς ἀξιοῦντας νὰ ποδηγετῶσιν αὐτόν, ἡ θρησκεία ἐκείνη, ἐὰν μάλιστα οἰκοδομητὴν περὶ τῆς θεότητος ἰδέαν ἐπὶ ἀκαταλήπτων τοῖς πολλοῖς θεωριῶν, δὲν δύναται παρὰ νὰ ἐμπέσῃ εἰς λαβύρινθον ἀνοήτων αἰρέσεων καὶ εἰς ἀλόγους δεισιδαιμονίας. Οἱ δὲ νέοι χριστιανοὶ τῆς Βουλγαρίας τῶν ὁποίων ἡ παχεῖα φαντασία (1) κατεπλήσσετο ἀπὸ τὰς διηγήσεις τῶν θαυμάτων τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὰς φοβερὰς παραστάσεις τῶν τιμωριῶν τῆς κολλάσεως, δι' ὧν προσεπάθουν οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας θρησκείας νὰ χαλιναγωγῶσι τὰς ἀγρίας ἐκείνας φύσεις, διετήρησαν οὐ μόνον τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας τῆς εἰδωλολατρείας, ἀλλὰ προσέθεσαν εἰς ταύτας καὶ ἐκείνας τοῦ χριστιανισμοῦ τὰς ὁποίας ἐγέννα ἡ ἀμάθεια καὶ ὁ φανατισμός. Ἐκ τούτου δὲ εὐκόλως εἰσεχώρησαν παρὰ τοῖς Βουλγάροις διάφοροι αἵρέσεις, ἰδίως δὲ ἐρριζώθη ἡ τῶν Μανιχαίων, (2) μεταδοθεῖσα αὐτοῖς εἴτε ὑπὸ ἀποστόλων τῶν ἐν Περσίᾳ Παυλικανῶν εἴτε ὑπὸ τῶν κατοικισθέντων ἐν Θράκῃ Ἀρμενίων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ε', καὶ ἡ αἵρεσις αὕτη ἐξετάθη ἐντεῦθεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ τροποποιηθεῖσα ἐπεκράτησεν εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας πρὸ πάντων παρὰ τοῖς ἐν Προβηγγίᾳ Ἀλβιγηνοῖσις (Albigensis)· κατέστησαν δὲ καὶ

(1) Ἡ διήγησις τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων Γραφῶν ἦτο τὸ σῦνηθες μέσον δι' οὗ ἐπειθον τοὺς βαρβάρους νὰ βαπτισθῶσι· διὰ τοῦτο οἱ Ῥῶσσοι ἀκούοντες παρὰ τοῦ ἀποσταλέντος εἰς Ῥωσίαν ἐπισκόπου Ἀθανασίου τὰ τοιαῦτα θαύματα ἤναψαν πυρὰν καὶ ἐζήτουν νὰ ἀνανεώσῃ τὸ θαῦμα τῶν τριῶν παιδῶν ἐν τῇ καμίνῳ. Ἄλλ' ὁ ἐπίσκοπος οὐδόλως ταραχθεὶς ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτήσεως ἔρριψεν εἰς τὴν πυρὰν τὸ Εὐαγγέλιον τὸ ὅποτον ἔμεινεν ἀμίαντον. Κεδ. 589. Ζων. ΙΣΤ' § i. Bandurii Animad. in Const. Por. p. 115.

(2) Τροποποίησις τῆς αἵρέσεως τῶν Μανιχαίων ἦτο ἡ τῶν Βογομίλων ἧτις ἐγεννήθη ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ αἰρεσιάρχου, τοῦ ἱερέως Κοσμά ἢ Ἰερεμίου, ἀκμάσαντος περὶ τὰ μέσα τοῦ I' αἰῶνος καὶ ἐπονομαζομένου Bogomil ἦτοι Θεοφίλου (ἐκ τοῦ Bog θεός καὶ mil φίλος). Moreri v. Bogomile. Revue des Cours Litter T. VI. p. 573.

Πάππαν τῆς αἰρέσεως ὅσας ἐδρεύων παρὰ τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βουλγαρίας ἐδέχετο τοὺς πανταχόθεν συρρέοντας ἵνα τὸν συμβουλευθῶσιν. Ἐὰν δὲ δὲν ἦναι μῦθοι τὰ διηγούμενα παρὰ τῶν ἐξιστορησάντων τὰς παραδόξους δοξασίας καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Μανιχαίων, ἐκπλήσσεται τις ἀληθῶς καὶ ἐλεεινολογεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, σκεπτόμενος μέχρι τίνος βαθμοῦ βδελυρίας καὶ μιαιρότητος δύναται νὰ καταπέσῃ τὸ κατ'εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καυχώμενον ὅτι ἐδημιουργήθη πλάσμα⁽¹⁾. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς θιασώτας τῆς αἰρέσεως ταύτης ὠνόμαζον ἐν Εὐρώπῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Βουλγάρους, ἐν γένει δὲ τοὺς ἀπεστρέφοντο, ἐπεκράτησε κατόπιν τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τινὰς γλώσσας καὶ διετηρήθη μέχρι σήμερον ὡς ἐπώνυμον ὀνειδους (Bougre, Bugari), ἀποδιδόμενον οὐ μόνον εἰς τοὺς αἰρετικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς τοκογλύφους καὶ αἰσχροκερδεῖς, καὶ εἰς τοὺς καταπιεζόντας τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μέχρι τῶν κτηνῶν.

§ 2. Βλαδίμηρος.

Ὁ Βόγορις ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα ἕξ ἔτη κατὰ τὸν Θεοφύλακτον ἤτοι μέχρι τοῦ 880· περὶ τούτου δὲ μαρτυροῦσι καὶ αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαὶ τοῦ Πάππα Ἰωάννου Η΄, γραφεῖσαι αἱ πλεῖσται τὸ 879, δι' ὧν τὸν προέτρεπε νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ προσέλθῃ αὐτὸς καὶ τὸ ἔθνος του εἰς τὴν Λατινικὴν, ἣτις, ὡς ἐγραφε, ἔστιν ἡ μόνη ἀληθὴς καθ' ἡ διαδεχθεῖσα τὸν ἀπόστολον Πέτρον. ⁽²⁾ Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξηκολούθησε βασιλεύων ἐπὶ τινὰ εἰσέτι χρόνον εἶναι ἀβέβαιον· διότι λέγεται ὅτι πολλὰ ἔτη πρό τοῦ θανάτου του καταληφθεὶς ὑπὸ θρησκευτικοῦ ἐνθου-

(1) Νικηφ. Καλ. Γ. § 14. Gibbon T. II liv. LIV. p. 564. Moreri v. Albigeois, Bulgares, Manès, Pauliciens. Ducange Glos. v. Bulgari. Ἰδίως δὲ Bayle Diction. Hist. et. Critique. v. Manicheens, Pauliciens.

(2) Conciliorum T. XI Joan. VIII. ep. 75, 77, 88, 174-176, 189, 247, 307. Περὶ τοῦ Πάππα τούτου ἐπλάσθη ὁ γνωστὸς μῦθος ὅτι ἤτο γυνή.

σιασμοῦ κατῆλθε τοῦ θρόνου, καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς μοναστήριον διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του, φορῶν σάκκον, προσευχόμενος καὶ σκληραγωγῶν. Κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους χρονογράφους ἐπειδὴ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν πρωτότοκος υἱὸς του ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐξῆλθε τοῦ μοναστηρίου καὶ ἐκδιώξας αὐτὸν τοῦ θρόνου ἀνέλαβε πάλιν τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ἔφυγε μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν του καὶ ἐμελέτα ἐπανάστασιν, τὸν κατεδίωξε, καὶ συλλαβῶν καὶ τυφλώσας τὸν ἐφυλάκισεν. Εἶτα δὲ συγκαλέσας τὸν λαὸν καὶ τοὺς βογιάρους ἀνεκέρυξε βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱὸν του, καὶ ἀπειλήσας αὐτὸν διὰ τῆς ἰδίας τιμωρίας εἰς περίστασιν καθ' ἣν ἤθελε μιμηθῆ τὸν ἀδελφόν του, ἐνεκλείσθη πάλιν εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου ἀπέθανε κατὰ τινὰς μὲν περὶ τὸ ἔτος 900 κατ' ἄλλους δὲ τὴν 2 Μαΐου 907, καταταχθεὶς πρῶτος αὐτὸς μετὰξὺ τῶν ἁγίων τοῦ βουλγαρικῦ ἔθνους. (1) Οἱ ἡμέτεροι ὁμῶς σιωπῶσι περὶ τούτων, τοῦ Θεοφυλάκτου μόνον ἀναφέροντος ὅτι τὸν Μιχαὴλ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Βλαδίμηρος καὶ τούτου ἀποθανόντος μετὰ τετραετῆ βασιλείαν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βλαδιμήρου Συμεών. (2)

Ὁ Δουκάγγιος ὁμῶς ὡς ἀμέσους διαδόχους τοῦ Βόγορι ἀναφέρει τὸν Πρεσιάμ καὶ εἶτα τὸν Μιχαὴλ Βορίση, περὶ ὧν ὁμῶς ἀμφιβάλλει ἐὰν ἦσαν υἱοὶ του. Ἀλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ φρονῶ ὅτι ὁ Βόγορις καὶ ὁ Μιχαὴλ Βορίσης εἶναι ἕν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ ὅτι μετὰ τὸν Βλαδίμηρον (3), ὅστις εἶναι ἴσως ὁ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν Λατίνων χρονογράφων ὡς ἐξωσθεὶς τοῦ θρόνου, ἐβασίλευσεν ὁ δεῦτερος υἱὸς τοῦ Βόγορι, ὁ Συμεών, ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ τὰ μάλα ῥέκτης. Πρὶν ὁμῶς προβῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰσχυροῦ τούτου βασιλέως τῆς Βουλγαρίας, πρέπον εἶναι νὰ ἐξηγήσωμεν τοὺς λόγους οἵτινες

(1) Bonfin. p. 452. Ducange Fam. c. vi.

(2) Θεοφύλ. Μαρτ. τῶν ἐέ. μαρτ. § μζ'. Βίος Κλημ. §. ιθ'.

(3) Ὁ Βλαδίμηρος λέγεται ὅτι πρῶτος ἔκοψε νόμισμα Βουλγαρικόν.

ἔπεισαν ἡμᾶς νὰ μὴ παραδεχθῶμεν τὴν σειράν τῶν διαδεξαμένων τὸν Κρούμμον ἡγεμόνων ὡς σημειοῦται ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου βασιζομένου εἰς τὰς ἡμετέρας πηγὰς, καὶ τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν πάντες σχεδὸν οἱ μεταγενέστεροι. Ἡ ἀναφερομένη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου σειρά τῶν διαδόχων τοῦ Κρούμμου ἔχει ὡς ἑξῆς. Δεύκων, Δίξενκος ἢ Τσόκος, Μορτάγων, Βαλδίμερος, Βόγορις, Πρεσιάμ, Μιχαὴλ Βορίσης, καὶ Συμεών. Καὶ τὸν μὲν Δίξενκον ἢ Τσόκον, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς δὲν κατετάξαμεν μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς Βουλγαρίας, σημειοῖ ὁ Δουκάγιος, στηριχθεὶς εἰς μόνον τὸ μνηολόγιον ὅπερ ἀναφέρει τὴν σφαγὴν τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων εἰς τὰς 22 Ἰανουαρίου, ὡς γενομένην ὑπὸ τοῦ Τσόκου, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ ἄλλοι χρονογράφοι ἀναφέρουσιν εἰς τὸν Μορτάγωνα ὡς ἤδη ἐρρέθη· ἡ διήγησις ὁμῶς τοῦ μνηολογίου δὲν φαίνεται ἀκριβής, καθ' ὅσον ἀναγράφει τὸν μὲν φόνον τοῦ ἀρχιερέως Μανουὴλ ὡς γεγόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου Κρούμμου, ὅστις τυφλωθεὶς διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ μισηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀπεπνίγη μετὰ σχοινίων παρ' αὐτοῦ, τὴν δὲ σφαγὴν τῶν αἰχμαλώτων ὡς διαταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Τσόκου· ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνει τις ὅτι ἐγένετο σύγχυσις τῶν γεγονότων καὶ τῶν ὀνομάτων ἴσως δὲ καὶ τὸ Δίξενκος εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος Δεύκων.

Ἐπίσης δὲ εἰς μίαν μόνην μαρτυρίαν στηρίζει ὁ Δουκάγιος τὴν ἐγγραφὴν τοῦ Πρεσιάμ καὶ Μιχαὴλ Βορίση ὡς διαδόχων τοῦ Βόγορι, τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, (1) ὅστις ὁμῶς ἀναφέρων γεγονότα δὲν ὀρίζει χρόνους. Οὗτος δηλ. γράφων περὶ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Χρωβατῶν ὅτι εἰσὶν ἔθνη πολεμικὰ καὶ πιστὰ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, μὴ δουλωθέντα εἰσέτι ὑπὸ τινος ἄλλου λαοῦ, ἀναφέρει ὅτι ὁ ἄρχων Βουλγαρίας Μιχαὴλ Β ο ρ ῶ σ η ς κινήσας πόλεμον κατὰ τῶν Χρωβατῶν, καὶ νικηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, καὶ νὰ διάγῃ μετ' αὐτῶν τοῦ λοιποῦ ἐν

(1) Πρὸς Ῥωμ. κεφ. λά, λβ'.

ειρήνην. Περί δὲ τῶν Σέρβων, διηγείται ὅτι, ἐπὶ ἄρχοντος αὐτῶν τοῦ Βλασθημέρου, ὁ πατὴρ τοῦ Μιχαὴλ Βορίση Πρεσιάμ ἐπολέμησε κατ' αὐτοῦ ἐπὶ τρία ἔτη πάντοτε ἡττώμενος· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Πρεσιάμ Μιχαὴλ, θελήσας νὰ ἐκδικηθῆ τὰς ἡττας τοῦ πατρός του, καὶ ἐγειρας κατὰ τῶν Σέρβων πόλεμον ἐπὶ τῶν διαδεχθέντων τὸν πατέρα των Βλαστήμερον τριῶν ἀδελφῶν, τοῦ Μουντημέρου, Στρομημέρου καὶ Γοϊνίκου, ἐνίκηθη κατὰ κράτος, καὶ αἰχμαλωτισθέντος τοῦ υἱοῦ του Βλασθημέρου μετὰ δώδεκα βοιλάδων, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ διὰ νὰ ἀναλάβῃ τοὺς αἰχμαλώτους· καὶ ὅτι μετὰ τὴν εἰρήνην, ἀνταλλαγέντων δώρων μεταξὺ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων, οἱ Βούλγαροι τὰ δοθέντα ὑπὸ τῶν Σέρβων δῶρα ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσι κατόπιν ὡς φόρον. Ἐκ τῆς διηγήσεως λοιπὸν ταύτης ὀρμώμενος ὁ Δουκάγγιος ἔθεσε τὸν Πρεσιάμ καὶ Μιχαὴλ Βορίσην ὡς διαδόχους τοῦ Βόγορι. Ἄλλὰ ἄ.) ὁ Βλαστήμερος (τὸν ὁποῖον ὁ Δουκάγγιος κατὰ συμπερασμὸν, ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, θέτει περὶ τὸ ἔτ. 870), ἦτον ἄρχων τῆς Σερβίας κατὰ τὸν Μυράλτ, (1) ὅστις ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς χρονολογίας του πολλὰς Σλαβικὰς πηγὰς, ἀπὸ τὸ ἔτος 830 μέχρι τοῦ 860· ἀποθανόντα δὲ αὐτὸν διεδέχθησαν οἱ τρεῖς υἱοὶ του, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐφιλονείκησαν καὶ ἐπικρατήσας ὁ Μουντήμερος ἤρξε μέχρι τοῦ 890. Ὁ Πρεσιάμ λοιπὸν διαδεχθεὶς κατὰ τὸν Δουκ. τὸν Βόγοριν δηλ. περὶ τὸ 880 δὲν ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Βλασθημέρου. β.) Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος ὀνομάζει τὸν πρῶτον χριστιανὸν βασιλέα Μιχαὴλ Βορίσην καὶ Βορώσην, ὃν πάντες οἱ λοιποὶ ἀναφέρουσιν ὡς Βόγοριν ἢ ἀπλῶς Μιχαὴλ. Οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ οἱ Ῥώσσοι χρονογράφοι ἐπίσης ὀνομάζουσιν αὐτὸν Μιχαὴλ ἢ Βορίσην (Boris)· πιθανώτατον δὲ εἶναι τὸ βουλγαρικὸν ὄνομα τοῦ Βορίση νὰ ἦτο Bogris καὶ οὕτω δικαιολογεῖται τὸ τῶν Βυζαντινῶν Βόγορις· ὅτι δὲ ὁ ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀνομαζόμενος

(1) Muralt p. 414. 445.

Μιχαήλ Βορίσης εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος Βόγορις, ὁ πρῶτος χριστιανὸς βασιλεὺς, ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀναφερομένων παρ' αὐτῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πάππα πρὸς τὸν Βορίση, ἰδίως δὲ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου Η' τοῦ ἔτους 879, δι' ἧς προτρέπων αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας, τῷ ὑπομιμνήσκει ὅτι ἐπὶ τοῦ προκατόχου του Νικολάου (ἔ. 866) αὐτὸς ὁ Βορίσης παρέλαβε παρὰ τῆς Παππικῆς ἐκκλησίας τὸν τύπον τῆς ὅλης ἐν γένει θρησκείας καὶ δικαιοσύνης. (1) γ'.) Τὸ μεσολαβοῦν διάστημα ἀπὸ τοῦ ἔτους 879 μέχρι τοῦ πρώτου ἀναφερομένου πολέμου τοῦ Συμεῶνος (ἔ. 889) δὲν εἶναι τόσον μέγα, ὥστε νὰ παραδεχθῇ τις εὐκόλως τὸν Πρεσιάμ πολεμήσαντα κατὰ τῶν Σέρβων ἐπὶ τριετίαν, καὶ μετὰ ταῦτα τὸν υἱὸν του Βορίσην μετὰ τοῦ ὁποίου συνεξεστράτευε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βλαστήμερος, δηλ. τρεῖς γενεάς πολεμιστῶν ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος δέκα ἐτῶν, ἴσως δὲ καὶ μικροτέρου, διότι δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν τὸ ἔτος τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Συμεῶνος· δ'.) Χριστιανισθείσης τῆς Βουλγαρίας πάντες οἱ μετὰ τὸν Βόγοριν βασιλεῖς, πλὴν σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων καὶ τοῦτο εἰς χρόνους πολὺ μεταγενεστέρους, ἔφερον χριστιανικὰ ὀνόματα, καὶ δὲν εἶναι πιστευτὸν ὁ ἄμεσος διάδοχος τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ ἡγεμόνος νὰ ἔχῃ τὸ ἐθνικὸν ὄνομα Πρεσιάμ ζῶντος μάλιστα τοῦ εὐσεβοῦς Βόγορι.

Ἐκ τῶν σκέψεων λοιπὸν τούτων ὀρμώμενος παρεδέχθην τὴν ἐκτεθεῖσαν σειρὰν τῶν διαδόχων τοῦ Κρούμμου ὡς συμβιβαστομένην μὲ τὰ γεγονότα καὶ τοὺς χρόνους· ἦτοι, Δεύκωνα, Μορτάγωνα, Βαλδίμερον, Πρεσιάμ, Μιχαήλ Βόγοριν ἢ Βορίσην, καὶ τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς Βλαδίμηρον καὶ Συμεῶνα.

(1) Concil. T. XI Joan. VIII, ep. 492. Revertere jam fili amantissime ad Sanctam matrem tuam Romanam Ecclesiam, quæ te religioso utero genuit, et per quam totius religionis et justitiæ formam sancto prædecessore nostro Nicolao præsule mittente suscepiſti.

§ 3. Συμεών ο Μέγας.

Ὁ Συμεών, ἕνεκα τῶν ὑφισταμένων φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρός του ἵνα ἀνατραφῆ εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου ἐδιδάχθη κατὰ τὸν Λιουτπράνδον τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοὺς ῥητορικοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, ἐπιδόσας εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ὠνόμαζον αὐτὸν ἡμιέλληνα (semi-grecum) (1). εἶτα δὲ τοῦ Βλαδιμήρου διαδεχθέντος τὸν Βόγορι περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον, καθ' ὅσον ὀλίγας ἐλπίδας εἶχεν ὅτι ἠδύνατο ποτὲ νὰ καθέξῃ τὸν θρόνον. Ἐκβληθέντος ὁμως τοῦ Βλαδιμήρου ἐκ τῆς βασιλείας ἀπέρριψε τὸ ράσον, καὶ ἐλθὼν εἰς Βουλγαρίαν ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν ὑπὸ τοῦ πατρός του περὶ τὸ ἔτος 888. (2) Ἐριδες δὲ μηδαμινὰ περὶ τελωνιακῶν δικαιωμάτων ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς μακροχρόνιον πόλεμον μετὰ αὐτοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας, καθ' ὃν οἱ Βούλγαροι ἐπικρατήσαντες, ἐπέδειξαν ἀληθῆς τὸ πολλακίς λεγόμενον ἐκεῖνο, ὅτι ἡ ἰκανότης καὶ ἑνὸς μόνου ἀνδρός ἀρκεῖ νὰ ἀναδείξῃ ἓν ἔθνος.

Οἱ τελωνιακοὶ φόροι οὓς ἐπλήρωνον οἱ ἐμπορευόμενοι Βούλγαροι ἦσαν κανονισμένοι καὶ εἰσεπράττοντο ἐν Κ/λει· ἀλλ' οἱ ἔχοντες τὸ μονοπώλιον τοῦ βουλγαρικοῦ ἐμπορίου τῇ προστασίᾳ τοῦ εὐνούχου Μουσικοῦ, ὅστις ἦτον εἰς τὴν

(1) Liutpr. Antap. I. I § 8. III § 29.

(2) Κατὰ τὸν Γεώργιον μοναχὸν (Δ'. § 4) συγγράψαντα ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶνος, ὁ Συμεών ἦτον υἱὸς τοῦ Βαλδιμέρου τοῦ ἐγγόνου τοῦ Κρούμμου· συμφωνεῖ δὲ καὶ ὁ μεταγενέστερος Λέων Γ. (σ. 231) καὶ τοῦτο παραδέχεται καὶ ὁ Δουκάγγιος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἱστορικῶν. ἠθέλον προτιμήσει τὴν πληροφορίαν τοῦ Γεωργίου μοναχ. ἀπὸ τὴν τοῦ πολὺ μεταγενεστέρου Θεοφυλάκτου, ἐὰν ἐκ τῶν σωζομένων νομισμάτων τῆς Βουλγαρίας τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Συμεῶνα δὲν ἔφερον τὰ στοιχεῖα C. M. ἦτοι Συμεών (υἱὸς τοῦ) Μιχαήλ. Περὶ τῶν νομισμάτων τούτων ἴδε τὸ Σερβιστὶ ἐκδοθὲν νεώτατον σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ Sime. Liubika ἐπιγραφόμενον *Opis Jugoslavenskih Novca. U Zagrebu 1875.*

ὕπηρεσίαν τῆς Ζωῆς ἐρωμένης τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, κατώρθωσαν νὰ μεταφέρωσι τὸν τελωνισμόν τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου μακρὰν τῆς ἐποπτείας τῆς κυβερνήσεως κατεπίεζον τοὺς Βουλγάρους ἐμπόρους δι' ὑπερόγκου φορολογίας. Ὁ Συμεὼν λοιπὸν ἐπέμψε πρέσβεις εἰς Κ/λιν καὶ ἐζήτησε τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ· ἐπειδὴ δὲ δὲν εἰσηκούσθη εἰσέβαλεν εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, καὶ τοὺς πεμφθέντας κατ'αὐτοῦ στρατηγούς Κρηνίτην καὶ Κουρτίκιον νικήσας κατὰ κράτος μετὰ πεισματῶδη μάχην γενομένην ἐν Μακεδονίᾳ ἐφόνευσε, συλλαβὼν καὶ πλῆθος πολὺ αἰχμαλώτων· ἐκ τούτων δὲ ἐκλέξας τοὺς ἐν τῇ ἐταιρείᾳ τοῦ βασιλέως κατατεταγμένους Χοζάρους καὶ καὶ ἀποκόψας τὴν ῥίνα αὐτῶν ἀπέπεμψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ δὲ πράξις αὕτη, ἣτις βεβαίως δὲν ἦτον ἀξία τῶν διδαγμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους οὔτε τοῦ μοναστικοῦ βίου ὅν ἄλλοτε εἶχεν ἐκλέξει ὁ Συμεὼν, ἐνέβαλεν ὡς εἰκὸς εἰς μεγάλην ὀργὴν τὸν Λέοντα, καὶ πέμπει πάραυτα τὸν Νικήταν τὸν Σκληρόν πρὸς τοὺς Οὐγγρούς, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς ἀντὶ πολλῶν δώρων νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Βουλγαρίαν (1). (ξ. 889).

Οἱ Οὐγγροί, ἢ Τοῦρκοι κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ὡς ἔχοντες κοινήν μετ' ἐκείνων τὴν καταγωγὴν, εἶχον ἐκβληθῆ ὑπὸ τῶν Πατζινακῶν ἐκ τῆς ἰδίας γῆς καὶ ἐλθόντες ἐκ τοῦ Τανάι κατέλαβον κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τὴν μεγάλην Μοραβίαν, καταστάντες ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τὸ φόβητρον τῶν περιόικων λαῶν, καθὼς καὶ τῶν Βουλγάρων, ἀφ' ὧν ἀφῆρεσαν μέγα μέρος ἐκ τῶν πέραν τοῦ Δουναβέως κτήσεων. Ἄγριοι καὶ ἀμαξόβιοι, ἔχοντες τὴν αὐτὴν δίαιταν μετὰ τῶν Οὐννων, πρὸς οὓς ὠμοιάζον διὰ τὰς ἐντομάς ἅς ἐποίουν παιδίοθεν ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἦσαν κατὰ τοὺς χρονογράφους ἄνδρες ἔργων καὶ οὐχὶ λόγων, καὶ ἐθεώρουν μὲν τὴν κλοπὴν

(1) Κεδρ. 596. Αἰών Γ. 266. Ζων. ΙΓ'. § ΙΒ'. Συνέχ. Θεοφ. Γ' § Θ'. Γεώργ. Μον. Γ', ιά, ιβ'.

ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν γειτόνων καὶ ἡ λεηλασία ἦσαν τὸ κύριον ἔργον των. Οὗτοι λοιπόν, λαβόντες τὰ δῶρα καὶ δόντες ὀμήρους περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποσχέσεων των, διαβαίνουσι τὸν Δούναβιν, λεηλατοῦσι μέγα μέρος τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐπιστρέφουσι μὲ πλῆθος λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων, ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε πέμψει κατὰ τοῦ Συμεῶνος διὰ ξηρᾶς μὲν τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωμαχοῦ στρατοῦ, διὰ θαλάσσης δὲ τὸν ναύαρχον Εὐστάθιον μετὰ τοῦ στόλου· μετανοήσας ὁμως μετ' ὀλίγον ἀποστέλλει πρέσβυν πρὸς τὸν Συμεῶνα τὸν καίστωρα Κωνσταντινάκιν ἵνα συνάψῃ συνθήκας εἰρήνης. Ὁ δὲ Συμεῶν πληροφορηθεὶς τὴν εἰσβολὴν τῶν Οὐγγρων, τοῦ δὲ Νικηφόρου ἐν ἀπραξίᾳ διατελοῦντος, τὸν μὲν πρέσβυν ἐφυλάκισεν, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν στρατὸν ἐξεστράτευσεν κατ' ἐκείνων. Οἱ δὲ Οὐγγροὶ διαβάντες πάλιν τὸν Δούναβιν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ναύαρχου Εὐσταθίου, μ' ὄλον ὅτι οἱ Βούλγαροι δι' ἀλύσεων καὶ σχοινίων εἶχον καταστήσει δύσκολον τὴν διάβασιν, ἐνίκησαν κατὰ κράτος τὸν Συμεῶνα, ὅστις μόλις διεσώθη καταφυγὼν εἰς Δορόστολον (Σιλίστρια)· ἀναγγείλαντες δὲ τὴν νίκην πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπώλησαν πρὸς αὐτὸν τοὺς Βουλγάρους αἰχμαλώτους ἀντὶ πολλῶν χρημάτων, καὶ εἶτα ἐπανήλθον εἰς τὰς ἐστίας των. Φοβηθεὶς δὲ ὁ Συμεῶν μήπως μετὰ τὴν νίκην τῶν Οὐγγρων ἐπιτεθῆ ὁ Νικηφόρος καὶ συμπληρώσῃ τὴν καταστροφὴν προτείνει εἰρήνην μέσον τοῦ Εὐσταθίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἀσμένως δεχθεὶς τοῦτο ἀποστέλλει τὸν Λέοντα Χοιροσφάκτην ἵνα διαπραγματευθῆ τοὺς ὅρους, καὶ συγχρόνως ἀσυνέτως ποιῶν ἀνακαλεῖ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον ἐκ τῆς Βουλγαρίας. Ἄλλ' ὁ πανοῦργος Συμεῶν, ὅστις διὰ τῶν γενομένων περὶ εἰρήνης προτάσεων δὲν ἐσκόπει ἄλλο, εἰ μὴ νὰ κερδήσῃ καιρὸν διὰ νὰ συναθροίσῃ τὸν ἐκ τῆς προηγουμένης ἡττης διεσκορπισμένον στρατὸν του, τὸν μὲν ἀπεσταλμένον Λέοντα δεσμεύσας ἐκράτησεν, αὐτὸς δὲ

συγκροτήσας δύναμιν ἀξιόλογον τὸ πλεῖστον ἐξ ἰππέων ἀπο-
 τελουμένην ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Οὐγγρων, καὶ νικήσας ἐν
 λαμπρᾷ μάχῃ κατέσφαξε πλῆθος ἐξ αὐτῶν καὶ ἐπιδραμῶν
 ἐλεηλάτησε πᾶσαν τὴν χώραν των. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔγραψεν
 εἰς τὸν αὐτοκράτορα λέγων ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ συνομο-
 λογήσῃ εἰρήνην, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ τῷ ἐπιστραφῶσιν οἱ
 αἰχμάλωτοι. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀπολύσας ἤδη τοὺς στρα-
 τιώτας εἰς τὰς ἐστίας των, μὴ ἀναμένων δὲ καὶ μηδεμίαν
 πλεόν ἐκ τῶν Οὐγγρων βοήθειαν, ἀπέδωκεν ἄνευ λύτρων τοὺς
 αἰχμαλώτους τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀγοράσει ἀντὶ τῶν χρη-
 μάτων καὶ συνωμολόγησε τὴν ζητουμένην εἰρήνην (1) (ἔ.890).
 Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Συμεὼν, ἐπὶ τῇ προσφάσει ὅτι δὲν τῷ
 ἀπεδόθησαν πάντες οἱ αἰχμάλωτοι, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μακε-
 δονίαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἔπεμψεν ἐναντίον αὐτοῦ πολυά-
 ριθμον στρατὸν συλλεγέντα ἐξ ὄλων τῶν στρατιωτικῶν θε-
 μάτων, καταστήσας ἡγεμόνα τὸν Κατακαλῶν καὶ στρατηγὸν
 τὸν Πατρίκιον Θεοδόσιον, οἵτινες συνήντησαν αὐτὸν ἐρχό-
 μενον εἰς τὸ ἐν Θράκῃ χωρίον Βουλγαρόφυγον. Οἱ Βούλγα-
 ροὶ δὲν ἦσαν πλεόν οἱ βάρβαροὶ ἐκεῖνοι Σκύθαι, οἵτινες φεύ-
 γοντες ἐπολέμουν, ἢ κρυπτόμενοι εἰς δάση καὶ στενὰ καὶ
 δύσβατα μέρη ἐκαραδόκουν τὴν κατάλληλον στιγμήν, ἵνα

(1) Κεδρ. 597. Γεώργ. μον. Γ' § τὸ', εγ'. Συμ. Γ' § γ'. Συνέχ. Θεοφ. Γ' § θ'. Λέων Γ' § 68. Κων. Πορφ. πρὸς Ῥωμ. κεφ. 38, 40, 51. Schlosser. Nestors T. III. c. XI. Bonfin. p. 153. Muratori T. V. p. 174, 192. J. Engel Gesch. des Ungr. Reichs T. I, p. 58. Felmer Hist. Transylvanie, § 115—118. De Guignes T. I. p. 632. Mém. d'Acad. des Inscr. et b. lettres T. XXX p. 244. Τὰ Φουδῆνησια χρονικά ἀναφέροντα τὸν πόλεμον τοῦτον κατὰ τῶν Οὐγγρων λέγουσιν ὅτι τρεῖς ἦσαν αἱ γενόμεναι μάχαι, καὶ κατὰ μὲν τὰς δύο πρώτας ἐνίκηθησαν οἱ Βούλγαροι, ἐν τῇ τρίτῃ δὲ μετὰ πεισματώδη πάλην ἐνίκησαν, φονευθέντων ἐξ αὐτῶν εἴκοσι χιλιάδων ἰππέων, ποσὸν ὑπερβολικὸν διὰ τὸ ὅποσον δικαίως ἀμφιβάλλει ὁ Μουρατόρης. Ὅπως δὲ καὶ ἐν ἔχῃ ἡ νίκη αὕτη τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν φοβερῶν Οὐγγρων ἔδωκε μεγάλην ὑπόληψιν τότε εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐδόξασε τὸν πολεμικὸν Συμεῶνα. Muratori T. V. p. 223. Severinus I. p. 74.

ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· οἱ πολυχρόνιοι πόλεμοι καὶ ἡ μετὰ τῶν περιοίκων συχνὴ ἐπιμιξία ἐγύμνασαν αὐτοὺς εἰς τὴν τακτικὴν τοῦ πολέμου, καὶ ἐν ᾧ πρότερον ἀπέφευγον τὰς ἐν παρατάξει μάχας, ἤδη πάντες σιδηρόφρακτοι καὶ μελαμπρὰ καὶ πλούσια ὄπλα κεκοσμημένοι ἐν τάξει ἐπήρχοντο κατὰ τῶν πολεμιῶν. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ὄρμην αὐτῶν μετὰ μεγάλης φθορᾶς ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, φονευθέντος καὶ τοῦ στρατηγοῦ Θεοδοσίου⁽¹⁾ (ἔτ. 892).

Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην τὴν ὁποίαν ἴσως ἐπηκολούθησαν συχναὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ⁽²⁾ σιωπῶντων τῶν χρονογράφων φαίνεται ὅτι συνωμολογήθη εἰρήνη ἣτις δὲν θὰ ἦτο πολὺ ἐντιμος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν· διότι ἀποθανόντος τοῦ Λέοντος ὁ Συμεὼν ἀπέστειλε πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν (ἔ. 913), μηνύων ὅτι θέλει ἐξακολουθεῖ εἰρηνεύων ἐὰν φιλοφρονῆται καὶ τιμᾶται ὅπως καὶ ἐπὶ Λέοντος· ἡ φιλοφρόνησις δὲ καὶ τιμὴ ἦτο κατὰ τὸ τότε σύστημα ἢ ἐκάστοτε ἀποστολῆ δώρων, εἶδος δηλ. εὐσχήμου φορολογίας. Ἄλλ' ὁ ἐπιτροπεύων τοῦ ἀνηλίκου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ἀλέξανδρος, ὑπέικων εἰς στιγμιαίαν ἀγανάκτησιν μᾶλλον ἢ εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς πολιτικῆς φρονήσεως, ἀπέπεμψεν ὕβριστικῶς τοὺς πρέσβεις ἐκφράζων ἀπειλὰς κατὰ τοῦ Συμεῶνος· μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας, καὶ τὸ Βυζάντιον ἐνέπεσεν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον. ⁽³⁾

Τοῦτο λοιπὸν πληροφορηθεὶς ὁ Συμεὼν, ὅστις ἦν ἔτοιμος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας πρὸς ἐκδίκησιν τῆς

(1) Κεδρ. 597. Λέων Γ. 269. Συνέχ. Θεοφ. Γ'. § ι. Συμ. Γ'. § γ'. Γεώργ. Μον. Γ' ιδ'. Ζων. ΙΓ' § ιβ'.

(2) Κεδρ. σ. 600. Συνέχ. Θεοφ. Γ' § κ'.

(3) Κεδρ. 608. Συνέχ. Θεοφ. Ζ'. § ς'. Συμ. Ζ'. § γ'. Γεώργ. Μον. Ζ'. § ς'. Λέων Γ. 287. Ζων. ΙΓ. § ιε'.

ὑβρεως, ἐπέρχεται κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ περιβαλὼν μὲ χάρακα ἀπὸ τῆς χρυσοῦς πύλης μέχρι τῶν Βλαχερνῶν παρεκάθησε πρὸς πολιορκίαν αὐτῆς. Ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας βλέπων τὴν ὀχυρότητα τῶν τειχῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀμυντικῶν μηχανημάτων, ἐζήτησε διὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Θεοδώρου νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους εἰρήνης. Οἱ δὲ σύμβουλοι τοῦ βασιλέως καὶ ὁ Πατριάρχης Νικόλαος παραλαβόντες τὸν Κωνσταντῖνον ἤλθον εἰς τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν. Ἀπῆλθε δὲ ὁ Πατριάρχης εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βουλγάρων ἵνα συνδιαλεχθῇ περὶ τῆς εἰρήνης μετὰ τοῦ Συμεῶνος, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ σεβασμοῦ, καὶ προσκλίνας ἐζήτησε τὴν εὐλογίαὶν του· ὁ δὲ Πατριάρχης ἐπιθέσας τὸ ἴδιον ἐπιβρίπτάριον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀντι στέμματος ἠύλόγησε, καὶ πολλὰ διαλεχθεὶς, καὶ συμβουλευσας καὶ ἐπικαλεσθεὶς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, κατέπεισεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς πολιορκίας. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Συμεῶνος καὶ τιμήσας αὐτοὺς διὰ δώρων ἐπέμψε καὶ πρὸς ἐκεῖνον πολλὰ ἄλλα, μετὰ τὴν λήψιν τῶν ὁποίων ἀπεμακρύνθη μὲν ὁ Συμεῶν τοῦ Βυζαντίου, οὐδὲν ὁμως ὀριστικὸν συνεφώνησε περὶ τῆς εἰρήνης (Αὐγ. 913). (1)

Τὸ ἐξησθενημένον κράτος τῶν Βυζαντινῶν, μὴ δυνάμενον νὰ ἀντιτάξῃ τὴν βίαν κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς, ἐπεκαλεῖτο πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου τὴν φιλανθρωπίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἣ ἐξαγοράζον τὰς βαρβαρικὰς φυλὰς αἰτινες μετ' ὀλίγον θὰ εἰσέβαλον εἰς τὰς ἐπαρχίας του ἀντέταπτεν αὐτὰς κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οὕτως εἶδομεν ὅτι ὁ Λέων εἶχεν ἐγείρει κατ' αὐτῶν τοὺς Οὐγγρους, καὶ ἤδη ἐπειδὴ ὁ Συμεῶν μετ' ὀλίγον ἤρξατο πάλιν ληιζόμενος τὴν Θράκην καὶ πολιορκήσας τὴν Ἀδριανούπολιν ἔγεινε κύριος αὐτῆς (7βριον 914) διὰ προδοσίας Ἀρμενίου τινος Παγκρατούκα,

(1) Κεδρ. 614. Λέων Γ. 294. Ζων. ΙΓ'. § 15'. Συνέχ. Θεοφ. Η'. § ε. Συμ. Η' § ε. Γεώργ. μον. Ζ' § 5', 6'. Schlosser Nestors T. IV. c. 4.

ἡ ἐπιτροπεύουσα τοῦ Κωνσταντίνου βασίλισσα Ζωή, κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἰωάννου Βογᾶ, ἀπεφάσισε νὰ ἐγείρῃ ἐναντίον αὐτοῦ τοὺς Πατινάκας. Οἱ δὲ Πατινάκαι ἦσαν λαὸς Ταταρικῆς καταγωγῆς, οἵτινες ἐκδιωχθέντες ἐκ τοῦ Ζαΐχ καὶ Βόλγα παρὰ τῶν Οὐζων ἢ Τουρκομάνων, ἐκδιώξαντες δὲ τὸ καθ' ἑαυτοὺς τοὺς Οὐγγρους, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξετάθησαν ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου πόντου ἀπὸ τῆς Χερσῶνος μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως. Πολυάριθμοι δὲ καὶ θηριώδεις, ζῶντες δίχην κτηνῶν, καὶ φιλάρπαγοι ὅσον οὐδεὶς ἄλλος λαὸς, διότι ὅταν δὲν ἠδύναντο ἢ δὲν εἶχον τί νὰ λεηλατήσωσιν ἐκ τῶν περιόικων ἐθνῶν, πολεμοῦντες ἐλήστευον ἀλλήλους, ἦσαν ἐπίφοβοι οὐ μόνον εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ῥώσσοις καὶ τοὺς Οὐγγρους, καὶ ἄνευ τῆς φιλίας αὐτῶν οἱ λαοὶ οὗτοι οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιχειρήωσι κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας.⁽¹⁾

Μετὰ προηγηθεῖσαν λοιπὸν συνεννόησιν μετ' αὐτῶν, καὶ ἀφ' οὗ ἀνέλαβεν ἀντὶ πολλῶν δώρων τὴν Ἀδριανούπολιν παρὰ τοῦ Συμεῶνος ἡ Ζωή, θέλουσα νὰ καταστρέψῃ τὴν ὁσημέραι αὐξομένην δύναμιν τῶν Βουλγάρων, ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ ἐναντίον αὐτῶν πάσας τὰς δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ὅθεν συνθηκολογήσασα μετὰ τῶν Ἀράβων, μεθ' ὧν εὐρίσκετο εἰς πόλεμον, διέταξεν ὅλον τὸν στρατὸν τῆς Ἀσίας νὰ διαπεράσῃ εἰς Θράκην, ὅπου συναθροισθέντων καὶ τῶν λοιπῶν ταγμάτων τῆς Εὐρώπης, ἐγένετο μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ πεδίῳ τῷ καλουμένῳ Διάβασις ἢ τελετῇ τῆς ὄρκομωσίας· μετὰ ταῦτα δὲ ὁ στρατὸς ᾧδευσε τὴν πρὸς Βουλγαρίαν στρατηγούντος μὲν τοῦ μαγίστρου Λέοντος Φωκᾶ, συνεπομένων δὲ πλήθους ἄλλου ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τῶν τότε στρατη-

(1) Κεδ. 612. Λέων Γ. 293. Γεωργ. μοναχ. Η' § 1, 16'. Συμ. Η' § 1', 16'. Συνέχ. Θεοφ. Η' § 1', 17'. Κωνστ. Πορφ. πρὸς Ῥωμ. κεφ. 4-7. Schlosser Nestors T. IV. c. 3. Deguignes T. I. p. 643. Mém. d'Acad. des Inscr. et b. lettres T. XXX p. 249-250. Mém. de l'Acad. de S. Petersbourg. Ser. VI. T. II. p. 339.

γῶν, ἐν ᾧ πολυάριθμος στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ῥωμανὸν Ληκαπηνὸν εἰσῆρχετο εἰς τὸν Δούναβιν ἵνα διαβιβάσῃ εἰς Βουλγαρίαν τοὺς Πατσινάκας, πρὸς οὓς εἶχεν ἀποσταλῆ ὁ Ἰωάννης Βογᾶς διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ. Ὁ δὲ Συμεὼν μαθὼν τὴν τσαούτην παρασκευὴν, συνήθροισε τὸν στρατόν του καὶ ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Λέοντος Φωκᾶ πρὶν ἢ οὗτος δυνηθῆ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, καὶ οἱ πολέμιοι στρατοὶ συνητήθησαν πλησίον τῆς Ἀγχιάλου. (1) Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ Βούλγαροι καταπτοηθέντες ἐκ τῆς ὀρμητικῆς προσβολῆς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ὠπισθοχώρησαν, ἀλλ' ἐν ᾧ ἀμυνόμενοι κατελάμβανον τοὺς πέριξ λόφους αἰφνης αἱ Ῥωμαϊκαὶ φάλαγγες ἀπεθαρρύνθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ διασπῶνται· τὴν δ' αἰφνιδίαν ταύτην μεταβολὴν κατιδὼν ὁ Συμεὼν ἀναστέλλει τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἐφορμήσας ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀναθάρρῃσάντων Βουλγάρων τρέπει κατὰ κράτος τὸν ἐχθρόν, καὶ καταδιώξας αὐτὸν μέχρι τῆς Ἀγχιάλου τὸν διασκορπίζει, ἐπενεγκῶν μεγίστην φθοράν· μεταξὺ δὲ τῶν φονευθέντων ἦσαν πολλοὶ τῶν ἐπισήμων καὶ οἱ στρατηγοὶ Ἰωάννης ὁ Γράψων καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Λίψ, ὁ δὲ Λέων ἐσώθη καταφυγὼν εἰς τὸ φρούριον τῆς Μεσημβρίας (21 Αὐγ. 917). Κατὰ δὲ τοὺς χρονογράφους οὐδέποτε πρότερον ἐν μάχῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐγένετο τσαούτη χύσις αἵματος, διότι

(1) Οἱ μὲν τῶν συγγραφέων ἀναφέρουσι τὴν Ἀγχιάλον, ἄλλοι δὲ φρούριον Ἀχελῶν καὶ τινες ποταμὸν Ἀχελῶν ἢ Ἀχελῶον, πλανώμενοι βεβαίως, διότι ὄνομα τοιοῦτου δὲν ὑπῆρχεν ἐν Βουλγαρίᾳ. Νομίζω ὅτι κατὰ παραφθοράν ἢ Ἀγχιάλος ὀνομάζετο καὶ Ἀχελῶς κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τεκμαριζόμενος τοῦτο ἐκ τῆς ὑποβολιμαίας παρεκβολῆς τῶν τοῦ Θεοφάνους Χρονικῶν, ἐν ᾗ προκειμένου περὶ τῆς πλησίον τῆς Μεσημβρίας μάχης τοῦ Λέοντος Ἀρμενίου κατὰ τῶν Βουλγάρων ὑπάρχει ἡ φράσις «τὰ κατὰ τὴν Ἀχελῶν καλουμένην πόλιν καὶ πεδιάσιμα χωρία». Ἐκ δὲ τῶν μνημονευόντων τὸν Ἀχελῶν ὡς ποταμὸν ἐξαπατηθεὶς καὶ ὁ Γίββων (ἐν σελ. 374 T. B'. βιβλ. 60) ἀναφέρει τὴν κατὰ τοῦ Συμεῶνος μάχην ὡς γενομένην παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀχελῶον, ὅν, λέγει, ἐφάλεν ἡ μοῦσα τοῦ Ὀιδίου· ἀλλ' ὁ ψαλεὶς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τῶν μεταμορφώσεων Ἀχελῶος βέβηκε τότε μέχρι σήμερον ἀπὸ τοῦ Πίνδου εἰς Ἀκαρνανίαν.

ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν ἀπέθανον ἐν τῇ τροπῇ καταπατούμενοι ὑπὸ τῶν φυγάδων· κατὰ δὲ τὸν Λέοντα Διάκονον ὀγδοήκοντα ἔτη ὕστερον ἐσώζοντο πλησίον τῆς Ἀγγιάλου οἱ σωροὶ τῶν ὀστέων τῶν φονευθέντων ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ. Τὴν αἰτίαν δὲ τῆς αἰφνιδίας ἀποθαρρύνσεως τῶν Βυζαντινῶν ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσιν· οἱ μὲν ὡς κυρίαν αἰτίαν ἀναφέρουσιν, ὅτι διψήσαντος τοῦ Λέοντος καὶ ἀφιππεύσαντος διὰ νὰ πῆ πλησίον ρυακίου, ὁ ἵππος του διαφυγὼν διέτρεχε τὰς φάλαγγας· τοῦτον δὲ βλέποντες οἱ στρατιῶται ἐνόμισαν ὅτι ὁ στρατηγὸς τῶν ἐφονεύθη, καὶ δειλιάσαντες ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσιν· ἄλλοι δὲ ὅτι ὁ Ῥωμανὸς Ληκαπηνὸς φιλονεικήσας μετὰ τοῦ Ἰωάννου Βογᾶ ἀνεχώρησε καταγόμενος μετὰ παντὸς τοῦ στόλου εἰς Βυζάντιον, οἱ δὲ Πατρινάκαι ἐλεεινολογοῦντες τοὺς ἐν τοιούτῳ κρίσιμῳ καιρῷ ἐρίζοντας ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Τὴν ἀναχώρησιν δὲ τοῦ Ῥωμανοῦ μαθὼν ὁ Λέων καὶ ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῆς διασπαρείσης φήμης ὅτι ἐκεῖνος ἀπέρχεται ἵνα καταλάβῃ τὸν θρόνον, ἐφιέμενος δὲ καὶ οὗτος τῆς βασιλείας ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ὑποχωρήσεως ἵνα δράμῃ εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὅπως δὴ ποτε ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ῥωμανοῦ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπέλθοῦσαν καταστροφὴν, καὶ ἐθεωρήθη ὡς προδοσία παρὰ τῆς συγχλήτου, ἥτις τὸν κατεδίκασεν εἰς τύφλωσιν· ἀλλ' ἡ εὐνοια τῆς εὐαισθητοῦ Ζωῆς ἔσωσεν αὐτὸν ἐκ τῆς τιμωρίας. (1)

Ὁ δὲ Συμεὼν πλήρης ὑπερηφανείας καὶ θάρρους μετὰ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην νίκην ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Κ/λεως, ἵνα πολιορκήσῃ πάλιν αὐτήν. Ἀλλ' ὁ Λέων συναθροίσας ὅσον ἡδυνήθη στρατὸν, ἐξῆλθε κατ' αὐτοῦ καὶ συναντήσας τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Βουλγάρων εἰς Κατασύρτας ἔτριψεν αὐτήν εἰς φυγὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιβοηθήσας καὶ ὁ Συμεὼν μετὰ

(1) Κεδρ. 613, 614. Λέων Γ. 295. Ζων. 15'. § 17'. Συνέχ. Θεοφ. Η'. § 1. Συμ. Η'. § 1. Γεωργ. μον. Η'. § 14-15. Λέων Δ. Ζ'. § 7'. Liutpr. Antap. III § 27.

τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερισχύσῃ, διέταξε τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. (1) Τὸ δ' ἐπὶ ἔτος (918) πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Πέτρος τῇ προτροπῇ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐμελλεν ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Οὐγγρων νὰ ἐγείρῃ πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἐπεμφεν ἐναντίον αὐτοῦ τοὺς στρατηγούς Σιγρίτζην καὶ Μαρμάνην, οἵτινες συλλαβόντες αὐτὸν δι' ἀπάτης τὸν ἀπέστειλαν εἰς Βουλγαρίαν ὅπου ἀπέθανεν ἐν φυλακῇ· ἐνεθρόνισαν δὲ τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Παῦλον φίλα φρονοῦντα τοῖς Βουλγάροις. (2) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπεκράτησεν ἐπ' ὀλίγον χρόνον εἰρήνη μετὰ τῶν δύο ἔθνων μέχρι τοῦ ἔτους 922, ὁπότε ὁ Συμεὼν λαβὼν ἀφορμὴν ἐξ ἐπεμβάσεώς τινος τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Ληκαπηνοῦ εἰς τὰ τῆς Σερβίας πράγματα, ὑποστηρίζαντος ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Παύλου τὸν ἐξάδελφόν του Ζαχαρίαν, εἰσέβαλε πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, καὶ παρέδωκεν αὐτὰς εἰς λεηλασίαν· ἀποστείλας δὲ τοὺς στρατηγούς του Καύκανον καὶ Μηνικὸν μετὰ πολλῶν ἰππέων ἐνέπρησε τὰ ἐν Πηγαῖς βασιλικά παλάτια, καὶ πάντα τὰ περιχώρα τῆς πόλεως μέχρι τοῦ στενοῦ κατηρήμωσε. Οἱ δὲ κατ' αὐτῶν ἐξεληθόντες τρεῖς στρατηγοὶ, Ἰωάννης ὁ Ῥαίκτωρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Λέων καὶ Πόθος οἱ Ἀργυροὶ, ἐνικήθησαν κατὰ κράτος πλησίον τῶν Πηγῶν, τοῦ Ἰωάννου δόντος πρῶτου τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, φοβηθέντος τὰς ἀγρίας κραυγὰς τῶν Βουλγάρων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μάχη ἐγένετο πλησίον τῆς παραλίας, τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ διωκόμενον ἀπωλέσθη πιπτόντων τῶν φυγάδων εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ναύαρχος Μουσελεὶ ὅστις εἵχεν ἀποβιβάσθῃ ἵνα βοηθήσῃ αὐτοῦς, φεύγων

(1) Κεδ. 614. Συμ. Η'. § 14. Γεωργ. μον. Η'. 10'.

(2) Κων. Πορφ. πρὸς Ῥωμ. κεφ. λβ'. Οἱ Σέρβοι κατῴκουν τότε πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ Ἰδάρου καὶ ἔφθανον μέχρι Κετίνης καὶ Σκόδρας· τὴν λοιπὴν Ἰλλυρίαν κατεῖχον αἱ συγγενεῖς αὐτῶν φυλαὶ τῶν Χρωβατῶν, Ζαχλοῦμων, Τερβωνίων κτλ. Πορφ. αὐτόθι· κεφ. λγ'-λς'.

ἐνέπεσε πάνοπλος εἰς τὰ κύματα καὶ ἐπνίγη. ⁽¹⁾ Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐπειδὴ ὁ Παῦλος τῆς Σερβίας ἐφαίνετο κλίνων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ Συμεὼν ἐξεθρόνισεν αὐτὸν καὶ κατέστησεν ἡγεμόνα τὸν Ζαχαρίαν, ὅστις ἔχαιρε τὰς συμπαθείας τῶν Βουλγάρων. Ἄλλ' οὗτος μὴ λησμονήσας τὴν πρὸς τὸν Ῥωμανὸν προτέραν φιλίαν ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, καὶ τοὺς ἀποσταλέντας κατ' αὐτοῦ στρατηγούς Σιγρίτζην καὶ Μαρμάνην νικήσας ἐφόνευσε καὶ ἐπεμψε τὰς κεφαλὰς τῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ Συμεὼν ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτοις ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Σέρβων, καὶ τοῦ Ζαχαρία φοβηθέντος καὶ καταφυγόντος εἰς Κροατίαν, τοὺς μὲν ἄρχοντας αὐτῶν δόλω κατασχὼν ἐδέσμευσε, διαδραμῶν δὲ κατέστρεψε πᾶσαν τὴν χώραν καὶ τοὺς πλείστους κατοίκους μετεκόμισε πανοικεῖ εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Βουλγαρίας, πολλῶν ἄλλων προσφυγόντων παρὰ τοῖς Χρωβάταις καὶ τῷ αὐτοκράτορι. Τσαούτη δὲ ἦτον ἡ ἐπελθοῦσα ἐρήμωσις, ὥστε ἐπτὰ ἔτη ὕστερον λέγεται ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ Σερβίᾳ εὐρίσκοντο πεντήκοντα μόνον ἄνδρες ἀποζῶντες ἐκ θήρας. ⁽²⁾

Μετὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἀπέστειλε πάλιν στρατὸν κατὰ τῆς Θράκης, ὅστις φθάσας μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνέπρησε τὰ παλάτια τῆς Θεοδώρας (ἔ. 923) καὶ στρατοπεδεύσας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐλεηλάτει τὰ περίχωρα. Οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Βυζαντίου κεκλεισμένοι ἐντὸς τῶν τειχῶν δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξέλθωσι πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιφόβων Βουλγάρων, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ῥωμανὸς ἀντὶ νὰ συναθροίσῃ τὸν στρατὸν του καὶ θεθεῖς ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ, προσεπάθει νὰ παροτρύνῃ τοὺς ἄλλους εἰς ἔργον τοῦ ὁποίου ἔπρεπε πρῶτος αὐτὸς νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα. Προσεκάλεσε λοιπὸν εἰς γεῦμα πάντας τοὺς ἀρχηγούς τῶν ταγμάτων καὶ λόγου γενομένου περὶ τῶν Βουλ-

(1) Δείων Γ. 305-307. Κεδρ. 620. Ζων. 17'. § 14. Συνέχ. Θεοφ. Θ'. (Βασιλ. Ῥωμανοῦ) § 4. ἡ. Συμ. Η'. § κβ. κγ'. Γεωργ. μον. Θ'. § 5'. 4. Θ'.

(2) Κωνστ. Πορφ. αὐτόθι.

γάρων παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευσινὴν θέσιν εἰς ἣν περιήλθεν ἡ αὐτοκρατορία, καὶ προέτρεψεν εἰς ἐπιχειρήσιν ἐξόδου κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Μεταξὺ δὲ τῶν τόσων λαμπρῶν στρατηγῶν εἷς μόνος εὐρέθη ἀνὴρ γενναῖος καὶ μεγαλόφρων, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἐξκουβίτων (ἀνακτορικῆς φρουρᾶς) Σακτίκης, ὅστις παραλαβὼν τὸ ὑπ' αὐτὸν τάγμα ἐξῆλθε τὴν πρωΐαν, καὶ εἰσπεσὼν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ἐφόνευσεν ὀλίγων διαφυγόντων· ἀλλ' οἱ διεσπαρμένοι πρὸς συγκομιδὴν λείας Βούλγαροι ἐπανελθόντες, καὶ πολλοὶ πρὸς ὀλίγους μαχόμενοι, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ἐν τῇ ὑποχωρήσει ταύτῃ ἐμπροσθέντος τοῦ ἵππου του εἰς ἴλυν ἐπληρώθη ὑπὸ τῶν διωκόντων, καὶ μετακομισθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν μετὰ τινας ὥρας ἀπέθανεν. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἀφ' οὗ οὐδὲν πλέον εἶχον νὰ λεηλατήσωσιν ἐπανήλθον ἡσύχως εἰς τὰς ἐστίας των. (1)

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος ὁ Συμεὼν, ἐπειδὴ ὁ φρούραρχος τῆς Ἀδριανουπόλεως πατρίκιος Λέων, ὁ ἐπονομασθεὶς διὰ τὸ ῥιψοκίνδυνον αὐτοῦ Μωρολέων, ἐποίει κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου συχνὰς ἐπιδρομὰς πρὸς ἀντεκδικήσιν εἰς Βουλγαρίαν, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ καὶ ἐπολιόρησεν τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἄλλ' ὁ Μωρολέων καὶ τοὶ τῆς πόλεως πασχούσης ἐξ ἑλλείψεως τροφῶν δὲν ἔπαυεν ἰσχυρῶς ἀμυνόμενος καὶ καταστρέφων τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς, καὶ διὰ συχνῶν ἐξόδων βλάπτων τοὺς πολεμίους· οἱ κάτοικοι ὁμῶς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν τῆς πείνης, συνθέμενοι παρέδωκαν τὴν φρουρὰν καὶ τὴν πόλιν, καὶ ὁ Συμεὼν βασανίσας καὶ αἰκίσας τὸν γενναῖον Λέοντα ἐφόνευσε· καταστήσας δὲ φρουρὰν Βουλγαρικὴν ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια· ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, μαθόντες ὅτι ἔρχεται εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως ὁ ἀργὰ ἤδη ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος στρατὸς, ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν καὶ ἀπῆλθον. (2)

(1) Κεδρ. 621. Λέων Γ. 308. Συνέχ. Θεοφ. Θ'. § ι'. Συμ. Η'. § κε'. Γεωργ. μον. Θ' § ιβ'.

(2) Λέων Γ. 309. Ζων. ΙΣΤ' § ιη'. Κεδρ.

Τέλος δὲ ὁ Συμεὼν ἀπεφάσισε νὰ ἐπεχειρήσῃ τελευταίαν ἀπόπειραν πρὸς ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ συναθροίσας μέγαν στρατὸν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην ἐμπυρίζων καὶ δενδροτομῶν αὐτάς, (1) καὶ φθάσας ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιέβαλεν αὐτὴν μὲ χάρακα καὶ ἤρξατο τῆς πολιορκίας· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον εἶτε διότι ἔβλεπε τὸ ἀδύνατον τῆς ἀλώσεως, καὶ ἐπροτίμησε νὰ ἀποσπάσῃ πάλιν δῶρα παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, εἶτε

622. Συμ. Η' § κγ'. Γεώργιος μον. Θ' § ιε'. Συνέχ. Θεοφ. Θ' § ιγ'.

(1) Ἰσχυρίζονται τινὲς ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπὶ Συμεῶνος κατεῖχον τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Θράκης καὶ πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν πλὴν τινῶν παραλίων ἐκ τῶν συγχρόνων ὅμως μαρτυριῶν καταφαίνεται ὅτι συχνὰς ἐπιδρομὰς ἐποίουν χάριν λεηλασίας, ἀλλὰ δὲν ἐξουσίαζον αὐτάς. «Σεπτεμβρίῳ» μηνὶ Ἰνδοκτιῶνος 6' (Ἔτ. 924) Συμεὼν ἀρχὼν Βουλγαρίας πανστρατὶ κατὰ Κ/πόλεως ἐκστρατεύει καὶ ληίζονται μὲν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἐμπυρίζει δὲ πάντα καὶ καταστρέφει καὶ δενδροτομεῖ», λέγει ὁ συνεχίσας τὴν χρονολογίαν τοῦ Θεοφάνους ἐν βιβλ. Θ' § ιε' αὐτολεξεί δὲ καὶ ὁ Γεώργιος μον. Θ' § ιζ' καὶ ὁ Συμεὼν Μάγ. Η' § κθ' τὰ αὐτὰ ἐπιβεβαιώσῃ. Ἐπὶ τῆς Θράκης οἱ Βούλγαροι πλὴν τῆς Ζαγοράς ἤτις παρεχωρήθη εἰς αὐτοὺς, δὲν ἐπεκράτησαν ἐπὶ Συμεῶνος εἰμὴ εἰς τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὴν ἐκεῖθεν αὐτῆς πρὸς τὸν Αἴμον χώραν· κατεῖχον δὲ τὴν ἐπαρχίαν Δυρράχίου (νῆαν Ἠπειρῶν ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Πορφ. ὀνομαζομένην), οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ Δυρράχιον καὶ τὰς παραλίους πόλεις, καὶ εἶναι πιστευτὸν ὅτι ἐφθασαν μέχρι τοῦ Ἀκροκεραυνίου ἀκρωτηρίου. Ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ὅμως ἐλαχίστην χώραν ἐξουσίαζον τὴν συνορευούσαν μετὰ τῆς ἐπαρχίας Δυρράχίου Πελαγονίαν καὶ Πρίλαπον· ἴσως δὲ ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν ὄρεινὴν χώραν τοῦ Στρυμόνος Σλάβοι, τοὺς ὁποίους ἐπαναστατήσαντας ἄλλοτε εἶχεν ὑποτάξει ὁ πατρικίος Σταυράκιος περὶ τὸ 785. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφ. γράφων κατὰ τὸ ἔτος 952 ἀναφέρει ὅτι τὸ μόνον μέρος τῆς Μακεδονίας τὸ ὅποσον δὲν ἐνέμοντο Μακεδόνες ἦτον ἡ ὄρεινὴ αὐτὴ χώρα· τὸ δὲ θέμα τοῦ Στρυμόνος, λέγει, «εἰς κλεισοῦρας τὰξιν λελόγισται καὶ σκυθαί αὐτὸ ἀντὶ Μακεδόνων διανέμονται Ἰουστινιανου τοῦ βίνατμήτου ἐν τοῖς ὅρεσι τοῦ Στρυμόνος, καὶ ταῖς διαβάθραις τῶν κλεισοῦρῶν τούτους ἐγκατοικίσαντος» (περὶ Θεμ. Β' σ. 50). Ἀμφίβολον ὅμως εἶναι ἂν διὰ τῆς λέξεως διανέμονται, ἐννοεῖ καὶ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας. Σημειωτέον πρὸς τούτους ὅτι ἐνώπιον τῆς μαρτυρίας ταύτης ἐλάχιστα πιστευτοὶ καθίστανται καὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ ἐκείνων ὅτινες διατείνονται ὅτι κατὰ τὸν I' αἰῶνα οἱ Σλάβοι ἦσαν διακεχυμένοι ἐφ' ὅλης τῆς Μακεδονίας.

θέλων νὰ ἐπιδείξη θεοσέβειαν, δι' ἣν ὁ Θεοφύλακτος ἐπαινεῖ αὐτόν, λησμονῶν ὁπόσων καταστροφῶν ἐγένετο αἴτιος, ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν Πατριάρχην. Προσελθόντος δὲ αὐτοῦ καὶ προτρέψαντος εἰς εἰρήνην, συνήνεσε νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις, δι' ἃς ἀπεστάλησαν ὁ πατρίκιος Μιχαὴλ Στυπείωτης καὶ ὁ μυστικὸς σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννης. Ἄλλ' ὁ Συμεὼν ἀποπέμψας αὐτοὺς ἐζήτησε νὰ λάβῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν ᾧ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀπόσπασμα τοῦ στρατοῦ του ἔκαιεν ἐν Πηγαῖς τὸν περικαλλῆ ναὸν τῆς Θεοτόκου. Ἀποδεχθέντος δὲ τοῦ Ῥωμανοῦ τὴν πρότασιν ὠρίσθη τόπος συνεντεύξεως ὁ αἰγιαλὸς τοῦ Κοσμιδίου παρὰ τὰς Βλαχέρνας, ὅπου κατέσκευάσθη ὀχυρωτάτη ἀποβάθρα πανταχόθεν διαπεφραγμένη καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς διατείχισμα, ἐν ᾧ ἐμελλον νὰ συνομιλήσωσιν οἱ δύο βασιλεῖς. Κατὰ δὲ τὴν ὠρισμένην ἡμέραν ἀπῆλθεν ἐκεῖ ὁ Ῥωμανὸς ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τρίθρου, κατῆλθε δὲ καὶ ὁ Συμεὼν ὑπὸ πλήθους Βουλγάρων συνοδευόμενος οἵτινες βαίνοντες ἐν λαμπρᾷ παρατάξει, πεφραγμένοι σιδήρῳ καὶ κεκοσμημένοι, οἱ μὲν μὲ χρυσᾶς ἀσπίδας καὶ δόρατα, ἄλλοι δὲ μὲ ἀργυρᾶς καὶ χαλκᾶς καὶ ἄλλοι μὲ διάφορα ὄπλα παντοῦ χρώματος, εἶχον ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸν Συμεῶνα καὶ ἀνευφήμουν ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸν Ἑλληνιστὶ ἐπίτηδες τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὐδόλως πτοηθεὶς ἐκ τοῦ προσερχομένου πλήθους, ἐξελθὼν εἰς τὴν ἀποβάθραν ὑπεδέχθη αὐτόν, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ Σύγκλητος καὶ ὁ λαὸς ἐθεώρουν ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἀφ' οὗ δὲ ἀντήλλαξαν ὁμήρους καὶ ἐπεσκέφθησαν οἱ Βούλγαροι τὴν ἀποβάθραν μήπως ὑπῆρχε κεκρυμμένη τις ἔνεδρα, κατῆλθε τοῦ ἵππου ὁ Συμεὼν καὶ εἰσῆλθε πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐν τῇ συνεντεύξει ταύτῃ ὁ Ῥωμανὸς ἐπικαλούμενος τὴν κοινὴν θρησκείαν τῶν δύο ἐθνῶν ἐξώρτισεν αὐτόν νὰ παύσῃ πλέον τὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας, ὑποσχόμενος νὰ τῷ δώσῃ ὅσους θησαυροὺς ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ ἐὰν ἡ πλεονεξία τὸν παρεκίνηει εἰς τὸν κατα-

στρεπτικόν αὐτὸν πόλεμον. (1) Ὁ δὲ Συμεὼν αἰδεσθεὶς τοὺς χριστιανικοὺς λόγους τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν μετριοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσας, πεισθεὶς δὲ μᾶλλον εἰς τὰς περὶ πλουτισμοῦ ὑποσχέσεις, ἀπεδέχθη κατ' ἀρχὴν τὴν εἰρήνην, ὑποσχεθεὶς νὰ πέμψῃ πληρεξουσίους ἵνα καταστρώσωσι τοὺς ὄρους· ἐναγκαλισθεὶς δὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ πάμπολλα λαβὼν δῶρα ἀνεχώρησεν. Οἱ δὲ ἀπλοῖκοι χρονογράφοι, οἵτινες οὐδέποτε σχεδὸν μᾶς ἀναφέρουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν παραταχθέντων εἰς τοσαύτας μάχας πολεμιστῶν, παρημέλησαν δὲ νὰ μᾶς σημειώσωσι ποίας πόλεις κατέλαβον οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τῶν συνόρων κατὰ τὸν μακροχρόνιον αὐτὸν πόλεμον, ἐφρόντισαν νὰ μᾶς διατηρήσωσιν ὁμοῦ μὲ τὰς λεπτολογίας τῆς συνεντεύξεως ταύτης καὶ τὸ θαυμαστόν κατ' αὐτοὺς διήγημα, ὅτι τῶν βασιλέων συνομιλούντων δύο ἀετοὶ καταπτάντες ἔστησαν ἄνωθεν αὐτῶν, καὶ κλάγξαντες ἀνεχώρησαν κατευθυνόμενοι ὁ μὲν πρὸς τὴν πόλιν ὁ δὲ πρὸς τὴν Θράκην, καὶ ὅτι οἱ περὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν τοιούτων καταγινόμενοι τὸ ἐθεώρησαν ὡς κακὸν οἰωνόν (2) (9 76ρίου 924).

Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ Συμεὼν, καίτοι ὑποσχεθεὶς νὰ πέμψῃ πρέσβεις ἵνα συνομολογήσωσι τὰς συνθήκας, οὐδὲν ἔπραξεν, ἀλλὰ κεντώμενος ὑπὸ τῆς ἀκράτου φιλοδοξίας του πρὸς κατάληψιν τῆς Κ/πόλεως, ἠτοιμάζετο πρὸς νέαν ἐκστρατείαν· σκεφθεὶς δὲ ὅτι τοσοῦτον ὄχυρὰν πόλιν δὲν δύναται ἄλλως νὰ κυριεύσῃ εἰμὴ διὰ τακτικῆς πολιορκίας, ἀποκόπτων καὶ

(1) «Εἰ μὲν γὰρ ἀληθῶς χριστιανὸς ὑπάρχεις στήσον ποτε τὰς ἀδικίας
» σφαγὰς καὶ τὰς χύσεις τῶν ἀνοσίων αἱμάτων καὶ σπεῖσαι μεθ' ἡμῶν τῶν
» χριστιανῶν, χριστιανὸς καὶ αὐτός ὢν καὶ ὀνομαζόμενος. . . . εἰ δὲ πλού-
» του ἐρῶν ταῦτα ποιεῖτε, ἐγὼ σε τούτου ἐμπλήσω εἰς κόρον· μόνον ἄσπα-
»σαι τὴν εἰρήνην καὶ ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσης
» εἰρηνικὸν καὶ ἀναίμακτον, καὶ οἱ χριστιανοὶ παύσωνται ποτε κατ' ἀλλή-
»λων ὄπλα κινούμενοι». Κεδρ. σ. 624.

(2) Λέων Γ. 312-314. Κεδρ. 623-24. Ζων. αὐτόθ. Συνέχ. Θεοφ. Θ' § 1ε' 15'. Συμ. Π' § κθ', λ'. Γεώργ. μον. Θ' § ιζ'-κδ'. Liutpr. Antap. III § 38.

τὴν διὰ θαλάσσης συκοινωνίαν, τοῦτο δὲ τῷ ἦτον ἀδύνατον καθ' ὅσον δὲν εἶχε στόλον, ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν ἐν Ἀφρικῇ Σαρακηνῶν Φατλοῦμ, προσκαλῶν αὐτὸν ἵνα τὸν βοηθήσῃ πρὸς τὴν ἐκπολιόρχησιν τοῦ Βυζαντίου καὶ ὑποσχόμενος τὸ ἡμισυ τῶν λαφύρων· ἐκεῖνος δὲ ἀπέστειλε τινὰς τῶν ἐπισήμων μετὰ τῶν ἐπιστρεφόντων πρέσβεων τοῦ Συμεῶνος ἵνα συμφωνήσωσι μετ' αὐτοῦ τοὺς ὅρους τῆς συμμαχίας. Ἀλλὰ τούτους συνέλαβον τὰ περὶ τὴν Καλαβρίαν αὐτοκρατορικὰ πλοῖα καὶ ἔπεμψαν πρὸς τὸν Ῥωμάνον, ὅστις μαθὼν τὰ τεκταινόμενα, τοὺς μὲν Βουλγάρους ἐφυλάκισε, τοὺς δὲ Σαρακηνοὺς διὰ πολλῶν δωρεῶν τιμήσας ἀπέπεμψε πρὸς τὸν Φατλοῦμ, ἀποστείλας καὶ εἰς αὐτὸν πλούσια δῶρα καὶ λέγων ὅτι «οὕτω οἱ τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖς ἀμείβουσι τοὺς ἑαυτῶν πολεμίους». Ὁ δὲ Φατλοῦμ λίαν ἠσθεὶς ἐπὶ τούτοις, οὐ μόνον μετὰ τοῦ Συμεῶνος δὲν συνέμαχησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν φόρον ὃν ἐπλήρωνον αὐτῷ οἱ ἐν Καλαβρίᾳ Ῥωμαῖοι ἠλάττωσε κατὰ τὸ ἡμισυ. (1)

Ὁ δὲ Συμεῶν σφαλεῖς καὶ τῆς ἐλπίδος ταύτης καὶ μὴ δυνάμενος νὰ μὲνῃ ἀεργὸς ἔστρεψε τὰ ὄπλα αὐτοῦ κατὰ τῶν Χρωβατῶν, καὶ ἀπέστειλε πολυάριθμον στρατὸν ἵνα εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ πολεμικοὶ Χρωβάται ἐπιπεσόντες κατ' αὐτοῦ ἐν ᾧ διήρχετο δυσχωρίας κατέσφαξαν τὸ πλεῖστον μέρος, ὀλίγων διασωθέντων ἵνα φέρωσι τὴν ἀγγελίαν τῆς καταστροφῆς εἰς τὸν Συμεῶνα. Οὗτος δὲ εἶτε ὑπὸ τῆς λύπης, ὡς λέγεται, εἶτε πάσχων ὑπὸ καρδιακοῦ νοσήματος, ἐτελεύτησε μετ' ὀλίγον τὴν 28 Μαΐου 927, κατασχῆσας βασιλέα ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ τὸν ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου υἱόν του Πέτρον, καὶ προσδιορίσας σύμβουλον αὐτοῦ καὶ κηδεμόνα τῶν δύο ἄλλων υἱῶν του Ἰωάννου καὶ Βενιαμίν (2) τὸν ἀδελφὸν τῆς δευτέρας συζύγου του Γεώρ-

(1) Κεδρ. 652.

(2) Οὗτος κατὰ τὸν Λιουτπράνδον (Antap. III § 29) ὠνομάζετο Βαζάνος καὶ ἦτο φοβερὸς μάγος μεταβάλλων τοὺς ἀνθρώπους εἰς λύκους.

γιον Σουρσούβουλην. Τὸν δὲ ἐκ τοῦ ἐτέρου γάμου πρωτότοκον υἱὸν του Μιχαήλ πρὸ χρόνου διὰ τινὰς αἰτίας ἀποκείρας μοναχὸν εἶχεν ἐγκλείσει εἰς μοναστήριον. (1)

Ἡ φιλοδοξία τοῦ Συμεῶνος ἀπέβη ὀλεθρία εἰς τὴν πατρίδα του· ἡ δ' ἐπελθοῦσα ἐξάντλησις τῶν δυνάμεων τῆς Βουλγαρίας ἔνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ αἱματηρῶν πολέμων, οὓς διεξήγαγε καθ' ὅλον τὸν βίον του, ἐγένετο καταφανὴς ἐπὶ τοῦ διαδόχου του Πέτρου, ὅποτε οἱ Οὐγγροι καὶ οἱ Πατσινάκαι, γενόμενοι κύριοι ὄλων τῶν πέραν τοῦ Ἰστρου χωρῶν, ἤρχισαν διαβαίνοντες τὸν Δούναβιν νὰ λεηλατῶσι τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἐπελθόντες κατέκτησαν αὐτήν. Τὸ μόνον ὅπερ ἀπῆλαυσεν ἡ φιλοδοξία του, ἐὰν δύναται νὰ θεωρηθῆ κέρδος τὸ τοιοῦτον διὰ τοὺς χύνοντας τὸ αἷμα των λαοὺς, ἦτον ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως ἡ Τσάρου, καὶ πρῶτος αὐτὸς περιεβλήθη τὴν ἐκ βύσσου τιάραν, καὶ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ τὸν χρυσοῦν στέφανον αὐτοκρατορικὰ ὄντα ἐμβλήματα. Ἡ ζωὴ του ὑπῆρξε διηνεκὴς πόλεμος καὶ λεηλασία· ἐὰν δὲ οἱ σύγχρονοι κατέταττον αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐνδόξων ἡγεμόνων καὶ οἱ Βούλγαροι τὸν ἐπωνόμασαν μέγαν (veliki), ἡ ἱστορία ὁμως ἔνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων λεηλασιῶν καὶ τῶν τοσοῦτων καταστροφῶν ἃς ἐπήνεγκε, δὲν δύναται παρὰ νὰ τὸν ἀναγράψῃ μεταξὺ τῶν ὀλετήρων καὶ τῶν ἐστεμμένων ληστῶν. (2)

(1) Κεδρ. 625. Λέων Γ. 315. Συνέχ. Θεοφ. Θ' § κ', κα'. Συμ. Η' § λγ'. Γεωργ. μον. Θ' § κη'. Ζων. αὐτόθ. Γλυκ. 558. Schlosser Nestors T. IV. c. vi. Liutp. Ant. III § 9. Ducange Fam. Slav. Band. Imp. Or. p. 448. Τοσοῦτον τρόμον εἶχεν ἐμπνεύσει ὁ Συμεὼν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, ὥστε ἐπίστευον ὅτι εἶχε στοιχειώσει. Παρουσιασθεὶς δὲ ἀστρολόγος τις εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῷ εἶπεν ὅτι ἐὰν ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν τῆς στήλης τῆς ἄνωθεν τοῦ Ξηρολόφου ἀφίδος μεθ' ἧς ὁ Συμεὼν εἶναι ἐστοιχειωμένος, οὗτος θέλει ἀποθάνει· καὶ τοῦτου γενομένου κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἦλθε κατὰ τοὺς χρονογράφους μετὰ τινὰς ἡμέρας ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου του. Καὶ ἀπορίας μὲν ἄξιον δὲν εἶναι ὅτι ἐπίστευον τὰ τοιαῦτα οἱ ἀγαθοὶ χρονογράφοι, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὸν γνῶρισμα τῶν ἠθῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ διαταγὴ τοῦ αὐτοκράτορος.

(2) Ὁ Συμεὼν καίτοι μέγας βασιλεὺς δὲν περιεφρόνει καὶ τὰς μικρὰς

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Συμεῶνος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἐποχὴ τοῦ ἐντελοῦς ἐκπλαυῖσμου τῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης. Τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ Κυρίλλου ἠκολούθησαν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον πολλοὶ ἄλλοι μεταφράσαντες διάφορα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἢ συγγράψαντες ἐπιτομὰς καὶ συντελέσαντες οὕτω εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μικρᾶς τινος φιλολογίας. Καὶ ὁ Συμεὼν δὲ ἐπὶ παιδείᾳ σεμνυνόμενος οὐ μόνον βιβλιοθήκην ἐν τῷ παλατίῳ του ἐπεμελήθη νὰ σχηματίσῃ, ἀλλὰ καὶ ὑπεστήριξε τὰς τοιαύτας μεταφράσεις, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος λέγεται ὅτι συνέγραψεν ἐπιτομὴν τῶν ὀμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου, τὴν ὁποίαν οἱ ἀπ' οὐδεμιᾶς αὐλῆς ἐλλείποντες κόλακες εἶχον ἐπονομάσει χρυσοῦν βιβλίον. Οὐδόλως ὁμοίως εἶμαι θαυμαστῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης φιλολογίας, διότι ὁ ἐπιφανὴς κατὰ τὸν Ἰ. αἰῶνα ὀργασμὸς ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ δὲν εἶχεν ἔθνικόν χαρακτήρα. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀναφερομένων συγγραμμάτων (1) συνετέθησαν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν οἵτινες ἀποστελλόμενοι ἐκ Βυζαντίου πᾶν ἄλλο ἦσαν ἢ Βούλγαροι, ἐκ πόθου δὲ πρὸς τὴν ἐξημέρωσιν τοῦ ποιμνίου των καὶ τὴν ἐδραίωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπήνθιζον ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἢ συνέγραφον ἐπιτομὰς. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι οἱ Βούλγαροι ὀλίγον ἐξ αὐτῶν ὠφελήθησαν, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ταῦτα συνετέλεσαν εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν βαρβαρωτέρων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ῥώσων καὶ Σέρβων, εἶναι ὅτι οὐδόλως μετέπειτα ἐπέδωσαν ἢ κἂν ἐπεμελήθησαν τὰ γράμματα, καὶ πλὴν ἀσημάντων τινων κατόπιν ἀναφε-

κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ Δόγης τῆς Βενετίας εἶχεν ἀποστείλει τὸν υἱὸν του Κωνσταντῖνον εἰς Κίβριν ἵνα ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασίν του· τοῦτον δὲ ἐπιστρέφοντα μετὰ πολλῶν δώρων ὁ δούξ τῆς Ἑσκαθονίας εἶπε ἀπ' ἐαυτοῦ εἶτε κατ' εἰσηγήσιν τοῦ Συμεῶνος συνέλαβε καὶ ἀπέστειλεν εἰς Βουλγαρίαν. Ὁ δὲ Συμεὼν μ' ὄλας τὰς προσπάθειάς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Δόγου δὲν ἀφήκεν αὐτὸν ἐλεύθερον παρ' ἀπ' οὗ ἔλαβε πλοουσιώτατα λύτρα. Muratori T. V. p. 270. Muralt T. 1 p. 742.

(1) Revue des Cours Litter. T. VI, p. 462.

ρομένων συγγραμμάτων καὶ αὐτὰ μετ' ὀλίγον τὰ χειρόγραφα ἐξέλιπον ἐκ τῆς Βουλγαρίας διασωθέντα μέχρι σήμερον ἐν Ῥωσσίᾳ.

ΚΕΦ. Δ'.

Κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Ῥώσσων.

§ 1. Πέτρος Α'.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶνος οἱ Χρωβάται μετὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Οὐγγρῶν παρεσκευάζοντο νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν συγχρόνως κατεμάστιζε μέγας λιμὸς καὶ ἀκρίδες. Οἱ δὲ Βογιάροι καὶ ὁ Σουρσούβουλης φοβηθέντες μήπως ὁ αὐτοκράτωρ ἐπωφελοῦμενος τῶν εὐνοϊκῶν τούτων περιστάσεων κινήσῃ πόλεμον κατ' αὐτῶν συνεβούλευσαν τὸν βασιλέα Πέτρον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως διὰ τῆς τόλμης ταύτης ἀναγκάσωσι τὸν αὐτοκράτορα νὰ φανῇ προθυμότερος εἰς εἰρήνην. Εἰσβάλλει λοιπὸν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Μακεδονίαν, (1) καὶ συγχρόνως ἀποστέλλει κρυφίως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἔτοιμον ὄντα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ, Ἀρμένιόν τινα μοναχόν, Καλοκύρην ὀνόματι, κομίζοντα γράμματα δι' ὧν ἐδήλου ὅτι προτιμᾷ τὴν εἰρήνην ἣτις δύναται νὰ παγιωθῇ, ἐὰν θέλῃ ὁ αὐτοκράτωρ, δι' ἐπιγαμίας μεταξὺ τῶν δύο βασιλικῶν οἰκογενειῶν. Ἀποδεξαμένου δὲ τοῦ Ῥωμανοῦ ἀσμένως τὴν πρό-

(1) «Βουλευσάμενος οὖν ὁ Πέτρος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἔγνω δεῖν ἐπι-
στρατεύσαι Ῥωμαίοις ἐπὶ καταπλήξει· κατὰ μὲθ' αὐοῦσι τοῖνον
κτὴν Μακεδονίαν». Κεδρ. 625. Ὁ δὲ σύγχρονος σχεδὸν Συμεῶν Μάγ.
ἔτι ἐναργέστερον ἐκφράζεται. «Λιμοῦ δὲ μεγίστου μετὰ ἀκρίδων τὴν Βουλ-
γαρίαν ἐκπιέζοντος ἐδεδίσαν καὶ μᾶλλον τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν
ἔδθεν καὶ κατὰ Ῥωμανίαν ἐκστρατεύουσι καὶ τῆ Μακεδονίαν κατα-
λυμαίνοντα». Βασιλ. Κωνστ. καὶ Ῥωμανοῦ § λδ'. συμφωνοῦσι δὲ
καὶ ὁ Γεώργ. μον. καὶ ὁ συνεχίσας τὸν Θεοφάνη.

τασιν ἐπεμψε πρέσβεις πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦν καὶ ὁ θεῖος του Σουρσούβουλης, ὅστις θαυμάσας τὸ κάλλος τῆς ἐγγόνης τοῦ Ῥωμανοῦ Μαρίας ἐζήτησεν αὐτὴν εἰς γάμον διὰ τὸν βασιλέα Πέτρον. Οὗτος δὲ ἐλθὼν μετ'ὀλίγον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ γενόμενος δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν ἐνυμφεύθη αὐτὴν ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου τῶν Πηγῶν παρισταμένης πάσης τῆς Συγκλήτου καὶ παρανυμφευόντων τοῦ Πρωτοβεστιαρίου Θεοφάνους καὶ τοῦ Γεωργίου Σουρσούβουλη (8 Οκτωβ. 928). Κατὰ πρῶτον δὲ νῦν ἐξεδόθη κόρη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου πρὸς ἡγεμόνα Βούλγαρον, καὶ τοῦτο μέμφεται πικρῶς ὁ κατ' ὄνομα συμβασιλεύων τότε μετὰ τοῦ Ῥωμανοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, συμβουλεύων τὸν υἱὸν του Ῥωμανὸν νὰ ἀποφύγῃ τὸ τοιοῦτον ἐάν ποτε τῷ προταθῇ. ⁽¹⁾ Καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη ἐπιγαμία ἐθεωρήθη εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ὡς τὸ μόνον μέσον δι' οὗ ἠδύνατο οἱ αὐτοκράτορες νὰ ἀποκτήσωσι τὴν φιλίαν τῶν βασιλέων τῆς Βουλγαρίας. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν τοῦ γάμου ὑπεγράφησαν καὶ αἱ συνθήκαι δι' ὧν, ἐκτὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν, ἀνεγνωρίσθη εἰς τὸν Πέτρον καὶ ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπομένως ἡ ἀπονομή τῆς πρωτοκαθεδρίας εἰς τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ κατὰ προτίμησιν τῶν ἀπεσταλμένων τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, εἰς ὅσους οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἀνεγνώριζον τὸν τίτλον τοῦτον. ⁽²⁾ Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ περίπου ἐποχὴν καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Δοροστόλου Δαμιανὸς κατ' αἴτησιν τοῦ αὐτο-

(1) Πορφ. πρὸς Ῥωμ. κεφ. ιγ'.

(2) Κεδρ. 626. Λέων Γ. 317. Ζων. ΙΓ'. § ιη. Συνέχ. Θεοφ. Θ'. § κγ'. Γεώργ. μον. Θ'. § κθ'-λδ'. Συμ. Η'. § λδ'.—Ὁ Λιουτπράνδος (legat. § 19) διηγεῖται ὅτι ἀπεσταλμένου αὐτοῦ ὄντος ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον Φωκᾶν ὁ πρέσβυς τοῦ Πέτρου, κεκαρμένος κατὰ τὸν Οὐγγρικὸν τρόπον καὶ περιζωσμένος χαλκῆν ἄλυσιν, καθεῖξεν εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν τὴν τιμητικωτέραν θέσιν ἐκ τούτου δὲ ὁ Λιουτπράνδος ἐνόμισε καλὸν νὰ ἀποσυρθῆ, ἀλλὰ τῷ ἐδόθη ἡ ἐξήγησις ὅτι δυνάμει συνθηκῶν ἀποδίδεται ἡ τοιαύτη προτίμησις.

κράτορος ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου πατριάρχης τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ὁ τίτλος οὗτος κατηργήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τσιμισκῆ. (1)

Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπιγαμίας ταύτης καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πέτρου ἡ εἰρήνη διετηρήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν. Εἰς τὸ διάστημα δὲ αὐτῆς ἡ βασίλισσα τῶν Βουλγάρων ἤλθε πολλάκις εἰς τὸ Βυζάντιον ἵνα ἐπισκεφθῇ τοὺς γονεῖς καὶ τὸν πάππον, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς προσεπάθησε νὰ ἀνακουφίσῃ τὰς καταστραφείσας ἐπαρχίας ἐκ τῶν πολυετῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Συμεῶνος, ἀνοικοδομήσας ἐκ βάρων ἢ ἐπισκευάσας πλείστας πόλεις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. (2) Ἄλλ' ἡ πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν κλίσις τοῦ Πέτρου δυσηρέστησε τοὺς Βουλγάρους· ὅθεν καὶ δύο στάσεις ἐγένοντο ἐναντίον αὐτοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἐπεχείρησε μετὰ τινων ἐπισήμων Βουλγάρων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης· ἀλλ' εὐθὺς ἐν ἀρχῇ συλληφθεὶς καὶ ξυλοκοπηθεὶς κακῆν κακῶς ἐνεκλείσθη εἰς μοναστήριον, οἱ δὲ ὄπαδοί του ἐθανατώθησαν. Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς ὁ Ῥωμανὸς θέλων νὰ ἔχῃ αὐτὸν εἰς χεῖρας τοῦ ὄπλου ἑτοιμον κατὰ τοῦ Πέτρου διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἀποστείλας μοναχὸν τινα κατῴρωσε νὰ τὸν ὑποκλέψῃ, καὶ ἐλθόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀποβαλόντα τὸ ράσον ἐνύμφευσε μετὰ πλουσίας τινὸς Ἀρμενίας. Τῆς δὲ δευτέρας στάσεως ἀρχηγὸς ἦτον ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς Μιχαήλ, ὃν ὁ Συμεὼν εἶχεν ἀναγκάσει νὰ γείνῃ μοναχός,

(1) Ducange Fam. Byz. p. 174. Mém. d'Acad. de S. Petersburg Serie VII T. VIII N. 3, et Bulletin de l'an. 1864 p. 344. Τὸ Δορόστολον (Σιλίστρια) ἦτο ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας· αὐξηθέντος δὲ τοῦ κράτους ἡ πρωτεύουσα μετηνέχθη Ἰσως ἐπὶ Συμεῶνος εἰς τὴν Περσθλάβαν ἧτις ἐστὶν ἡ πάλαι Μαρκιανούπολις νῦν δὲ Ἐσκι Σταμπόλ. Mannert T. 7 p. 439.

(2) Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς πλείστας πόλεις κατὰ Μακεδονίαν τε καὶ Θράκην, τὰς μὲν ἐκ βάρων ἀνοικοδόμησε τισὶ δὲ καινισμοὺς ἐπένοησε. Συνέχ. Θεοφ. Θ'. (Βασιλ. Ῥωμανοῦ) § μί.

καὶ πρὸς τοῦτον καταλαβόντα ὄχυρόν τι φρούριον ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ προτρέποντα τὸν λαὸν εἰς ἀποστασίαν προσεχώρησαν πολλοὶ δυσηρεστημένοι Βούλγαροι καὶ οἱ μισθοφόροι Σκύθαι οἱ ὑπηρετοῦντες παρὰ τῷ Πέτρῳ. Ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ μετ' ὀλίγον οἱ λαβόντες τὸ μέρος του Βούλγαροι καὶ οἱ Σκύθαι φοβούμενοι τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Πέτρου, διήλθον διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ φθάσαντες μέχρι Νικοπόλεως (Πρεβέζης) περιήρχοντο λεηλατοῦντες τὰ περίξ ἐπὶ ἄρκετόν χρόνον, καὶ ἐπὶ τέλος πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγκατέστησαν ἐκεῖ ὑποταχθέντες εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν· ⁽¹⁾ ἀλλ' ὡς συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς φεύγοντας ἕνεκα πολιτικῶν λόγων ἐκ τῆς πατρίδος των, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐκ τῶν κατοικησάντων ἐκεῖ πολλοὶ ἐπανῆλθον μετὰ ταῦτα εἰς Βουλγαρίαν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πέτρου οἱ Χατσινάκαι καὶ οἱ Οὐγγροι, οἵτινες εἶχον πλέον ἐντελῶς καταλύσει τὴν πέραν τοῦ Ἰστροῦ βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, ἐθρασύνθησαν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε διαβαίνοντες τὸν Δούναβιν ἐληλάτουν τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πέτρος ζητήσας τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος διὰ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Οὐγγρων δὲν ἔτυχεν αὐτῆς, φαίνεται ὅτι συνεφώνησε μετ' αὐτῶν νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν διάβασιν ἵνα λεηλατῶσι τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ λυμαίνωνται τὴν χώραν του. Οἱ δὲ Οὐγγροι συχνάκις τότε κατέτρεχον τὰς ἐπαρχίας ἐκεῖνας, καὶ μ' ὅλον ὅτι οἱ ἐκεῖσε στρατηγοὶ προσεπάθουν νὰ ἀναχαιτίξωσιν αὐτοὺς, δις ἐφθασαν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Κ/λεως. Ὁ εἰσπηδήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ Β' εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου στρατηγὸς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ὅστις διὰ συνετῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς Κρήτης καὶ ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν ἐν Ἀσίᾳ ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἔγραψε πρὸς τὸν Πέτρον παρακαλῶν αὐτὸν ἵνα κωλύῃ τὴν διάβασιν τῶν Οὐγγρων· ἀλλ' οὗτος

(1) Κεδρ. 627-628. Λέων Γ. 320. Συνέχ. Θεοφ. Θ' § κή. κθ'. Γεώργ. μον. Θ' § μ'. Συμ. Η' § λθ'.

πέμψας πρέσβεις ἐζήτησεν ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐτήσιον φόρον, ὃν πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐτέλουν. Ὁ δὲ Νικηφόρος ἀγανακτήσας πέραν τοῦ πρέποντος καὶ διατάξας νὰ τύψωσι τοὺς πρέσβεις, ἀπεδίωξεν αὐτοὺς ἀπειλῶν πόλεμον κατὰ τοῦ Πέτρου, ἵνα διδάξῃ, εἶπεν, εἰς αὐτὸν ὅτι τοῦ λοιποῦ ὀφείλει νὰ ἀνακηρύττῃ τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ῥωμαίων δεσπότας, καὶ οὐχὶ νὰ ζητῇ φόρους, ἐκλαμβάνων αὐτοὺς ὡς ἀνδράποδα. Ἐκστρατεύσας δὲ πάραυτα ἐκυρίευσεν τὰ παρὰ τὰ σύνορα φρούρια τῶν Βουλγάρων, δὲν ἐτόλμησεν ὅμως νὰ διαβῇ τὸν Αἴμον καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, φοβηθεὶς τὰς ἐνέδρας εἰς τὴν ἐλώδη καὶ δασώδη ἐκείνην χώραν (ἔτ. 967). Ἐπειδὴ δὲ ὁ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν πόλεμος ἀπασχόλει τότε ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐσκέφθη νὰ ἐγείρῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐχθρὸν βάρβαρον καὶ θηριώδη, δυνάμενον ἐπιτυχῶς ν' ἀντιπαλαίσῃ κατ' αὐτῶν, καὶ τοῦ ὁποίου πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχον λάβει πείραν οἱ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας. (1)

Οἱ Ῥώσσοι ἦσαν γνωστοὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος. Οὗτοι πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 865 κατελήθοντες ἐκ τῶν παγωμένων ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης διέπλευσαν τὸν Εὐξείνῳ πόντον ἐπὶ ἐλαφρῶν ἀκατίων, καὶ ἐνέσκηψαν ὡς φοβερὰ καταιγὶς ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Βουλγαρίας καὶ Θράκης, καὶ λεηλατήσαντες αὐτὰ ἔφθασαν εἰς Κηπολιν· ἀποκλείσαντες δὲ αὐτὴν διὰ θαλάσσης πυρὶ καὶ σιδήρῳ παρέδωκαν πάντα τὰ περίχωρα, ἀνανεώσαντες τὰς θηριώδεις ὠμότητας τῶν Οὐννων. Τρόμος δὲ εἶχε τότε καταλάβει τοὺς κατοίκους τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν βαρβάρων ἐκείνων, καὶ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἡ φοβερὰ σκιά τοῦ Ἄττιλα ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς καλλίστης τῶν πόλεων ἐπεληθούσα ὅμως τριχυμία συνέτριψε τὰ πλοῖα αὐτῶν καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἀποχωρήσωσι. Δευτέρα δὲ ἐπιδρομὴ ἀναφέρεται ἡ ὑπὸ τὸν βασιλεῖα των Ὀλεγον κατὰ τὸ ἔτος 906,

(1) Δίων Δ. Δ' § ε'. Ζων. ΙΓ' § κγ'. Κεδ. 660.

ὁπότε πολιορκήσαντες πάλιν τὴν Κ|πολιν καὶ κατακαύσαντες πάντα τὰ περίχωρα ἀνεχώρησαν, ἀφ' οὗ ἔλαβον πολλὰ χρήματα παρὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, καὶ συνήψαν συνθήκας φιλίας. Ἐκ τρίτου δὲ ὁ διάδοχος τοῦ Ὀλέγου Ἰγῶρ ἐξεστράτευσεν μετὰ πολυαριθμῶν πλοίων (1) καὶ τὴν κάθοδον αὐτοῦ ἔσπευσαν οἱ Βούλγαροι νὰ ἀναγγείλωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμανόν, ὅστις, ἀποδημῶντος τοῦ στόλου εἰς τὸν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν πόλεμον, ἐπεσκεύασεν ἐν τάχει τὰ ἐν τῷ λιμένι εὐρισκόμενα δεκαπέντε παλαιὰ πλοῖα, καὶ ἐφοπλίσας δι' ἀφθόνων μηχανημάτων πρὸς χρῆσιν τοῦ γρηγοριανοῦ πυρός, ἀπέστειλεν αὐτὰ κατὰ τῶν Ῥώσων οἵτινες προσορμισθέντες ἐν Φάρῳ ἐλεηλάτουν τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου. Ὁ δὲ Ὀλεγος καταστραφέντων τῶν πλείστων πλοίων του, νικηθεὶς δὲ καὶ κατὰ ξηρὰν ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρῆσιν ὑποστάς φθορὰν μεγάλην (2) (ἔτ. 941). Πρὸς ἐκδίκησιν δὲ τῆς ἥττης ταύτης ἐξεστράτευσεν πάλιν μετὰ τρία ἔτη συνεπάγων πλῆθος μισθοφόρων Πατινακῶν, ἀλλ' οἱ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρέσβεις συναντήσαντες αὐτὸν περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστρου, τὸν κατέπεισαν ἀντὶ

(1) Οἱ σύγχρονοι καὶ ὁ Κεδρηνὸς λέγουσι δέκα χιλιάδας πλοῖα, ὁ δὲ Ζωνκράς 45 χιλ. ποσὰ μυθώδη, ἐν ᾧ ὁ Λέων Γ. δέκα χιλ. Ῥώσους. Ὁ Νέστωρ ἀναφέρει ἐπίσης δέκα χιλ. πλοῖα, ἀλλ' ἐν τινι χειρογράφῳ σημειοῦνται ἄνδρες ἀντὶ πλοίων, καὶ ἐν ἑτέρῳ 30 χιλ. ἄνδρες. Schlosser Nestors T. IV. p. 28. Muralt. T. I. p. 512. Κεδρ. 630. Ζων. 17' § 16'. Λέων Γ. 323.

(2) Τὰς ἁμότητας τῶν Ῥώσων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 941 οὕτω περιγράφουσι οἱ σύγχρονοι. «Τὸ τε γὰρ στενὸν λεγόμενον ἅπαν ἐνέπρησαν, καὶ οὐκ συνελάμβανον αἰχμαλώτους, τοὺς μὲν ἀνεσταύρουσαν, τοὺς δὲ «τῆ γῆ προσεπατάλευσαν, τοὺς δὲ ὡσπερ σκοποὺς ἰστώντες βέλει κατέττόξενον» ὅτους δὲ τοῦ ἱερατικοῦ κλήρου συνελάμβανον, ὅπισθεν τὰς κεφαλὰς δεσμοβύνας, ἤλους σιδηροῦς κατὰ μέσης τῆς κεφαλῆς αὐτῶν κατεπήγγυσον· πολλοὺς τε ἀγίους ναοὺς τῷ πυρὶ παρεδεδώκασι». Γεώργ. μον. § ν'. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ τὸ χρον. τοῦ Νέστορος. Schlosser Nestors T. III c. 43 p. 252. T. IV. c. 4. 6. Liutpr. leg. V. c. 6. Καραμ. T. 1. σ. 432, 447.

πολλῶν δώρων νὰ ὑπογράψῃ συνθήκας εἰρήνης· ἀναχωρῶν ὁμως ἐλεηλάτησε διὰ τῶν Πατσινακῶν τὴν Βουλγαρίαν.

Γινώσκων λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ὀμότητα τῶν Ῥώσων καὶ ὅτι προκειμένου περὶ λείας καὶ λαφύρων εὐκόλως ἤθελον πεισθῆ νὰ ἐγείρωσι πόλεμον, ⁽¹⁾ ἄλλως τε δὲ καὶ φιλίας ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν δύο ἔθνῶν ὡς ἀρτίως μάλιστα τῆς βασιλείας αὐτῶν Ὀλγας βαπτισθείσης ἐν Κ]λει ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀποστέλλει πρὸς τὸν τότε Τσάρον τῆς Ῥωσσίας Σφενδοσθλάβον (Σβιατοσλάβον) τὸν υἱὸν τοῦ ἀρχοντος τῆς Χερσῶνος Καλοκύρη μετὰ πολλῶν δώρων καὶ δεκαπέντε κεντηναρίων χρυσοῦ (1,700,000), ἵνα παρακινήσῃ αὐτὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἀσμένως δὲ ἀποδεχθεὶς ὁ Τσάρος τὰ δῶρα καὶ τὸ χρυσίον, καθ' ὅσον ὁ πόλεμος τότε δὲν διέφερε κερδοσκοπικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐμπόρευμα δὲ ἦσαν αἱ σάρκες καὶ τὸ ἀνθρώπινον αἷμα, ἐκστρατεύει μὲ στρατὸν ἐξήκοντα χιλιάδων πολεμιστῶν ἐκτὸς τοῦ ἄλλου ὑπηρετικοῦ πλήθους, καὶ ἀποβάς εἰς Βουλγαρίαν ἐνίκησε τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τριάκοντα χιλιάδων Βουλγάρων ἀντιστάντα ἡγεμόνα Πέτρον, καὶ διαδραμὼν πᾶσαν τὴν χώραν κατέσκαψε τὰς πόλεις καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς κατοίκους (ἔτος 968). Μαθὼν ὁμως ὅτι τὸ Κίεβον ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῶν Πατσινακῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν κατεσπευσμένως.

Ἐν τούτῳ δὲ ὁ βασιλεὺς Πέτρος ὑποπεσὼν εἰς νόσον ἐπιληψίας μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἀπέθανε μετ' ὀλίγον χρόνον (ἔτ. 969)· ἐπειδὴ δὲ ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου καὶ υἱὸς αὐτοῦ Βορίσης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ διέτριβον ἐν Κ]λει ἀνατρεφόμενοι παρὰ τῇ βασιλικῇ οἰκογενείᾳ, καὶ χρησιμεύοντες συγχρόνως ὡς ὁμηροὶ τῆς ἀνανεωθείσης συνθήκης ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ῥωμανοῦ, οἱ υἱοὶ τοῦ Σισμάνου, ἰσχυροῦ τινος βογιάρου, ἢ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς

(1) «Φιλοκερδὲς δὲ ἅπαν ἐκτόπως τὸ σκυθικὸν καὶ λίχον ὅτι μάλιστα, καὶ ἐπιβροπέες πρὸς λημμάτων ὑπόσχεσιν καὶ ἀνάληψιν». Λέων Δ. Ε'. § α'

κόμητος, ἐπονομασθέντες διὰ τοῦτο κατόπιν Κομητόπουλοι, ὑπεκίνουν τοὺς Βουλγάρους πρὸς ἀποστασίαν κατὰ τοῦ νομίμου βασιλέως των, καὶ προσεπάθουν νὰ καταλάβωσι τὴν βασιλικὴν ἀρχήν. Ἄλλ' ἐπανελθόντες εἰς Βουλγαρίαν τῇ ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Βορίσης καὶ ὁ Ῥωμανὸς κατέπαυσαν τὴν στάσιν καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ Βορίσης. (1)

§ 2. Βορίσης Β'.

Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος νικήσας τοὺς Πατσινάκας καὶ ἀσφαλίσας οὕτω τὸ Κίεβον ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς, ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βουλγαρίαν καὶ νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας Περσθλάβαν, καθ' ὅσον ἐκεῖ ἔλεγε εὐφραίνεται τις διαμένων, διότι «οἱ μὲν Ἕλληνες πέμπουσι χρυσόν, ὑφάσματα, οἶνον » καὶ καρπούς, οἱ Βοημοὶ καὶ Οὐγγροὶ ἄργυρον καὶ ἵππους, » οἱ δὲ Ῥῶσσοι διφθέρας, κηρὸν, μέλι καὶ δούλους». Συνετέλεσε δὲ οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Σφενδοσθλάβου καὶ ὁ φιλόδοξος Καλοκύρης, ὅστις τὸν προέτρπε νὰ καταλάβῃ μονίμως τὴν Βουλγαρίαν, καὶ ἔπειτα νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν ἵνα ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑποσχόμενος νὰ τὸν καταστήσῃ ἓνα τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων διὰ τῆς μεταδόσεως τῶν θησαυρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Τὴν προδοσίαν δὲ ταύτην τοῦ Καλοκύρη πληροφορηθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἐννοήσας ὅτι ἔπραξε πολιτικὸν σφάλμα προτρέψας τοὺς Ῥώσσοις εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐπέζητησε τὴν συμμαχίαν τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἐξέπεμψαν τὰς ἐκ βασιλικοῦ αἵματος κόρας ἵνα συζευθῶσι μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ προαποθανόντος αὐτοκρ. Ῥωμανοῦ, παρακαλοῦντες «τὸν τοῖς αὐχέσιν αὐτῶν ἐπικείμενον πέλεκυν τῶν » Ταύρων ἀποτρέψαι καὶ κενὸν ἀπεργάσασθαι». (2) Ὁ δὲ

(1) Κεδρ. 660. Λέων Δ. Δ' § 5' Ε' § 6'. Καρμ. Τ. 4. σ. 175-178.

(2) Λέων Δ. Ε' § 6'.

Σφενδοσλάβος ἀποβάς εἰς Βουλγαρίαν μετὰ πολυπληθοῦς στρατοῦ συνεκρότησε πεισματώδη μάχην ἐξωθεν τῆς Περσθλάβας, καὶ νικήσας ἠχμαλώτισε τὸν βασιλέα Βορίσην καὶ ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως. Ἔϊτα δὲ περιερχόμενος τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀνθισταμένους τῶν κατοίκων φονεῦων ἢ ἀνασκολοπιζῶν, καθυπέταξε διὰ τοῦ τρόμου πᾶσαν τὴν χώραν (970). (1) Ὁ δὲ διάδοχος τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς βλέπων ὅτι ὁ Σφενδοσλάβος κατέσχευεν ὀριστικῶς τὴν Βουλγαρίαν, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν λέγων ὅτι περαιωθείσης πλέον τῆς ἀποστολῆς του, καὶ ἀφ' οὗ ἔλαβε τὴν συμφωνηθεῖσαν ἀμοιβὴν, ὄφειλε νὰ ἀποχωρῆσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν ἀγερῶχος ὅτι τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως θέλει φέρει ὁ ἴδιος εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ θέλει ἀποδιώξει ἐκεῖθεν τοὺς Βυζαντίους εἰς τὴν Ἀσίαν. Προσλαβὼν δὲ συμμάχους τοὺς πέραν τοῦ Ἰστρου Πατινάκας καὶ τοὺς ἐν Παννονίᾳ Οὐγγυροὺς προσεπιβοηθούντων δ' ἐξ ἀνάγκης καὶ τῶν Βουλγάρων, ἀπέστειλε μέγα μέρος τοῦ συμμαχικοῦ τούτου στρατοῦ εἰς Θράκην· οὗτοι δὲ στρατοπεδεύσαντες μετὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἀρκαδιουπόλεως μετέβαλον ἐντὸς ὀλίγου τὴν περίξιν χώραν εἰς ἀληθῆ ἔρημίαν. Καὶ ὁ μὲν Κεδρηνὸς ἀναβιβάζει τὸν στρατὸν τούτον εἰς τὸ ὑπερβολικὸν ποσὸν τῶν 308 χιλιάδων, συμφωνεῖ δὲ πρὸς ταῦτα καὶ ὁ Ζωναρᾶς· ἀλλ' ὁ σύγχρονος Λέων ὁ Διάκωνος ἀναφέρει ὅτι ἦσαν μοῖρα Ῥώσων μετὰ πολλῶν Οὐννων καὶ Μυσῶν ἄνω τῶν τριάκοντα χιλιάδων ὅπερ εἶναι καὶ πιθανώτερον. Κατὰ τῶν μυριάδων δὲ τούτων ἀπεστάλη ὁ περιβόητος τότε στρατηγὸς Βάρδας ὁ Σκληρὸς μετὰ στρατοῦ δώδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καθ' ἣν αἱ μάχαι ἐκρίνοντο διὰ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς προσωπικῆς ἀνδρίας τοῦ στρατηγοῦντος, ὁ Βάρδας μόνος

(1) Τὰς σραγὰς ταύτας καὶ τοὺς ἀνασκολοπισμοὺς ἀναφέρων ὁ σύγχρονος Λέων Διάκ. (Γ. § 9'.) σημειοῖ ὅτι ὁ Σφενδοσλάβος ἐν μόνῃ τῇ Φιλιππουπόλει ἀνασκολόπισε δισημύριους ἐκ τῶν κατοίκων.

ἦτον Ἰσος πρὸς πολλὰς χιλιάδας τοιούτων βαρβάρων. Οὗτος δὲ ἐνόησας ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ νικήσῃ τὸ τοσοῦτον πλῆθος ἄλλως ἢ διὰ στρατηγήματος, ἐνεκλείσθη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ τοι προκαλούμενος εἰς μάχην δὲν ἐξήρχετο· τοῦτο δὲ οἱ Σκύθαι ἐκλαμβάνοντες ὡς δειλίαν «ἡμέλου τῆς ἑαυτῶν φυλακῆς καὶ σκεδαννύμενοι διήγον ἐν πότοις καὶ μέθαις, καὶ ἐχόρευον παννύχιοι » ἐν ἤχοις αὐλῶν καὶ κυμβάλων». Ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν Ῥῶσσοι καὶ Βούλγαροι ἦσαν εἰς ἓν ἐστρατοπεδευμένοι, ἀλλαχοῦ δὲ οἱ Οὐγγροι, καὶ εἰς ἕτερον μέρος οἱ Πατσινάκαι, ὁ Βάρδας ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ αὐτοὺς χωριστά. Ὅθεν στήσας διὰ νυκτὸς ἐνέδρας διέταξε τὴν ἐπαύριον ἐξοδὸν ἐφίππων ταγματῶν κατὰ τῶν Πατσινακῶν, οἵτινες βλέποντες ὀλίγους τοὺς ἐπιτιθεμένους ἄθροοι ἐξελθόντες τοῦ στρατοπέδου ἐδίωκον αὐτούς· οὗτοι δὲ διὰ προσπεποιημένης φυγῆς παρασύραντες αὐτούς εἰς τὰ μέρη ὅπου ἦσαν οἱ κεκρυμμένοι λόχοι ἐπεστράφησαν αἰφνης ἐναντίον τῶν δ' ἐκ τῶν ἐνεδρῶν ἐπιτεθέντων κατὰ νῶτον, προσεπιβοηθούντος δὲ καὶ τοῦ Βάρδα μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ, οἱ Πατσινάκαι περικυκλωθέντες ἐνικήθησαν κατὰ κράτος, καὶ πλεῖστοι μὲν αὐτῶν κατεκόπησαν, πολλοὶ δὲ ἐζωγρήθησαν. Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Βάρδας συνταξάμενος τὸν στρατὸν ἐπέρχεται κατὰ τῶν Οὐγγρων καὶ τῶν Ῥώσσων, οἵτινες μαθόντες τὴν ἤτταν τῶν Πατσινακῶν παρὰ τῶν φυγάδων, ἐνωθέντες ἤρχισαν νὰ παρατάττωνται. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ μάχη ἐπὶ πολὺ ἦν ἀμφίβοπος· ἀλλ' ἀφ' οὗ ὁ Βάρδας, πελώριόν τινα Σκύθην διατρέχοντα τὰς τάξεις καὶ γαυριῶντα, κατενεγκὼν τὸ ξίφος κατὰ κεφαλῆς, διέσχισεν αὐτὸν μέχρι τῆς ζώνης, μὴ ἀντισχόντος μήτε τοῦ κράνουσ μήτε τοῦ θώρακος, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ συμπολεμῶν μετ' αὐτοῦ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος διὰ μιᾶς πληγῆς ἀπέκοψε τὸν τράχηλον τοῦ ἵππου ἐτέρου ἀρχηγοῦ Σκύθου, τὸν ὁποῖον πεσόντα ἐφόνευσε παρευθὺς, καταπτοηθέντες οἱ βάρβαροι ἐκ τοῦ ἀλλοκότου τῶν πληγῶν

μετὰ βοῆς τρέπονται εἰς φυγὴν· διωκόμενοι δὲ μέχρι βαθείας νυκτὸς ὀλίγοι διεσώθησαν ἐκ τῆς σφαγῆς, φονευθέντων ἐξ αὐτῶν 25 χιλιάδων ἀνδρῶν. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ ἀπώλεσαν κατὰ μὲν τὸν Κεδρηνὸν 25, κατὰ δὲ τὸν Λέοντα τὸν Διάκονον 55 μόνον ἀνδρας, πάντες ὁμῶς ἐγένοντο τραυματῖαι. (1)

Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην ὁ Βάρδας ἀνεκλήθη ἵνα ἀποσταλῆ εἰς Ἀσίαν κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Βάρδα τοῦ Φωκᾶ, ὅστις στασιάσας εἶχε κηρυχθῆ αὐτοκράτωρ. Τοῦτο δὲ ἐκώλυσε καὶ τὸν προπαρασκευζόμενον Τιμισκῆ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Σφενδοσθλάβου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς στάσεως τὸ ἔαρ τοῦ 972 συναθροίσας ὁ αὐτοκράτωρ στρατὸν ἐκ δέκα πέντε χιλιάδων ὀπλιτῶν καὶ δέκα τριῶν χιλιάδων ἰππέων, ἐκτὸς τοῦ ἄλλου ὑπηρετικοῦ τοῦ ἀναγκαιού· τος διὰ τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς, παραλαβὼν δὲ καὶ τὴν φάλαγγα τὴν λεγομένην τῶν ἀθανάτων, ἣν αὐτὸς συνέστησεν ἐξ ἀνδρῶν ἐπιλέκτων, καὶ ἀποστείλας ἀξιόλογον στόλον ἵνα καταλάβῃ τὸν Δούναβιν, ἐξεστράτευσεν εἰς Βουλγαρίαν ἵνα ἐλευθερώσῃ αὐτήν, ὡς ἔλεγεν, ἀπὸ τῶν Ῥώσων. Καταλιπὼν δὲ ὀπισθεν τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν, ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ πλησιάζοντος Πάσχα οἱ Ῥῶσοι εἶχον ἀφήσει ἀφύλακτα τὰ στενά, διέβη τὸν Αἴμον μετὰ πέντε χιλιάδων πεζῶν καὶ τετρακισχιλίων ἰππέων καὶ ἔλθων εἰς Περσθλάβαν κατετρόπωσεν ἐξωθεν αὐτῆς ὀκτὼ χιλιάδας Ῥώσων καὶ ἐπολιόρησε τὴν πόλιν. Ἐλὼν δὲ ταύτην τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐξ ἐφόδου, τῶν στρατιωτῶν ἀναβάντων διὰ κλιμάκων εἰς τὰ τεῖχη, καὶ τὴν καταφυγοῦσαν εἰς τὰ εὐρύχωρα παλάτια τοῦ βασιλέως πολυάριθμον ῥωσικὴν φρουρὰν ἀναγκάσας δι' ἐνθέσεως πυρὸς εἰς τὰς εἰσόδους νὰ πολεμήσῃ, καὶ πολλοὺς μὲν φονεύσας, πλειοτέρους δὲ ζωγρήσας, ἠλευθέρωσε τὸν αἰχμάλωτον βασιλέα Βορίσην, φέροντα ἔτι τὰ παράσημα τῆς βασιλείας, καὶ ἀπονείμας εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν

(1) Κεδ. 666—669. Λέων Δ. Γ' § ἡ, ἰβ', γ'. Ζων. ΙΖ' § α. Καραμ. Τ. 1, σ. 481 καὶ ἐπ.

τιμήν ὡς εἰς βασιλέα, διεκήρυξεν εἰς τοὺς Βουλγάρους ὅτι ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἀπέλθῃ ὅποι βούληται, καθ' ὅσον αὐτὸς ἦλθε πρὸς ἐλευθερίαν καὶ οὐχὶ ἐπὶ δουλείᾳ αὐτῶν· ἔνεκα δὲ τούτου, πολλοὶ Βούλγαροι συμπολεμοῦντες πρότερον μετὰ τῶν Ῥώσων ἐγκαταλείψαντες αὐτοὺς, ἔλαβον τὸ μέρος τοῦ αὐτοκράτορος (1).

Ὁ δὲ Τσάρος τῆς Ῥωσσίας ὅστις διέτριβεν ἐν Δοροστόλῳ μαθὼν τὴν ἄλωσιν τῆς Περσθλάβας καὶ φοβούμενος τὴν προσχώρησιν τῶν μετ' αὐτοῦ Βουλγάρων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, τριακοσίους μὲν ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων προσκαλέσας ἐθανάτωσε, πολὺ δὲ ἄλλο πλῆθος ἐδέσμευσε, καὶ διέταξε τὴν εἰς Δοροστόλον συγκέντρωσιν ὄλων τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων, συμποσομένων ἄνω τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν (2). Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀφοῦ κατέστησε φρουρὰν εἰς Περσθλάβαν, ἣν μετωνόμασεν ἐξ ἑαυτοῦ Ἰωαννουπόλιν, ἀφικομένης καὶ τῆς ὑπολοίπου στρατιᾶς, ἐβάδισε διὰ συντόνου πορείας κατὰ τοῦ Σφενδοσθλάβου, κυριεύσας καθ' ὁδὸν τὴν Πλίσκοβαν καὶ τὴν Δίνειαν, καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις· γενομένης δὲ κρατερᾶς μάχης δώδεκα μίλια μακρὰν τοῦ Δοροστόλου μετ' ἀπληπισμένην δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀντίστασιν, οἱ Ῥῶσοι τρέπονται εἰς φυγὴν καὶ ἐγκλείονται εἰς αὐτὸ (3). ὁ δὲ αὐτοκράτωρ καταστήσας ὄχυρόν στρατόπεδον ἤρξατο τακτικῆς πολιορκίας, ἐν ᾧ ὁ στόλος ἐλθὼν ἀπέκλεισε τὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ συγκοινωνίαν. Μακρὰ ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἀφήγησις τῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν, τῆς ὁποίας τὰς λεπτομερείας διετήρησεν ἡμῖν ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Λέων ὁ διάκονος, ἀρκετὸν δὲ ἔστω τοῦτο, ὅτι μετὰ δίμηνον σχεδὸν

(1) Λέων Δ. Η΄. § 4-ή. Κεδρ. 672 καὶ ἐπομ. Ζων. ΙΖ΄. § 6΄.

(2) Λέων Δ. Η΄. § 6΄. Ζων. αὐτόθ.

(3) Λέων Δ. Η΄. § 1. Καὶ πάλιν ἐνταῦθα ὁ Κεδρηνὸς (σελ. 674) ἀναδιδάσκει τὸν ἀριθμὸν τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Πατσινακῶν εἰς 330 χιλ. Λέγεται δὲ ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἀγὼν ἔλαθε δώδεκα τροπὰς μέχρις οὗ κλίνει ἡ νίκη ὑπὲρ τῶν Βυζαντινῶν.

ἀγῶνα καὶ πολλὰς αἱματηρὰς μάχας, μεθ' ἧς οἱ Ῥῶσσοι κατὰ τὰς νύκτας μετὰ τρομερῶν ὠρυγῶν ἀπέκλαιον τοὺς πεσόντας, καὶ καίοντες τοὺς νεκροὺς ἐθυσίαζον τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀποικομένων, προσέφερον δὲ ἐξίλαστικὰς θυσίας εἰς τὰ κακοποιὰ πνεύματα, σφάζοντες ἀλέκτορας καὶ βυθίζοντες νήπια εἰς τὸν ποταμὸν, ὁ Σφενδοσθλάβος πιεζόμενος ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ἀποβαλὼν δεκαπενταχισχιλίους μαχητὰς εἰς τελευταίαν τινὰ ἐξοδὸν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ ὀρκισθεὶς ὅτι δὲν θέλει ἄρει τοῦ λοιποῦ τὰ ὄπλα κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βουλγάρων (1). (Ίούν. 972). Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ δούς ἀνὰ δύο μεδίμνους σίτου εἰς ἕκαστον Ῥῶσσον στρατιώτην, διεβίβασεν αὐτοὺς διὰ τοῦ στόλου τοῦ πέραν τοῦ Ἰστρου· ἐκ δὲ τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων οὓς εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Σφενδοσθλάβος εἴκοσι δύο χιλιάδες ἐπανήρχοντο εἰς τὰς πατρίδας τῶν γνωστοῦ γενομένου τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ σίτου. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων οἱ πλεῖστοι ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Παταινακῶν, οἵτινες δυσαρεστηθέντες κατὰ τοῦ Σφενδοσθλάβου ὅτι ἐσυνθηκολόγησεν, ἠρνήθησαν εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθέραν δίοδον ἐκ τῆς χώρας τῶν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σφενδοσθλάβος ἐφονεύθη ἔν τινι πρὸς αὐτοὺς συμπλοκῇ (2). Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων ἐπανάκαμψεν εἰς Κ/λιν, ἐξῶθεν τῶν τειχῶν τῆς ὁποίας

(1) Κατὰ τὸν Κεδρηνὸν (σελ. 681) ὁ Τσιμισκῆς πρὸ τῆς τελευταίας μάχης προσέκαλεσε τὸν Σφενδοσθλάβον εἰς μονομαχίαν ἵνα διὰ τοῦ θανάτου ἐνὸς ἀνδρὸς κριθῇ τὸ ἔργον καὶ μὴ κατασφάττωνται τὰ δύο ἔθνη· « ἀλλ' ἐκεῖνος τὴν πρόκλησιν μὲν οὐκ ἐδέξατο, λόγους δ' ἐπαφῆκεν ὑπεροπτικοὺς ὡς τὰ κατ' αὐτὸν ἄμεινον αὐτὸς τοῦ ἐχθροῦ σκοπήσει· αὐτὸς δὲ εἰ μὴ ζῆν ἄγει σχολὴν εἰςί μυρία ἄλλαι θανάτου ὁδοί, τούτων ὁποῖαν αἰρεῖται ἐλέσθω». Ἡ ἐγνωσμένη ὁμῶς γεννασιότης τοῦ Σφενδοσθλάβου καθίστησιν ἀπίθανον τὴν ἄρνησιν ταύτην, ἄλλως τι δὲ τοιαύτη πρότασις δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Λέοντος Δ.

(2) Κεδρ. 678—682. Λέων Δ. Θ'. § 4, 6'. ε-ι. Ζων. ΙΖ' § 7', 8'. Καραμσ. Ι. 4, σ. 486 καὶ ἐπ. Muralt. 554—556.

ὑπεδέξατο αὐτὸν ὁ Πατριάρχης μετὰ τοῦ κλήρου, πᾶσα ἡ Σύγκλητος καὶ ὁ ἐνθουσιῶν λαὸς, προσφέροντες χρυσοῦς στεφάνους καὶ πολύτιμα σκήπτρα καὶ ἄδοντες ἐπινίκια ἄσματα. Εἰσήλθε δὲ ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν πόλιν ἀκολουθῶν ἔφιππος τὸ προπαρασκευασθὲν δι' αὐτὸν τέθριππον χρυσοῦν ἄρμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μὴ θελήσας νὰ ἀναβῆ, ἔθεσε τὰς βουλγαρικὰς τῶν βασιλέων στολὰς καὶ ὑπεράνω αὐτῶν τὴν εἰκόνα τῆς μητρὸς τοῦ Χριστοῦ, ἐκείνου δηλ. ὅστις ἐσταυρώθη ὑπὲρ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ ὁμονοίας (1).

ΚΕΦ. Ε'.

Πτῶσις τοῦ Α' Βουλγαρικοῦ βασιλείου.

§ 1. Σαμουήλ.

Οἱ βασιλεῖς συνήθως ὀλίγον φροντίζουσι περὶ τῆς τηρήσεως τῶν βασιλικῶν αὐτῶν ὑποσχέσεων πρὸς τοὺς λαοὺς, ὅταν μάλιστα κεντῶνται ὑπὸ πλεονεξίας ἢ πολιτικοῦ συμφέροντος· καὶ ὁ Τσιμισχῆς δὲ μ' ὅλας τὰς πανδήμους διαβεβαιώσεις του πρὸς τοὺς Βουλγάρους ὅτι θέλει σεβασθῆ τὴν ἐλευθερίαν των, τὸν μὲν βασιλέα Βορίσην ἀπογυμνῶσας τῶν βασιλικῶν ἐμβλημάτων ἀνέδειξε μάγιστρον καὶ ἐκράτησε παρ' ἑαυτῶ, τὸν δὲ Ῥωμανὸν διέταξε νὰ καταστήσωσιν εὐνοῦχον, καὶ ἐθεώρησε πλέον τὴν Βουλγαρίαν ὡς κράτος ὑποτελές. Ἄλλ' ἅμα αὐτοῦ ἀποθανόντος οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν νὰ ταράττωνται πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των. Ἐκ τούτου δὲ καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Βορίση καὶ τῆς ἐλλείψεως ἄλλων συγγενῶν τοῦ βασιλέως Πέτρου, ἐπωφεληθέντες οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ Κομητόπουλοι ὁ Δαυὶδ,

(1) Κωδρ. 683. Λέων Δ. Θ'. § 16'. Ζων. αὐτόθ. Γλυκ. 574.

Ἰακώβου Ἀαρών, Μωϋσῆς καὶ Σαμουὴλ ἢ Στέφανος, κατέλαβον τὴν βασιλικὴν ἀρχήν. Τοῦτο δὲ μαθόντες ὁ Βορίσης καὶ ὁ Ῥωμανὸς ἐδραπέτευσαν ἐκ Κ/λεως διὰ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Βουλγαρίαν ἀλλ' ὁ μὲν Βορίσης ἐτοξεύθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ τινων Βουλγάρων ἐκλαβόντων αὐτὸν διὰ τὴν ἐνδυμασίαν ὡς Βυζαντινὸν καὶ ἀπέθανεν, ὁ δὲ τελευταῖος ἀπόγονος τῆς δυναστείας τοῦ Κρούμμου Ῥωμανὸς μὴ εὐρῶν ὑποστήριξιν παρὰ τοῖς Βουλγάροις παρητήθη τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιομάτων του, καὶ ὑπετάγη εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν ἀρχὴν Κομητοπούλους.

Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ νεώτερος τῶν ἀδελφῶν Σαμουὴλ κατορθώσας νὰ μείνῃ μόνος συνεκέντρωσε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖράς του καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Διότι ὁ μὲν Δαυὶδ ἐφρονεύθη πλησίον τῆς Πρέσπας ὑπὸ τινων Βλάχων, ὁ δὲ Μωϋσῆς ἐπιχειρήσας τὴν πολιορκίαν τῶν Σερρών ἀπέθανε βληθεὶς ὑπὸ λίθου, τὸν δὲ Ἰακώβου Ἀαρών εἶτε ὡς συμπαθοῦντα πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, εἶτε θέλοντα νὰ σφετερισθῇ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὁ Σαμουὴλ ἐφόνευσε παγγενεῖ, διασωθέντων δύο μόνον ἐκ τῶν υἱῶν του, ὧν τὸν μὲν ἓνα τὸν Βλαδισθάβον ἢ Ἰωάννην ἀφήκεν ὁ Σαμουὴλ νὰ ζήσῃ, πεισθεὶς εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ἰδίου αὐτοῦ υἱοῦ Ῥωμανοῦ, τὸν δὲ ἕτερον Ἀλουσιάνον ὀνόματι, παῖδα ἔτι ὄντα διασώσαντες πιστοὶ ὑπηρεταὶ ἐκόμισαν εἰς Βυζάντιον, ὅπου ἀνετράφη κρυφίως ὑπὸ πλουσίας τινὸς οἰκογενείας (1). (ἔ. 976).

(1) Ζων. ΙΖ'. § ς'. Γλυκ. 576. Κεδρ. 694. Οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ Βουλγαρικὴ ἐξουσία ἐπὶ Συμεῶνος καὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Πέτρου ἐξετείνετο ἐφ' ὅλης τῆς Μακεδονίας, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀφήσωσι τὸ ἔργον τῶν ἡμιτελῆς, ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ πατὴρ τῶν κομητοπόλων ζῶντος ἔτι τοῦ Πέτρου εἶχε κηρυχθῆ Τσάρος τῆς Δυτικῆς κατ' αὐτοὺς Βουλγαρίας, περιλαμβανοῦσης τὴν Ἀλβανίαν, Μακεδονίαν καὶ μέρος τῆς κυρίως Βουλγαρίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ Τρίνοβον. Οὕτω δὲ λέγουσι διεχωρίσθη ἡ Βουλγαρία εἰς δύο βασίλεια εἰς Ἀνατολικὸν καὶ εἰς Δυτικόν, καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο διέμεινεν ἀνεξάρτητον καὶ δὲν προσηρτήθη εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν μετὰ τὴν ἐξωσιν τῶν Ῥώσων. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Σισμάνος ἀπέθανεν, ἢ, κατὰ τι ἔγγραφο μνη-

Ἡ αὐτοκρατορία τότε κατετρύχετο ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, οὓς ἤγειρεν ἡ φιλοδοξία τοῦ Βάρδα τοῦ Σκληροῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων προσβολῶν τῶν Σαρακηνῶν. Ἐπωφελούμενος λοιπὸν τῆς καταστάσεως ταύτης ὁ Σαμουήλ κατέδραμε οὐ μόνον τὴν Ἰλλυρίαν τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἀλλὰ καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα κατηρῆμωσε, (1) καὶ κυριεύσας πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια ἐξηνδραπόδισε τοὺς κατοίκους, ἢ ἐγγράφας εἰς τοὺς στρατολογικούς καταλόγους ἠνάγκασε νὰ συμπολεμῶσι μετ' αὐτοῦ· τότε δὲ καὶ τὸ ἐν

μονευόμενον ὑπὸ τοῦ Κυρίου Δρίνου, ἀφ' οὗ ἐτύφλωσε καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν ὁ υἱὸς τοῦ Σαμουήλ, οὗτος γενόμενος βασιλεὺς παρεκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν καὶ τοὺς Ἀνατολικούς Βουλγάρους. Κατατρίβουσι δὲ τὴν γόνιμον αὐτῶν φαντασίαν ὅπως δι' ἀθαιρέτου συνδυασμοῦ καὶ συναρμογῆς Σερβικῶν τινῶν καὶ Βουλγαρικῶν πηγῶν ἀποδείξωσι τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον, συνεπάγοντες ἐπικουρικῶς καὶ τὸν ἡμέτερον Κεδρηνόν, ὅστις πόβρῳ ἀπέχει τοῦ νὰ προσμαρτυρῇ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἰδέας. Διότι οὗτος ἀναφέρει ἀπλῶς ὅτι οἱ Κομητόπουλοι ἦσαν υἱοὶ ἰσχυροῦ τινος κομητοῦ, ἤτοι βογιάρου, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ ἀποστατήσωσι «Δαυὶδ καὶ Μωϋσῆς καὶ Ἄαρὸν καὶ Σαμουήλ ἐνὸς ὄντες παῖδες τῶν μέγα θύνηθ ἐν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ κομητῶν πρὸς ἀποστασίαν ἀπειλῶν καὶ τὰ Βουλγάρων ἀνέσειον.» (σελ. 646, καὶ τὰ αὐτὰ ἐπανάλαμβάνει καὶ ἐν σελ. 694)· συμφωνεῖ δὲ πρὸς ταῦτα καὶ ὁ Ζωναρᾶς (12' § ς') λέγων αὐτοὺς υἱοὺς «ἐνὸς τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπιστήμων καὶ λεγομένων κομητῶν.» Οἱ δὲ σύγχρονοὶ τοῦ βασιλέως Πέτρου Συμεὼν Μάγιστρος καὶ λοιποὶ, καθὼς καὶ ὁ λεπτομερῶς ἐξιστορήσας τὴν εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείαν τοῦ Τσιμισκῆ κατὰ τῶν Ῥώσων Λέων ὁ Διάκονος, ἀγνοοῦσιν ἐντελῶς τὴν ὑπαρξίν τοιοῦτου δευτέρου βασιλείου· τοῦναντίον δὲ πολλάκις ἀναφέρουσι Μακεδονικὰ τάγματα καὶ στρατηγούς Μακεδονίας ὡς πολεμοῦντας εἴτε εἰς ἐξωτερικούς πολέμους εἴτε πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν Οὐγγρων. Ἄλλως τε λίαν ἀπίθανον εἶναι ὅτι ὁ πολεμικώτατος Τσιμισκῆς ὁ μέχρι Δαμασκοῦ ἐν Ἀσίᾳ τὰ ὄρια τοῦ κράτους παρατείνας, καταγαγὼν δὲ θρίαμβον ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς Βουλγαρίας, ἠδύνατο ποτὲ νὰ ἀφήσῃ τὴν Μακεδονίαν εἰς χεῖρας τοῦ Σισμάνου ἢ τοῦ Σαμουήλ.

(1) «Οὗτος (ὁ Σαμουήλ) πολεμικὸς ἄνθρωπος ὢν καὶ μηδέποτε εἰδῶς ἠρεμεῖν, τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων ταῖς πρὸς τὸν Σκληρὸν μάχαις ἀσχολουμένων, ἀδείας τυχὼν κατέδραμε πᾶσαν τὴν ἐσπέραν, οὐ μόνον Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ τὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ πρόσχωρα ἀλλὰ καὶ Θετταλίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον.» Κεδρ. σ. 695.

Δαλματία περίφημόν παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ κατέσκαψε, καὶ τὴν Λάρισσαν καταστρέψας μετήγαγε πάντας τοὺς ἐνοικοῦντας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, μετενεγκῶν εἰς Πρέσπαν ὅπου εἶχε κτίσει παλάτια καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγ. Ἀχιλλεῖου τοῦ προστάτου τῆς Λαρίσσης. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Β΄ ὅστις κατεῖχε τότε τὸν Θρόνον τῶν Καισάρων καὶ ἄφινε τὴν διαχείρησιν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἀνικάνους στρατηγούς ἢ αὐλικούς διεφθαρμένους, ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κράτους καὶ νὰ στηρίξῃ τὸ σαλευόμενον σκῆπτρον του διὰ τῆς σπάθης. Συναθροίζει λοιπὸν στρατὸν πολὺν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ φθάσας εἰς Φιλιππούπολιν διαπερᾶ τὸν ποταμὸν Ἐβρον, καὶ διὰ τῶν στενῶν τῆς Τριαδίτζης (1) εἰσβάλλει εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀφῆσας ὀπισθὲν του τὸν στρατηγὸν Λέοντα τὸν Μελισσηνὸν νὰ φυλάττῃ τὰς κλεισωρείας. Στρατοπεδεύσας δὲ πλησίον τῆς Σαρδικῆς ἵνα πολιορκήσῃ αὐτὴν οὐδὲν ἄξιον λόγου κατώρθωσεν ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ Βούλγαροι ἐνεδρεύοντες ἐφόνευον πολλοὺς ἐκ τῶν ἐξερχομένων τοῦ χάρακος καὶ ἤρπαζον τὰ ὑποζύγια. Ἐξαπατηθεὶς δὲ ἐκ διαβολῆς αὐλικοῦ τινος ὀνόματι Κοντοστεφάνου, ἀναγγείλαντος αὐτῷ ὅτι ὁ Λέων ἐγκαταλείψας τὰ στενὰ ἀπέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα καταλάβῃ τὸν Θρόνον, πάσχοντος δὲ καὶ τοῦ στρατοῦ ἐξ ἑλλείψεως τροφῶν, διέταξε νὰ ἄρῃσι τὸ στρατόπεδον καὶ ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι οἵτινες κατεῖχον τὰ περίξ ὄρη ἀκολουθοῦσι τὸν στρατὸν κατὰ πόδας, καὶ ἐπιπεσόντες μετ' ἀλαλαγμοῦ ἐν ᾧ διήρχετο στενὰ καὶ δύσβατα μέρη, καταπτοοῦσιν αὐτὸν, καὶ τρέψαντες εἰς φυγὴν κατακόπτουσι πληθὸς ἄπειρον, λαφυραγωγοῦσι δὲ ἅπασαν τὴν ἀποσκευὴν, καὶ κυριεύουσι τῆς βασιλικῆς σκηνῆς καὶ αὐτῶν τῶν βασιλικῶν παρασῆμων. Εἰς τὴν καταστροφὴν δὲ ταύτην, καθ' ἣν ἀπώ-

(1) Ἡ Σαρδικὴ (Σόφια) κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἔφερε τὸ Σλαβικὸν αὐτὸ ὄνομα.

λετο και ἅπαν τὸ ἱππικὸν στράτευμα, παρευρίσκετο και ὁ παρακολουθῶν τὸν Βασίλειον ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος, ὅστις ἐσώθη χάριν τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν του. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δὲ διὰ συντόνου φυγῆς μόλις διεσώθη εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπου εὔρε τὸν Λέοντα Μελισσηνὸν πιστὸν εἰς τὴν θέσιν του· ἐξοργισθεὶς δὲ τότε κατὰ τοῦ Κοντοστεφάνου ἐπέπληξεν αὐτὸν αὐστηρῶς, και ἐπειδὴ ἐκεῖνος δυσανασχετήσας ἀπελογεῖτο τραχύτερον τοῦ δέοντος, ὁ αὐτοκράτωρ λησμονήσας τὴν βασιλικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἀνεπήδησε τοῦ θρόνου και δραξάμενος τοῦ πώγωνος και τῆς κόμης τοῦ αὐθάδους αὐλικοῦ τὸν ἔρριψε κατὰ γῆς (ἔ. 881). (1)

Καὶ οὕτω μὲν ἡ πρώτη αὐτῆ ἐκστρατεία ἀπέτυχε· πόλεμοι δὲ ἄλλοι ἐξωτερικοὶ ἀπασχολήσαντες τὸν αὐτοκράτορα δὲν ἔδωκαν αὐτῷ καιρὸν ἵνα ἐπιχειρήσῃ αὐτοπροσώπως δευτέραν ἐκστρατείαν, ὁ δὲ Σαμουήλ εὔρε καιρὸν ἵνα στερεώσῃ τὴν ἐξουσίαν του ἐπὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ ἔτος 996 διὰ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ πολέμους ὀλίγα ἦσαν τὰ φυλάττοντα ἐν Μακεδονίᾳ και Θράκῃ στρατεύματα ὁ Σαμουήλ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς ὁποίας στρατηγὸν εἶχε καταστήσει ὁ Βασίλειος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (ἔ. 990) τὸν Μάγιστρον Γρηγόριον Ταρωνίτην ἵνα περιστείλῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων· στήσας δὲ πολλὰς ἐνέδρας ἐξωθεν αὐτῆς ἐπεμψε μέχρι τῶν τειχῶν σῶμα πρὸς κατόπτευσιν· κατὰ τούτου δὲ ἐξελθὼν ὁ υἱὸς τοῦ Ταρωνίτου Ἀσώτης ἐνέπεσεν εἰς ἐνεδραν, και θελήσας νὰ βοθηθῇ αὐτὸν ὁ πατήρ του ἐφονεύθη, ὁ δὲ Ἀσώτης ἐζωγρήθη. Ὁ δὲ Σαμουήλ πολιορκήσας τὴν Θεσσαλονίκην και μὴ δυνηθεὶς δι' ἔλλειψιν πολιορκητικῶν μηχανῶν νὰ κυριεύσῃ αὐτήν, διήλθε

(1) Ἐλατῆριον τῆς διαγωγῆς τοῦ Κοντοστεφάνου οἱ μὲν θέλουσι τὴν κατὰ τοῦ Λέοντος ἔχθραν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἐλπίζων ὅτι ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ πολέμου ὁ Βασίλειος ἤθελεν ἀφήσει πάλιν εἰς τοὺς αὐλικοὺς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κράτους.—Λέων Δ. Γ'. § ἡ. Κεδρ. 696. Ζων ΙΖ'. § ις'. Le Beau T. 7 p. 484.

τὰ Θεσσαλικά τέμπε καὶ δηῶν καὶ καταστρέφων, τοὺς δὲ κατοίκους αἰχμαλωτίζων, διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας εἰσβάλλει καὶ λεηλατεῖ τὴν Ἀττικὴν, ἐν ᾧ ἕτερον σῶμα διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ εἰσελθὼν εἰς Πελοπόννησον, κατέστησε τὴν ἀνθηρὰν ἐκείνην ἐπαρχίαν τὸ δὴ λεγόμενον λείαν Μυσῶν. Ἄγγελθέντος δὲ τοῦ θανάτου τοῦ Ταρωνίτου ὁ αὐτοκράτωρ κατέστησε στρατηγὸν τῆς Δύσεως τὸν μάγιστρον Νικηφόρον Οὐρανὸν, ὅστις ἐλθὼν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ μαθὼν τὰ τοῦ Σαμουήλ, παρέλαβε τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις, καὶ διελθὼν τὰς ὑπερείας τοῦ Ὀλύμπου, ἔφθασεν εἰς Λάρισσαν· ἐκεῖ δὲ ἀφήσας τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ, καθ' ὅσον εὕρισκετο εἰς χώραν ὑποτεταγμένην εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, δι' εὐζώνου πορείας κατέλαβε τὸν Σπερχεῖον, ὅπου ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπιστρέφοντες κατεσχέθουν ἐν τῇ ἀντιπέραν ὄχθη ἀμέριμνοι, διότι ἐπισυμβάσης πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ δὲν ἐφοβοῦντο αἰφνιδίαν προσβολήν. (1) Ἄλλ' ὁ Νικηφόρος ἀνακαλύψας βατόν τι μέρος, διεπέρασε διὰ νυκτός τὴν στρατιάν, καὶ ἐπιπεσὼν αἰφνης κατέσφαξε πλῆθος Βουλγάρων, ἠλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ἐκυρίευσε τὸ στρατόπεδον εὐρὼν ἀμύθητον λείαν πλούτου. Ὁ δὲ Σαμουήλ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς κατακείμενοι ἡμιθανεῖς ἐκ τῶν πληγῶν μεταξὺ τῶν φονευθέντων, κατώρθωσαν συρόμενοι νὰ διαφύγῃσι διὰ νυκτός, καὶ καταφυγόντες εἰς τὰ ὄρη τῆς Αἰτωλίας ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Πίνδου ἀπῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος (996) ὁ Σαμουήλ συζεύξας τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ Ἀσώτη τοῦ υἱοῦ τοῦ Ταρωνίτου, τὸν ὅποιον αἰχμάλωτον ὄντα ἐκείνη ἐρωτευθεῖσα ἠπεῖλει νὰ αὐτοκτο-

(1) «Ἐπεὶ ἔγνω (ὁ Οὐρανός) τὸν Σαμουήλ τῆ τοῦ δουκὸς Ταρωνίτου «σφαγῆ ἐπαίρομενον καὶ διὰ τοῦτο τὰ τε Θεσσαλικά τέμπε καὶ τὸν Πηνεῖον «περαιωσάμενον ποταμόν Θεσσαλίαν τε καὶ Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν, «εἰσβαλόντα τε καὶ ἐν Πελοποννησῷ διὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ Ἴσθμοῦ καὶ πᾶντα «ταῦτα δηοῦντα καὶ λεηζόμενον, ἄρξας καὶ αὐτός... «καὶ ἐν Λάρισσῃ γενόμενος κάκεισε λιπὼν τὴν ἀποσκευὴν καὶ εὐζώνου «λαβὼν τὸν στρατὸν κτλ.» Κεδρ. σ. 702.

νήση ἐὰν δὲν ἐτύγχανε τοῦ ποθουμένου, ἐπεμψεν αὐτὸν φρούραρχον εἰς Δυρράχιον· ἀλλ' ὁ Ἀσώτης καταπέισας τὴν σύζυγόν του ἐπεβιάσθη μετ' αὐτῆς εἰς παραπλεύσαν ἐκεῖ βασιλικὴν τριήρη καὶ ἤλθον εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου αὐτὸς μὲν ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Μαγίστρου, ἡ δὲ σύζυγός του τιμητικὴν τινα θέσιν παρὰ τῆ Βασιλίσσης· ἐκόμισε δὲ συγχρόνως καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Χρυσηλίου ἐνός τῶν μέγα δυναμένων ἐν Δυρράχιῳ, ὑποσχομένου τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ἐὰν ἐτιμᾶτο αὐτὸς καὶ οἱ δύο υἱοὶ του διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου· τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο τὸ ἐπιὸν ἔτος. Ἡ δὲ ἀπόκτησις αὕτη ἦτο πολύτιμος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν, καθ' ὅσον τὸ Δυρράχιον ἐσυνόρευε τότε μετὰ τῆς Σερβίας ἣν εἶχε καταστήσει ὑποτελῆ πρό τινων ἐτῶν ὁ Σαμουήλ. Διότι κινήσας πόλεμον κατὰ τῶν Σέρβων καὶ νικήσας αὐτοὺς ἠχμαλώτισε τὸν ἡγεμόνα Βλαδίμηρον, ἐν ἐπὶ τινα χρόνον δεσμεύσας ἐν φυλακῇ, ἐνύμφευσεν ἔπειτα μετὰ τῆς θυγατρὸς του Χαζάρας καὶ ἀποκατέστησε πάλιν εἰς τὸν θρόνον προσθέσας ὡς προῖκα πολλοὺς τόπους τῆς ἀνω Ἀλβανίας. (1)

Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετηρίδα τοῦ Ι΄ αἰῶνος οἱ Βούλγαροι ἐφθασαν εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τῶν κατακτήσεών των ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας, καθ' ὅσον τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων μέχρι τῶν ποταμῶν Σάβου καὶ Δουνάβεως, καὶ ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἐπὶ τῆς Θράκης δὲν ἐξουσίαζον εἰ μὴ τὰ τῆ Μακεδονία πρόσχωρα, ταύτην ὁμως κατεῖχον πᾶσαν πλὴν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἐπὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς κάτω Ἠπείρου δεσποτείαν δὲν ἀπέκτησαν ἂν καὶ πολλάκις ἐλεηλάτησαν αὐτάς· τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀναφερομένων κατόπιν ὡς παραδοθειῶν ἢ κυριευθειῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου, μεταξὺ τῶν ὁποίων οὐδεμία μνημονεύεται πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ὀλύμπου ἢ τοῦ Ἀργυροκάστρου, καὶ

(1) Κεδρ. 702, 710. Ζων. ΙΖ'. § 4. Ducange Fam. Scil. c. vii.

ἐκ τοῦ συνόλου τῶν γεγονότων κατὰ τὸν μακροχρόνιον ἐκεῖνον πόλεμον. Καὶ τὰ μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ φρούρια πλὴν τῶν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μακεδονίας κειμένων, ὁ Σαμουὴλ πάντα κατέσκαψεν ἵνα μὴ εὐρίσκη εἰς τὸ μέλλον ἀντίστασιν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς του, τὰ δὲ ἐν Μακεδονίᾳ ἰσχυροποιήσας κατέστησεν εἰς αὐτὰ βουλγαρικὰς φρουρὰς καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ πόλιν τῆς Ἀχρίδος. (1)

Ἄλλ' ὁ πρόσκαιρος οὗτος ὄγκος τῆς Βουλγαρικῆς δυνάμεως ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ διαλυθῇ. Διότι ὁ Βασίλειος ἐλευθερωθεὶς τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων, ἔστρεψε σύντονον τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας

(1) Ἀχρίς ἢ Ὀχρίς (ἡ πάλαι Λυχνιδός) ὠνομάζετο ἡ πόλις, ἡ λίμνη, καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα. Κατὰ δὲ τὴν Ἄνω Κομνηνὴν ἐπωνομάσθη Ἀχρίς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Μόκρου (βιβλ. 1B'. ἐν τέλει), καὶ ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου στηρίχθεις ὁ Δουκάγγιος καὶ πλείστοι ἄλλοι λέγουσιν ὅτι ὁ Σαμουὴλ κατὰ τὴν Κομνηνὴν ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα Μόκρος· τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει ὡς ἐξῆς. «Ὁ δὲ Δρυμῶν. . . ῥεῖ ἀπὸ τῆς Λυχνιτιδος λίμνης ἢ νῦν γλῶσσαι ἐκδορβαρώσασα Ἀχρίδα προσηγορεύσεν, ἀπὸ τοῦ Μόκρου τοῦ Βουλγάρων βασιλέως τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἔσχατα Σαμουὴλ τοῦ ἐπὶ τοῖν βασιλείοις Κωνσταντίνου καὶ Βασιλείου τῶν Πορφυρογεννήτων γεγονότος». Ἀλλὰ κατὰ τοῦ χωρίου τούτου, ὅπερ νομίζω ἑλλειπὲς ἴσως ἢ παρεφθαρμένον, ἀντιστρατεύεται ἕτερον χωρίον σαφέστατον τῆς ἰδίας Κομνηνῆς (βιβλ. Η'. § γ'). ἐξ οὗ ἀναμφιλέκτως ἐξάγεται ὅτι ἕτερος ἐστὶν ὁ Μόκρος καὶ οὐχὶ ὁ Σαμουὴλ. Πρόκειται δὲ περὶ τῆς πρώην πρωτεύουσης τῆς Βουλγαρίας Περσθάδας. «Ἄφ' οὗ δὲ Μόκρος ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς καὶ οἱ ἐξ ἐκεῖνου γενόμενοι, καὶ προσέτι γε Σαμουὴλ ὁ τελευταῖος τῆς Βουλγαρικῆς δυναστείας, καθάπερ ὁ Σεδεκίας τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἐσπέρας κατέδραμον, σύνθετον ἐκτίησατο τὴν προσηγορίαν, μεγάλη Περσθάδα. . . φημιζομένη». Εἶναι πιθανόν ὅτι κατὰ παραφθορὰν ἢ ἀντιγραφικὸν λάθος τὸ Μόκρος ἐστὶν ἀντὶ τοῦ Κροῦμμος, ὅστις πρῶτος κατέδραμε τὰ πρὸς ἐσπέραν. Ἄλλως τε δὲ ἐκτὸς τοῦ ἀπιθάνου τῆς παραγωγῆς γινώσκομεν ὅτι οὐχὶ ἡ λίμνη, ἀλλὰ μέρος τῆς χώρας τῆς Ἀχρίδος ὠνομάζετο διὰ τῆς Σλαβικῆς λέξεως Μόκρος. (Ἴδε Θεοφυλ. ἐπιστ. 65 πρὸς τὸν Μάγιστρον Ἰωάννην. «Ὁ δὲ Μόκρος τῆς Ἀχρίδος ἐστὶν ἡμεῖς») καὶ ὄνομα τοιοῦτου τόπου ἢ πόλεως ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ἐν Δαλματίᾳ Παγανίας· πρὸς Ῥωμ. κρη. λς'.

ἐκινδύνευε νὰ ἀπολέσῃ ἀνεπιστρεπτεῖ, καὶ τοῦ λοιποῦ μόνον μέλημα τοῦ βίου του ἔσχε τὴν ὑποταγὴν τῶν Βουλγάρων. Ὅθεν ἐκστρατεύσας τὸ ἔτος 999 ἐκυρίευσε πολλὰ φρούρια περὶ τὴν Τριάδιτζαν καὶ καταστήσας ἐν αὐτοῖς φρουρὰς ἐπανήλθεν εἰς Μοσυνούπολιν· τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος ἔπεμψε μέγαν στρατὸν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Θεοδωρακάνον καὶ Νικηφόρον Ξιφίαν, οἵτινες διαβάντες τὸν Αἴμον κατέστρεψαν πολλὰ φρούρια, καὶ ἐκυρίευσαν τρεῖς μεγάλας πόλεις τῆς Βουλγαρίας τὴν Πλίσκοβαν καὶ τὴν μεγάλην καὶ μικρὰν Περσολάβαν. Ἐκστρατεύσας δὲ καὶ αὐτὸς εἰς Μακεδονίαν τὴν μὲν Βέρβοιαν καὶ τὰς Σέρβας καὶ τὰ Σέρβια παρέλαβε προσχωρήσαντα αὐτῷ ἐκουσίως, τὸ δὲ ὀχυρώτατον φρούριον τῶν Βοδενῶν ἐκυρίευσεν· ἀνεγείρας δὲ τὰ καταστραφέντα ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ ἐν Θεσσαλίᾳ φρούρια καὶ καταστήσας φρουρὰς, καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας ὑποτάξας, ἀπέστειλε τὰς αἰχμαλωτιθείσας βουλγαρικὰς φρουρὰς εἰς τὸ ἐν Θράκῃ φρούριον Βολερόν. (1) Ὁ δὲ Σαμουήλ ἀπολέσας πᾶσαν σχεδὸν τὴν πέραν τοῦ Αἴμου χώραν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀντιπαραταχθῆ κατὰ τῶν μεγάλων δυνάμεων τοῦ Βασιλείου, ἀπέφευγε τὰς ἐν παρατάξει μάχας, ἀρκοῦμενος νὰ φυλάττῃ τὰ μένοντα ἔτι εἰς αὐτὸν φρούρια· ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος (1002) ἐνασχολουμένου τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Βιδύνης ἦν ἐκυρίευσε μετὰ ὀκτὰμηνον ἀγῶνα, εἰσήλασεν εἰς Θράκην καὶ ἐπιπεσὼν αἰφνης εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐν ᾧ οἱ κάτοικοι ἐτέλουν ἔξωθεν αὐτῆς πανήγυριν πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας, συνέλαβε πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ πολλὰ λάφυρα· λεηλατήσας δὲ πολλὴν χώραν κατεσχῆνωσε μετὰ ταῦτα πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ παρὰ τὴν πόλιν Σκόπια. Ἐκεῖ δὲ ὁ Βασίλειος ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του εὐρῶν αὐτὸν ἐστρατοπεδευμένον διέβη τὸν ποταμὸν ἵνα τὸν προσβάλῃ· ἀλλ' οἱ Βούλγαροι καταπτοηθέντες ἐκ τῆς αἰφνιδίας προσβολῆς ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐγκαταλιπόντες εἰς

(1) Κεδρ. σ. 704.

χειρας τοῦ αυτοκράτορος τὸ στρατόπεδον μετὰ τῆς λείας ἦν ἀπεκόμιζον, καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. (1) Συγχρόνως δὲ τότε ὁ Ῥωμανὸς ὁ υἱὸς τοῦ Πέτρου Α΄. ὃν ὁ Σαμουήλ εἶχε καταστήσει φρούραρχον τῶν Σκοπίων, παρέδωκεν αὐτὰ ἐκουσίως εἰς τὸν Βασιλείου καὶ ἀντημείφθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου καὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἀβύδου· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ πολιορκήσας τὸ ἐν Τριαδίτζῃ Πέρνικον καὶ μὴ δυναθεὶς νὰ κυριεύσῃ αὐτὸ ἕνεκα τῆς ὀχυρότητος καὶ τῆς κρατερᾶς ἀντιστάσεως τοῦ φρουραρχούντος γενναίου ἀνδρὸς Κρακρᾶ, χειμῶνος ἤδη ἐπιστάντος ἐπανῆλθεν εἰς Κ]πολιν (2).

Ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη μετὰ ταῦτα δὲν ἀναφέρεται σπουδαία τις ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου· καθ' ἕκαστον ὅμως ἔτος δὲν ἔπαυον οἱ ἐν Μακεδονίᾳ στρατηγοὶ του νὰ κατατρέχωσιν ὄσους τόπους κατεῖχον ἔτι οἱ Βούλγαροι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ. Ὁ δὲ Σαμουήλ μὴ δυνάμενος νὰ ληΐζεται τὰ πρὸς Νότον ἤρξατο νὰ ἐκπέμπῃ στρατηγοὺς πέραν τοῦ Δουνάβειως, οἵτινες ἐληλάτουν τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ὑποκειμένην Τρανσυλθανίαν. Εἰς δὲ τούτων ὁ στρατηγὸς Κεάν ἢ Χέων νικηθεὶς κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Στεφάνου Α΄. ἐφρονεῦθη· οἱ δὲ Οὐγγροὶ κυριεύσαντες τὸ Βουλγαρικὸν στρατόπεδον συνέλαβον πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ συνεκόμισαν τοσαύτην λείαν ἐκ χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου καὶ πολυτίμων λίθων, τὴν ὁποίαν οἱ Βούλγαροι εἶχον συλλέξει εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομάς των, ὥστε τὰ κατασκευασθέντα ἐξ αὐτῶν ἱερὰ σκεύη καὶ ἱερατικαὶ στολαὶ ἐπήρκεσαν νὰ ἐφοδιασθῶσιν ἀφθόνως πάντες οἱ ναοὶ τῆς Οὐγγαρίας (ἔ. 1004). (3)

Τέλος ὁ Βασίλειος ἐξεστράτευσεν κατὰ τὸ ἔτος 1014 μὲ ἀπόφασιν νὰ δώσῃ πέρασ εἰς τὸν μακροχρόνιον αὐτὸν πόλε-

(1) Κεδρ. 705. Ζων. ΙΖ'. § 4.

(2) Κεδρ. 706.

(3) Bonfin. p. 481. Felmer Hist. Transylv. § 428. Doglioni p. 27. Severinus II. p. 2.

μον· ἀλλ' ἔλθων εἰς τὸ λεγόμενον Κλειδίον, μίαν ἐκ τῶν διόδων τῶν Στρυμονικῶν ὁρέων, εὔρεν αὐτὸ τετειχισμένον καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ μετὰ πολλοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ· καὶ ἐπὶ τινὰς μὲν ἡμέρας προσπαθῶν νὰ κυριεύσῃ τὰ στενὰ ἀπετύγχανε πολλῶν φονευομένων στρατιωτῶν ἐκ τῆς γενναίας ἀντιστάσεως τῶν Βουλγάρων. Ἄλλ' ἀποστείλας τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Ξιφίαν διὰ τοῦ ὑπερκειμένου ὑψηλοτάτου ὄρους Βαλαθίστα κατέλαβε τὰ νῶτα αὐτῶν, ὅπερ ἰδόντες οἱ Βούλγαροι τρέπονται εἰς φυγὴν· διαβρῆχθέντος δὲ τοῦ τείχους σφάζονται μὲν πολλοί, οἱ πλείοτεροι δὲ ζωγροῦνται, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σαμουήλ μόλις ἐσώθη, ἀναβιθασθεὶς ἐφ' ἵππου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ ὑπερασπισθέντος τὴν ὑποχώρησίν του, καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον Πρίλαπον (Περλεπέ). Τὴν ἐκ τῆς νίκης ὁμῶς ταύτης δόξαν ὁ Βασίλειος ἐμίανε δι' ἀγριωτάτης ἀπανθρωπίας· διότι τυφλώσας δεκαπέντε χιλιάδας ὡς λέγεται αἰχμαλώτων, καὶ ἐπιστήσας κατὰ ἑκατοντάδα ἓνα μονόφθαλμον ὡς ὀδηγόν, τοὺς ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν βασιλέα Σαμουήλ, ὅστις ἰδὼν τὸ φοβερόν τοῦτο θέαμα ἐλειποθύμησε, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέθανεν (15 76p. 1014). Ἡ ἱστορία ἀναγράφουσα μετ' ἐπαίνων τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετὰς τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου δὲν δύναται παρὰ νὰ στιγματίσῃ τὴν θηριώδη πρᾶξιν, ἣτις αὐτῇ καὶ μόνῃ ἀρκεῖ νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν δόξαν τοῦ κατόπιν ἐπονομασθέντος Βουλγαροκτόνου. (1)

§ 2. Γαβριήλ, καὶ Ἰωάννης ἢ Βλαδισθ.βίβλος.

Ἄμα τοῦ Σαμουήλ ἀποθανόντος ἀνέλαβε τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαβριήλ ἢ Ῥωμανός, ὁ καὶ Ῥαδομηρός λεγόμενος, γεννηθεὶς ἐκ Λαρισσαίας τινὸς αἰχμαλώτιδος· ἀλλὰ τοῦτον μετὰ ἐνιαύσιον βασιλείαν, ἐξεληθόντα ἡμέραν

(1) Κεδρ. 707. Γλυκ. 578. Ζων. 12'. § 6'. Ἀτταλ. σ. 230. Εὐφρ. 2900-2915. Μενασ. ς. 5970-6015. Lupus Chr. an. 4015.

τινά εἰς κυνηγέσιον φονεύει ὁ Βλαδισθλάβος ἢ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ἄαρων, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχε σώσει ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ θανάτου μεσιτεύσας παρὰ τῷ Σαμουήλ. Εἶτα φονεύσας τὴν σύζυγον τοῦ Γαβριήλ, τυφλώσας δὲ καὶ τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν ἐσφετερίσθη τὴν βασιλείαν, καὶ συλλαβῶν συγχρόνως δι' ἀπάτης τὸν γαμβρὸν τοῦ Σαμουήλ τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Βλαδίμηρον ἐσφαξε καὶ τοῦτον, καὶ κατασχὼν τὸ βασίλειον τῆς Σερβίας ἤνωσεν αὐτὸ μετὰ τῆς Βουλγαρίας. ⁽¹⁾

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ ἀκάματος Βασίλειος ⁽²⁾ περιήρχετο τὴν κατεχομένην ἔτι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων χώραν καὶ ἐκπολιορκῶν τὰ φρούρια ἀπέστειλλε τὰς φρουράς νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν ἐν Ἀσία Ἀσπρακανίαν (παλαιὰν Μηδίαν), καὶ εἶχεν ἤδη κυριεύσει τὸ Μελένικον ὀχυρώτατον φρούριον παρὰ τὸ Παγγαῖον ὄρος, καὶ τὸ Πρίλαπον καὶ τὸ Στύπειον (Στόβους) καὶ ἄλλα τινά, ὅτε ἔλαβε γράμματα τοῦ Βλαδισθλάβου, δι' ὧν οὗτος ἀγγέλλων τὸν θάνατον τοῦ Γαβριήλ καὶ τὴν ἀναγόρευσίν του ὡς βασιλέως, ἔλεγεν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ συνάψῃ εἰρήνην ὑποσχόμενος ὑποταγὴν. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ ὑποταγὴ αὕτη δὲν ἦτον εἰλικρινής, ἐλεηλάτησε τὴν χώραν τῆς Ὀστροβοῦ καὶ τῆς Σωσκοῦ καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Πελαγονίας καὶ ἤλθε μέχρι τῆς Ἀχρίδος. Ἀλλὰ μαθὼν ὅτι οἱ Βούλγαροι λοχῆσαντες κατέστρεψαν τὸν στρατὸν τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου, ὃν ἀφῆκεν εἰς τὴν Πελαγονίαν, ἐπέστρεψε ἔπρὸς καταδίωξιν τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ μὴ δυναθεὶς νὰ καταφθάσῃ αὐτοὺς ἀπῆλθεν εἰς Μοσυνούπολιν (Κομουλσίνα), καὶ ἐκεῖθεν ἐξέπεμψε δύο στρατιωτικὰ σώματα ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Ἀριανίτην καὶ Ξιφίαν, οἵτινες ἐκυρίευσαν τινὰ φρούρια ἐν Τριαδίτζῃ καὶ Στρου-

(1) Κεδρ. σ. 707, 713.

(2) Τὸν μακροχρόνιον πόλεμον τοῦ Βασιλείου κατὰ τῶν Βουλγάρων ἴδε λεπτομερέστερον ἐν Ἱστορίᾳ Παππαρηγ. Τόμ. 4 σ. 243 καὶ ἑπ. καὶ le Beau T. 7 p. 504, 510, 516 etc.

μνίτζα. Τὸ δὲ ἔαρ ἐκστρατεύσας ἐπολιόρησε πάλιν τὸ Πέρ-
νικον, ἀλλ' ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς καρτερᾶς ἀντιστάσεως
τῶν πολιορκουμένων νὰ λύσῃ μετὰ τρεῖς μῆνας τὴν πο-
λιορκίαν, πολλοὺς ἀποβαλὼν μαχητὰς· ἐπίσης δὲ ἀπέτυχε
καὶ εἰς Καστορίαν, ἐκυρίευσεν ὁμως τὴν Λογγὸν καὶ τὴν
Σέταιναν ὅπου εὔρε μεγάλας ἀποθήκας τροφῶν, ἐλεηλά-
τησε δὲ καὶ τὴν Πελαγονίαν συλλαβὼν πολλοὺς αἰχμαλώ-
τους καὶ ἄλλην λείαν, τὴν ὁποίαν τριχῇ διαμερισάμενος
μίαν μὲν μερίδα ἔδωκεν εἰς τοὺς Ῥώσσοις μισθοφόρους,
τὴν δ' ἑτέραν εἰς τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν καὶ τὴν τρίτην
ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν. Ἐν Σεταίνῃ δὲ εὕρισκόμενος ἐπεμψε
τὸν στρατηγὸν Διογένη μετὰ δύο ταγμάτων κατὰ τοῦ ἐκεῖ
πλησίον εὕρισκομένου Βλαδισθλάβου· ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι οὗτος
στήσας ἐνέδρας ἔμελλε νὰ ἐπιτεθῇ ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τοῦ
Διογένους, ἔδραμεν εἰς βοήθειάν του, διατάξας τὸν στρατὸν
νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ μὲ τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις· «ὅστις
πολεμιστῆς, ἀκολουθήτω μοι». Τῶν δὲ προσκόπων τοῦ Βλα-
δισθλάβου ἰδόντων μακρόθεν τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ ρυτῆρος
ἐλαύνοντα, καὶ ἐμπλησάντων τὸ βουλγαρικὸν στρατόπεδον
φόβου καὶ ταραχῆς διὰ τῶν ἐπανειλημμένων κραυγῶν, «βε-
ζεῖτε (φύγετε) ὁ Τσαῖσαρ», οἱ Βούλγαροι, οἵτινες ἤρχισαν
νὰ καταβάλλωνται ἐκ τοσοῦτων ἀτυχημάτων καὶ δὲν ἠδύ-
ναντο πλέον νὰ μάχωνται ἄλλως εἰ μὴ ἀπὸ ὄχυρῶν θέσεων,
καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ φόβου ἐφυγον προεξάρχοντος
τοῦ βασιλέως αὐτῶν μετὰ τοσαύτης ἀταξίας, ὥστε ὁ ἀνα-
θαρρήσας Διογένης καταδιώξας αὐτοὺς πολλοὺς μὲν ἐφό-
νευσε, διακοσίους δὲ ὀπίστας μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Βλα-
δισθλάβου ἐζώγησε, καὶ ἐκυρίευσε πᾶσαν τὴν βασιλικὴν
ἀποσκευήν. (1)

Μετὰ τὴν ἤτταν ταύτην ὁ Βλαδισθλάβος ἠθέλησε νὰ πο-
λιορκήσῃ τὸ Δυρράχιον, ἀλλὰ συμπλοκῆς γενομένης ἐφο-
νεύθη, βασιλεύσας δύο ἔτη καὶ πέντε μῆνας (ἔ. 1018)· οἱ δὲ

(1) Κεθρ. σ. 711-712.

Βούλγαροι ἀποκαμώντες πλέον ἐκ τοῦ μακροχρονίου πολέμου ἀπεφάσισαν νὰ ὑποταχῶσιν. Ὁθεν ἀπεστάλησαν ὁ υἱὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κρακρά εἰς Ἀδριανούπολιν εἰς προϋπάντησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις παρεσκευάζετο πρὸς νέαν ἐκστρατείαν, καὶ ὑπεσχέθησαν τὴν παράδοσιν τοῦ Περνίκου μετὰ λέ. ἄλλων φρουρίων· ἐλθὼν δὲ ὁ Βασίλειος εἰς Σέρβρας ἐδέχθη τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀρχόντων τῶν παραδοθέντων φρουρίων, καθὼς καὶ τῶν πανταχόθεν ἀποστελλομένων προϋχόντων τῶν διαφόρων πόλεων, καὶ μετὰ ταῦτα τιμήσας τὸν Κρακρά καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἐπισήμων Βουλγάρων διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου ἐπορεύθη εἰς Ἀχρίδα, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετ' ἀνευφημιῶν καὶ παιάνων, καὶ παραλαβὼν τὰ βασίλεια εὗρεν ἐν αὐτοῖς στέμματα ἐκ μαργάρων, ἐσθῆτας χρυσοῦφεις καὶ πλῆθος πολλῶν ἄλλων κειμηλίων καὶ προσέτι ἑκατὸν κεντηνάρια χρυσοῦ, τὸ ὅποιον διεμοίρασεν εἰς τὸν στρατόν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ βασίλισσα Μαρία ἢ χήρα τοῦ Βλαδισθλάβου προσελθοῦσα παρεδόθη μετὰ τῶν ἐξ θυγατέρων καὶ τριῶν ἐκ τῶν υἱῶν τῆς, παραιτηθεῖσα πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Βουλγαρίας. Ὁ δὲ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτῆς Προυσιάνος μετὰ δύο ἄλλων ἀδελφῶν του, θέλοντες νὰ παρατείνωσι τὴν ἀντίστασιν, κατέφυγον μετ' εὐαρίθμων πολεμιστῶν εἰς τὸν Ἰμῶρον, κορυφὴν ἀπρόσιτον τῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρεων, ἀλλὰ περικυκλωθέντες πανταχόθεν ἠναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον χρόνον νὰ παραδοῶσι. Πάντας δὲ τούτους ὁ Βασίλειος μετεχειρίσθη μετὰ πολλῆς ἀγαθότητος ἀπονείμας εἰς μὲν τὸν Προυσιάνον τὸ ἀξίωμα τοῦ Μαγίστρου, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου καὶ εἰς τὴν βασίλισσαν καὶ τὰς θυγατέρας τῆς πλουσίας ἐπιχορηγήσεις καὶ τιμητικὰς θέσεις παρὰ τῆ αὐτοκρατορίσῃ. ⁽¹⁾

(1) Κεδρ. 712-716. Ζων. ΙΖ' § 6'. Γλυκ. 578. Lupus an. 1016. Συγχρόνως παρεδόθησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ νόθος τις υἱὸς τοῦ Σαμουήλ ὀνόματι Τρωϊτάνος καὶ δύο θυγατέρες του καθὼς καὶ τὰ τέκνα τοῦ δολοφο-

Ἐφ' οὗ λοιπὸν οὕτως ὑπετάγησαν οἱ Βούλγαροι καὶ ἀνέλαβεν ἡ αὐτοκρατορία τὰς παρ' αὐτῶν κατακτηθείσας πόλεις, ὁ αὐτοκράτωρ μετόπισσε τοὺς ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ Βουλγάρους εἰς τὴν πέραν τοῦ Αἴμου κάτω Μυσίαν, διαμείναντος τοῦ ὀνόματος τῆς Βουλγαρίας (1) εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Ἀχρίδος, ἣτις οὕσα πρότερον Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς πατρίδος τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρώτου ἔχαιρε πολλὰ προνομία καὶ εἶχε μεγάλην ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν. (2) Μετὰ

νηθέντος βασιλέως Γαβριήλ, τὰ ὅποια ἀνετράφησαν μετὰ ταῦτα μεγαλοπρεπῶς ἐν Βυζαντίῳ. Ἡ θυγάτηρ τοῦ Σαμουήλ Αἰκατερίνα συνεζεύγη τὸν Ἰσαὰκ Κομνηνόν, ὅστις γενόμενος κατόπιν αὐτοκράτωρ ἔστεφεν αὐτὴν βασιλίσσαν. Βρυέννιος Α΄. § β'. Σκυλ. σ. 807. Ducange Fam. Slav. c. VII.

(1) «Τῆς μὲν χώρας τοὺς ἐναπολειφθέντας ἐξορίστας πεποίηκεν ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἰστρον κάτω Μυσίᾳ, τὸ δὲ ὄνομα καθ' ἑπερ ἄλλο τι μνημεῖον ἐκείνων ἐναπολείπειται τῇ ἀρχιεπισκοπῇ.» (Γρηγοράς βιβλ. Β΄. § β'.)

(2) Ὁ Ἰουστινιανός Α΄ ἀνοικοδομήσας λαμπρῶς τὴν ἐν Δαρδανίᾳ πόλιν τῆς γενέσεώς του Βεδιριάναν ἐπωνόμασεν αὐτὴν Ἰουστινιανὴν (Ἄγαθ. Ε΄. § κα'). κληθεῖσαν πρώτην πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς δευτέρας, ἣτις εἶναι ἡ πάλαι Οὐλπιανὴ νῦν δὲ Κιουστενζίλ. διέταξε δὲ διὰ τῆς ρλᾶ Νεαρᾶς ἵνα ὁ ἀρχιερεὺς αὐτῆς θεωρῆται αὐτοκέφαλος καὶ τρίτος κατὰ τὴν τιμὴν μετὰ τὸν Πάππα καὶ Πατριάρχην ἔχων μὲν τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους οὐχὶ δὲ καὶ νὰ χρῆθῃ βασιλεὺς· ὑπέβαλε δὲ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του τὴν ἐντὸς τοῦ Ἰστροῦ Δακίαν, τὴν Τριβαλλίδα, ἄνω Μυσίαν, Δαρδανίαν καὶ Παιονίαν. Μετὰ τὸν χριστιανισμόν δὲ τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν εἰς τὰς χώρας ταύτας ὡς ἐκ τῶν ἐπιβουσῶν ἀνωμαλιῶν, ἄλλαι ἐπισκοπαὶ κατεπάτησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς, ὅστις ἐπονομασθεὶς πάσης Βουλγαρίας ἔδραν ἔσχε μετὰ ταῦτα τὴν Ἀχρίδα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βασίλειος θέλων νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἀρχαίαν λάμπην εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην ὑπήγαγεν ὑπ' αὐτὴν πολλὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου καὶ δύο ἐκ τῆς Θεσσαλίας (Σταγούς καὶ Πέτραν), ἐνόμισάν τινες ὅτι πᾶσαι αὗται κατωκοῦντο ὑπὸ Βουλγάρων, ἢ ὅτι ἀπέτελεσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον μέρος τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους. Συντέλεσαν δὲ εἰς τὴν πλάνην ταύτην καὶ τινες τῶν μεταγενεστέρων τοῦ Γ' αἰῶνος χρονογράφων, οἵτινες θέλοντες νὰ ἀναφέρωσι τὴν πρώην ἐπαρχίαν Δυρράχίου ἢ τὴν Δαρδανίαν ἢ καὶ αὐτὴν τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν ὀνόμαζον αὐτάς μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα τῆς Βουλγαρίας, ἕνεκα αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ ἀπεκάλουν κάτω Μυσίαν τὴν κυρίως Βουλγαρίαν. Ἡ δὲ θέσις τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς φιλονεικεῖται· ὁ Γρηγοράς ἐναντίον τῶν ἀρχαιοτέρων μαρτυριῶν θέλει ὡς πατρίδα τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτὴν τὴν Ἀχρίδα.

δὲ ταῦτα τάξας φρουράς εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ τὰ φρούρια, διορίσας δὲ καὶ στρατηγούς τῶν θεμάτων κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸ πεδῖον τῆς μάχης παρὰ τὸν Σπερχεῖδον ποταμὸν, ὅπου ἔτι ἐσώζοντο οἱ σωροὶ τῶν ὀστέων τῶν φονευθέντων ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ, διέβη τὰς Θερμοπύλας ὅπου οἱ Ἕλληνες εἶχον κτίσει μέγα τεῖχος πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βουλγάρων, καὶ ἔλθων εἰς Ἀθήνας ἀνέβη εἰς τὸν ἐν τῷ Παρθενῶνι ναὸν τῆς Παναγίας, καὶ ἀποδοὺς τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια, ἀφιέρωσε πλοῦσια ἀναθήματα. Εἶτα δὲ ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐθριάμβευσεν εἰσελθὼν διὰ τῆς χρυσῆς πύλης ἐστεφανωμένος, προηγουμένων τῆς βασιλίσσης τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Σαμουήλ μετὰ τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων, ὃ δ' ἐνθουσιῶν λαὸς ἀπένειμεν αὐτῷ τότε τὸ ἐπώνυμον τοῦ Βουλγαροκτόνου (ἔ. 1019). (1)

Τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν βασίλειον διήρκεσε τριακόσια τεσσαράκοντα ἔτη. Ἡ ἀλκή καὶ ὁ πολεμικὸς χαρακτήρ τῶν ἀρχαίων Βουλγάρων, διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν μετὰ τῶν Σλάβων καὶ τῆς παρελεύσεως τῶν αἰώνων, ἐξησθένεισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον· ἡ πολεμικὴ αὐτῶν δόξα ἀκμάσασα ἐπὶ τοῦ Κρούμμου ἔλαμψε προσκαίρως ἐπὶ τοῦ Συμεῶνος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Σαμουήλ καὶ τῶν διαδόχων του, οἵτινες πάντοτε διετέλεσαν ἀτυχεῖς εἰς τὰς ἐν παρατάξει μάχας, κατέπεσεν ἐντελῶς. Ἀξιοσημεῖωτον δὲ εἶναι ὅτι μετὰ τὸν θάνατον ἐκάστου τῶν τριῶν τούτων πολεμικῶν βασιλέων ἐπήρχετο καὶ ἡ ταπείνωσις ἢ ἡ καταστροφὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους· διότι τὰ ἔθνη τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῆς ὑλικῆς μόνου βίας καὶ δυ-

¹Εκ δὲ τῶν νεωτέρων τινὲς θεωροῦσι τὰ Σκόπια, ἄλλοι τὴν Πιριστίαν, καὶ ἄλλοι ἕτερον Κιουστεντζιλ πλησίον τῆς Σαρδικίης. Isambert p. 225 Gibbon l. LV p. 559. Mannert T. 7 p. 406. Malte-Brun T. 7 p. 756. Mém. de l'Acad. des inser. T. XXXI p. 287. Mém. d'Acad. de S. Peter. Ser. VII T. 8 N° 3 et Bulletin de l'an. 4 64 p. 348. Σύστημα τῶν ἱερῶν κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτ. T. Β'. σ. 470 καὶ Νεαρὰν Βασιλείου αὐτοῦ. T. Ε'. σ. 266-269.

(1) Κεδρ. 717. Ζων. ΙΖ'. § 9'. Γ'λοκ. 579.

νάμεως, ἐὰν δὲν παρομαρτῆ καὶ ἀνάλογος ἀνάπτυξις ἠθικοῦ βίου, δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι μᾶτην δὲ ἀναζητεῖ τις νὰ ἀνεύρη καθ' ὄλον τοῦτο τὸ διάστημα ὅπερ διεξήλθομεν ἐθνικόν τινα λόγον ἢ τάσιν εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων οὐδεὶς ἄλλος ὑπῆρχε τελικὸς σκοπός, εἰ μὴ ἡ λεηλασία καὶ ὁ ἐξανδραποδισμὸς. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Συμεὼν ὁ μέγας ὅστις ἔθετο κατὰ νοῦν τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου, δὲν ἐκινεῖτο εἰ μὴ ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τῶν λαφύρων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ παροχὴ πλουσίων δώρων ἀπεμάκρυνεν ἐκάστοτε αὐτόν.

BIBLION TRITON

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΩΣ ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(ἔ. 1019—1186)

ΚΕΦ. Α΄.

Δεδεμένος και Ἀλουσιάνος.

Ἡ Βουλγαρία κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας ὅπως ἦν καὶ πρότερον ἢ Μυσία, καὶ πᾶσα ἡ Ἰλλυρική χερσόνησος, μὴδ' αὐτῆς τῆς Σερβίας καὶ Χρωβατίας ἐξαιρουμένης, ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Γενικὸς δὲ διοικητὴς τῆς Βουλγαρίας διωρίσθη ὁ στρατηγὸς τοῦ Σιρμίου Διογένης πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, διότι κατῴρθωσε τοὺς διαβάντας τὸν Ἰστρον καὶ λεηλατοῦντας τὴν Βουλγαρίαν Πατσινάκας νὰ ἐκδιώξη μετὰ μεγάλης αὐτῶν φθορᾶς (ἔ. 1026). Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ συμβασιλέως αὐτοῦ Κωνσταντίνου, τὰ διαδραματισθέντα ἐν Βυζαντίῳ, ὧν σπανίως ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν ἐθνῶν ἀπαντῶμεν οἰκτρότερα αἴσχη, ἐπέδρασαν εἰς τὴν κατάστασιν ὄλων ἐν γένει τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ παρέσχον ἀφορμὴν ἐπαναστάσεως εἰς τοὺς Βουλγάρους. Διότι ἡ αὐτοκράτειρα Ζωή, τῆς ὁποίας ἡ προβεβηκυῖα ἡλικία δὲν ἀπέσβεσε τὰς φλογεράς τῆς νεότητος ὀρμάς, δηλητηριάσασα τὸν σύζυγόν της αὐτοκράτορα Ῥωμανὸν Γ΄. ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἀδελφὸν τοῦ εὐνοουμένου αὐτῆς

ἐκτομία Ἰωάννου Μιχαήλ τὸν Παφλαγόνα, κιβδηλοποιὸν μὲν πρότερον, τότε δὲ τῇ προστασίᾳ τοῦ Ἰωάννου κατέχοντα τὴν θέσιν τοῦ θαλαμηπόλου παρὰ τῷ Ῥωμανῷ· ὁ δ' ἐκτομίας Ἰωάννης παντοδύναμος ἔκ τε τῆς εὐνοίας τῆς βασιλείσης καὶ τῆς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος συγγενείας συνεκέντρωσεν εἰς χεῖρας του πᾶσαν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κράτους· τυραννικὸς δὲ ἀπληστος καὶ αἰσχροκερδής, ἐντὸς ὀλίγου ἔφερεν ἄνω κάτω ὀλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν. (1)

Οἱ αὐξηθέντες ἤδη ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Βασιλείου φόροι ἔνεκα τῶν πολυετῶν αὐτοῦ πολέμων, καὶ τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος εἰσέπραττε μεθ' ἠπιότητος, οὐ μόνον εἰσεπράττοντο νῦν μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς εἶδος φορολογίαν μετέβαλεν ὁ Ἰωάννης εἰς νομίσματα, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα πλημμύραι καὶ ἀκρίδες, καὶ κατόπιν ξηρασία πολυχρόνιος, ἐπήνεγκον λιμὸν εἰς τὰς πλείστας ἐπαρχίας· ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ οἱ φορολογικοὶ αὐτοῦ πράκτορες δὲν καθυστέρουν τοῦ κυρίου των κατὰ τὴν ἀπληστίαν· ἐκ τούτου λοιπὸν γενικὸς γογγυσμὸς καὶ ἐνίοτε στάσεις. Ἰδίως δὲ ἐν Βουλγαρίᾳ, ἣν ὁ Βασίλειος ἀφῆκε νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὰ ἴδια ἔθιμα, ἕκαστος Βούλγαρος κύριος ἑνὸς ζεύγους βοῶν ἐπλήρωσε κατὰ τὴν διαταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ φορολογίαν ἓνα μόδιον σίτου, ἓνα κέγχρου καὶ μίαν στάμνον οἴνου· ταῦτα δὲ ὁ Ἰωάννης μετέβαλεν εἰς νομίσματα καὶ διέταξε τὴν αὐστηρὰν εἰσπραξίν. Οἱ δὲ Βούλγαροι λαὸς εἰθισμένος εἰς τὴν ἐλευθερίαν πρὸ τῶσων αἰῶνων, νεωστὶ δὲ ὑποκύψας εἰς ζυγόν, ἤρχισαν νὰ ταραττωνται, καὶ ἐπελάβοντο τῆς πρώτης τυχούσης εὐκαιρίας ἵνα ἐπαναστατήσωσιν. Ὑπῆρχε δὲ τότε Πέτρος τις ἐπονομαζόμενος Δελεάνος, δοῦλος δραπετῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις περιπλανώμενος περὶ τὸ Βελιγράδιον ἔλεγεν ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουήλ ἢ κατ' ἄλλους νόθον υἱὸν τοῦ Ἀαρών. Ὁ ὄχλος προσέτρεχε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐντὸς

(1) Ζων. ΙΖ'. § γ'. ιδ'. Γλυκ. 584, 588.

δλίγου ἢ γενικῆ δυσαρέσκεια καὶ ὁ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν πόθος ἠῤῥησαν τοὺς θιασώτας του ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε στασιάσαντες ἀνέδειξαν αὐτὸν ἀρχηγόν, καὶ περιερχόμενοι ἐν θριάμβῳ τὰς κώμας τῆς ἄνω Μυσίας ἐφόνευσον τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ προσεκάλουν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν (ἔ. 1040). Ἐντὸς δλίγου δὲ χρόνου ἡ ἐπανάστασις ἐξετάθη καὶ πολλαὶ πόλεις ἤνοιξαν προθύμως τὰς πύλας των εἰς τὸν Δελεάνον. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Δυρράχιου Βασίλειος Συναδινὸς, παραλαβὼν τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν συνιστάμενον τὸ πλεῖστον ἐκ Δαλματῶν καὶ Βουλγάρων, ἀπῆλθεν ἐναντίον τοῦ Δελεάνου ἵνα καταστρέψῃ τὴν ἐπανάστασιν εὐθὺς ἅμα τῇ γεννήσει τῆς· ἀλλ' ὁ ὑποστράτηγός του Δερμοκαίτης ἐρίσας πρὸς αὐτὸν τὸν ἐγκαταλείπει καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαῆλ, διατρέβοντα τότε ἐν Θεσσαλονίκῃ χάριν τῆς πασχούσης ὑγείας του, τὸν διαβάλλει, ὡς προτιθέμενον νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ καταλάβῃ τὴν βασιλείαν. Ὁ δὲ Μιχαῆλ πιστεύσας ἀφαιρῆ τὴν στρατηγίαν ἀπὸ τὸν Συναδινὸν καὶ τὸν φυλακίζει, καθιστᾷ δὲ τὸν Δερμοκαίτην ἀρχιστράτηγον· ἀλλ' οὗτος ληστής μᾶλλον παρά στρατηγός, ἀντὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καταγίνεται νὰ λεηλατῇ φίλους καὶ ἐχθρούς, καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς στρατιώτας του ἀφαιρῶν τὰ ὄπλα καὶ τοὺς ἵππους των. Ἐπαναστάντες λοιπὸν καὶ οὗτοι τὸν ἀποδιώκουσι, καὶ φοβούμενοι τὴν τιμωρίαν κηρύττουσι βασιλέα τῆς Βουλγαρίας ἕνα ἐκ τῶν συστρατιωτῶν αὐτῶν, ἄνδρα γενναῖον καὶ φρόνιμον, Τειχομηρὸν ὀνόματι· οὕτω δὲ οἱ Βούλγαροι διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας ἑκατέρας ὑποστηριζούσης τὸν ἴδιον βασιλέα. Ἄλλ' ὁ Δελεάνος ὅστις ἤδη εἶχε προχωρήσει μέχρι τῶν Σκοπίων προσκαλεῖ τὸν Τειχομηρὸν εἰς συνέντευξιν ἐπὶ προφάσει κοινοπραξίας, καὶ τούτου ἐλθόντος συναθροίζει τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐρωτᾷ ἐὰν προτιμῶσι νὰ ἔχωσιν ἕνα στρατιώτην ὡς βασιλέα ἢ τὸν ἔγγονον τοῦ Σαμουήλ· προτρέπει δὲ αὐτοὺς ἐὰν μὲν νομίζωσιν ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπόγονος τοῦ Σαμουήλ νὰ τὸν

φονεύσωσιν, εἰ δ' ἄλλως νὰ ἐκβάλωσιν ἐκ τοῦ μέσου τὸν αἷτιον τῆς διχονοίας· οἱ δὲ Βούλγαροι τότε λιθοβολοῦσι τὸν δυστυχῆ Τειχομηρὸν καὶ ἀνακηρύττουσι παμφηφεὶ βασιλέα τὸν Δελεάνον. Οὗτος δὲ ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ ἐπορεύθη κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ὅπου εὕρισκετο εἰσέτι ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις μὴ ἔχων ἀρκετὰς δυνάμεις νὰ ἀντιπαραταχθῆ, ἔφυγε ταχέως εἰς Κωνσταντινούπολιν, προστάξας τὸν εὐνοούμενόν του Ἐμμανουὴλ Ἰθάζην, Βούλγαρον τὸ γένος, ἵνα φέρῃ κατόπιν τὴν ἀποσκευὴν του καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμίειον· ἀλλ' ὁ Ἰθάζης παραλαβὼν ταῦτα ὤχητο ἀπίων, καὶ κατέφυγε πρὸς τὸν Δελεάνον.

Ἐν τούτοις ὁ Δελεάνος δὲν ἐπολιόρχησε τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ πέμψας στρατηγὸν ἐκυρίευσε τὸ Δυρράχιον· ἕτερον δὲ στρατιωτικὸν σῶμα ὑπὸ τινι Ἀνθιμον κατελθὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνίκησε παρὰ τὰς Θήβας τὸν στρατηγὸν Ἀλλικασέα καὶ τοι τῶν Θηβαίων γενναίως ἀγωνισαμένων, καὶ συνεπέα τῆς νίκης ταύτης οἱ κάτοικοι τοῦ Θέματος τῆς Νικοπόλεως (Πρεβέζης) δυσηρεστημένοι διὰ τὰς καταπιέσεις τοῦ πράκτορος τῶν φόρων Κουτζομύτου φονεύσαντες αὐτὸν προσετέθησαν καὶ οὗτοι εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐπανάστασις ἠπειλεῖ νὰ λάβῃ κολοσιαιὰς διαστάσεις, ἐὰν ἕτερον θῦμα τῆς ἀπληστίας τοῦ Ἰωάννου δὲν συνετέλει ἐκ τύχης εἰς τὴν κατάσβесίν της. (1)

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀαρῶν Ἀλουσιάνος ὅστις εἶχεν ἀνατραφῆ ἐν Βυζαντίῳ, ἔλαβε μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Βουλγάρων τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου καὶ διωρίσθη κατόπιν ἐν Ἀσίᾳ στρατηγὸς τῆς Θεοδοσιουπόλεως. Κατηγορηθεὶς δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δι' ἀμάρτημά τι, ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ πλεονέκτου Ἰωάννου, ὅστις εὐθὺς τὸν κατεδίδασεν ἀναπολόγητον εἰς πρόστιμον πεντήκοντα λιτρῶν χρυσαίου, καὶ ἀφαιρέσας ἀπ' αὐτοῦ κτῆμα τι προερχόμενον ἐκ τῆς συζύ-

(1) Κεδρ. 745-47. Ζων. ΙΖ. § 18'.

γου του, (1) τὸν διέταξε νὰ μένη ὑπὸ περιορισμὸν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· ἐν τοιαύτῃ δὲ θέσει εὐρισκόμενος ὁ Ἄλουσιάνος ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ τὸν σφετερισμὸν τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ αὐτοχειροτονήτου ἐγγόνου τοῦ Σαμουήλ. Μεταμφιεσθεὶς λοιπὸν ὡς δούλος Ἀρμένιος διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν φυλάκων καὶ ἀπήλθεν εἰς τὸ ἐν Ὀστροβῶ στρατόπεδον τοῦ Δελεάνου, ὅπου εὐρὼν γέροντα τινὰ ἀξιωματικὸν φίλον τοῦ πατρός του ἐξεμυστηρεύθη τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπ' ἐκείνου ὡς πράγματι υἱὸς τοῦ Ἀαρῶν ἐκ τινος μέλανος σημείου ὅπερ ἔφερεν εἰς τὸν ἀγκῶνα. Διαθρυλληθέντος δὲ τοῦ πράγματος καὶ τῶν στρατιωτῶν ὑποδεχθέντων αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ὁ Δελεάνος φοβηθεὶς μὴ τυχὸν οἱ Βούλγαροι κηρύξωσιν αὐτὸν βασιλέα, τὸν παρέλαβε συγκοινωνὸν τῆς βασιλείας, καὶ δούς αὐτῷ τεσσαράκοντα χιλιάδας στρατοῦ, τὸν ἀπέστειλε πρὸς πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ μετὰ ἑξαήμερους ἀνωφελεῖς προσβολάς, γενομένης ἐξόδου ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων καὶ συγκροτηθείσης πεισματώδους μάχης, ἐνικήθη κατὰ κράτος ἀπολέσας, ὡς λέγεται, πλείους τῶν δεκαπέντε χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ. (2) Μετὰ

(1) Ὁ Κεδρηνὸς διηγούμενος ταῦτα (σ. 747) προσθέτει ὅτι παρὰ τοῦ Ἄλουσιάνου «προσφηρέθη καὶ γυναῖκεϊον χωρίον, ὅπερ εἶχεν ἐν τῇ Χαρσιανῷ «κάλλιστον» δεηθεὶς δὲ περὶ τούτου τοῦ βασιλέως πολλὰ καὶ μὴ τυχῶν «ἐπιστροφῆς, . . . ἔφυγε». Πολλοὶ τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν τῆς Δύσεως ἐπόμενοι εἰς τὴν λελανθασμένην Λατινικὴν μετάφρασιν ἐξηγοῦσιν ὅτι ὁ ἐκ τομῆς Ἰωάννης ἐσφετερίσθη ἢ ἤρπασε τὴν σύζυγον! τοῦ Ἄλουσιάνου, καὶ τις μάλιστα ἐπιπροσθέτει ὅτι αὕτη ἦτον ὠραία Ἀρμενία!

(2) Κατὰ τὸν Κεδρηνὸν (σ. 748) ἡ ἐξοδος ἐγένετο μετὰ προηγουμένην πάννουχον δέξιν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ προστάτου τῆς Θεσσαλονίκης Ἀγ. Δημητρίου, ὅστις τὴν ἐπαύριον ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ προηγηθῆ ἔφιππος τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ πυρπολήσῃ διὰ φλογῶν τοὺς Βουλγάρους, ὡς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κατόπιν ἐβεβαίουν· ἐφονεύθησαν δὲ 45 χιλ. ἐξ αὐτῶν καὶ ἤχμαλωτίσθησαν πολὺ περισσότεροι. Νομίζω ὁμοίως ὅτι ὁ Κεδρ. χάριν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου οὐ μόνον τὸν στρατὸν τοῦ Ἄλουσιάνου πολυαριθμότερον ἀνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πεσόντων καὶ ζωγρηθέντων ἐξώγκωσεν. Ὁ δὲ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Ψελλὸς δὲν μνημονεύουσι τῆς πολιορκίας ταύτης.

τὴν ἤτταν ταύτην ἐπῆλθε φιλονεικία μεταξὺ τῶν δύο βασιλέων ἐκάστου ἐπιβρίπτοντος τὸ σφάλμα ἐπὶ τοῦ ἐτέρου, μεθ' ἣν ὁ Ἄλουσιάνος βλέπων ὅτι τὰ πράγματα δὲν χωροῦσι πλέον καλῶς, μαθὼν δὲ ὅτι καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἐξεστράτευσεν ἤδη κατ' αὐτῶν ἄγων μεγάλην στρατιάν, μεθύει τὸν Δελεάνον, τὸν τυφλώττει καὶ ἀπέρχεται πρὸς τὸν Μιχαὴλ εἰς Μοσυνούπολιν ἄγγελος τῆς εἰδήσεως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀνταμείψας αὐτὸν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Μαγίστρου, εἰσέρχεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, συλλαμβάνει τὸν ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ πάντων Δελεάνον, καὶ ἐκχιάσας τὰ εἰς Πρίλαπον ὑπὸ τοῦ Ἰθάζη ὀχυρωθέντα διὰ ξυλίνου τείχους στενὰ, αἰχμαλωτίζει καὶ τοῦτον, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὑποτάσσει τοὺς ἐπαναστάτας (ἔ. 1041). (1)

Βοδῆρος, Πατσινάκαι καὶ Κομάροι.

Αἱ ἀπέραντοι πεδιάδες τῆς Ἀσιατικῆς Σκυθίας, τὰς ὁποίας ὀρθῶς τινες ἀπεκάλεσαν φυτώριον ἀνθρώπων, δὲν εἶχον ἐξαντλήσει ἀκόμη τὴν ἀγρίαν αὐτῶν γονιμότητα· νεαὶ ὄρδοι βαρβάρων, προάγγελοι τῶν μεγάλων μετὰ ταῦτα Ταταρικῶν ἐπιδρομῶν, συνωθούμεναι πρὸς δυσμὰς κατέκλυσαν τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Βορυσθέ- νους. Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τῆς Τρανσυλθανίας καὶ τοῦ Ἰστρου κατοικοῦντες Πατσινάκαι, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Ταταρικῶν φυλῶν, τῶν Οὐζων καὶ Κο-

(1) Κεφρ. 748-49. Ζων. ΙΖ'. § εζ. Γλυκ. 589. Ἀτταλ. σελ. 9. Κατὰ τὸν Ψελλόν, (ἐν Μεσαιων. Βιβλ. Σάθκ Τ. Δ'. σ. 68-73) ἀφ' οὗ ὁ Ἄλουσιάνος ἐπολέμησε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐνίκηθη, ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ.

μάνων, (1) μεθ' ὧν πολλάκις ἤλθον εἰς πολέμους, ἤναγκάσθησαν νὰ συγκεντρωθῶσι περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου τὸν ὅποιον τότε ἤρξαντο νὰ διαβαίνωσι συχνότερον· λεηλατοῦντες δὲ οὐ μόνον τὴν Μυσίαν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἐπερχόμενοι κατέσφαζον ἠβηδὸν τοὺς κατοίκους καὶ τὰ παρατυχόντα ἠφάνιζον. (2) Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν δεκατριῶν φυλῶν αἰτινες ἀπετέλουν τὸ πολυάριθμον αὐτὸ ἔθνος, δύο φυλαὶ, ἡ Παγουμανίς καὶ ἡ Βελεμαρνίς, ἀριθμοῦσαι περὶ τοὺς δυσμυρίους πολεμιστὰς, ἀποχωρισθεῖσαι ἔνεκα ἐμφυλίων ἐρίδων, διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐζήτησαν ἄσυλον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις τιμήσας τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κεγένη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου, παρεχώρησεν αὐτῷ πολλὰς γαίας καὶ τρία ἐκ τῶν παριστρίων φρουρίων· ἀπέστειλε δὲ καὶ μοναχὸν τινα Εὐθύμιον ὅστις ἐβάπτισεν αὐτούς. Ἀλλ' ὁ Κεγένης μνησικακῶν ἤρξατο νὰ διαπερᾶ τὸν Ἰστρον, καὶ νὰ λεηλατῆ καὶ αἰχμαλωτίξῃ τοὺς ὁμοφύλους του, οἵτινες πρὸ ὀλίγου συνάψαντες συνθήκας φιλίας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνηνέχθησαν πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες δικαιοσύνην, ἄλλως ἠπειλοῦν διάρρηξιν τῶν συνθηκῶν. Τοῦ δὲ αὐτοκράτορος μηδεμίαν δόντος ἀκρόασιν εἰς τὰ παράπονα ταῦτα, οἱ Πατσινάκαι, ἀναμείναντες τὸν χειμῶνα, διέβησαν τὸν παγωμένον ποταμὸν πολυπληθεῖς, περὶ τὰς ὀγδοήκοντα ὡς λέγεται μυριάδας, καὶ λεηλατοῦντες διεσπάρησαν καθ' ὅλην τὴν Βουλγαρίαν.

Ὁ στρατηγὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Βουλγαρίας συνενώσαντες τοὺς στρατοὺς των μετὰ τῶν Πατσινακῶν τοῦ Κεγένους προσεπάθουν κατ' ἀρχὰς ν' ἀναχαιτίσωσι τὸν χειμάρρον τοῦτον δι' ἐνεδρῶν καὶ αἰφνιδίων ἐπιθέσεων κατὰ τῶν μεμονωμένων αὐτῶν ἀποσπασμάτων,

(1) Τινὲς θεωροῦσι τοὺς Οὐζοὺς καὶ Κομάνους ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φυλὴν, ἀναφερομένην ὅτε μὲν ὑπὸ τὸ ἓν ὅτε δὲ ὑπὸ τὸ ἕτερον ὄνομα. Ἀλλ' ὁ σύγχρονος Σκυλίτζης μνημονεύει αὐτῶν ὡς φυλῶν κεχωρισμένων.

(2) Κεδρ. 739. Ζων. ΙΖ'. § 18'.

μη̄ τολμῶντες ν' ἀντιπαραταχθῶσιν εἰς μάχην κατὰ τοσοῦτου πλήθους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον πληροφορηθέντες ὅτι οἱ βάρβαροι ἐμπορούμενοι οἴνου καὶ μέλιτος καὶ τῶν ἀπὸ τούτων κατασκευαζομένων πομάτων, ἄπερ οὐδ' ἐξ ἀκοῆς κἂν ἐγίνωσκον καὶ εὖρον ἐκεῖ ἐν ἀφθονίᾳ, ἐνέπεσον εἰς κοιλιακὸν νόσημα, καὶ ὅτι χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἀπέθνησκον καθ' ἐκάστην, ἀπεφάσισαν νὰ βαδίσωσιν ἐναντίον αὐτῶν. Οἱ δὲ Παταινάκαι ἅμα ἰδόντες αὐτοὺς ἐπερχομένους, ὡς κατατρυχόμενοι ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ἐδειλίασαν, καὶ ῥίψαντες τὰ ὄπλα παρεδόθησαν. Καὶ ὁ μὲν Κεγένης συνεβούλευσε νὰ ἀποκεφαλίσωσι τὰς μυριάδας ἐκείνας, ἄλλως, ἔλεγεν, εἰς τὸ μέλλον θέλουσι παράσχει πράγματα εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν· ἄλλ' ἢ βάρβαρος αὕτη συμβουλή δὲν ἐγένετο δεκτὴ, καὶ διεσκόρπισαν τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὰς ἡρημωμένας πεδιάδας τῆς Σαρδικῆς, τῆς Νύσσης καὶ τῆς Εὐτζαπέλου διὰ γὰ ἐργάζονται τὴν γῆν. Ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐπαναστατήσαντες διέτρεχον τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Θράκην, λεηλατοῦντες αὐτάς, καὶ μόλις μετὰ πολυετῆ πόλεμον καθ' ὃν πολλάκις ἀνεδείχθησαν νικηταί, συνθέμενοι τριακονταετείς σπονδὰς ἐγκατέστησαν ἐν Βουλγαρίᾳ, κατοικήσαντες οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πλησίον τῆς Περσθλάβας πεδιάδα, τὴν λεγομένην τῶν ἑκατὸν Βουνῶν. (1)

Μετὰ τινα δὲ ἔτη οἱ Οὐζοί, φυλὴ εὐγενεστέρα κατὰ τὸν Σκυλίτζη τῶν Παταινακῶν, συμποσοῦμενοι εἰς ἐξήκοντα μυριάδας ἀνδρῶν μαχιμῶν (2) ἤκατ' ἄλλους, ὅπερ φαίνεται ἀληθέστερον, εἰς ἐξήκοντα μόνον χιλιάδας, διέβησαν καὶ οὗτοι τὸν Ἰστρον ἐπὶ ἀσκῶν καὶ ξύλων παγγενεὶ μετὰ τῆς ἀποσκευῆς αὐτῶν, καὶ νικήσαντες τοὺς ἀντιταχθέντας στρατηγούς Ἀποκάπην καὶ Βοτανειάτην ἠχμαλώτισαν αὐτοὺς μετὰ πολλοῦ ἄλλου πλήθους Βουλγάρων καὶ Βυζαντινῶν, καὶ ἤρξαντο τῆς λεηλασίας. Μοῖρα δὲ ἐξ αὐτῶν κατελθοῦσα μέχρι

(1) Κεδρ. 777. 782 καὶ ἐπ. Ζων. ΙΖ'. § κς'. Ἀτταλ. 30. Γλυκ. 597.

(2) Σκυλ. 815.

τῆς Θεσσαλίας συνεκόμισεν ἀναρίθμητον λείαν καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν περιπεσοῦσα εἰς χειμῶνα καὶ καταδιωκομένη ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἀπώλεσε πάντα τὰ λάφυρα καὶ μετὰ φθορᾶς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δούκας καταγινόμενος ἐν ἑλλείψει ἀξιωμαχοῦ στρατοῦ νὰ ἀποσοθήσῃ τὸ δεινὸν τοῦτο διὰ δεήσεων καὶ νηστειῶν, ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ νὰ ἐκστρατεύσῃ, καὶ ἐξῆλθε τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατὸν πεντήκοντα ἰππέων, στηριζόμενος εἰς τὴν θείαν ἀντίληψιν μᾶλλον ἢ εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις· ἐν ᾧ δὲ ἦν ἐστρατοπεδευμένος πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Χοιρόβακχοι, οἱ αἰχμάλωτοι στρατηγοὶ Ἀποκάπης καὶ Βοτανειάτης ἐλθόντες τῷ ἀνήγγειλαν τὴν ἦτταν καὶ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Οὐζῶν. Διότι παθόντες ἐκ λοιμοῦ, στερηθέντες δὲ καὶ τροφῶν ὡς ἐκ τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος, ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι πλησίον τοῦ Δουνάβεως, ὅπου εἶχον στήσει τὸ κεντρικὸν στρατόπεδον· ἀλλ' οἱ Βούλγαροι μετὰ τῶν Πατσινακῶν ἐπιπεσόντες ἐξωλόθρευσαν τοὺς πλείστους καὶ ἠλευθέρωσαν τοὺς αἰχμαλώτους· ἐκ δὲ τῶν ὑπολοίπων Οὐζῶν ἄλλοι μὲν διεπέρασαν τὸν Δούναβιν, ὀλίγοι δὲ ὑποταχθέντες ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον γαίας παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν Μακεδονίᾳ· ⁽¹⁾ (1064-1065).

Ἐν ᾧ δὲ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν ἡ γεωργία ὡς ἦν ἐπόμενον κατεστρέφετο, πενία δὲ ἐμάστιζε τὸν τόπον, ἡ ἀπληστία τῶν κυβερνώντων ἐν Βυζαντίῳ ἠῤῥξανε, καὶ προεκάλεσε νέαν ἐπανάστασιν τῶν Βουλγάρων. Ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ζ' (1071-1077) εὐνοῦχος τις Νικηφόρος, ὃν οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν ὑποκοριστικῶς Νικηφορίτζην, καὶ ὅστις ὦν «δεινὸς ἐπινοῆσαι συγχύσεις καὶ βράβαι» πράγματα καὶ τριχυμίας ἐγεῖραι καὶ ἀκαταστασίας ἐν γαλήνῃ ἐπενεγεχεῖν», ⁽²⁾ κατῴρθωσε νὰ κυριεύσῃ τοῦ πνεύ-

(1) Γλυκ. 604. Ζων. III'. § 9'. Ἀτζελ. 83-85. Εὐφρ. ς. 3319-33.

(2) Σκυλιτ. 851. Ἀτζελ. 202-205. Γλυκ. 613. Ζων. III'. § 15'.

ματος τοῦ Μιχαήλ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὗτος διορίσας αὐτὸν μέγαν λογοθέτην, τῷ ἀνέθεσε πᾶσαν τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους· δημεύσεις περιουσιῶν, καταδιωγμὸς καὶ καταστροφή τῶν πλουσίων, καταδικαὶ ἀθώων, ἀπαιτήσεις ἀχρεωσθέντων, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀρπαγὴ ἦσαν τὰ ἔργα του. Εἰς τοσοῦτο δὲ ἀπληστίας ἐφθασεν, ὥστε προαγοράζων ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐσοδεῖαν τῶν σιτηρῶν, μετεπώλει αὐτὴν πρὸς ἴδιον ὄφελος, καὶ ἐν τῇ καταμετρήσει τοῦ σίτου ἀφήρει ἐξ ἐκάστου μοδίου τὸ τέταρτον, ὅπερ ὠνομάζετο τότε Πι ν ἄ κ ι ο ν. Τὰ δὲ παράπονα τῶν καταπιεζομένων λαῶν οὐδεμίαν εὕρισκον ἀκρόασιν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, ὅστις ὦν χαρακτήρως δειλοῦ καὶ ἀδυνάτου, καὶ καταγινόμενος εἰς στιχουργίας Ἰάμβων καὶ εἰς γραμματικὰς καὶ ἐτυμολογικὰς λεπτολογίας, ἦτο καταλληλότερος νὰ κάθηται ἐπὶ καθέδρας σχολείου ἢ θρόνου. Οἱ δὲ ἐκτεθηλυμένοι Βυζαντινοὶ, κύπτοντες ὑπὸ τὸν δεσποτισμὸν ποταποῦ εὐνούχου, καὶ μὴ τολμῶντες νὰ ἐπαναστατήσωσιν, ἐξεδικοῦντο δι' ἐπιγραμμάτων, καὶ ἐπωνόμασαν τὸν Μιχαήλ Πα ρ α π ι ν ἄ κ ι ο ν, ὄνομα τὸ ὅποσον τῷ διεφύλαξεν ἡ ἱστορία. Οἱ Βούλγαροι ὁμως, οἵτινες ὡς ἐκ περισσοῦ ὑπέφερον καὶ τὰς καθημερινὰς λεηλασίας τῶν βαρβάρων, στοχαζόμενοι ὅτι οὐδεμίαν ἀνακούφισιν καὶ βοήθειαν εἶχον ἐκ τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπ' ἐναντίας δὲ μόνοι ἔπρεπε νὰ φροντίζωσι νὰ ἀποκρούωσι τοὺς ἐπιδρομεῖς, χρησιμεύοντες ὡς προπύργιον τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, μὴ φέροντες δὲ καὶ τὴν ἀπληστίαν τοῦ Νικηφορίτζη, ὅστις πρὸς χρηματισμὸν πολλὰ κατ' αὐτῶν ἐμηχανᾶτο, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποστατήσωσι καὶ νὰ προσλάβωσι βοηθοὺς εἰς τοῦτο τοὺς Σέρβους, οἵτινες πρό τινων ἐτῶν κηρυχθέντες ἀνεξάρτητοι εἶχον διεξαγάγει εὐτυχῶς πολλοὺς πολέμους κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Ὅθεν οἱ ἐπίσημοι τῶν Βουλγάρων ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Κράλου τῆς Σερβίας Μιχαηλᾶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον ἢ Βοδῖνον, καὶ ἐλθόντα αὐτὸν μετὰ τριακοσίων Σέρβων εἰς Πρισιδιάναν, οἱ

προύχοντες τῆς πόλεως Σκοπίων, προεξάρχοντος τοῦ ἐκ Κομάνων ἔλκοντος τὸ γένος Γεωργίου Βοϊτάχου, ἀνηγόρευσαν βασιλέα, ἐπονομάσαντες Πέτρον. Ὁ δούξ Νικηφόρος Καραντινὸς καὶ ὁ στρατηγὸς Δαμιανὸς Δαλασσηνὸς ἐκστρατεύσαντες ἵνα καταπνίξωσι τὴν ἐπανάστασιν ἅμα τῇ γεννήσει τῆς, ἐνίκηθησαν κατὰ κράτος· οἱ δὲ ἐπαναστάται ἐκυρίευσαν τὸ στρατόπεδον αἰχμαλωτίσαντες μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τὸν στρατηγὸν Δαμιανόν, καθὼς καὶ τὸν συμπολεμοῦντα μετ' αὐτοῦ τυχοδιώκτην Λογγιβαρδόπουλον. Ἡ ἐπανάστασις τότε ἐξετάθη εἰς τὴν ἄνω Μακεδονίαν καὶ ὁ Βοδίνος γενόμενος κύριος τῶν Σκοπίων ἀπέστειλε τὸν Σέρβον Πετρίλον μετὰ πολλῶν Βουλγάρων, ἵνα ἐπαναστατήσωσι τὰς ὑπολοίπους πόλεις, αὐτὸς δὲ ἀνήλθεν εἰς Νύσσαν. Καὶ ὁ μὲν Πετρίλος ἀπελθὼν εἰς Καστορίαν, ὅπου εἶχον ἀποσυρθῆ ὁ διοικητὴς τῆς Ἀχρίδος Μαρριανὸς καὶ ὁ πατρικίος Δεαβόλεως Θεόγνωστος, ἐνίκηθη παρ' αὐτῶν κατὰ κράτος φονευθέντων πολλῶν Βουλγάρων, καὶ φυγῶν ἐσώθη εἰς Σερβίαν. Ὁ δὲ Βοδίνος, ἐκστρατεύσαντος κατ' αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ Σαρωνίτου καὶ παραλαβόντος τὰ Σκόπια παραδοθέντα ὑπὸ τοῦ Βοϊτάχου, ἐπανερχόμενος ἐκ Νύσσης, νικᾶται καὶ αἰχμαλωτίζεται, καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες ἐπαναστάται διασκορπίζονται. Ἀλλὰ τὸν Βοδίνον ἀπαχθέντα δέσμιον εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀποσταλέντα εἰς Ἀντιόχειαν ἵνα φυλάττηται ἐκεῖ, Βενετοὶ τινες ἀποσταλέντες ἀντὶ πολλῶν χρημάτων ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Μιχαηλᾶ, κατῶρθωσαν νὰ ὑποκλέψωσι καὶ νὰ διασώσωσιν εἰς τὴν Σερβίαν, ὅπου κατόπιν ἐβασίλευσεν. Ὁ δὲ Λογγιβαρδόπουλος ὅστις συνεμάχησεν ἤδη μετὰ τῶν Σέρβων, ἀπελθὼν πρὸς τὸν Μιχαηλᾶν καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ἐπανήλθε μετὰ πολλῶν Σέρβων καὶ τινων Λομβαρδῶν, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπανάστασιν· ὁ διορισθεὶς ὁμως μετ' ὀλίγον δούξ τῆς Βουλγαρίας Νικηφόρος Βρυέννιος ἐνίκησεν αὐτόν, καὶ ἀποδιώξας τοὺς Σέρβους

ὑπέταξεν ἐντελῶς τοὺς ἐπαναστάτας (1073-1074). (1)

Μετά τινα δὲ ἔτη οἱ Πατσινάκαι, οἱ Κομάνοι καὶ ἄλλοι Σκύθαι, οἵτινες δὲν ἔπαυον διαβαίνοντες τὸν Ἰστρον νὰ λεηλατῶσι τὴν Βουλγαρίαν, ἐπωφεληθέντες τῶν ἐμφυλίων πολέμων τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου, οὐ μόνον κατέλαβον τὴν Σιλίστριαν καὶ πολλὰς ἄλλας παραδουναβίους πόλεις, ἀλλ' ἐκχυθέντες εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ἐκυρίευσαν τὸ Σίρμιον, τὴν Νύσσαν καὶ τὰ Σκόπια, καὶ καταδραμόντες τὴν Θράκην ἐπολιόρκησαν καὶ αὐτὴν τὴν Ἀδριανούπολιν. Μετὰ ἐξαετῆ δὲ πόλεμον (ἔτ. 1085-1091) καὶ πολλὰς φονικὰς μάχας κατῴρθωσεν ἐπὶ τέλους ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν Πατσινακῶν τοὺς Κομάνους καὶ τῆ βοήθεια αὐτῶν νὰ ὑποτάξῃ ἐκείνους. Οἱ δὲ Πατσινάκαι, ἐπειδὴ τὴν κατεχομένην παρ' αὐτῶν πρότερον πέραν τοῦ Ἰστροῦ χώραν κατέλαβον ἤδη αἱ πολυπληθεῖς φυλαὶ τῶν Κομάνων, ἠναγκάσθησαν νὰ κατοικήσωσιν ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅπου ἐκ τῶν προτέρων ἐπιδρομῶν ἦσαν ἐγκατεστημένοι οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν καὶ πολλοὶ τῶν Κομάνων· συνταυτισθέντες δὲ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου μετὰ τῶν Βουλγάρων ἀπώλεσαν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, καὶ δὲν μνημονεύονται τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἄλλως εἰ μὴ ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπωνυμίαν τῶν Βλάχων. (2)

(1) Σουλ. 852. Ζων. ΙΗ'. § 47.

(2) Σουλ. 860, 866. Ἄννα Κομν. Βιβλ. 6-8. Ζων. ΙΗ'. § κγ'. Εὐφρ. 3337-57. Βρυέννιος Γ'. § 4. καὶ 18'. Βλάχοι ὠνομάζοντο κατὰ τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν οἱ διάγοντες νομαδικὸν βίον Σκύθαι (βιβλ. Η'. σ. 226). Πολλοὺς δ' ἐκ τῶν αἰχμαλώτων Πατσινακῶν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος κατόκισεν εἰς τὰ Μογλενά παρὰ τὸν Πίνδον, ἐν τῇ χώρᾳ τῇ κληθεῖσθ μετὰ ταῦτα Μεγάλη Βλαχία (Παχ. Α'. § 30. Ἄκρ. § 38. Χαλκ. σ. 319), καὶ τοὺτους ἡ δημῶδες γλῶσσα ἐπωνόμασεν ἔκτοτε Κουτζο-Βλάχους, ἵσως διότι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ὡς ἐκ τοῦ πολέμου δὲν ἦσαν ἀρτιμελεῖς. Κατὰ τὸν Γεωγράφον τοῦ ΙΒ'. αἰῶνος Edrisi ἐν τῇ Ταταρίᾳ ὑπῆρχε Τουρκικὸν ἔθνος ὀνομαζόμενον Βαλαχίται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πασκατέρων, ἧτις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Ἰλάκ ἢ Βλάχ. Ἴδε Mém. de l'Acad. des Inscr. T. XXX p. 254-256.

ΚΕΦ. Γ'.

Σταυροφόροι.

Ἐκτὸς τῶν καταστροφῶν τὰς ὁποίας κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπέστη ἡ Βουλγαρία ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν τῶν Σκυθικῶν φυλῶν, ἐπέπρωτο ἡ πάντοτε δυστυχῆς αὕτη χώρα νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς δίοδος εἰς τὰ ἄτακτα στίφη τῶν πρώτων Σταυροφόρων, οἵτινες ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς βοήθειας καὶ ὑπερασπίσεως τῆς κινδυνευούσης χριστιανωσύνης ἐπήνεγκον τσαῦτα δεινὰ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Τὸ ἐξησθενημένον κράτος τῶν Ἀράβων μόλις ἀνέδιδεν ἀμυδρὰς λάμπεις τῆς προτέρας αὐτοῦ δόξης, καὶ νέα φυλὴ κατακτητικὴ προέκυψεν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας. Οἱ Τοῦρκοι ἀσπασθέντες τὸν Μωαμεθανισμόν καὶ χρησιμεύοντες κατ' ἀρχὰς ὡς σωματοφυλακὴ τῶν Καλιφῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἠύξησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν δυνάμιν των, ὥστε ἀνατρέψαντες τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν ἐκείνων ἐθεμελίωσαν τὰ βασίλεια τῶν Σελζουκιδῶν καὶ ἐξέτειναν τὰς κατακτήσεις των ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπὸ τοῦ Πόντου μέχρι τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, φέροντες πανταχοῦ εἰς τὰς πλουσίας πόλεις καὶ τὰς εὐφόρους πεδιάδας τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν. Διότι οἱ μὲν Ἀραβες ὑπέτασσον, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐξωλόθρευον. Αἱ οἰμωγαὶ τῶν σφαζομένων καὶ αἱ οἰκτραὶ διηγῆσεις τῶν ἐπιστρεφόντων ἐκ τοῦ ἁγ. Τάφου προσκυνητῶν, οἵτινες ἀπῆρχοντο ἐκεῖ ἐνιαυσίως κατὰ μυριάδας, συνεχίνησαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἄλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν αὐτῇ ἀναρχία, αἱ διαίρεσεις τῶν ἡγεμόνων καὶ ἡ δουλεία τῶν λαῶν ὑπὸ τοὺς φεουδαλικοὺς ἄρχοντας, οἵτινες εἶχον καταστῆ τὸ φόβητρον τῶν βασιλέων, ἐκώλυον τὴν ἀπὸ κοινοῦ σύμπραξιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐθνῶν πρὸς ὄφελος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Πάππας μόνος εἶχε παγκόσμιον ἐξουσίαν, καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφαίνετο ἀναγεννηθεῖσα ἡ αὐτοκρατορία τῶν Καισάρων. Ἡ ἀπρονόητος δὲ πολιτικὴ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ

ἐπικαλεσθέντος τὴν βοήθειαν τοῦ Πάππα κατὰ τῶν ἀπειλούντων ἤδη τὴν Κίππολιν Τούρκων, καὶ ἡ ὥς ἐκ ταύτης παρακέλευσις τοῦ ἀνωτάτου Ποντίφηκος πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς ἡγεμόνας πρὸς γενικὴν κατ' αὐτῶν ἐκστρατείαν, προσέτι δὲ ὁ φανατισμὸς τοῦ Ἐρημίτου Πέτρου περιερχομένου τὴν Εὐρώπην καὶ παροτρύνοντος τοὺς λαοὺς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀγ. Τόπων ἀπὸ τῆς ἡμισελήνου, παρήγαγον ἔκρηξιν, ἥτις ἀνασπάσασα οὕτως εἰπεῖν τὴν Εὐρώπην, κατέρριψεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς δυστήνου Ἀνατολῆς. Καὶ τότε δὴ τότε εἰς τὴν φωνὴν τοῦ κηρύξαντος τὴν πρώτην σταυροφορίαν Πάππα Οὐρβανοῦ τοῦ Β' μία φωνὴ ἀντήχησεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἰσχυροὶ Δοῦκες καὶ ἄλλοι ἄρχοντες προσεκάλουν εἰς τὰ ὄπλα τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ὑποτελεῖς, οἱ δὲ βασιλεῖς προέτρεπον ἐκείνους εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον, ἵνα ἀπαλλαγῶσι φιλοταράχων ὑπηκόων. Ἡ παροχὴ δὲ ἀφθόνων συγχωροχαρτίων καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Πάππα ἐγγύησις τῆς ἀπολαύσεως τοῦ Παραδείσου ἐὰν οἱ ἀπερχόμενοι εἰς τὸν πόλεμον ἔμελλον νὰ φανευθῶσιν, ἔτι δὲ ἡ ἀπονομὴ σεισαρχείας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας, καὶ ἡ ὑπεράσπισις καὶ προστασία ἦν ἡ ἐκκλησία ἀνελάμβανεν ἐπὶ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῆς περιουσίας τῶν σταυροφόρων, καὶ πρὸς τούτοις δὲ ἡ κοινῶς ἐνυπάρχουσα ἰδέα περὶ τοῦ Ἀσιατικοῦ πλούτου, ὑπέκαιον τοὺς λαοὺς πρὸς τὸν ἱερὸν πόλεμον. Πάντες λοιπὸν οἱ ἄεργοι καὶ φαῦλοι, οἱ βεβαρημένοι ἐκ χρεῶν, οἱ ἄστεγοι καὶ ἄποροι, σωρηδὸν κατετάσσοντο ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ, ἀναλογιζόμενοι τὰ πλοῦτη τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας· λησταὶ δὲ ἀπολυθέντες ἐκ τῶν φυλακῶν, τυχοδιῶκται θηρεύοντες τύχην καὶ λάφυρα, μοναχοὶ αἰσχροβίοι καὶ φανατικοὶ, πάντες ὠπλίζοντο πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ὀρησκείας, φανταζόμενοι τὴν Ἀνατολικὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν Ἀσιατικὴν ἡδυσπάθειαν· ἐν συνόλῳ δ' εἰπεῖν οἱ καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν κακουργήσαντες, οἱ ὅπωςδὴποτε βεβαρη-

μένην ἔχοντες τὴν συνείδησιν, αἱ ἀναίσχυντοι καὶ ρυπαραὶ γυναῖκες, ἐλάμβανον τὸν ἐρυθροῦν σταυρὸν πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς συνειδήσεώς των, καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἐξαγνίζουσι τὰ ἐγκλήματα τῶν διὰ τῆς ἀπελεύσεως εἰς προσκύνησιν τῶν ἁγ. Τόπων. Μεταξὺ δὲ τῶν τόσων μυριάδων ὀλίγοι ἦσαν οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι ἱππῶται οἵτινες ἀπῆρχοντο διὰ νὰ ζητήσωσι δάφνας δόξης εἰς τὴν γῆν τοῦ μαρτυρίου· ἀλλὰ, πάντες εὔρον τάφους. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα ἄτακτα στίφη τῶν σταυροφόρων, κρᾶμα ἀφροσύνης, φανατισμοῦ καὶ ἀκολασίας, τὰ ὁποῖα ἀπῆρχοντο νὰ πολεμήσωσιν ἐχθρὸν ἐμπειροπόλεμον, οὗ τινος θρησκεία ἦτον ἡ ἰσχὺς τῆς σπάθης.

Ὁ Ἐρημίτης Πέτρος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρώτου σώματος τῶν ἐνόπλων τούτων προσκυνητῶν τὸ ὁποῖον ὑπερέβαινε τὰς 80 χιλιάδας, καταστήσας ὑποστράτηγόν του ἱππότην τινὰ Γωτιέρον πάμπτωχον, ἐπονομασθέντα διὰ τοῦτο Ἄναργυρον (*Gauthier sans argent* ἢ *sans avoir*). Διελθόντες δὲ τὴν Γερμανίαν ἔφθασαν εἰς Οὐγγαρίαν, ὅπου ὑπεδέχθη αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς Καλομάνος· ἀλλ' ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ συγκειμένη ἐκ 15 χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γωτιέρου ἄμα φθάσασα εἰς Βελιγράδιον, ἐπειδὴ ὁ διοικητὴς αὐτοῦ δὲν τοῖς ἐπρόμηθευσε τὰ πρὸς ζωάρκειαν ἐν ἀφθονίᾳ, διεσκορπίσθη εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κώμας καὶ ἤρχισε τρομερὰν λεηλασίαν. Τότε λοιπὸν μυριάδες Βουλγάρων ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν διεσπαρμένων καὶ κατέσφαξαν τοὺς πλείστους μ' ὄλην τὴν ἀντίστασιν τοῦ Νικήτα, διοικητοῦ τῆς Βουλγαρίας, ὅστις περισυνάξας τὰ ἐναπολειφθέντα λείψανα τοῦ στρατοῦ τῶν Σταυροφόρων ὠδήγησεν αὐτὰ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Ἐρημίτης Πέτρος ὅστις ἤρχετο κατόπιν μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ ἐκπορθεῖ πρὸς ἐκδίχσιν τὴν Μαλαβίλλην, μικρὰν πόλιν κειμένην μεταξὺ τοῦ Βελιγραδίου καὶ τοῦ ποταμοῦ Σάβου, κατασφάζει ἐκ τῶν κατοίκων πλείονας τῶν τεσσάρων χιλιάδων, ἀπαγχονίζει τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ μὲ συνείδησιν ἀναπεπαυμένην ὁ κῆρυξ τῆς

ἐλευθερώσεως τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ ἐξακολουθεῖ τὴν ὁδὸν του. Ἄλλ' οἱ Οὐγγροὶ ὀπλίζονται καὶ κακοποιοῦσι τὴν ὀπισθοφυλακὴν του, οἱ δὲ Βούλγαροὶ ἐπελθόντες τοὺς διασκορπίζουσι, τοὺς λαφυραγωγοῦσι καὶ αἰχμαλωτίζουσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Οἱ Σταυροφόροι τότε συγκεντρωθέντες ἠθέλησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν Νύσσαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετὰ μεγάλης φθορᾶς, καὶ τραπέντες εἰς φυγὴν ἐγκατέλειψαν εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν, τὸ ταμεῖον τῶν συνεισφορῶν τῶν πιστῶν, καὶ ἀπειρον πλῆθος αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ Ἐρημίτης Πέτρος μετὰ πεντακοσίων ἄλλων ἐσώθη εἰς πλησίον τι ὄρος, ὅπου μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνήλθον οἱ ἐναπολειφθέντες ἐκ τῶν Σταυροφόρων καὶ διὰ τῆς Θράκης ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν· περὶ τὰς τριάκοντα δὲ χιλιάδας ὑπολογίζουσι ὅτι ἀπώλοντο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (ἔ. 1096). (1) Ἄλλὰ καὶ οἱ κατόπιν ἐπελθόντες Σταυροφόροι καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ στρατιωτικὰ σώματα τὰ ἀποτελούμενα ὑπὸ τακτικωτέρου καὶ πειθαρχοῦντος στρατοῦ διῆλθον πάντοτε πολεμοῦντα, ἰδίως δὲ ὁ ὑπὸ τὸν Ραυμόνδον κόμητα τῆς Τουλούσης στρατός ὑπέστη οὐκ ὀλίγην φθοράν. Ἄλλοι δὲ τριακονταχισχιλίοι σταυροφόροι, Λομβαρδοὶ οὗτοι, ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Μιλάνου πολλὰ κακὰ ἔπαθον καὶ μείζονα ἀνταπέδωσαν, οὐ μόνον λεηλατοῦντες καὶ φονεύοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀπογοιμοῦντες, καὶ τοὶ δοθείσης παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος διαταγῆς νὰ τοῖς παράσχωσι πάντα τὰ ἀναγκαῖα (ἔ. 1099). (2)

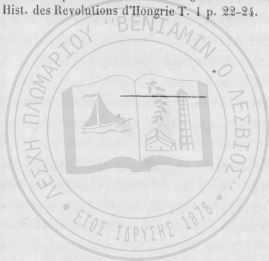
(1) Εἰς τριακοσίας χιλιάδας ἀναριθμῶν τοὺς πρώτους Σταυροφόρους οἵτινες ἠκολούθησαν τὸν Ἐρημίτην Πέτρον, καὶ οἱ ὅποιοι κατεστράφησαν πρὶν φθάσαι νὰ ἴδωσι τὸν Ἅγ. Τάφον. Καθ' ὅσον τὴν στρατιάν τοῦ Ἐρημίτου Πέτρου ἠκολούθησαν εὐθύς πολλὰ ἄλλα στίφη, ὧν μέγα μέρος ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν διὰ τοὺς φόνους καὶ τὰς λεηλασίας των. Ἐκατὸν χιλιάδες ἄλλοι ἐξ Ἄγγλων Γάλλων καὶ Φλαμανδῶν ἐξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τῶν Οὐγγρων. Τὸ σῶμα δὲ τοῦτο εἶχεν ὡς ὄδηγους προπορευομένους μίαν αἴγα καὶ μίαν χίῃνα τὰς ὁποίας ἐν τῇ ἀνοήτῳ φανατισμῷ των ἐνόμιζον ἐμπορομένους ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Michaud T. 4 p. 432.

(2) Le Beau T. VIII p. 435, 455. *Éléments d'Hist. Gén. par l'Abbé*

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατόπιν οὐδὲν ἄξιον λόγου συμβάν μνημονεύεται ἐκτὸς συχνῶν ἐπιδρομῶν εἰς Οὐγγαρίαν, ἀλλ' αὐταὶ ἦσαν μᾶλλον ληστοπραξίαι ἐνόπλων σιτιῶν, τῶν Βουλγάρων μὴ δυναμένων νὰ ἀποβάλλωσι τὴν ἑξιν τῆς λεηλασίας, καθ' ὅσον τὰς σπουδαίας ἐπιδρομὰς εἶχον περιστείλει οἱ βασιλεῖς τῶν Οὐγγρων Σολομὼν καὶ Λαδίσλαος τῇ βοήθειᾳ τῶν εἰς τὰ μεσημβρινὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας ἐγκατεστημένων Κομάνων τοὺς ὁποίους εἶχον ὑποτάξει. ⁽¹⁾

Millot T. VI ch. 7. Michaud T. 1 p. 404. 420 etc. Voltaire Essais sur les Moeurs et l'esprit des Nations. T. II §. 54. Ἐν. Κομν. Βιβλ. 40.

(1) Hist. des Révolutions d'Hongrie T. 1 p. 22-24.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΒΟΥΓΑΡΙΚΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ἢ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΒΛΑΧΟ-ΒΟΥΓΑΡΩΝ

(ζ. 1186—1394)

ΚΕΦ. Α΄.

Ἀσανίδαί.

§ 1. Ἀσάρ Α΄, καὶ Πέτρος Β΄.

Αἱ δύο τελευταῖαι δεκαετηρίδες τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος παριστῶσι τὸ ἐλεεινὸν θέαμα γίγαντος ψυχorrραγοῦντος. Ἐκ Δυσμῶν μὲν οἱ Σικελοὶ ἀποβάντες εἰς τὸ Δυρράχιον κατέλαβον τὴν Ἀλβανίαν καὶ Μακεδονίαν καὶ ἐκυρίευσαν τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας εἰσβαλὼν εἰς τὴν ἄνω Μυσίαν ἐξεπόρθησε μέγα μέρος αὐτῆς μέχρι τῆς Νύσσης· ἐξ Ἀνατολῶν δὲ οἱ Σελζουκίδαί Τούρκοι ἐπικρατήσαντες ἀφῆρσαν πλῆθος ἐπαρχιῶν καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν προθύρων τοῦ Βυζαντίου. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Κομάνοι καὶ οἱ σταυροφόροι ἐλεηλάτουν τὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ ξηρὰν, Νορμανδοὶ καὶ Σαρακηνοὶ πειραταὶ γενόμενοι κύριοι τῶν θαλασσῶν ἐλήστευον τὰ ἀφύλακτα διὰ τὴν ἔλλειψιν στόλου παράλια καὶ τὰς νήσους, καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἐνέκλειε μυριάδας Ἑνετῶν καὶ Γενουησιῶν, οἵτινες προνομιοῦχοι καὶ ἀσύδοτοι ἐσχημάτισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον κράτος ἐν κράτει. Ὁ στρατὸς συνέ-

κειτο ἐκ μισθοφόρων, τῶν περιτριμμάτων ὄλων τῶν ἐθνῶν, καὶ τοῦτον κολακεύοντες καὶ περιποιούμενοι τὰ πολυάριθμα μέλη τῆς ἐκφυλισθείσης γενεᾶς τῶν Κομνηνῶν ἢ ἄλλοι ἰσχυροὶ στρατηγοί, προσεπάθουν νὰ καταλάβωσι σεσαθρωμένον καὶ ἐπικίνδυνον θρόνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καθεζόμενοι ἐπὶ τινα ἔτη ἢ μῆνας ἐξεβάλλοντο μετὰ ταῦτα ὑπ' ἄλλου σφετεριστοῦ, καὶ ἢ ἐτυφλοῦντο ἢ παρεδίδοντο εἰς ἀχαλίνωτον καὶ βάρβαρον ὄχλον διὰ νὰ ἀποτίσωσι διὰ τρομερῶν καὶ ἀνηκούστων βασάνων τὰ κακουργήματά των. (1) Τὸ δὲ μῖσος τὸ ἐγερθὲν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Λατίνων ὡς ἐκ τῶν ἀξιώσεων τῶν σταυροφόρων καὶ τῆς ἀνοίας τῶν αὐτοκρατόρων, ὑποδουλιζόμενον ὑπὸ τῶν ὀρησκειτικῶν διαιρέσεων, καὶ κορυφωθὲν ἕνεκα τῆς συμμαχίας ἦν συνέδεσεν ὁ Ἀνδρόνικος ὁ τύραννος μετὰ τοῦ Σουλτάνου Σαλαδίνου, προήγαγε γέναν ἐκ Δυσμῶν φοβερὰν καταιγίδα, ἥτις, ἕνεκα τῆς βοηθείας ἦν ἐπεκαλέσθη παρὰ τῶν σταυροφόρων ὁ Ἀλέξιος Ἄγγελος κατὰ τοῦ ἐκθρονίσαντος τὸν πατέρα του Ἰσαάκιον Ἀλεξίου Γ', ἐμέλλε νὰ λήξῃ διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου. Ὑπὸ τοιαύτας λοιπὸν περιστάσεις ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς ἐγεννήθη ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπανάστασις, ἥτις ἐπιτυχούσα τῆς βοηθείας τῆς Ταταρικῆς φυλῆς τῶν Κομάνων, ἀνέδειξε νέον βασιλεῖον τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη ὡς ἐκ τοῦ μικτοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βουλγαρίας, τῶν Βλάχων δηλ. καὶ τῶν Βουλγάρων, Βλαχο-Βουλγαρικὴ αὐτοκρατορία. Αἰτία δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἀναφέρεται ἡ ἐξῆς.

(1) Ἐντὸς εἰκοσαετίας πλὴν πολλῶν ἄλλων στάσεων πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου αἵτινες ἀπέτυχον, ἐγένοντο οἱ ἐξῆς σφετερισμοὶ καὶ φόνοι· Τὸν οἶόν τοῦ Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ Ἀλέξιον φονεύσας ὁ πρὸς πατρός θετός του Ἀνδρόνικος ἐτυράνησθε μέχρι τοῦ ἔτους 1185, τοῦτον παραδόσας εἰς τὸν ὄχλον τινα τὸν φονεύσῃ ἐβασίλευσεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰσαάκιος ἐπὶ 0' ἔτη, καὶ τοῦτον ἐκτυφλώσας καὶ φυλακίσας ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Γ' κατέλαβε τὸν θρόνον. Τὸν δὲ Ἀλέξιος Γ' ἐξεδίωξεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιος διὰ τῆς βοηθείας τῶν σταυροφόρων, καὶ τοῦτον μετὰ ὀλιγοχρόνιον βασιλείαν φονεύσας ὁ ἐξαδελφός του Ἀλέξιος ὁ Δούκας ἢ Μουρζούφλης ἐβασίλευσεν ἐπὶ δύο μῆνας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ τὸ Βυζάντιον ἠλώθη ὑπὸ τῶν Λατίνων.

Δύο ἀδελφοὶ Ἀσάν καὶ Πέτρος, ἔλκοντες τὸ γένος, ὡς λέγεται, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Κομητοπούλων, ἐλθόντες πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον διατρίβοντα ἐν Κυψέλαις τῆς Θράκης ἐζήτησαν νὰ καταταχῶσιν εἰς τὸν στρατὸν, καὶ νὰ τοῖς παραχωρηθῇ ὡς δῶρον χωρίον τι παρὰ τὸν Αἴμον. Ἀρνηθέντος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπειδὴ ἀπήτουν πάλιν τοῦτο ἀυθαδέστερον ὑποτονθορίζοντες ἀπειλὰς περὶ ἀνταρσίας, τυφθέντες κατὰ διαταγὴν τοῦ Σεβαστοκράτορος Ἰωάννου ἀπεπέμφθησαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ Ἰσαάκιος ἄγων εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Βελᾶ Γ', μεθ' οὗ εἶχε κλείσει συνθήκας εἰρήνης, διέταξε νὰ συνάξωσιν ἐξ ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν πρόβατα καὶ βόας διὰ τὰς γενησομένας ἑορτάς· ἐπειδὴ δὲ ἡ Βουλγαρία ἦν ἐπαρχία κτηνοτρόφος, ἐζητήθησαν ὡς εἰκὸς πλείονα κτήνη παρὰ τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, οἵτινες διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ γογγύζωσι. Τὴν ἀφορμὴν λοιπὸν ταύτην λαβόντες ὡς ἐγχείρημα ὁ Ἀσάν καὶ ὁ Πέτρος, παρεκίνησαν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν, καὶ μηδὲν κατορθοῦντες προσέφυγον εἰς τὴν ἀγυρτίαν. Ὅθεν κτίσαντες ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Δημητρίου, ἔθεσαν ἐν αὐτῇ μισθωτοὺς τινὰς ἀνδρας καὶ γυναῖκας, οἵτινες ὑποκρινόμενοι τοὺς δαιμονιῶντας προέλεγον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἁγ. Δημητρίου, ὅστις ἐγκαταλείψας τὴν Θεσσαλονίκην ἦν μέχρι τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Σικελῶν ἐπροστάτευεν, ἤλθεν ἐπὶ τούτῳ εἰς Βουλγαρίαν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐξάψαντες τὸ πνεῦμα τοῦ δυσηρεστημένου ἤδη ὄχλου, ἐμβαλόντες δὲ θάρρος εἰς τοὺς δειλοτέρους, κατώρθωσαν νὰ σχηματίσωσι σῶμα ἐκ πολυαρίθμων ἐπαναστατῶν· τούτους δὲ παραλαβὼν ὁ Ἀσάν καὶ προσλαβὼν πολλοὺς μισθοφόρους Κομάνους, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσεν τινὰς κωμοπόλεις καὶ χωρία, ἐπολιόρκησε καὶ τὴν Περσθλάβαν· ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐξεστράτευσεν ἵνα καταστείλῃ τὴν ἀποστασίαν, διεπέρασε τὸν Ἰστρον μετὰ τῶν ὁπαδῶν του, καὶ κατέφυγε πρὸς τοὺς Κομάνους (ἔτ. 1186). Ὁ δὲ Ἰσαά-

κιος εἰσελθὼν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ μηδένα εὐρῶν ἵνα πολεμήσῃ ἐπέστρεψεν ἀμελήσας νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἣν ἐκεῖνος εἶχεν ἐγχαράξει ἐπὶ πλάκος τῆς μονῆς τοῦ Σωσθενείου, δηλ. τοῦ νὰ ἐγκαταστήσῃ φρουρὰς εἰς τὰς ἐπικαίρους θέσεις τῆς Βουλγαρίας. Οὕτω δὲ μετ' ὀλίγον ἐπανελθὼν ὁ Ἀσάν μετὰ πολυαριθμοτέρου στρατοῦ καὶ εὐρῶν τὴν χώραν ἀφύλακτον ἔνεκα τῆς ἀπρονοησίας τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξουσιάζει ὅλας τὰς πόλεις τὰς ἐντὸς τοῦ Αἴμου, καὶ κηρύττεται βασιλεὺς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Πέτρου. ⁽¹⁾

Τὸ δ' ἐπιὼν ἔτος εἰσβαλόντες οἱ δύο ἀδελφοὶ εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Σεβαστοκράτορος Ἰωάννου καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσιν. Ἄλλ' εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα εἶχε περιέλθει τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὥστε οἱ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενοι ὑπέβλεπον τοὺς νικῶντας στρατηγούς, φοβούμενοι μήπως οὗτοι ἀποκτῶντες τὴν εὐνοίαν τοῦ στρατοῦ ἀποβλέψωσιν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς βασιλείας. Ὅθεν ὁ Σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης ἀνακαλεῖται καὶ ἀποστέλλεται κατὰ τῶν ἐκ δευτέρου ληϊζομένων τὴν Θράκην Βουλγάρων ὁ γενναῖος μὲν στρατηγός, ἀλλὰ τυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Καῖσαρ Ἰωάννης Καντακουζηνός. Οὗτος λοιπὸν μετ' ἀξιολόγου στρατοῦ ἐπέρχεται κατὰ τῶν Βουλγάρων κατεχόντων ὄχυρὰς θέσεις καὶ τὰ τάγματα αὐτοῦ ἀναγκάζονται νὰ ὀπισθοδρομήσωσι μάτην οἱ ἀξιωματικοὶ του τῷ παριστώσι τὸν κίνδυνον τοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι μέλλουσι νὰ περικυκλωθῶσιν, αὐτὸς, ὑπέικων εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ἐμφύτου ἀνδρίας μᾶλλον ἢ εἰς τὴν εἰσῆγησιν τῆς φρονήσεως, ὁρμᾷ ἔφιππος κατὰ τῶν ἐχθρῶν προστάττων νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν· ἀλλὰ τυφλὸς ὢν, καὶ ἔνθεν κἀκεῖθεν ὑπὸ τοῦ ἵπου φερόμενος αὐξάνει τὴν σύγχυσιν, καὶ διὰ τοῦ θανάτου του συνεπλήρωσε τὴν παντελεῆ ἤτταν τοῦ στρατοῦ του. Ὁ δὲ διαδεχθεὶς αὐτὸν στρατηγός Βρανᾶς

(1) Χωνιάτης βασιλ. Ἰσακίου Α'. § 4, 5. Ἄκροπ. § 41.

κατώρθωσε μὲν διὰ τῆς στρατηγικῆς του δεξιότητος νὰ νικήσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀποδιώξῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Αἴμου, ἀλλ' ἀντὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὑποτάξῃ αὐτὴν, ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς προσκαιροῦ ταύτης ἐπιτυχίας, καὶ κηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτωρ ἀπῆλθε πρὸς πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ νικηθεὶς ἐφονεύθη. (1)

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος οἱ Βούλγαροι εἰσέβαλον πάλιν εἰς τὴν Θράκην καὶ διαιρεθέντες εἰς ἰσχυρὰ ἀποσπάσματα, ἤρχισαν τὸ σύνθηες αὐτῶν ἔργον τὴν λεηλασίαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐκστρατεύσας καὶ συναντήσας εἰς τὴν παρά τὸν Αἴμον Βερόνην (2) ἰσχυρόν σῶμα ἐξ ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν ἀπάγον δώδεκα χιλιάδας αἰχμαλώτων καὶ ἀπειράριθμα ποίμνια, ἐνίκησεν αὐτὸ κατὰ κράτος, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐλευθερώσῃ πάντας τοὺς αἰχμαλώτους, διότι οἱ Βούλγαροι πρὸ τῆς μάχης παραδόντες μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν εἰς μοῖραν τοῦ στρατοῦ των ἐπεμψαν ἀσφαλῶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ δὲ Ἄσαν στοχαζόμενος ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀντιπαραταχθῇ ἐπιτυχῶς εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην, ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τὸ σύστημα τῶν Πάρθων· ὄθεν φεύγων ὅταν ἐπλησίαζεν ὁ Ἰσαάκιος, ἐπιτιθέμενος δὲ κατ' αὐτοῦ ὅταν ὑπεχώρει καὶ λεηλατῶν τὰς ἀπωτέρω κώμας, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐξαντλήσαντα τὰς δυνάμεις του καὶ ἀφ' οὗ ἀπέτυχεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Λοβιτζοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπρακτος· κατώρθωσε δὲ μόνον ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὴν σύζυγον τοῦ Ἄσαν, ἣν ἀποδώσας ἔλαβεν ὡς ὁμηρον

(1) Χων. αὐτόθ. Α'. § 6.

(2) Ἡ Βερόνη ἢ Βεροή κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην, ἔκειτο κατὰ τὸν Βανδούριον καὶ Δαμβίλ Β. Ἀν. τῆς Φιλιππουπόλεως περὶ τὴν σημερινὴν Ἑσκι Ζαγράν καὶ τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Χωνιάτου· ὁ Μάννερτ ὁμοίως ὀνομάζει ταύτην Βερόνην θέτων τὴν Βερόνην ἢ Βεβροίαν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄδα Δυτικῶς τοῦ Διδυμοτείχου. Τ. 7. p. 268, 276.

τὸν νεώτερόν του ἀδελφὸν Ἰωάννην, ὅστις ὁμῶς τυχὼν εὐκαιρίας ἐδραπέτευσε κατόπιν. (1)

Ὁ δ' ἐπελθὼν μετ' ὀλίγον πόλεμος μεταξὺ τοῦ Ἰσαακίου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φρεδερίκου, διερχομένου διὰ τῆς Θράκης ἵνα ἀπέλθῃ κατὰ τῶν Τούρκων, ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς νὰ στερεώσωσι τὴν βασιλείαν των. Καὶ τὸ μὲν τμήμα τῆς Περσολάβας μετὰ τῆς χώρας τῶν Προβάτων, πλὴν Βάρνης καὶ Ἀγχιάλου, αἵτινες ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Βυζαντινῶν, ἔλαβεν ὁ Πέτρος, ὁ δὲ Ἀσάν τὴν ὑπόλοιπον Βουλγαρίαν, καταστήσας πρωτεύουσαν αὐτοῦ τὸ Τρίνοβον. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος ἦν ὁ πράγματι βασιλεὺς καθ' ὅσον καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολέμου εἶχε καὶ αὐτὸς λέγεται ὡς παραχωρήσας εἰς τὸν ἀδελφὸν τὸ τμήμα τῆς Περσολάβας. (2) Ὑπὸ δὲ τῶν Λατίνων χρονογράφων ἀναφέρεται ὅτι διατρίβοντος τοῦ Φρεδερίκου ἐν Φιλιππουπόλει ἐπεμψαν οἱ δύο ἀδελφοὶ πρέσβεις εἰς αὐτόν, ὑποσχόμενοι νὰ τῷ παράσχωσι βοήθειαν τεσσαράκοντα χιλιάδων βουλγαρικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἰσαακίου, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ λάβωσι τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα καὶ ἀναγνωρισθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ τίτλος τοῦ αὐτοκράτορος· ἀλλ' ὁ Φρεδερίκος ὅστις δὲν ἐξεστράτευσε διὰ νὰ πολεμήσῃ κατὰ Χριστιανῶν, ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ταύτας (ἔτ. 1189). (3)

Νέα δὲ ἐκστρατεία ἦν ἐπεχείρησεν ὁ Ἰσαάκιος ἀπέβη ὀλεθρία εἰς αὐτόν· διότι εἰσελθὼν εἰς Βουλγαρίαν εὔρε πάντα τὰ φρούρια νεωστὶ ἐπεσκευασμένα, τοὺς δὲ Βουλγάρους ἀποφεύγοντας τὴν μάχην καὶ κακοποιούντας τὰς ὀπισθοφυλακάς του· ἐμπεσὼν δὲ εἰς δυσχωρίας καὶ περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Βλάχων καὶ Κομάνων, κρημνοβατούντων δίχην

(1) Χων. αὐτόθ. Β'. § 1· ὁ αὐτὸς ἐν Μεσ. βιβλ. Σάθα Τ. 4 σ. 81 καὶ ἐπ. Ἄκροπ. § 12.

(2) Κατὰ τὸν Χωνιάτην. (Ἰσαάκ. Α'. § 5) καὶ ὁ Πέτρος «περίθετο στεφανίσκον χρυσοῦν καὶ ὑπέρβραφε τοῖς ποσὶ κοκοβαφῆς πέδιλον» ἀλλ' ὁ Ἄκροπολίτης (§ 12) θεωρεῖ τὸν Ἀσάν ὡς μόνον βασιλέα.

(3) Ducange Fam. Slav. c. vii.

αἰγῶν εἰς τὰ κυκλόθεν ὄρη, ἀπώλεσε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ μετὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ βασιλικῆς ἀποσκευῆς, καὶ αὐτὸς μόλις διὰ τοῦ Κρουνοῦ διεσώθη εἰς τὴν Βερόην· λέγεται δὲ ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἵνα σώσωσιν αὐτὸν ἐφόβησαν πολλοὺς ἐκ τῶν οἰκείων στρατιωτῶν, οἵτινες φεύγοντες καὶ συμπατούμενοι εἶχον φράξει τὴν διόδον τῶν στενῶν. (1) Οἱ δὲ Βούλγαροι τότε ἐξεπόρθησαν τὴν Βάρναν καὶ Ἀγχιάλον καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Σαρδικῆς ἠφάνισαν, κατηρῆμωσαν δὲ τὸ Στούμπιον καὶ μέχρι Νύσσης ἐπιδραμόντες ἔλαβον πολλὴν λείαν. Καὶ ἀπεστάλη μὲν κατ' αὐτῶν ὁ στρατηγὸς καὶ ἐξάδελφος τοῦ αυτοκράτορος Κωνσταντῖνος ὅστις ἀνέλαβε τὴν Βάρναν καὶ Ἀγχιάλον καὶ κατάρθωσε νὰ παρεμποδίσῃ ἐπὶ τινα χρόνον τὰς ἐπιδρομὰς, ἀλλὰ μεθυσθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἠθέλησε νὰ κηρυχθῇ αὐτοκράτωρ καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ ἑαυτὸν ἀπεστάλη εἰς τὸν Ἰσαὰκ ὅστις τὸν ἐτύφλωσεν· οἱ δὲ Βούλγαροι τότε ἀκωλύτως κατέδραμον πάλιν τὴν Θράκην. Ἐπελθόντες δὲ κατ' αὐτῶν κατεσκηνωμένων πλησίον τῆς Ἀρκαδιουπόλεως ὁ τῶν Ἀνατολικῶν ταγμάτων στρατηγὸς Ἀλέξιος Γίδος καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν δυτικῶν δυνάμεων Βατάτζης κατετροπώθησαν ἐντελῶς· διότι ὁ μὲν Γίδος μόλις ἀρξαμένης τῆς μάχης ἔφυγεν αἰσχυρῶς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ταγμάτων, ὁ δὲ Βατάτζης ἐφονεύθη καὶ ὁ στρατὸς του κατεκόπη. (2) Ὁ δὲ Ἰσαάκιος συναγεύρας μέγαν στρατὸν ἐξεστράτευσεν μετ' ὀλίγον αὐτοπροσώπως, ἀλλ' ἐν ᾧ εὐρίσκετο εἰς Κυψέλλας ἐξεθρονίσθη καὶ ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Ἀλεξίου. Τούτου δὲ ἐπανελθόντος εἰς τὸ Βυζάντιον ἵνα καταλάβῃ τὸν θρόνον καὶ τοῦ κράτους ἐμπεσόντος εἰς ἐμφυλίους διχονοίας, μὴ ὑπαρχόντων δὲ χρημάτων διὰ νὰ μισθοδοτηθῶσι στρατιῶται ἔνεκα τῆς σπατάλης τοῦ Ἀλεξίου καὶ τῆς πανταχόθεν διαρπαγῆς τῶν αὐλικῶν, οἱ Βούλγαροι ἐκστρατεύσαντες κατέ-

(1) Χων. αὐτόθ. Γ'. § 3.

(2) Χων. αὐτόθ. Γ'. § 4, 8.

στρεψαν τὰ ὀλίγα ἐν Μακεδονίᾳ στρατεύματα καὶ αἰχμαλωτίσαντες τὸν στρατηγὸν Ἀσπιέτην κατέλαβον τὰς Σέρβας· καὶ ὁ ἀποσταλεὶς δὲ κατ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου γαμβρὸς τοῦ Ἰσαὰκ ὁ Σεβαστοκράτωρ, νικηθεὶς πλησίον τῆς Ἀμφιπόλεως ἠχμαλωτίσθη, (1196) καὶ ἀποσταλεὶς εἰς Τρίνοβον ἀπέθανεν ἐν φυλακῇ. (1) Οὕτω δὲ ἐπικρατήσαντες οἱ Βούλγαροι ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον ἤθελον μετ' ὀλίγον πολιορκήσει ἐὰν δὲν ἐνέπιπτον εἰς ἐμφυλίους διχονοίας. Διότι ὁ ἐξάδελφος τοῦ Ἀσάν Ἰθαγκὸς (Ἰωάννης) ἔχων ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς βασιλίσσης καὶ ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀσάν ἐφόνευσεν αὐτὸν κατὰ συμβουλήν τινων Βογιάρων, καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς τὸ Τρίνοβον ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τοῦ Πέτρου, ὅστις ἐλθὼν ἐκ Περσθλάβας ἐπολιόρκει αὐτόν· ἀλλ' ὁ ἀποσταλεὶς εἰς ἐπικουρίαν τοῦ στρατοῦ, ἠρνήθη νὰ διέλθῃ τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου καὶ ὁ Ἰθαγκὸς ἠναγκάσθη ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πολλῶν ὀπαδῶν του νὰ φύγῃ ἐκ Τρίνοβου καὶ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτος δὲ ὑποσχεθεὶς αὐτῷ μικράν τινα ἐγγόνην του εἰς γάμον τὸν διώρισεν (μετονομασθέντα Ἀλέξιον) διοικητὴν Ἀδριανουπόλεως ἵνα συνέχῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' ὁ Ἰθαγκὸς καταχρώμενος τῆς θέσεώς του, ἐπισκευάσας τὰ ὑπάρχοντα φρούρια καὶ ἄλλα οἰκοδομήσας, ἐκηρύχθη μετ' ὀλίγον ἀνεξάρτητος, καὶ νικήσας τὸν πρωτοστράτορα Καμύτζην καὶ αἰχμαλωτίσας παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τοὺς Βουλγάρους μεθ' ὧν ἐφιλιώθη. Ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ ἐλθὼν μετ' αὐτοῦ εἰς διαπραγματεύσεις καὶ πολλὰ ὑποσχεθεὶς τὸν κατέπεισε νὰ παραδοθῇ καὶ παρὰ τοὺς ὄρκους τὸν ἐφυλάκισε. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Πέτρος μείνας μόνος βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας συμπαρέλαβεν ὡς βοηθὸν καὶ τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Ἰωάννη· ἀλλὰ μετὰ βασιλείαν ὀλίγων μηνῶν ἐφονεύθη ὑπὸ τινος ἐκ τῶν συγγενῶν του καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐπειδὴ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀσάν Ἀ'

(1) Χων. Βασιλ. Ἀλεξίου Α'. § 3, 4.

Ἰωάννης καὶ Ἀλέξανδρος ἦσαν ἔτι παῖδες, ἀναθέτουσι τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πέτρου Ἰωάννην. (1)

§ 2.—*Ἰωάννης Α', ὁ ἐπορομασθεὶς Σκυλοῦϊωάννης
καὶ Καλοῦϊωάννης.*

Ὁ Ἰωάννης ἦ κατὰ Λατίνους Ἰωαννίσσης διαβόητος κατόπιν καταστάς διὰ τὴν ὀμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν του, ἅμα βασιλεύσας κατέλαβε τὴν παρὰ τὴν Ῥοδόπην πόλιν Κωνσταντίαν καὶ ἐστρατεύσας ἔπειτα εἰς Βάρναν, ἐν ἣ ὑπῆρχε Λατινικὴ φρουρά, ἐκυρίευσεν αὐτὴν μετὰ τριήμερον πολιορκίαν, καὶ κατασκάψας τὰ τείχη ἔθαψεν ἐντὸς τῶν τάφρων τὴν φρουρὰν μετὰ τῶν κατοίκων. (2) Ἐσωτερικαὶ ὅμως διχόνοιαὶ καὶ στάσεις ἐπακολουθήσασαι ἕνεκα τῶν προγεγενημένων φόνων τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τὸν ἠγάγκασαν νὰ διακόψῃ τὰς πολεμικὰς ἐργασίας καὶ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ ἔθνους πράγματα, ἵνα στερεώσῃ τὸν θρόνον του, καὶ πρὸς τοῦτο περιεποιήθη τοὺς ἐν τῷ κράτει του διαμένοντας καθὼς καὶ τοὺς πέραν τοῦ Ἰστροῦ Κομάνους, μεθ' ὧν συνάψας συμμαχίαν ἔλαβε καὶ σύζυγον ἐκ τῆς φυλῆς αὐτῶν. Προβλέπων δὲ τὴν προσεχῆ ἐπικράτησιν τῶν Λατίνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Πάππαν Ἰννοκέντιον Γ', ἐξαιτούμενος ἵνα πέμψῃ αὐτῷ τὴν Παππικὴν εὐλογίαν καὶ νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν τίτλον αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος, ὑποσχόμενος πλήρη ὑποταγὴν εἰς τὴν Παππικὴν ἐδραν· μετὰ διαμοιβὴν δὲ ἀρκετῶν ἐπιστολῶν ὧν μακρὰ ἤθελεν εἶσθαι ἢ ἀνάλυσις, (3) ὁ Πάππας τῷ ἔπεμψε διὰ τοῦ Καρδινάλιου Λέοντος τὸ σκῆπτρον μετὰ τοῦ διαδῆ-

(1) Χων. Βασιλ. Ἀλεξ. Α'. § 5, 6. Γ'. 2, 4. Ἀκροπ. § 12. Κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην μὴ θέλοντες οἱ Βούλγαροι νὰ ἀναδείξωσι βασιλέα τὸν Πέτρον ζῶντος αὐτοῦ παρέδωκαν τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Ἰωάννην.

(2) Χων. Βασιλ. Ἀλεξ. § 7, 8.

(3) Innoc III. Gesta 65-75 80. ep. I. II 266 v. 115-117, 119 vii 4-13. Ducange Fam. Sel. vii. Glos. v. Basilei. Ἐπειδὴ ὁ Πάππας δὲν ἐδέχθη εὐθὺς τὴν αἰτησίαν του, ἀλλ' ἔπεμψε τὸν ἐπίσκοπον Βρεντησίου διὰ νὰ πλη-

ματος και σημαίαν φέρουσαν τὰ ἐμβλήματα τοῦ ἁγ. Πέτρου, τὸν σταυρὸν δηλ. καὶ τὰς κλειδας, καὶ τῷ ἀπένειμε τὸ δικαίωμα νὰ κόπτη νόμισμα. ⁽¹⁾ Ὁ δὲ Καρδιν. Λέων ἀφ' οὗ ἐδέχθη τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως καὶ ὑποταγῆς τοῦ ἐπισκόπου Τρινόβου, ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον πάσης Βουλγαρίας καὶ Βλαχίας καὶ τὸν κατέστησεν ἐξαρχον τοῦ Πάππα, ἔχοντα τὸ δικαίωμα εἰς τὸ μέλλον νὰ χρίῃ τοὺς βασιλεῖς. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔχρισε καὶ τὸν βασιλέα Ἰωάννην ἐν

ροφορηθῆ περὶ τῶν εἰλικρινῶν του διαθέσεων, ὁ Ἰωάννης ἀπέστειλε καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν (ἐπ. 445) ἀρχομένην ὡς ἑξῆς. Venerabili et Sanctissimo patri summo Pontifici ego Caloioannes imperator Bulgarorum et Blacorum gaudium et salutem mando tibi, ἐν ᾗ πρὸς τοὺς ἄλλοις ἵνα πείσῃ τὸν Πάππαν λέγει ὅτι εἶδεν ἐν τοῖς βουλγαρικοῖς βιβλίοις ὅτι οἱ ἑνδοξοὶ προκατοχοὶ τοῦ Πέτρου Α' καὶ Σαμουὴλ ἔλαβον τὸ σκήπτρον παρὰ τῆς παππικῆς ἑδρας· τοιοῦτόν τι ὁμοίως, καθ' ὅσον ἐγὼ οἶδα δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τινος ἄλλου συγγραφέως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πάππας ἐν τῇ ἀπαντήσει του (l. II ep. 446) ἐπιγράφων τὴν ἐπιστολὴν του Caloioanni D o m i n o Blacorum et Bulgarorum ἀποφεύγει τοῦ νὰ τὸν ὀνομάσῃ αὐτοκράτορα· ἐξ ἀδροφροσύνης δὲ ἢ συμφέροντος ἴσως, φαίνεται μὴ διαφεύδων τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου γραφόμενα, διότι περιορίζεται μόνον λέγων ἀρίστω, ὅτι μὴ γινώσκων τοιοῦτον τι διέταξε νὰ ἀναδιφῆσῃσι τὰ ἀρχεῖα, καὶ εἶδεν ὅτι καὶ ἄλλοι βασιλεῖς τῆς Βουλγαρίας ἔλαβον τὸ στέμμα παρὰ τῆς Ῥώμης· δὲν ἀναφέρει ὁμοίως οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων οὔτε τῶν Παππῶν, ἐν ᾗ ἀπ' ἐναντίας διεξέρχεται λεπτομερῶς τὰς μεταξὺ τῶν Παππῶν Νικολάου καὶ Ἰωάννου, καὶ τοῦ Βορίση Α' σχέσεις.

(1) Νομίσματα τοῦ Καλο-Ἰωάννου δὲν σώζονται ἐν ᾧ τοῦ Ἀσάν καὶ Πέτρου ὑπάρχουσι πολλά. Ἐν γένει τὰ βουλγαρικὰ νομίσματα τῆς Β'. ταύτης ἐποχῆς (καθ' ὅσον τῆς πρώτης ἐλάχιστα ὑπάρχουσι καὶ ταῦτα ἀμφοσητούμενα) φέρουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν Σωτήρα ὄρθιον καὶ εὐλογοῦντα ἀμφοτέραις ταῖς χερσίν, ἢ καθήμενον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς μὲν εὐλογοῦντα διὰ τῆς ἀριστερᾶς δὲ κρατοῦντα τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἄνωθεν τὰ γράμματα ΙΣ. ΧΣ. Ἐκ τοῦ ἑτέρου δὲ ὀλόκληρον τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τοῦ στέμματος καὶ τοῦ σκήπτρου, πολλάκις δὲ καὶ τῆς συζύγου του, καὶ τὰ ἀρχικά στοιχεῖα τοῦ ὀνόματος μετὰ τῆς λέξεως Τσάρος. Τινὰ νομίσματα τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος φέρουσιν ἀντὶ τοῦ Σωτήρος τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν αὐτοκράτορα ἑστεμμένον, ὄρθιον ἢ ἐπὶ θρόνου καθήμενον· σπάνια δὲ εἶναι τὰ φέροντα Λέοντα ἑστεμμένον ὅστις ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ἔμβλημα τῆς Βουλγαρίας· λεπτομερῆ περιγραφὴν ἴδε παρὰ S. Liubika· Opus Yugoslav. Novaca p. 4-27.

Τρινόβω τὴν 8 Νοεμβρίου 1204 αὐτοκράτορα τῆς Βουλγαρίας καὶ Βλαχίας.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος 1204 οἱ Λατῖνοι ἐγένοντο κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· οἱ δὲ Ἕλληνες ἵνα μὴ διὰ τῆς παρουσίας των φανῶσιν ἐπικυρεῦντες τὸν σφετερισμὸν ἀπεχώρησαν, καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπῆλθεν εἰς τὴν Νίκαιαν. Οἱ κατακτητῆται διαμοιράσαντες τὴν αὐτοκρατορίαν, κατεκερμάτισαν αὐτὴν εἰς πολλὰς μερίδας ἢ φέουδα· καὶ οἱ μὲν Γάλλοι ὑπὸ τὸν κηρυχθέντα αὐτοκράτορα Βαλδουίνον Α' ἔλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θράκην, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰς Ἀσιατικὰς ἐπαρχίας, ὧν ὅμως ἡ κυριότης ἦτον ὀνομαστικὴ, διότι αἱ πλεῖσται αὐτῶν διετέλουν ὑπὸ τοὺς Τούρκους· ὁ δὲ Μαρκήσιος Μομφερράτος τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας, ἐν ᾧ αἱ παραλῖαι πᾶσαι τῆς Προποντίδος, καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ἡ Αἰτωλία μετὰ τῆς Πελοποννήσου, τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων ἐδόθησαν εἰς τοὺς Ἑνετούς· ἡ Φιλιππούπολις μετὰ τῆς Στεννημάχου καὶ τῶν περὶ αὐτὰς τόπων ἔλαχεν εἰς τὸν Ρενιέρον Δετρίτ, ἡ Βιθυνία εἰς τὸν κόμητα τοῦ Βλουά, καὶ ἄλλοι Δούκες κατεῖχον τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν. Ἀλλὰ τόσον οὗτοι καθὼς καὶ οἱ Ἑνετοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι ἰσχυροὶ ἄρχοντες ἔλαβον πολλὰ χοῦ διαφόρους τόπους, πάντες ἀνεγνώριζον τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος Βαλδουίνου. (1) Τὴν κυριαρχίαν ὅμως ταύτην ὁ Μομφερράτος ἀπέσεισε μετ' ὀλίγον καὶ κηρυχθεὶς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἐκυρίευσεν τὰς Σέρβας, τὴν Βέρβοιαν καὶ τὴν λοιπὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ κατῆλθε μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Ἐπωφελούμενοι δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης τῶν Λατίνων καὶ τοῦ προκύψαντος κυκεῶνος ἐκ τοῦ διαμερισμοῦ τοῦ κράτους εἰς τσσαύτας τοπαρχίας, οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες οἱ ἀξιοῦντες δικαιώματα ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὁ μὲν Μιχαὴλ

(1) Γρηγορίας Α'. § 6'. Ἀκροπολ. § 2-7. Χωνιάτ. τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν. Michaud T. 3 p. 202, 280.

Κομνηνός ἐν Ἠπειρῷ, ὁ δὲ Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν Νικαίᾳ νὰ εὐρύνωσι τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἰδρυθέντ παρ' αὐτῶν κράτη· κατεσκηνωμένοι δὲ εἰς γωνίας τινὰς τῆς ἄλλοτε εὐρείας αὐτοκρατορίας τῶν ἀνεδείχθησαν μείζονες ἢ ἐὰν ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ διὰ τῆς συνέσεως καὶ ἀνδρίας τῶν ἀπέκτησαν ἐν τῇ ἀτυχίᾳ μείζονα δόξαν τῶν νικητῶν. (1)

Ὁ δὲ Ἰωάννης ὅστις ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ οὐδὲν ὠφελήθη, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐφαίνετο ἀπολέσας τοὺς τόπους τοὺς ὁποίους πρότερον οἱ Βούλγαροι εὐχερῶς ἐληίζοντο, ἠθέλησε νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μὲ τοὺς νέους τοῦ γείτονα. Ὅθεν πέμψας πρέσβεις ἐζήτησε τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν τοῦ Βαλδουίνου· ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν ὑπεροπτικῶς εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους ὅτι ἐὰν ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων θέλῃ τὴν φιλίαν τοῦ ἀφείλει νὰ ὑποταχθῇ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν κυριάρχην, ἄλλως οἱ νικηφόροι στρατοὶ του, εἶπε, θέλουσι κυριεύσει τὴν Βουλγαρίαν καὶ θέλουσιν ἐπαναγάγει αὐτὸν εἰς τὴν ἀσημότητα ἐξ ἧς ἡ οἰκογένειά του ἐξῆλθε. Ὁ Ἰωάννης τότε ὀργισθεὶς διὰ τὴν ὕβριν, συνεννοήθη μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Θράκης, οἵτινες λησμονήσαντες τὰ δεινὰ ὅσα εἶχον ὑποφέρει μέχρι τοῦδε παρὰ τῶν Βουλγάρων, παρεδέχθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν βασιλέα· ἐὰν ὑπέσχετο νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ πολεμήσωσι τοὺς Λατίνους, καὶ ἐπαναστατήσαντες ἀπεδίωξαν τὰς Λατινικὰς φρουρὰς ἐκ τῶν πόλεων των. Ἀμα μαθὼν ταῦτα ὁ Βαλδουίνος ἐξεστράτευσεν ἵνα πολιορκήσῃ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀλλ' εὗρεν ἐκεῖ τὸν Ἰωάννην, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ ἔχων δὲ καὶ πολλὰς χιλιάδας ἐπικούρων Κομάνων προεκάλεσεν αὐτὸν εἰς μάχην ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως (ἔτ. 1205.14 Ἀπριλ.) Εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν τῶν Γάλλων ἵπποτῶν οἱ Βούλγαροι ὀπισθοχώρησαν καὶ φεύγοντες διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ πλησίον δάση, ὁ δὲ στρατὸς τοῦ Βαλδουίνου χαίρων διὰ τὴν εὐκολον νίκην τοὺς κατεδίωξεν ἀσύντακτος· ἀλλὰ τότε αἴφνης

(1) Le Beau T. 40 p. 1.

ἐκ τοῦ βάλθους τῶν φαραγγῶν καὶ τῶν πυκνῶν δασῶν ἐξέρχονται πλῆθος κεκρυμμένων Βουλγάρων καὶ Κομάνων καὶ περικυκλώνουσι τοὺς Γάλλους, ἡ δὲ ἀνδρία καὶ ἡ πολεμικὴ τέχνη τῶν σιδηροφράκτων ἵπποτων ὑπέκυψαν ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν, πλῆθος ἐξ αὐτῶν φονεύονται καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βαλδουίνος συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἀπάγεται δέσμιος εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰωάννου. (1)

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων εἰσήληθεν εἰς τὸ βασιλείον τοῦ Μομφερράτου καὶ κυριεύσας τὰς Σέρβας ἀπέστειλε τὴν φρουρὰν συγκεκλιμένην τὸ πλεῖστον ἐκ Λατίνων εἰς Βουλγαρίαν, ἀφ' οὗ ἀπεκεφάλισε τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ τοι δι' ὄρκου εἶχεν ὑποσχεθῆ ἔν καιρῷ τῆς παραδόσεως αὐτῶν ὅτι θέλει φεισθῆ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των. Διαδραμῶν δὲ μέχρι τῆς Στρουμνίτζας ὑπέταξε πολλὰς πόλεις, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Θράκην ἀπέστειλε στρατὸν ἵνα λεηλατῆ τὰς πλησίον τοῦ Βυζαντίου κόμας τὰς ὑποκειμένας εἰς τοὺς Λατίνους αἰτίνας ἐντελῶς ἡρημώθησαν· διότι οἱ Κομάνοι μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν λεηλασίαν ἡχμάλωτιζον καὶ τοὺς κατοίκους ἐξ ὧν ἐκλέγοντες τοὺς εὐειδέστερους ἔθουον αὐτοὺς μετὰ προηγουμένην μαστίγῳσιν εἰς τοὺς ἰδίους δαίμονας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Λατῖνοι ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἀντεκδίκησιν ἐληίζοντο τὰς πόλεις τῆς Θράκης ὅσαι συνεμάχουν μετὰ τῶν Βουλγάρων, οἱ Ἕλληνες κινδυνεύοντες νὰ ἐξοντωθῶσιν ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν Ἰωάννην, ὅστις μετεχειρίζετο αὐτοὺς ὡς ἐχθροὺς μᾶλλον ἢ φίλους, καὶ νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Λατίνων. (2) Ὅθεν ἐλθόντος τοῦ Ἰωάννου εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ζητοῦντος νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν οἱ κάτοικοι κατὰ συμβουλήν τοῦ μέγα παρ' αὐτοῖς δυναμένου Ἕλληνος Ἀσπιέτη ἡρνήθησαν νὰ τῷ ἀνοίξωσι τὰς πύλας· διὸ ἐξοργισθεὶς ὁ Ἰωάννης τὴν μὲν

(1) Χων. Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν § 10. Ἰεροσ. § 13. Γρηγορᾶς Α' § 6'. Villehard. p. 446. Michaud T. 3 p. 413, 226 etc.

(2) Χων. Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν § 41. Villehar. p. 475.

πόλιν ἐξ ἐφόδου ἐκυρίευσεν καὶ τὰ τείχη κατασκάψας ἐνέπρησεν αὐτήν, τοὺς δὲ κατοίκους ἐξηνδραπόδισε, καὶ τοὺς προέχοντας ἄλλους μὲν ζῶντας ἐξέδαρεν ἄλλους δὲ ἀπεκεφάλισε, καὶ τὸν Ἀσπιέτην, διατρήσας τοὺς ἐπισφυρίους αὐτοῦ τένοντας, ἀνήρτησε διὰ σχοινίων ἀφ' ὑψηλοῦ σκόλοπος. Εὐθὺς δὲ κατόπιν τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστησαν καὶ αἱ ἐπισημότεραι πόλεις τῆς Θράκης. Ἡ Χαριούπολις, τὸ Διδυμότειχον, ἡ Μάκρη, ἡ Κλαυδιούπολις, ἡ Τραιανούπολις, ἡ Ῥαιδεστός, ἡ Ἡράκλεια, τὸ Πάνιον, ἡ Μοσυνούπολις καὶ πλῆθος ἄλλων πόλεων ἐκ βάρων κατασκαφεῖσαι, ἐντελῶς κατεστράφησαν· ἐν Πανίῳ μάλιστα ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχεν ἀμφιθέατρον ἐκ μονολίθου μαρμάρου ἐν ἓκ τῶν θαυμάτων τοῦ κόσμου, λελαξευμένον ἴσως ἐν αὐτῷ τῷ λατομείῳ, τοῦ ὁποίου ἐλάχιστα χνη διεσώθησαν ἐκ τῆς καταστροφῆς. Ὅλων δὲ τούτων τῶν πόλεων τοὺς περισωζομένους ἐκ τῆς σφαγῆς κατοίκους, εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν παρεδίδοντο εἴτε διὰ πολέμου ἠναγκάζοντο νὰ ὑποκύψωσι, πάντας αἰχμαλωτίζων ἀπέστειλεν εἰς τὰς παριστρίους πεδιάδας συνεικίσας ἐξ αὐτῶν κώμας ὁμωνύμους. (1) Μόνη δὲ ἡ Ἀδριανούπολις ἀπέφυγε τὸν ὄλεθρον καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα τῶν τειχῶν καὶ διὰ τὴν γενναίαν τῶν κατοίκων ἀμυναν. Ταῦτα δὲ πράττων ἔλεγεν ὅτι ἐκδικεῖται διὰ τὰ προξενηθέντα ὑπὸ τοῦ Βασιλείου δεινὰ εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων ὠνόμαζεν ἑαυτὸν Ῥωμαιοκτόνον ὅπως ὁ Βασίλειος εἶχε προσαγορευθῆ Βουλγαροκτόνος· καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι ἐκάλουν αὐτὸν Καλοῖωάννην, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τὸν ἐπωνόμασαν Σκυλοῖωάννην. Οὕτω λοιπὸν πᾶσα ἡ Θράκη μετεβλήθη εἰς σωρὸν τέφρας καὶ ἐρειπίων, καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπροχώρησαν λεηλατοῦντες μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας οἱ τρέμοντες κάτοικοι ἔβλεπον

(1) «Τὸν δὲ λαὸν ἀπάρας ἐκεῖθεν περὶ τὰς παραρῥοίας καθίζει τοῦ Ἰστρου» ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ἠνδραποδισμένων κωμῶν καὶ πόλεων τὰς κλήσεις ἐπιθεῖς ταῖς οἰκήσεσιν». Ἀκροπολ. § 13.

τὴν νύκτα τὴν λάμψιν τῶν καιομένων ἐπαύλεων καὶ χωρίων, καὶ ἤκουον τὰς ἀγρίας κραυγὰς τῶν βαρβάρων, ὧν πολλοὶ παραφυλάττοντες τὴν πρῶϊαν καὶ εὐρίσκοντες τὰς πύλας ἀνοικτάς εἰσέπιπτον εἰς τὰ προάστεια, ἐφόνουον, ἐλήστευον, ἠχμαλώτιζον καὶ ἀπήρχοντο. Μόλις δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βαλδουίνου Ἐρβῆκος στρατολογήσας ἐξ Ἀσίας πολλοὺς Ἀρμενίους ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τινὰ φρούρια ἐν τῇ Θράκῃ. (1)

Ὁ Πάππας Ἰννοκέντιος Γ' βλέπων ὅτι ὁ νέος οὗτος πνευματικὸς υἱὸς ἀπέβη λύκος ἐν τῷ ποιμνίῳ του, ἐπεμφεν εἰς Τρίνοβον ἀπεσταλμένον φέροντα γράμματα, δι' ὧν ἐπιπλήττων αὐτὸν διὰ τὸν κατὰ τῶν Λατίνων πόλεμον, καὶ ὀνομάζων ἀγαπητόν του τέκνον τὸν παρεκάλει νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Βαλδουίνον. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης τῷ ἀπήντησε μετὰ σεβασμοῦ ἐν ᾧ ὑπεφαίνετο πολλὴ εἰρωνεΐα· ὅτι ἀντεπεξῆλθε κατ' ἀδίκου ἐπιθέσεως καὶ ὅτι οἱ Λατῖνοι ἐσφετερίσθησαν χώραν καὶ στέμμα ἀνήκοντα εἰς αὐτόν· πεποιθὼς δὲ εἰς τὴν σημαίαν τοῦ Ἀγ. Πέτρου ἦν ἔλαβε παρὰ τῆς Ἀγ. Ἐδρας, ἠγειρε πόλεμον κατ' ἐκείνων οἵτινες ἔφερον ψευδεῖς σταυροὺς ἐπὶ τῶν ὤμων, ὁ δὲ Θεὸς ὁ ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενος ἔδωκεν αὐτῷ νίκην ἀνέλπιστον, τὴν ὁποίαν ὀφείλει εἰς τὴν ἀρωγὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου· τελευτῶν δὲ ἔλεγεν ὅτι λυπεῖται μὴ δυνάμενος νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Βαλδουίνον καθ' ὅσον ἀπέθανεν ἤδη. (2) Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐγένοντο γνωσταὶ αἱ λεπτομέρειαι τοῦ φοβεροῦ θανάτου του. Τὸν Βαλδουίνον μετενεχθέντα εἰς Τρίνοβον ὁ Ἰωάννης ἐφύλαττε κατ' ἀρχὰς ἐν φυλακῇ ἡπίως προσφερόμενος· ἀλλὰ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως ὀργισθεὶς ἐνέβαλεν αὐτὸν σιδηροδέσμιον ἐν εἰρκτῇ· ἐκεῖ δὲ ἡ βασίλισσα τῶν Βουλγάρων, ἐρῶσα αὐτοῦ ἐμμανῶς, τὸν ἐπεσκέπετο

(1) Χων. τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν. § 43-45. Ἀκροπ. § 43. Villehar. p. 472, 483.

(2) Innoc III. gesta 107, 108. ep. liv. VIII 429.

συχνάκις ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ ἀνακουφίξῃ τὰ δεινὰ τῆς ἀπομονώσεώς του· ἐπὶ τέλους δὲ τῷ ἐπρότεινε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τὴν συμπεριλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν νυμφευθῇ· ἀλλὰ τοῦ ἀμέμπτου ἱππότητος ἀποκρούσαντος μετ' ἀγανακτήσεως τὸν ἔνοχον αὐτὸν ἔρωτα, τὸ τρυφερόν αἰσθημα τῆς Κομανίδος μετετρέπη εἰς ἄγριον μῖσος καὶ διψῶσα ἐκδίκησιν κατηγορεῖ τὸν Βαλδουῖνον εἰς τὸν σύζυγόν της ὅτι ἠθέλησε νὰ τὴν ἀτιμάσῃ. Φρενήρης τότε ὁ Ἰωάννης διατάττει καὶ φέρουσιν ἐνώπιόν του τὸν αὐτοκράτορα δέσμιον, τὸν κτυπᾷ, τὸν ὑβρίζει, ἀρνεῖται νὰ τὸν ἀκούσῃ ἀπολογούμενον, καὶ μετὰ ταῦτα προστάττει νὰ τοῦ κόψωσι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, καὶ νὰ ρίψωσι τὸν ζῶντα κορμὸν εἰς λάκκον τινὰ ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου ἐβρίπτοντο τὰ θνησιμαῖα ζῶα· ἐκεῖ δὲ μετὰ τριήμερον ἀγωνίαν ὁ ἀτυχῆς μονάρχης ἀπέθανε κατὰσπαρattόμενος ὑπὸ τῶν σαρκοβόρων ὀρνέων, καὶ τὸ κρανίον του περιχρυσωθὲν ἐχρησίμευεν εἰς τὰ συμπόσια τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων· εὐθὺς δὲ τὸν φόνον αὐτοῦ ἐπηκολούθησεν ἡ σφαγὴ ὄλων τῶν Λατίνων αἰχμαλώτων. (1)

Ἄμα βεβαιωθέντος τοῦ θανάτου τοῦ Βαλδουῖνου οἱ Λατῖνοι ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἀδελφόν του Ἐρβρίκον· οὗτος δὲ τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἑλλήνων, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων λεηλατούντων τὴν Θράκην, καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλεῖα αὐτῶν νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἣν ἠπεῖλει διὰ πολιορκίας· καταδιώξας δὲ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ παρ' αὐτοῦ 20 χιλιάδας αἰχμαλώτων γυναικῶν καὶ παιδῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰωάννης μετέφερεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὁμοῦ μὲ τρεῖς χιλιάδας φορτηγὰς ἀμάξας πλήρεις λαφύρων (ἔ. 1206). (2) Τὸ δ' ἐπόμενον

(1) Χων. τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν § 16. Ἀκροπολ. § 13. Michaud T. 3. p. 234.

(2) Villehard. p. 485, 487.

ἔτος ὁ Ἰωάννης ἐπολιόρησε πάλιν τὴν Ἀδριανούπολιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ θέρους ἤδη ἐπιστάντος οἱ ἐπικουρικοὶ Κομάνοι τὸν ἐγκατέλειψαν, ὡς μὴ ἀντέχοντες εἰς τὰ κυνικά καύματα, ἤναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Κατὰ τὸν αὐτόν δὲ χρόνον ὁ Μομφερῆρατος συμφιλιωθείς μετὰ τοῦ Ἐρρίκου ὑπεσχέθη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ διελθὼν τὴν Ῥοδόπην περιεκυκλώθη διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν τόπων καὶ ἐφρονεύθη καθὼς καὶ πολλοὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐπισήμων ἵπποτῶν· τὰς δὲ κεφαλὰς αὐτῶν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας περιέφερον οἱ Κομάνοι ἐν θριάμβῳ ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ. (1) Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Μομφερῆρατου ὁ Ἰωάννης μ' ὄλον ὅτι ὁ Πάππας διὰ νέας ἐπιστολῆς (2) ἐξώρκισεν αὐτὸν νὰ εἰρηνεύσῃ μετὰ τῶν Λατίνων ἀπῆλθε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' εἰς τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας ἀπέθανε κατὰ τινας μὲν ἐκ πλευρίτιδος κατ' ἄλλους δὲ φονευθεὶς ἐν ᾧ ἑκομιᾶτο ὑπὸ τοῦ Κομάνου στρατηγοῦ του Μαναστρᾶ, ὅστις πάραυτα λύσας τὴν πολιορκίαν ἀνέζευξεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν (1207)· οἱ δὲ Βούλγαροι καθὼς καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπέδωκαν τὸν φόνον του εἰς τὸν Ἄγ. Δημήτριον ὅστις ἐλθὼν διὰ νυκτὸς ἔφιππος ἐπληξεν αὐτὸν διὰ τῆς λόγχης. (3) Βασιλεὺς ἀγχίνους καὶ πολεμιστῆς γενναῖος, ἀλλὰ βάρβαρος καὶ θηριώδης ἠδύνατο ἐπωφελοῦμενος τῶν περιστάσεων νὰ καταστήσῃ τὴν Βουλγαρίαν μεγάλην καὶ ἰσχυράν, καὶ, πραγματοποιῶν ὅ,τι οἱ δύο προκάτοχοί του μάτην ἐπεζήτησαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, νὰ ἐπιθέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸ διάδημα τῶν Καισάρων. Ἄλλ' ἡ καταλαβοῦσα αὐτὸν μανία τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐξοντώσεως, ἀποξενώσασα τοὺς συνταχθέντας μετ' αὐτοῦ Ἕλληνας, τῷ ἀφήρσεεν τὸ μόνον μέσον δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ.

(1) Villehar. p. 207. Ducange Hist. Fr. Byz. I. I. c. 3.

(2) Innoc. III ep. I. X. 65.

(3) Albericus an. 1206. Ἄκροπ. § 13 καὶ σχόλιον αὐτόθι ἐν σελ. 236. Ducange Hist. Fr. Byz. I. I. c. 4.

§ 3. Βορίλας.

Τοῦ Κολοϊωάννου ἀποθανόντος ἄνευ τέκνων τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς ἀνήκεν εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Ἀσάν Α' Ἰωάννην ἐκκαίδεκαετῆ τὴν ἡλικίαν· ἀλλ' ὁ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸς τοῦ Καλοϊσάννου κατέλαβε τὸν θρόνον νυμφευθεὶς τὴν χήραν ἐκείνου καὶ θεῖαν του· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Ἀσάν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου κατέφυγον εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ βασιλεὺς Βορίλας θελήσας νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἰωάννου εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην ἐπὶ κεφαλῆς τριάκοντα τριῶν χιλιάδων στρατοῦ, ἀλλ' ἐνίκηθη ἐν μεγάλη μάχῃ πλησίον τῆς Φιλιππουπόλεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκρ. Ἐρρίκου καὶ ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, (ἔτ. 1209) ὁ δὲ Ἐρρίκος ἵνα στερεώσῃ αὐτὴν ἐνυμφεύθη τὴν κόρην τοῦ Ἰωάννου, αὐτοῦ ἐκείνου ὅστις χθὲς ἔτι ἐμέθυε πίνων ἐκ τοῦ κρανίου τοῦ ἀδελφοῦ του· παρὰ πολλῶν δὲ πιστεύεται ὅτι ἡ θυγάτηρ ἐφάνη ἀνταξία τῆς θηριωδίας τοῦ πατρὸς, διότι τὸν ἐκ δηλητηριασμοῦ θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου ἀπέδωκάν τινες εἰς αὐτήν. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Ἀσάν Ἰωάννης τυχὼν ἐν Ῥωσσίᾳ συνδρομῆς ἐπανῆλθε ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἀξιωμαχοῦ, καὶ νικήσας τὸν Βορίλαν ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννης Ἀσάν, ὁ δὲ Βορίλας ἐνεκλείσθη εἰς τὸ Τρίνοβον καὶ μετὰ πολυετῆ πολιορκίαν, ἐπειδὴ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν Βουλγάρων ἐξῆλθε διὰ νὰ φύγῃ, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐτυφλώθη (1) (ἔτ. 1220).

§ 4. Ἰωάννης Ἀσάν, ἢ Ἀσάν Β'

Ὁ Ἀσάν Β' ὡς φρόνιμος βασιλεὺς ἐστερέωσε τὸν θρόνον του συνάψας φιλίαν καὶ ἐπιγαμίας μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ γείτονας· καὶ πρῶτον μὲν ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ἀνδρέου Β' (Δεκέμ. τοῦ 1220)

(1) Ἀκροπ. § 20. Ducange Fam. Slav. c. VII. Hist. Fr. Byz. I. II c. 22.

γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῆ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ῥοβέρτου Κουρτεναί γενόμενος οὕτω καὶ κηδεστῆς τοῦ αὐτοκρ. τῶν Λατίνων. (1) Εἶτα δὲ ἐπειδὴ ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀδελφόν του Μιχαὴλ εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος, κυριεύσας τὸ Λατινικὸν Βασίλειον τῆς Μακεδονίας καὶ μέγα μέρος τῆς Θράκης μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὑποτάξας δὲ καὶ τὴν ἄνω Ἀλβανίαν, τὴν Πρίλαπον καὶ τὴν Πελαγονίαν ἐστέφθη αὐτοκράτωρ μεταστῆσας τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, συνῆψε καὶ μετὰ τοῦ Θεοδώρου συμμαχίαν, καὶ ἐνύμφευσε τὴν ἐκ παλλακῆς θυγατέρα του Μαρίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. Ἐνασχολούμενος δὲ εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους του καὶ φροντίζων περὶ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων του, συνῆψεν ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ τῶν γειτόνων κρατῶν μεθ' ὧν διήγεν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του τὸ Τρίνοβον καλλωπισθὲν δι' ὠραίων οἰκοδομημάτων καὶ μεγαλοπρεπῶν ναῶν Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, κατέστη ἡ λάμπροτέρα πόλις τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου, διακρινομένη διὰ τῆς ἐπωνυμίας ἡ βασιλις ἢ ἡ βασιλεύουσα τῶν πόλεων. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἰσχύος ἔφθασεν ἡ Βουλγαρία ὑπὸ τὴν συνετὴν κυβέρνησιν του καὶ εἰς τσαύτην ὑπόληψιν εἶχον αὐτὸν οἱ ἄλλοι βασιλεῖς, ὥστε ἀποθανόντος τοῦ αὐτοκράτορος Ῥοβέρτου καὶ περιελθούσης τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν ἀνήλικον ἀδελφόν του Βαλδουίνου, οἱ Λατῖνοι ἐπρότειναν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων νὰ νυμφεύσῃ τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ Βαλδουίνου, καὶ νὰ ἀναλάβῃ ὡς ἐπίτροπος τὴν κυβέρνησιν τῆς αὐτοκρατορίας. Τὰς προτάσεις δὲ ταύτας ἀσμένως ἐδέχθη ὁ Ἀσάν ὑποσχεθεὶς νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ ἀναλάβωσιν οἱ Λατῖνοι ὅσων χωρῶν ὁ Μιχαὴλ τῆς Ἠπείρου καὶ ὁ διάδοχός του Θεόδωρος εἶχον ἀφαιρέσει παρ' αὐτῶν. Ἀλλὰ τὴν συμφωνηθεῖσαν ταύτην συνθήκην τὸ συμβούλιον τῶν βαρόνων

(1) Engel gesch. des Ung. R. T. 1, p. 302.

(2) Ἀκροπολ. § 24.

ἠκύρωσε κατόπιν φοβούμενον τὰς σοβαρὰς συνεπείας, ἃς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν ἢ παράδοσις τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς εἰς ἀρχηγὸν ἔθνος, ὅπερ μέχρι πρὸ ὀλίγου ἦτον ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς τῶν Λατίνων (ἔτ. 1229). (1) Τοῦτο δ' ὡς εἰκὸς προσέβαλε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἀσάν καὶ ἐσκέπτετο νὰ διαλύσῃ τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους συμμαχίαν, ὅτε αἰφνης καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς ὁ Θεόδωρος καίτοι συνδεόμενος διὰ συγγενικῶν δεσμῶν μετὰ τοῦ Ἀσάν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ δὲ Ἀσάν συναθροίσας ὅσον στρατὸν ἠδυνήθη καὶ προσλαβὼν χιλίους ἐπικούρους Κομάνους διέβη τὸν Αἴμον καὶ συναντήσας τὸν Θεόδωρον εἰς τὴν Κλοκοτινίτζαν, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἑβρου, ἐνίκησε κατὰ κράτος αἰχμαλωτίσας οὐ μόνον αὐτὸν ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐπισήμους ἀξιωματικούς· μόνος δὲ ὁ ἀδελφὸς του Ἐμμανουὴλ κατώρθωσε νὰ σωθῇ καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Θεσσαλονικίην· λέγεται δὲ ὅτι ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ὁ Ἀσάν ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἐπιπορκίαν τοῦ Θεοδώρου ἀντὶ σημαίας εἶχεν ὑψώσει ἐπὶ ἀκοντίου τὸ πρωτότυπον τῆς καταπατηθείσης συνθήκης. Μετὰ δὲ τὴν νίκην κρατήσας μόνον τοὺς ἀξιωματικούς μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἀποστείλας αὐτοὺς εἰς τὸ Τρίνοβον, ἀφῆκεν ἐλευθέρους πάντας τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων· ἔπειτα δὲ διέδραμε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν, ἀπαγορεύσας μὲν αὐστηρῶς εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸ νὰ σφάζωσιν ἀνωφελῶς τοὺς κατοίκους, μὴ δυνηθεὶς ὁμως νὰ περιστείλῃ τὴν λεηλασίαν. Διὰ τῆς φιλανθρωπίας δὲ ταύτης, πρώτην φορὰν ἐπιφαινομένης εἰς βασιλέα Βούλγαρον, νικήσας τοὺς κατοίκους περισσότερον ἢ διὰ τῶν ὄπλων, ἐγένετο πανταχοῦ δεκτὸς μετὰ χαρᾶς ἡ Ἀδριανούπολις τὸ Διδυμότειχον, αἱ Σέρραι, τὸ Βολερόν, ἡ Πελαγονία, ἡ Πρίλαπος καὶ ἄλλαι πόλεις μέχρι τοῦ Ἑλβάνου (Ἑλθασάν) καὶ τοῦ Πίνδου ἀνοίγουσι τὰς πύλας των καὶ ὑποτάσσονται. Αὐτὸς δὲ ἀφῆσας εἰς ἄλλα μὲν φρούρια Ἑλ-

(1) Ἄκροπ. § 25· Michaud T. 3 p. 384. Duc. Hist. Fr. B. I. III § 43.

ληνικὰς φρουρὰς εἰς ἄλλα δὲ καταστήσας βουλγαρικὰς, καὶ τακτοποιήσας τὰ τῆς διοικήσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν φορολογημάτων, ἀφῆκε τὸν Ἐμμανουὴλ ἀνενόχλητον νὰ βασιλεύῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ ἀνέζευξεν εἰς τὰ ἴδια ἐπαινούμενος ὑπὸ πάντων. (1)

Τὸν οὕτως ἰσχυρὸν γενόμενον βασιλέα τῶν Βουλγάρων ὁ πολιτικώτατος αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης προσέλαβε σύμμαχον κατὰ τῶν Λατίνων, ἐπισφραγίσας τὴν συμμαχίαν διὰ τῆς συνάψεως γάμου μεταξὺ τοῦ ἑνδεκαετοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοδώρου καὶ τῆς ἑννεατοῦς Ἑλένης νομίμου κόρης τοῦ Ἀσάν. Τὸν γάμον δὲ ἠυλόγησεν ἐν Λαμψάκῳ ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς συμπαραστατοῦντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου Τρινόβου Ἰωακείμ, καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ «ὁ Τρινόβου ἀρχιερεὺς ὑπὸ τὸν τῆς Κωνσταντινπόλεως τελῶν αὐτονομία τετίμηται καὶ πατριάρχης ἀναγορευέσθαι κεκρί- νεται βασιλικῶ καὶ συνοδικῶ τῷ θεσπίσματι» (Ὀκτώβ. 1235)· διέμεινε δὲ ἀνεξάρτητος ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Τρινόβου μέχρι τοῦ τέλους τῆς 14 ἑκατονταετηρίδος, ὅποτε μετέβη πάλιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινπόλεως. (2) Μετὰ δὲ τὸν γάμον ἀφ' οὗ παρεδόθησαν οἱ δύο παιδικοὶ σύζυγοι εἰς τὴν αὐτοκρατορίσσαν Εἰρήνην διὰ νὰ ἀνατραφῶσι καὶ ἀνεχώρησεν αὐτὴ εἰς Νίκαιαν, ὁ Δούκας καὶ ὁ Ἀσάν ἕκαστος ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιολόγου στρατοῦ, διελθόντες τὴν Θράκην ὁ μὲν διὰ τῆς παραλίας ὁ δὲ διὰ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Αἴμου, ὑπέταξαν ὅσῃν χώραν κατεῖχον ἔτι οἱ Λατῖνοι καὶ συνενωθέντες ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπολιόρχησαν αὐτήν· ἀποκρουσθέντες ὁμῶς μετὰ πολλῆς φθορᾶς καὶ καταστραφέντος τοῦ στόλου τοῦ Δούκα ὑπὸ τῶν

(1) Ἔδοξε γοῦν τοῖς πᾶσι τότε καὶ θαυμαστός καὶ μακάριος· οὐ γὰρ ἔχρατο μάχαιραις ἐν τοῖς οἰκείοις, οὐδ' ἐχράνιτο φόνοις Ῥωμαίοις ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ τῶν Βουλγάρων· ἔνθεν τοι καὶ οὐ μόνον παρὰ Βουλγάρων ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίων ἐφιλεῖτο καὶ ἑτέρων ἐθνῶν. Ἀκροπ. § 25.

(2) Ἀκροπ. § 31, 33. Γρηγορ. Β'. § γ'. Mém. de l'Acad. de S. Péters. Serie VII T. 8 N. 3 et Bulletin de l'an. 1864 T. 7 p. 350.

Γενουησιών και Ἐνετῶν ἀπεχώρησαν, και ἐπιχειρήσαντες δευτέραν ἀπόπειραν τὸ ἐπιὸν ἔτος (1236) ἀπέτυχον ἐπίσης ἐντελῶς. (1) Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ Ἀσάν εἶτε διότι ἐσκέφθη ὅτι διὰ τῆς συνδρομῆς του ὁ Δούκας ἠϋξήσεν ἐν δυνάμει, εἶτε διότι ἐπεισεν αὐτὸν ἡ Οὐγγρις σύζυγός του, ἥτις ὑπερησιζετο ἐκθύμως τὰ τῶν Λατίνων συμφέροντα, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτὸν και νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Λατίνων. Ὅθεν ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὴν θυγατέρα του ἐζήτησε παρὰ τοῦ Δούκα νὰ τῷ πέμψῃ αὐτὴν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὑποσχόμενος νὰ τὴν ἐξαποστείλῃ ἔπειτα εἰς τὸν σύζυγόν της· ὁ δὲ Δούκας ὅστις κατενόησε τὴν ψυχρότητα τοῦ Ἀσάν, ἐξαπέστειλε μὲν τὴν κόρην ἀλλὰ συγχρόνως τῷ ἔγραψεν ὅτι ἐὰν τὴν ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ συζύγου της ὁ Θεὸς θέλει τὸν τιμωρήσει διὰ τὴν ἐπιτορκίαν του. Ὁ Ἀσάν ὁμως ἅμα παραλαβὼν τὴν Ἑλένην, ἐπειδὴ και ὁ γάμος δὲν εἶχε πραγματοποιηθῆ διὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν τῶν συζύγων, ἀπήγαγεν αὐτὴν κλαίουσαν και ὄδυρομένην εἰς Βουλγαρίαν, πολλακίς τύψας καθ' ὁδὸν, και εἶτα ἐκhrύχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Λατίνων· ἔγραψε δὲ και ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πάππαν Γρηγόριον Θ', ὅστις ἐπιδιώκων τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν εἶχεν ἀναθεματίσει αὐτὸν και τὸν Βατάτζη, και ἐζήτησεν ἔξαρχον ἵνα μεταστῆσῃ πρὸς Βουλγάρους εἰς τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν. (2)

Ἐν τούτοις ὁ φρόνιμος Δούκας διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀφείδς μόνον ὀλίγας φρουράς εἰς τὰ κατεχόμενα παρ' αὐτοῦ φρούρια τῆς Θράκης, ὁ δὲ Ἀσάν μετὰ τῶν Γάλλων και πολλῶν Κομάνων ἐπολιορκήσεν τὸ ὄχυρόν φρούριον Τσουρουλοῦ, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τοῦ γενναίου Ταρχανειώτου. Ἀλλὰ

(1) Καίτοι περὶ τῆς πολιορκίας ταύτης ὁ σύγχρονος Ἀκροπολίτης και ὁ Γρηγορᾶς σιωπῶσι, δὲν ἐπιτρέπεται ὁμως νὰ ἀμφιβάλλωμεν καθ' ὅσον ὑπάρχουσι πολλαὶ μαρτυρίαι τῶν Λατίνων. Michaud T. III p. 389. Ducange Hist. Fr. B. I. III c. 20-22 Muralt. T. 2. p. 350. Gibbon T. II p. 738.

(2) Ἀκροπ. § 34. Ducange Fam. Sel. c. vii. His. Fr. B. I. IV c. 3.

μαθῶν ταῦτοχρόνως τὸν θάνατον τῆς συζύγου του καὶ ἐνὸς υἱοῦ του, ἀποθανόντος δὲ καὶ τοῦ ἀρχιερέως Τρινόβου, ἐνόμισεν ὅτι ὁ Θεὸς τὸν τιμωρεῖ διὰ τὴν πρὸς τὸν Δούκαν ἀπιστίαν του, καὶ καύσας τὰς μηχανάς του ἐπέστρεψεν εὐθὺς εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ Γάλλοι μείναντες μόνοι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Μετ' ὀλίγον δ' ἔπειτα ἔπεμψε τὴν μικρὰν Ἑλένην πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐξομολογούμενος τὸ σφάλμα του ἐπεζήτησε νὰ ἀνανεωθῶσιν οἱ ὄρκοι τῆς συμμαχίας· τοιοῦτω τρόπῳ διαρρήχθεισης τῆς πρὸς τοὺς Γάλλους φιλίας καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἐνώσεως τῆς Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς Λατινικῆς ἐματαιώθη (ἔτ. 1238). (1)

Ὁ δὲ Πάππας βλέπων ὅτι τοσάκις διέφυγεν ἡ Βουλγαρία τὴν δεσποτείαν τοῦ Παπικοῦ θρόνου καὶ ἀγανακτήσας ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τοῦ Ἀσάν (καθ' ὅσον μάλιστα εἶχε πέμψει ἀπεσταλμένον εἰς Βουλγαρίαν, ὅστις ἐπανῆλθεν ἄπρακτος) καὶ θεωρῶν τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων ἐπίφοβον ἐχθρὸν διὰ τοὺς Λατίνους, οἵτινες ἠτοιμάζοντο νὰ πολεμήσωσι κατὰ τοῦ Δούκα, ἐκήρυξε σταυροφορίαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας· ὅθεν κατὰ τὸ τότε σύστημα τῶν Παπῶν οἵτινες ἐμοίραζον τὰ διαδήματα εἰς τοὺς βασιλεῖς μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας μεθ' ἧς ἐρρίπτον τοὺς κεραυνούς τῶν ἀφορισμῶν κατὰ τῆς κεφαλῆς των, ἔδωκε τὸ στέμμα τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν βασιλέα τῶν Οὐγγρων Βελᾶν Δ', διορίσας ἀντιπρόσωπόν του ἓνα τῶν ἐπισκόπων τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ δὲ Βελᾶς μετὰ τινος δυσκολίας καὶ διαπραγματεύσεις καθ' ὅσον ὁ διάδοχος τοῦ Βουλγαρικοῦ θρόνου ἦτον ἀνεψιὸς του, ἐδέχθη τὸ στέμμα καὶ ἔθεσε τὴν Οὐγγαρίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πάππα καθ' ὅλον τὸ διάστημα καθ' ὃ ἤθελε διαρκέσει ὁ πόλεμος. Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτη δὲν ἐγένετο, εἴτε διότι ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐγγρων ἐφρόντιζε νὰ διασώσῃ τὸ κράτος του ἐκ τῶν κυριευσάντων τῆς Ῥωσσίας Τατάρων, εἴτε διότι

(1) Ἀκροπ. § 36.

ὁ Ἄσαν συνεμάχησε πάλιν μετὰ τῶν Λατίνων. (1)
 Μετὰ τὴν νίκην τῆς Κλοκοτινίτζας ὁ Ἄσαν φυλάττων παρ' ἑαυτῷ τὸν αἰχμάλωτον βασιλέα Θεόδωρον περιεποιεῖτο καὶ ἐτίμα ἐπὶ πολὺν χρόνον, μέχρις οὗ ἀνακαλύψας ὅτι ὑπεκίνει ἐπανάστασιν ἐναντίον του τὸν ἐτύφλωσε. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τῆς βασιλίσσης Μαρίας ἐρωτευθεὶς τὴν δευτερότοχον αὐτοῦ θυγατέρα Εἰρήνην καὶ νυμφευθεὶς αὐτήν, οὐ μόνον ἠλευθέρωσε τὸν Θεόδωρον, ἀλλὰ καὶ τῷ παρέσχε κρυφίως τὰ μέσα ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον του ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν ὅποιον κατεῖχεν ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός του Ἐμμανουήλ. (2)
 Διήλθε δὲ τὰ τελευταῖα τρία ἔτη τοῦ βίου του ἀμφιταλαντευόμενος μεταξὺ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1241, «ἀνὴρ ἐν βαρβάρους ἄριστος ἀναφανείς οὐκ ἐν τοῖς οἰκείαις μόνον, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοῖς ἄλλοτριῖς». (3) Καὶ ἀληθῶς ὡς ἄριστος βασιλεὺς κατώρθωσε νὰ κατατάξῃ τὴν Βουλγαρίαν μεταξὺ τῶν ἰσχυρῶν βασιλείων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐφελκύσας οὐ μόνον τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων του, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ξένων ἡγεμόνων ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φρεδερίκος Β' ἐπέζητησε τὴν συμμαχίαν του, οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ ὁ Πάππας τὴν βοήθειάν του. Ἐὰν δύναται τις νὰ τὸν μεμφοθῇ κατὰ τι εἶναι διὰ τὸ ἀσταθές καὶ εὐμετάβολον τῆς φιλίας του, ὅπερ δύναται νὰ ἀποδοθῇ ἐν μέρει εἰς τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδίας του, καὶ εἰς τὴν ἐπιρρόην ἣν ἐξήσχουν ἐπ' αὐτοῦ οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ οὓς εἶχε συνάψει μετὰ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων. Μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Ἄσαν ἀρχεται καὶ ἡ παρακμὴ τῆς Βλαχο-Βουλγαρικῆς αὐτοκρατορίας. Διότι ἀφ' ἐνός μὲν οἱ αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας αὐξήσαντες ἐν δυνάμει ἀνέλαβον πάσας τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Ὀρβήλου χώρας, οἱ δὲ Σέρβοι ἐπεξετάθησαν ἐπὶ τῆς

(1) Engel T. I p. 342. Ducange Fam. Scil. c. vii. Hist. Fr. B. I. IV c. 7.

(2) Ἀκροπ. § 26, 38.

(3) Ἀκροπ. § 39.

ἄνω Μυσίας ἐπὶ τῶν χωρῶν ὧν ἐδέσποζον ἄλλοτε οἱ Βούλγαροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀδυναμία τῶν διαδόχων του ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἡλικίας καὶ ὁ σχηματισμὸς ὡς ἐκ τούτου ἰσχυρῶν φατριῶν ἐν Βουλγαρία, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου, ἐπήνεγκον ἐμφυλίους ἔριδας, αἵτινες ἐξασθενήσασαι τὸ κράτος κατέστρεψαν αὐτό. Εἰς τὸ μέλλον οἱ βασιλεῖς τῆς Βουλγαρίας, φέροντες μόνον τὸν πομπῶδη τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος, διέρχονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἄσημοι ἡγεμονίσκοι, τῶν ὁποίων ὁ ἱστορικὸς λησμονεῖ πολλάκις νὰ ἀναγράψῃ πάσας τὰς πράξεις.

§ 3. *Καλλιμάνος Α'. Μιχαήλ Ἀσάν, Καλλιμάνος Β'.*

Ἡ βασιλεία περιήλθεν εἰς τὸν δωδεκαετῆ ἐκ τῆς Οὐγγρίδος πρωτότοκόν υἱόν τοῦ Ἀσάν Β'. Καλλιμάνον, ἐφ' οὗ οὐδὲν ἄλλο ἀναφέρεται, εἰμὴ ὅτι οἱ Τάταροι ἀφ' οὗ καθυπέταξαν τὴν Ῥωσσίαν, Πολωνίαν καὶ Οὐγγαρίαν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Σερβίαν, διήλθον λεηλατοῦντες τὴν Βουλγαρίαν καὶ διαπεράσαντες τὸν Δούναβιν ἀνεχώρησαν διὰ τῆς Μαιώτιδος ἀποκομίζοντες πληθὺν ἄπειρον ποιμνίων καὶ μυριάδας αἰχμαλώτων. (ἔπ. 1242). (1)

Τὸν Καλλιμάνον ἀποθανόντα μετὰ πενταετῆ βασιλείαν ἢ ὡς λέγεται, δηλητηριασθέντα ὑπὸ τινος τῶν περὶ αὐτόν, διεδέχθη ὁ ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου ἀδελφός του Μιχαήλ Ἀσάν, συμβασιλευούσης καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης. (2) Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Βατάτζης μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Καλλιμάνου, ἐν ᾧ εὗρίσκετο πλησίον τῶν Σερβῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπωφεληθῆ ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης καὶ τῆς μικρᾶς ἡλικίας τοῦ νέου ἡγεμόνος, διὰ νὰ ἀναλάβῃ ὅσην χώραν εἶχον κυ-

(1) Ἀκροπ. § 39.

(2) Ἀκροπ. § 43. Ὁ Ἀκροπολίτης δὲν ἀναφέρει περὶ τοιαύτης ἐπιτροπείας ἢ συμβασιλείας· ἀλλὰ νόμισμα τοῦ Μιχαήλ (παρὰ Liubika Πιν. Β' ἀριθ. 17) φέρει μετὰ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ καὶ τὴν εἰκόνα γυναικὸς μετὰ τὸ ὄνομα Εἰρήνη, προηγουμένου τοῦ στοιχείου C, ἤτοι K á ρ ι κ α ἢ Βασιλίσα.

ριεύσει οί Βούλγαροι ἐπὶ τοῦ Ἄσαν Β'. "Οθεν καίτοι ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὀλιγάριθμον στρατὸν ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῶν Σερρών τὰς ὁποίας παρέδωκεν ἄνευ ἀντιστάσεως ὁ Βούλγαρος τὸ γένος φρούραρχος Δραγωτάς, ὑποσχεθεὶς συγχρόνως νὰ παραδώσῃ καὶ τὸ Μελένικον. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι τοῦ Μελενίκου ἅμα μαθόντες τὴν παράδοσιν τῶν Σερρών, συνελθόντες ἀπεφάσισαν κατὰ προτροπὴν ἑνὸς τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπιφανῶν, τοῦ Νικολάου Μαγκλαβίτου, νὰ ὑποταχθῶσιν ἐκουσίως· ἄξιος δὲ σημειώσεως εἶναι ὁ λόγος ὃν ἐξεφώνησε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ πρῶτος οὗτος τοῦ Μελενίκου, καθ' ὅσον ἐξ αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἐν ᾧ τότε ἐδέσποζον τῶν χωρῶν ἐκείνων, ὀλίγοι κατώκουν εἰς τὰς περὶ τὴν Ῥοδόπην πόλεις καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Φιλιππούπολιν. Ἄφ' οὗ ἐξέθεσεν εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὰ δεινὰ τὰ προερχόμενα ἐξ ἀνηλίκου ἡγεμόνος καὶ τὴν κακὴν διοίκησιν τοῦ τόπου ἐπὶ τοῦ προαποθανόντος Καλλιμάνου, ὁ Μαγκλαβίτης προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσι λέγων ὡς ἐξῆς. « Ἄλλ' ἐπεὶ ὁ βασιλεὺς ἡμῖν ὁ τῶν Ῥωμαίων προσήγγισε, δεῖ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἐγχειρίσασθαι δεσπότη πιστῷ καὶ εἰδοτῷ ἄνδρα ἢ δὲ κακὸν ἢ δὲ καὶ ἐσθλὸν καὶ δίκαιον ἐν ἡμῖν ἔκπαλαι σχόντι· ὅ, τε γὰρ ἡμέτερος χωρὸς τῇ τῶν Ῥωμαίων προσήκει ἀρχῇ· πλεονεκτικώτερον γὰρ οἱ Βούλγαροι τοῖς πράγμασι χρησάμενοι καὶ τοῦ Μελενίκου γεγέννηνται ἐγκρατεῖς, ἡ μ εἰ ς δ ἑ π ἄ ν τ ε ς ἔ κ Φ ι λ ι π π ο υ π ὀ λ ε ω ς ὀ ρ μ ῶ μ ε θ α κ α θ α ρ οῖ τ ὸ γ ἔ ν ο ς Ῥ ω μ αῖ ο ι ». (1) Καὶ τοιαῦτα λέγων ἐπεισεν ὅλους τοὺς κατοίκους, καὶ ἐξεληθόντες πεντακόσιοι ἐκ τῶν ἐγκρίτων εἰς προϋπάντησιν τοῦ αὐτοκράτορος παρέδωκαν τὴν πόλιν. Τὸ παράδειγμα τῶν Σερρών καὶ τοῦ Μελενίκου ἐμιμήθησαν εὐθὺς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι πόλεις, καὶ οὕτως ὁ Βατάτζης ἀναιμάκτως καὶ ὡς ἐν ἑορτῇ ἔγεινε κύριος οὐ μόνον τῶν πόλεων τῆς Θράκης καὶ τῶν περὶ τὴν Ῥοδόπην μέχρι τοῦ Ἐβρου,

(1) Ἄκροπ. § 44.

ἀλλὰ καὶ τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας διὰ τῆς προσχωρήσεως τοῦ Στουμπίου, τῶν Σκοπίων, τῆς Βελεσσοῦ, τῆς Πελαγονίας, τῆς Προσάκου καὶ πολλῶν ἄλλων τόπων, οἱ δὲ Βούλγαροι ἐθεωρήθησαν εὐτυχεῖς νὰ συνάψωσι συνθήκας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ νὰ ἀρκεσθῆ εἰς ταῦτα καὶ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω, (ἔτ. 1246). Ἐν ᾧ δὲ οὕτως οἱ Βούλγαροι ἀπώλεσαν τὰς ἐπὶ τῆς Μακεδονίας κατακτήσεις των, ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Στέφανος Οὐρόσκης ἢ Νεμανίας ἀφῆρεσε μετ' ὀλίγα ἔτη πρὸς δυσμὰς πολλήν χώραν, καὶ ἐξετάθη μέχρι τῆς Νύσσης· κατὰ τὸν πόλεμον δὲ τοῦτον οἱ Ῥαγουζαῖοι οἵτινες ἐπὶ τοῦ Ἀσάν Β' εἶχον συνάψει ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἀνανεώσαντες αὐτὰς συνεμάχησαν κατὰ τῆς Σερβίας. (1) (ἔ. 1252).

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Βατάτζη (ἔ. 1255) ὁ Μιχαὴλ Ἀσάν ἐξεστράτευσε νὰ ἀναλάβῃ ὅσας πόλεις καὶ φρούρια εἶχεν ἐκεῖνος ἀφαιρέσει ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐγένετο κύριος τῆς Σπενημάχου, Τσεπαίνης, Κρυτζιμοῦ καὶ ὄλων σχεδὸν τῶν περὶ τὴν Ῥοδόπην κωμοπόλεων καὶ τῶν πλησιοχώρων μερῶν τῆς Μακεδονίας· διότι αἱ μὲν ὀλιγάριθμοι Ἑλληνικαὶ φρουραὶ ἐφευγον ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ Μιχαήλ, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων οἱ μὲν Βούλγαροι ὑπεδέχοντο τοὺς ὁμοφύλους μετὰ χαρᾶς, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπετάσσοντο νὰ ἀποφύγωσι τὰ ἐπακολουθοῦντα τὸν πόλεμον δεινά. Ταῦτα μαθὼν ὁ διάδοχος τοῦ Βατάτζη καὶ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Μιχαήλ Ἀσάν Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις εὐθὺς ἐξεστράτευσε, καίτοι χειμῶνος ὄντος, καὶ διαπεράσας τὸν Ἑλλησποντον ἔφθασε περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰαννουαρίου (ἔ. 1256) εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐνθα πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἦτο κατεσκηνωμένος εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου ἀπῆλθεν ἐναντίον αὐτοῦ. Ἀλλὰ μόλις οἱ πρόσκοποι του συναντηθέντες με Βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα καὶ τρέψαντες αὐτὸ εἰς φυγὴν ἐπλησίασαν εἰς τὸ ἐχθρικόν

(1) Muralt. T. II p. 378. Ducange Fam. Sel. p. 288.

στρατόπεδον, καὶ οἱ Βούλγαροι καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ φόβου ἐπέβησαν ἐπὶ τῶν ἵππων, τοὺς ὁποίους πολλοὶ οὐδὲ νὰ ἐπισάξωσιν ἠδυνήθησαν, καὶ ἔφυγον μετὰ σπουδῆς· καὶ κατὰ τὴν φυγὴν ταύτην γενομένην διὰ μέσου πυκνῶν δασῶν, ἄλλοι ἀπώλεσαν τὰ ὄπλα των, ἄλλοι ἐπληγώθησαν εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰς χεῖρας, ὅπερ ἔπαθε καὶ ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ, καὶ κακῶς ἔχοντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπανακάμφας εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐκυρίευσε καθ' ὁδὸν ἐξ ἐφόδου τὴν Βερόην, καὶ πέμψας στρατὸν κατὰ τῶν φρουρίων τὰ ὅποια οἱ Βούλγαροι εἶχον κυριεύσει, παρέλαβε τὰ πλεῖστα ἀμαχητί, καθ' ὅσον αἱ φρουραὶ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαταλείπουσαι αὐτὰ ἀνεχώρουν· καὶ αὐτὸς δὲ πολιορκήσας ἐκυρίευσε τὴν Πιριστίτζαν, τὴν Στενήμαχον καὶ τὴν Κρυτζιμόν, τὴν Τσέπαιναν ὁμοῦ ἄστῳ ὀχυρώτατον παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ῥοδόπης δὲν ἠδυνήθη νὰ πολιορκήσῃ ἕνεκα τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος. (1)

Τὸ δὲ ἔαρ ὁ Δραγωτῆς ὅστις πρὸ δέκα ἐτῶν παραδόσας τὰς Σέρρας εἶχε διορισθῆ ὑπὸ τοῦ Βατάντζη ἀρχων τῆς χώρας τοῦ Μελενίκου, ἀποβλέψας πρὸς ἀποστασίαν, συνήθροισε πολλοὺς Βουλγάρους καὶ ἐπολιόρχησε τὸ φρούριον τοῦ Μελενίκου· μαθὼν δὲ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπήρχετο ἐκ Σερρῶν ἵνα λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἀπέστειλε μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ στενὰ τοῦ Στρυμόνος, τὰ λεγόμενα τοῦ Ῥοπελίου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασίν του. Καταληφθέντες ὁμοῦ οἱ Βούλγαροι αἰφνης ἐκ τῶν νῶτων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν μετὰ πολλῆς φθορᾶς, καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ Βουλγαρικὸν στρατόπεδον ἐνέβαλον εἰς τοσοῦτον φόβον τοὺς ἐν αὐτῷ, ὥστε οὔτοι φεύγοντες διὰ νυκτός καὶ ὡς εἶχεν ἕκαστος, διὰ μέσου τῶν ὀρέων, οἱ μὲν κατεπατήθησαν ὑπ' ἀλλήλων, οἱ δὲ κατεκρημνίσθησαν εἰς φάραγγας ἢ ἀφ' ὑψηλῶν βράχων, καὶ αὐτὸς ὁ Δραγωτῆς καταπατηθεὶς ὑπὸ τῶν ἵππων τῶν φυγάδων

(1) Ἀκροπ. § 54, 56, 57. Γρηγ. Γ'. § 4.

ἀπέθανε μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀναλαβὼν καὶ τὰς ἀποστάσας πόλεις Πρίλαπον καὶ Βελεσσόν, ἀπῆλθε πρὸς πολιτορκίαν τῆς Τσεπαίνης, ἥτις μόνη ἔμεινεν ἀκόμη εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων· ἀλλ' ἐνοήσας τὸ δυσάλωτον τοῦ φρουρίου, λαβὼν δὲ καὶ γράμματα ἐξ Ἀνατολῆς ἀγγέλοντα ἐπιδρομὴν εἰς τὰ ἐκεῖσε τῶν Τατάρων, διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ δὲ Μιχαὴλ μαθὼν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ αὐτοκράτορος ἀπέστειλε τέσσαρας χιλιάδας μισθοφόρους Κομάνους διὰ νὰ λεηλατήσωσι τὰ περὶ τὴν Ῥοδόπην πολίχνια· οὗτοι δὲ προελάσαντες μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τριγίνα, ἐνίκησαν κατὰ κράτος τὴν ἐξελοῦσαν ἐναντίον αὐτῶν φρουρὰν τοῦ Διδυμοτείχου· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκστρατεύσας ὁ Λάσκαρις ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Θράκης τοὺς ἐπιδρομείς καὶ ἠνάγκασε τὸν Μιχαὴλ νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον τῆς Τσεπαίνης καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ ἀρκεσθῶσιν ἐκάτερα τὰ μέρη εἰς τὰ πρό τοῦ θανάτου τοῦ Βατάτζη παλαιότερα ὄρια· τὴν εἰρήνην δὲ ταύτην διεπραγματεύθη ὁ πρίγκιψ Οὐρος, ⁽¹⁾ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Βελᾶ Δ', πενθερὸς δὲ τοῦ Μιχαὴλ. ⁽²⁾ Ἐκτοτε (ἔ. 1257) οὐδεὶς βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας ἀπέκτησεν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τὸ ἐλάχιστον πολίχνιον καὶ τοῦ λοιποῦ ἀναφέρονται μόνον συχναὶ ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Θράκην καὶ διαμάχαι διὰ τὰς περὶ τὸν Αἴμον πόλεις.

Τὸν βασιλέα Μιχαὴλ ἐφόνευσεν ἔξω τῆς πόλεως τοῦ Τρινόβου συμπραξάντων εἰς τοῦτο καὶ τινῶν ἀστῶν ὁ πρῶτος

(1) Ὁ Ἀκροπολίτης (§ 62) ὀνομάζει αὐτὸν Ῥῶσον Οὐρον· κατὰ τοὺς ἱστοριογράφους τῆς Οὐγγαρίας (Engel T. I. p. 364) ὁ ἡγεμὼν τῆς Βοσνίας καὶ ἀρχὸν τοῦ Μακόβου (πλησίον τοῦ Βελιγραδίου) Ῥοστισλάβος ἦτον ὁ γαμβρὸς τοῦ Βελᾶ Δ'· καὶ πενθερὸς τοῦ Μιχαὴλ· ἴσως δὲ εἶναι ὁ αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Λουκαρίου (Ducange Fam. Slav. c. iii p. 288) ὀνομαζόμενος Uriza. Στέφανος Οὐρόστικς ἢ Οὐρεσις ὀνομάζετο καὶ ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν βασιλεύων ἐν τῇ Σερβίᾳ, ἀλλ' οὗτος δὲν εἶχε συγγένειαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας.

(2) Ἀκροπ. § 58, 61, 62. Γρηγ. αὐτόθι.

του ἐξάδελφος Καλλιμάνος, υἱὸς τοῦ πρὸς πατρὸς θείου του Ἀλεξάνδρου, καὶ νυμφευθεὶς διὰ τῆς βίας τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἀνεκνήρυχθη βασιλεὺς (ἔ. 1258). Ἀλλ' ἐκστρατεύσαντος τοῦ πρίγκιπος Οὐρου κατὰ τοῦ Τρινόβου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς θυγατρὸς του ἐκ τοῦ βιαίου αὐτοῦ γάμου, ὁ Καλλιμάνος ἐδραπέτευσε, καὶ πλανώμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐφονεύθη. Μὴ ὑπάρχοντος δὲ ἀρρένος διαδόχου ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀσανίδων οἱ ἐπίσημοι τῶν Βουλγάρων συνελθόντες ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν Μυτζῆν γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ δολοφονηθέντος Μιχαῆλ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Οὐρου. (1).

ΚΕΦ. Β'.

Ἐμφύλιοι πόλεμοι.

§ 1. Μυτζῆς καὶ Κωνσταντῖνος Ἀσάν.

Ὁ Μυτζῆς ἅμα ἀναλαβὼν τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην καὶ λεηλατήσας πολλὴν χώραν παρέλαβε τὰς παραδοθείσας παραλίους πόλεις, Ἀγχίαλον, Σωζούπολιν καὶ Ἀγαθιούπολιν· ἀλλὰ νωθρὸς καὶ ἀνίκανος νὰ κυβερνήσῃ τοὺς φιλοταράχους Βογιάρους, ἐπέσυρεν ἐντὸς ὀλίγου τὴν δυσμένειαν τῶν φατριῶν· μεταξὺ δὲ τῶν ἐπισήμων ἦτο Κωνσταντῖνος τις Τοῖχος ἐγγονος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Νεμανία, μέγα ἰσχύων παρὰ τοῖς Βουλγάροις, ὅστις κατορθώσας νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς ἐκ τῶν δυσηρεστημένων ἀνεκνήρυχθη βασιλεὺς καὶ ἐπολιόρχησε τὸ Τρινόβον, ἐξ οὗ ὁ Μυτζῆς ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ· ἵνα νομιμοποιήσῃ δὲ τὸν σφετερισμὸν τοῦ θρόνου καὶ ἀποκτήσῃ συγχρόνως τὴν

(1) Κατὰ τὸν Engel (αὐτόθ. σελ. 373) ὁ Μυτζῆς ἦτο οὐχὶ γαμβρὸς ἀλλὰ γυναικαδελφὸς τοῦ Μιχαῆλ καὶ ἐπομένως υἱὸς τοῦ Οὐρου. γενόμενος δὲ βασιλεὺς ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας.

ὑποστήριξιν τοῦ αὐτοκράτορος διεζεύχθη τὴν πρώτην του σύζυγον, καὶ ἀποστείλας αὐτὴν εἰς Νίκαιαν ὡς ἐχέγγυον τοῦ διαζυγίου, ἔλαβεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη Εἰρήνην, ἣτις ἦν ἐγγόνη τοῦ Ἀσάν Β'. Οὕτω δὲ ἀποκτήσαντος τοῦ Κωνσταντίνου τὰ αὐτὰ μετὰ τοῦ Μυτζῆ δικαιώματα ἐπὶ τῆς βασιλείας, οἱ Βούλγαροι διηρέθησαν, καὶ συνεχεῖς ἦσαν μεταξὺ αὐτῶν αἱ διαμάχαι καὶ ταραχαί· ἐκ δὲ τῶν ἐρίδων τούτων ἐπωφελοῦμενος ἰσχυρός τις Βογιάρος Σφεντισθλάβος ὀνόματι, κατέλαβε τὰ ὀρεινὰ μέρη τοῦ Αἴμου καὶ ἐκηρύχθη δεσπότης αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος προσλαβὼν τὸ ὄνομα Ἀσάν ἐβασίλευεν ἐπὶ τοῦ Τρινόβου καὶ τῶν περὶ αὐτό, ὁ δὲ Μυτζῆς ἤρχε τῆς κύκλω Βουλγαρίας, ὅτε μὲν ἠσυχίαν ἄγων, ὅτε δὲ φιλονεικῶν καὶ μαχόμενος· καί ποτε ἐν συμπλοκῇ τινι περὶ τὸν Αἴμον ἐπικρατήσας ὁ Μυτζῆς κατεδίωξε τὸν Κωνσταντῖνον ἵνα τὸν συλλάβῃ, ἀλλ' οὗτος καταφυγὼν εἰς τὴν Στενήμαχον, ἔλαβε βοήθειαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἕνεκα τῆς κηδεστίας, καὶ κατώρθωσε νὰ τὸν ἀποκρούσῃ. Μετὰ τινα δὲ χρόνον ὁ Μυτζῆς νικηθεὶς ἐν μάχῃ καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν πλείστων ὀπαδῶν του, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκλεισθῇ μετὰ τῆς οικογενείας του εἰς τὴν Μεσημβρίαν καὶ νὰ ζητήσῃ καταφύγιον παρὰ τῷ τότε αὐτοκράτορι Παλαιολόγῳ, ὑποσχεθεὶς τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως· ἀποσταλεῖς δὲ ὁ Κουροπαλάτης Γλαβᾶς μετὰ στρατοῦ παρέλαβε τὴν Μεσημβρίαν καὶ ὠδήγησε τὸν Μυτζῆν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὅστις ὑποδεχθεὶς αὐτὸν εὐμενῶς τὸν ἀπέστειλε νὰ κατοικήσῃ περὶ τὸν Σκάμανδρον καὶ τῷ παρεχώρησε πρὸς συντήρησίν του τὰ εἰσοδήματα τῆς Τρωάδος καὶ τῶν περιχώρων, ὑποσχεθεὶς αὐτῷ προσέτι νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του Εἰρήνην, παῖδα ἔτι οὖσαν, εἰς τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν Ἰωάννην (1). (ξ. 1264).

Συγχρόνως μετὰ τῶν ἐμφυλίων τούτων ταραχῶν συχνοὶ πόλεμοι πρὸς τοὺς Οὐγγρους ἐξησθένησαν τὸ κράτος· διότι

(1) Παχ. Α΄. βιβλ. Α΄. § 13. Ε΄. § 5. Γρηγ. Γ΄. § 6. γ΄.

ὁ διάδοχος τοῦ Οὐγγρικοῦ θρόνου καὶ ἀρχῶν τῆς Τρανσυλβανίας Στέφανος, λαβὼν ἀφορμὴν ἐξ ἐπιδρομῶν ἃς ἐπεχείρησαν κατὰ τῆς ὑπὸ τὴν διοίκησίν του χώρας οἱ συμμαχοῦντες μετὰ τοῦ Τοῖχου Τάταροι, ἀπέστειλε στρατὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐλεηλάτησε μέγα μέρος αὐτῆς μέχρι τοῦ Τρινόβου, καὶ αὐτὸς δὲ ἐκστρατεύσας ἐκυρίευσεν τὴν Βιδύνην καὶ ἠνάγκασεν τὸν Τοῖχον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς Οὐγγαρίας. Ἡ ὑποτελεία ὁμῶς αὕτη φαίνεται ὅτι ἦτον ἐφήμερος, καθ' ὅσον ἀποθανόντος τοῦ Τοῖχου ἡ Βουλγαρία ἐνέπεσεν εἰς νέας ἐμφυλίους ἔριδας καὶ ἐγένετο ὑποτελής εἰς τοὺς Τατάρους. Οὐχ ἦττον ὁμῶς ἔκτοτε, ἐπειδὴ ὁ Στέφανος στεφθεὶς βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας κατὰ τὸ ἔτος 1271 ἔλαβε μετὰ πολλῶν ἄλλων τίτλων καὶ τὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας, οἱ βασιλεῖς τῶν Οὐγγρων ἐξηκολούθησαν φέροντες τὸν τίτλον τοῦτον διατηρηθέντα εἰς τὸ Οὐγγρικὸν στέμμα καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐτι τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (1).

Ἐν τούτοις αἱ ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Νικαίας ἐπήνεχον τὴν διάρρηξιν τῆς ὑφισταμένης εἰρήνης μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βουλγάρων. Διότι ὁ μὲν Θεόδωρος Λάσκαρις ἀπέθανεν, ὁ δὲ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες ἀνέλαβον τὸ Βυζάντιον παρὰ τῶν Λατίνων, (ἔ. 1261) τυφλώσας τὸν ἀνήλικον υἱὸν τοῦ Λάσκαρη Ἰωάννην ἐσφετερίσθη τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν, καὶ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ἀνιέρου τούτου ἐγκλήματος ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἰωάννου, ἀδιαλείπτως προέτρεπε τὸν σύζυγόν της Κωνσταντῖνον νὰ ἐγείρῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Παλαιολόγου. Ὅθεν κατ' ἀρχὰς ὁ Κωνσταντῖνος ἤρξατο νὰ ποιῇ ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Θράκης μὴ δυνάμενος νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ μεγάλου στρατοῦ διὰ τε τὰς πρὸς τὸν Μυτζῆ ἔριδας καὶ τοὺς κατὰ τῶν Οὐγγρων πολέμους· κατὰ τὸ ἔτος δὲ 1265 τυχὼν ἀναπαύ-

(1) Bonf. p. 303. Ducange Fam. Slav. c. vii. Doglioni p. 45 Hist. des Rev. d'Hongrie T. I. p. 47. Engel. T. I, p. 385, 394.

λας ἐκυρίευσεν τὴν Φιλιππούπολιν, τὴν Στενήμαχον καὶ ἄλλας περὶ τὴν Ῥοδόπην καὶ τὸν Αἴμον κώμας, καὶ ἀφήσας ὀλίγας φρουράς ἐπέστρεψεν οἴκαδε. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπελθὼν ὁ Παλαιολόγος ἔστησεν τὸ στρατηγεῖόν του ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει, καὶ ἐκείθεν πέμπων τοὺς στρατηγοὺς του ἀνέλαβε κατ' ὀλίγον οὐ μόνον τὰς κυριευθείσας παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀγχιάλον, Σωζούπολιν καὶ Ἀγαθιούπολιν, καὶ ἐξέτεινε τὰ ὄρια μέχρι τῶν ὑπερειῶν τοῦ Αἴμου, ἀφαιρέσας ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ὅσων χωρὰν κατεῖχον μεταξὺ τοῦ ὄρους τούτου καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως. (1)

Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτη ὀλίγον ἐδέχθη νὰ ἀποβῆ ὀλεοθρία εἰς τὸν Παλαιολόγον. Πρὸ τινος χρόνου διέτριβεν ἐν Βυζαντίῳ ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζατίνης, ὅστις ἐκουσίως καταφυγὼν πρὸς τὸν Παλαιολόγον ἐνεκα ἐμφυλίων ἐν τῇ πατρίδι του διενέξεων, ἐκωλύετο μετὰ ταῦτα ὑπ' αὐτοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ ἐπετηρεῖτο· οὗτος ἐπὶ προσάσει περιηγήσεως ἀκολουθήσας τὸν αὐτοκράτορα ἐκστρατεύσαντα κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀπέστειλε γράμματα πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον προτρέπων αὐτὸν ἵνα προσλάβῃ συμμάχους τοὺς περὶ τὸν Ἰστρον Τατάρους καὶ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Θράκην ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐλευθερώσῃ μὲν αὐτόν, νὰ συλλάβῃ δὲ αἰχμάλωτον καὶ τὸν αὐτοκράτορα. Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ Παλαιολόγος μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐκστρατείας ἀπολύσας τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στρατιωτῶν εἰς τὰς ἐστίαις των ἐπανέκαμπεν εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ μικρὰν περὶ τὸν Στρυμόνα καὶ τὴν Ῥοδόπην περιοδείαν, ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων διέβη τὸν Αἴμον μετὰ εἴκοσι χιλιάδων Τατάρων, καὶ καταλαβὼν πάντα τὰ στενὰ καὶ τὰς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀγούσας ὁδοὺς, ἐξήπλωσε καθ' ὅλην τὴν Θράκην στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα ἵνα συλλάβῃ ὡς ἐν δικτύῳ τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτος δὲ εἰς τὸ αἰφνίδιον τοῦ ἀκούσματος διασκορπισθέντος τοῦ μικροῦ

(1) Παχ. Α'. βιβλ. Β'. § 26, Γ'. § 18 Γρηγ. Α'. § 5'.

στρατοῦ τού, καὶ ἐγκαταληφθεὶς ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν βασιλικῆς θεραπείας, κατώρθωσεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καταδιωκόμενος νὰ φθάσῃ μετ' ὀλίγων πιστῶν ἀξιωματικῶν του εἰς τὸ ὄρος Γάνον, καὶ νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς πλοιάριον. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ στρατοῦ ὅσον διέφυγε τὴν αἰχμαλωσίαν, καθὼς καὶ οἱ συνοδεύοντες τὸν Σουλτάνον Ἀζατίνην, διεσώθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Αἴνου, ὅπου πολιορκηθέντες ὑπὸ χιλιάδων Τατάρων καὶ Βουλγάρων ἠναγκάστησαν νὰ συνθηκολογήσωσιν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ παραδόσωσι τὸν Ἀζατίνην καὶ τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ πράγματα καὶ χρήματα, αὐτοὶ δὲ νὰ ἀπέλθωσιν ἐλεύθεροι. Τὴν δὲ ἐλευθερίαν ὑπεσχέθησαν οἱ Τάταροι ἐλπίζοντες ὅτι θέλουσι γείνει κύριοι πολλῶν θησαυρῶν· διότι οἱ πολιορκούμενοι εἶχον μεθ' ἑαυτῶν τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον, καὶ πλῆθος ἄλλο ἀργύρου καὶ χρυσοῦ εἰς σκεῦη καὶ κοσμήματα καὶ τὰς βασιλικὰς ἐσθῆτας· ἀλλὰ πάντα ταῦτα καθὼς καὶ τοὺς μαργαρίτας καὶ πολυτίμους λίθους τῶν αὐτοκρατορικῶν στολῶν ἀνορύξαντες τὴν γῆν κατέκρυψαν, καὶ παρέλαβον τὴν ἐπομένην νύκτα, ὅτε ἔφθασεν ὁ ἀποσταλὴς ἐκ Βυζαντίου εἰς βοήθειάν των στόλος. Οἱ δὲ Τάταροι παραλαβόντες τὸν Σουλτάνον κατέδραμον τὴν Θράκην καὶ μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρίαν, συναποφέροντες χιλιάδας αἰχμαλώτων καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ποίμνια καὶ κτήνη, ὥστε ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη κατόπιν δὲν ὑπῆρχον οὐδὲ βόες ἀροτῆρες ἐν τῇ Θράκῃ. ⁽¹⁾ Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ προσεπάθησε κατόπιν ἐπιφέρων τὴν διαίρεσιν νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς Τατάρους ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, προσοικειωθείς διὰ πολλῶν δώρων τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Νογᾶ, τὸν ὅποιον μετ' ὀλίγον προσέλαβε καὶ σύμμαχον δοὺς αὐτῷ εἰς γάμον τὴν νόθον θυγατέρα του Εὐφροσύνην. Διότι οἱ αὐτοκράτορες ἐν τῇ ἑαυτῶν ἀδυναμίᾳ ἐθεώρουν ἤδη τὰς ἐπιγαμίας ὡς ἔργον πολιτικῆς φρονήσεως, καὶ ὡς τὸ μόνον μέσον δι' οὗ κολακεύοντες τὴν ματαιότητα τῶν βαρβάρων ἐξηγό-

(1) Παχ. Α'. βιβλ. Γ'. § 25. Γρηγ. Α'. § 5'.

ραζον ἀσφαλέστερον τὴν εἰρήνην. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐπειδὴ πολ-
λάκις ἐστεροῦντο ἰδίων θυγατέρων ἔτρεφον ἐν τοῖς ἀνακτόροις
κόρας τινας, αἵτινες ἐνίοτε ἦσαν ἐξ ἐπισήμων οἰκογενειῶν,
ἵνα χρησιμεύωσιν εἰς τοὺς τοιούτους γάμους (ξ. 1267). (1)

Μετά τινα δὲ ἔτη ἀποθανούσης τῆς συζύγου τοῦ Τοίχου
ὁ Παλαιολόγος ἐπειδὴ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξηκολούθουν
οἱ Βούλγαροι τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὴν Θράκην, προέτεινε
συνθήκας εἰρήνης καὶ ἔδωκεν αὐτῷ εἰς γάμον τὴν Μαρίαν
Καντακουζηνήν, κόρην τῆς ἀδελφῆς του Εὐλογίας, ὑποσχε-
θεῖς προῖκα τὴν Μεσημβρίαν καὶ τὴν Ἀγχιάλον (ξ. 1272).
ἀλλὰ τὴν ὑπόσχεσίν του ταύτην οὐδέποτε ἐξετέλεσε προ-
φασιζόμενος ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἐκείνων καθ' ὃ Ἕλ-
ληνες δυσκόλως θέλουσι παραδεχθῆ νὰ ὑποκύψωσιν εἰς
Βουλγαρικὴν ἐξουσίαν, (2) πρὶν ἢ γεννηθῆ ἐκ τῆς Μαρίας
διάδοχος τοῦ θρόνου· ἀλλὰ καὶ διαδόχου ἀρρένος γεννηθέντος,
ἠρνήθη πάλιν· καὶ ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος παρεπονείτο καὶ
παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον προτρεπόμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς
συζύγου του, ἀπειλήσας αὐτὸν δι' ἐπιδρομῆς τῶν Τατάρων
τοῦ Νογᾶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἡσυχάζῃ. (3)

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος φοβούμενος νέαν ἐκστρατείαν
τῶν Λατίνων κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἠθέλησε νὰ προσοικειωθῆ
τὸν Πάππαν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεδίωξεν ἐκθύμως τὴν ἐνωσιν
τῶν Ἐκκλησιῶν, ἧτις ἀπέτυχε μὲν ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν
ἀξιώσεων τῆς Παπικῆς ἑδρας, ἐνέβαλεν ὁμως εἰς ἐμφυλίους
διχονοίας οὐ μόνον τοὺς Βυζαντίους ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μέλη
τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου· ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Εὐ-
λογία ὑποπεσοῦσα εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ ὡς ἐναντιου-
μένη εἰς τὴν ἐνωσιν ἀνεβρίπιζε τὸ μῖσος τῆς Μαρίας κατὰ
τοῦ θείου της, ἧτις ἔχουσα καὶ τὰς προηγουμένας ἀφορμὰς

(1) Γρηγ. Ε'. § ζ'. Παχ. Α'. βιβλ. Ε'. § 3, 4. Καντακ. Α'. § 39.

(2) Ῥωμανίτες γὰρ εἶναι μέρος ἐκείναις καὶ Ῥωμαῖους αὐτούς· μὴ εἶνα,
δὲ εὐλόγον Ῥωμαῖους ὑπὸ Βουλγάρῳ τελεῖν. Παχ. Α'. βιβλ. Ε'. §. 3. σ. 343.

(3) Παχ. Α'. βιβλ. Ε'. § 3. Γρηγ. Ε'. § γ'.

τῆς κατ' αὐτοῦ δυσαρρεσκείας προσεπάθησε νὰ διεγείρῃ κατὰ τοῦ Παλαιολόγου νέους ἐχθρούς. Ὅθεν πέμψασα πρέσβεις εἰς τὴν Παλαιστίνην παρεκίνησε τὸν Πατριάρχην τῶν Ἱεροσολύμων νὰ ἀντιπράξῃ εἰς τὰ σχέδια τοῦ αὐτοκράτορος· ἐπεζήτησε δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, παροτρύνουσα αὐτὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν ᾧ οἱ Βούλγαροι συγχρόνως ἤθελον εἰσβάλλει εἰς τὴν Θράκην· ἀλλ' ὁ Σουλτάνος οὐδέποτε πρότερον ἀποσταλέντων εἰς τὰ ἐκεῖσε Βουλγάρων πρέσβειων καὶ ἀγνοῶν τὰ περὶ τοῦ ἔθνους ἐκείνου, οὐδεμίαν ἔδωκε πρὸς ταῦτα ἀπάντησιν καὶ ἀπέπεμψε τὴν πρεσβείαν. (1)

Ὁ δεσπότης τῶν ὄρεινῶν μερῶν τοῦ Αἴμου Σφεντισθλάβος διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ βασιλέως τῶν Οὐγγρων εἶχε λάθει καὶ αὐτὸς πρὸ τινῶν ἐτῶν τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Βουλγαρίας, (2) ἦτο δὲ καὶ σύγγαμβρος τοῦ Κωνσταντίνου, καθ' ὅσον ὁ Παλαιολόγος ἔδωκεν αὐτῷ εἰς γάμον τὴν νεωτέραν κόρην τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη· ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωνσταντίνος πρὸ πολλοῦ χρόνου ἔχων τὸ σκέλος κατεαγὸς διήγεν ἀκίνητος καὶ κλινήρης, ὁ δὲ διάδοχος ἦν ἔτι παῖς, ἡ Μαρία ἣτις διεχειρίζετο τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν φοβουμένη μήπως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ πάσης τῆς Βουλγαρίας ὁ Σφεντισθλάβος, ἔστεψε βασιλέα τὸν υἱὸν τῆς Μιχαήλ, καὶ ἐπειδὴ ἡ πράξις αὕτη δυσπρόστησε πολλοὺς ἐκ τῶν οἰκείων τοῦ Κωνσταντίνου διὰ διαφόρων πλεκτανῶν ἐποίησεν αὐτοὺς ἐκποδῶν. Προσκαλέσασα δὲ καὶ τὸν Σφεντισθλάβον εἰς τὸ Τρίνοβον κατέπεισεν αὐτὸν νὰ τὸν υἱοθετήσῃ ἵνα τοιοῦτοτρόπως ἀποκτήσῃ δῆθεν δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ στέμματος· καὶ ἦτο πρᾶγμα ἀληθῶς παράδοξον, ἐν ᾧ ὁ νόμιμος βασιλεὺς ἔζη εἰσέτι, ἡ σύζυγός του νὰ διαθέτῃ τὰ τῆς διαδοχῆς, καὶ μετὰ μεγάλης πομπῆς ἐπ' ἐκκλησίας «διασχοῦσα τὸν ἐπενδύτην ἄμφω Μι-

(1) Παχ. Α'. βιβλ. 5'. § 4.

(2) Engel T. I. p. 388.

»χαῖλ καὶ Σφεντίσθλαβον παρ' ἑκάτερα τῶν αὐτῆς ἀγκα-
 »λῶν τιθεῖσα», νὰ καταστήσῃ τὸν παρηθηκότα καὶ γέροντα
 ἤδη Σφεντισθλάβον νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ υἱοῦ τῆς. Δὲν
 παρήλθεν ὁμως πολὺς χρόνος καὶ ἡ βασίλισσα Μαρία ἐδο-
 λοφόνησε τὸν θετὸν αὐτῆς υἱόν. Ἄλλ' ἡ δίκη δὲν ἠμέλησεν,
 ὡς συνήθως πράττει, καὶ «ἀνέστησε τὸν ἐκζητήσοντα τὸ
 »αἷμα τοῦ ἀδίκως πεφονευμένου». (1)

§ 2. Λαχαράς, 'Asar Γ'.

Ἐπῆρχε κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους ἐν Βουλγαρίᾳ Κορ-
 δοκούβας τις τὸ ὄνομα ἢ κατὰ τοὺς Ἑλληνας Λαχανᾶς,
 βοσκὸς χοίρων, ὅστις σκληραγωγῶν καὶ δι' ἀγρίων μόνον
 λαχάνων καὶ ἄρτου τρεφόμενος, διῆγε σύννους καὶ ρεμ-
 βάζων· πολλάκις δὲ τῆς ἡμέρας καὶ ὡς ἐτύγχανε προσευ-
 χόμενος, καὶ μεγάλα φανταζόμενος περὶ ἑαυτοῦ, ἔλεγε πρὸς
 τοὺς ἄλλους συβότας ὅτι εἶναι ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων, μεθ' ὧν ἐλάμβανε συχνὰς συνεντεύξεις,
 νὰ ἐκπληρώσῃ μεγάλην ἀποστολὴν βασιλευῶν τῆς Βουλγα-
 ρίας. Τοιαῦτα δὲ πολλάκις πρὸς πολλοὺς ἐπαναλαμβάνων
 προσεῖλικυσε πλῆθος πολὺ ἐκ τῶν ἀγροτῶν, καὶ γενόμενος
 ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἐνεδύθη ἀμπεχόνην καὶ σπάθην περιεζώσθη
 καὶ ἵππευεν ἵππον, ἀποβλέπων εἰς μείζω ἔργα ἢ κατ' αὐτόν.
 Τῶν δὲ Τατάρων συνεχῶς ληϊζομένων τὴν Βουλγαρίαν διὰ
 τὴν ἀσθένειαν τοῦ βασιλέως, ὁ Λαχανᾶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν
 ὁπαδῶν του ἐπῆλθέ ποτε καθ' ἑνὸς τοιοῦτου ἐπιδρομικοῦ σώ-
 ματος καὶ νικήσας κατὰ κράτος ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγὴν·
 ἐνθαῦρυνθεις δ' ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἀνενέωσε πολλάκις τὰ
 τοιαῦτα ἀνδραγαθήματα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐφημίσθη καθ'
 ὄλην τὴν Βουλγαρίαν, πολλοὶ δὲ προσέτρεχον ἵνα κατατα-
 χθῶσιν ὑπ' αὐτόν, καὶ πλείσται πόλεις καὶ κῶμαι ἤρξαντο
 νὰ ἀναγνωρίζωσι τὴν ἐξουσίαν του καὶ νὰ ὑπακούωσιν ὡς

(1) Παχ. Α'. βιβλ. γ'. § 2.

εις βασιλέα. Τὸ πρᾶγμα ὡς εἶδος ἐνέβαλεν εἰς πολλήν ἀνησυχίαν οὐ μόνον τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις φοβηθεὶς μήπως ἀξιομένης τῆς δυνάμεως τοῦ Λαχανᾶ εἰσβάλωσιν οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Θράκην, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἵνα διατάξῃ τὰ τῆς ὀχυρώσεως τῶν ὀρίων. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος καίτοι κλινήρης ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν ἐπὶ φορείου φερόμενος· ἀλλὰ νικηθεὶς καὶ τοῦ στρατοῦ του διασκορπισθέντος ἐσφάγη ἐντὸς τοῦ φορείου ὑπὸ τοῦ ἰδίου Λαχανᾶ, ὅστις περιελθὼν τότε τὴν Βουλγαρίαν ἐδέχθη τὴν ὑποταγὴν τῶν κατοίκων καὶ μετὰ ταῦτα ἐπολιόρχησε τὴν βασιλίσσαν εἰς τὸ Τρίνοβον (ἔ. 1277).

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ πληροφορηθεὶς τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντῖνου, παρέμεινεν ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἐσκέπτετο, ἵνα καταστήσῃ τὸν Λαχανᾶν γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης· ἀλλ' οἱ περὶ αὐτὸν σύμβουλοι τὸν προέτρεψαν ν' ἀντιτάξῃ κατ' ἐκείνου τὸν υἱὸν τοῦ Μυτζῆ Ἰωάννην, εἰς ὃν εἶχε προῦποσχεθῆ ὡς ἐρβῆθη τὴν θυγατέρα του Εἰρήνην. Ὅθεν προσκαλέσας αὐτὸν ἐκ Τρωάδος ἐνύμφευσε καὶ ἐκήρυξε βασιλέα τῶν Βουλγάρων μετονομάσας μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πάππου, Ἀσάν Γ', καὶ δούς εἰς αὐτὸν στρατὸν ἀξιόμαχον τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἵνα παραλάβῃ τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν, ὑποσχεθεὶς ἐν ἀποτυχίᾳ τῆς ἐκστρατείας νὰ τῷ ἀπονείμῃ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη. Φροντίσας δὲ διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπισήμων Βουλγάρων μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀσάν, (τὸν ὁποῖον ἄλλως τε ἐκεῖνοι προθύμως ἀπεδέχοντο βασιλέα ὡς τὸν μόνον ἀπόγονον τοῦ Ἀσάν Β'.) ἐπεμψε συγχρόνως εἰς τὸ Τρίνοβον ἀποστόλους ἵνα δημαγωγοῦντες ἀποστήσωσι τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς Μαρίας, ἣτις ἐξηκολούθει πάντοτε διακειμένη ἐχθρικῶς πρὸς τὸν θεῖον της. (1) Ἡ δὲ βασιλίςσα Μαρία βλέπουσα τοὺς μὲν Τρινο-

(1) Παχ. Α'. βιβλ. Γ. § 3-6. Γρηγ. Ε'. § γ'.

είτας γογγύζοντας καὶ ἐτοίμους πρὸς ἀποστασίαν, ἑαυτὴν δὲ ἀπειλουμένην ἔνθεν μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τοῦ Λαχανᾶ εἰς ἃν ἤδη πᾶσα ἡ Βουλγαρία ὑπετάσσετο, ἐπροτίμησε τὸν τελευταῖον, καὶ ἀνοίξασα τὰς πύλας τοῦ Τρινόβου, παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν μετὰ τῆς χειρὸς τῆς (ἔ. 1278). Ὁ δὲ ἀγροϊκὸς καὶ βάνουσσος ἐκεῖνος συβότης, ἀξιωθείς νὰ νυμφευθῆ ἡγεμονίδα καὶ νὰ στέφθῃ ἐπισήμως αὐτοκράτωρ, πρὸς ἐκείνην μὲν προσηνέχθη ἀναλόγως τῆς ἀνατροπῆς του, ὑβρίζων καὶ πολλακίς τύπτων αὐτήν, πρὸς δὲ τοὺς Βουλγάρους ὡς τύραννος καὶ δεσπότης ἀπάνθρωπος. Ὁ δὲ Ἀσάν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν παραμένοντες πλησίον τῶν συνόρων, μάχην μὲν κατ' ἐκείνου ἐφοβοῦντο νὰ διακινδυνεύσωσι, καθ' ὅσον μάλιστα τοὺς συλλαμβανομένους αἰχμαλώτους ἀπηνῶς κατέσφαζεν, ὑπεδαύλιζον δὲ τὴν κατ' αὐτοῦ δυσαρέσκειαν καὶ φιλοτίμως ἐδέχοντο τοὺς προσφεύγοντας, καρδοκοῦντες τὸν κατάλληλον καιρὸν πρὸς ἐνέργειαν. Μετ' ὀλίγον δ' ἐκστρατεύσαντος τοῦ Λαχανᾶ κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν Βουλγαρίαν Τατάρων καὶ νικηθέντος κατὰ κράτος, οἱ κάτοικοι τοῦ Τρινόβου ἐπιλαβόμενοι τῆς ἀφορμῆς ταύτης, δυσήρεστημένοι δὲ ὄντες καὶ κατὰ τῆς Μαρίας, ἐπαναστατοῦσι καὶ συλλαβόντες αὐτήν, καίτοι ἔγκυον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λαχανᾶ, τὴν ἀποστέλλουσι μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Μιχαήλ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ προσκαλέσαντες τὸν Ἀσάν ἀναγορεύουσι αὐτὸν βασιλέα (ἔ. 1279). (1) Ὁ δὲ Λαχανᾶς ἀποκλεισθεὶς τοῦ Τρινόβου συνῆθροισε στρατὸν ἵνα πολιορκήσῃ αὐτὸ καὶ ἐπελθὼν κατὰ τῶν συμμαχούντων μετὰ τοῦ Ἀσάν Γ', δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων ἐστρατοπεδευμένων πλησίον τῆς πόλεως ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος καὶ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας πάντας ἐφόνευσεν. Τότε οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν ἀμφιταλαντευόμενοι μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀσάν, πολλοὶ δὲ καὶ ἀπέβλεπον πρὸς ἰσχυρόν τινα βογιάρου Γεώργιον Τερτερτὴν ὀνό-

(1) Παρ. αὐτόθ. § 7, 8.

ματι Κομάνον τὸ γένος, πλούσιον δὲ καὶ ἐλευθέριον. Τοῦτον ὁ Ἄσαν φοβούμενος μήπως ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου εἶχεν ἐν πολλῇ τιμῇ καὶ προσεπάθει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν του· κατὰ συμβουλήν δὲ τοῦ Παλαιολόγου τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη προτείνας αὐτῷ εἰς γάμον καὶ τὴν ἀδελφὴν του. Ὁ δὲ Τερτερῆς φιλόδοξος ὢν καὶ τῆς βασιλείας ἐπιθυμῶν, διαζευχθεὶς τὴν πρώτην του σύζυγον καὶ ἀποστείλας εἰς τὸν αὐτοκράτορα μετὰ τοῦ υἱοῦ του Σφενδοσθλάβου, ἐνυμφεύθη αὐτὴν, καὶ ἰσχυρότερος γενόμενος διὰ τῆς βασιλικῆς συγγενείας, ἤρχισε διὰ δωρεῶν καὶ ὑποσχέσεων νὰ προσελκύῃ κρύφα τὸν ὄχλον καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν βογιάρων. Ὁ Ἄσαν ἐννοήσας ἤδη τὴν μετατροπὴν τοῦ φρονήματος τῶν Βουλγάρων «πρὸς γὰρ ἀπιστίαν τὸ » Βουλγαρικὸν ἔτοιμον καὶ αὔραις ἔστι πιστεύειν ἀνέμων » μᾶλλον ἢ σφῶν εὐνοίαις», καὶ τοῦ Λαχανᾶ νικήσαντος ἐκ νέου τὸν ὑπὸ τὸν Πρωτοβεστιάριον Ἀπρηνὸν ἑλληνικὸν στρατὸν, φοβηθεὶς στάσιν, ἀνεχώρησε διὰ νυκτός, ἀφ' οὗ ἔλαβε πάντα τὰ χρήματα καὶ τὰ βασιλικά κειμήλια, ὧν τὰ πλεῖστα ἦσαν λάφυρα προσελθόντα ἐκ τῶν κατὰ τοῦ Ἰσαακίου νικῶν, καὶ κατελθὼν εἰς τὴν Μεσημβρίαν ἀπέπλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἅμα αὐτοῦ ἀναχωρήσαντος ἀηγόρευσαν βασιλέα τὸν Τερτερῆν, προσχωρησάντων αὐτῷ καὶ πολλῶν ἐκ τῆς μερίδος τοῦ Λαχανᾶ, ὅστις τότε ἀπελπισθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸν Τάταρον Νογᾶ ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειάν του ἵνα ἐπανεέλθῃ εἰς τὸν θρόνον (ἔ. 1280).

Ὁ δὲ Παλαιολόγος τὸν Ἄσαν ἐπανελθόντα κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐδέχετο κατηγορῶν αὐτὸν ὡς ἀμελεῖ καὶ ἀνανδρον, ἀλλ' ἔπειτα τὸν ἀπέστειλε μετὰ τοῦ πρωτοστράτορος Τσασίμπαξη εἰς τὸν Νογᾶν ἵνα ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν του, παρ' ᾧ ἤδη εὐρίσκετο καὶ ὁ Λαχανᾶς· ὁ δὲ Νογᾶς ὑποδεχθεὶς ἀμφοτέρους τοὺς διαμαχομένους εὐμενῶς καὶ παρ' ἑκατέρων λαβῶν δῶρα, ἐπὶ πολλὰς μὲν ἡμέρας περιῆγεν αὐτοὺς δι' ἀναβολῶν καὶ ὑποσχέσεων, νύκτα δὲ τινα μετὰ τὸ τέλος μακροῦ

συμποσίου, οίνοβαρής ἤδη ὦν κηρύττεται δικαστής των, καὶ ἀποφανθεὶς ὑπὲρ τοῦ Ἀσάν διατάττει νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Λαχανᾶ, ὅπερ ἐγένετο πάραυτα, καὶ ἀποβλέψας πρὸς τὸν παρακαθήμενον Ἰσασίμπαξην δι' ἐνός νεύματος διατάττει καὶ τὴν σφαγὴν ἐκείνου. Ὁ δὲ Ἀσάν τρέμων ἤδη περὶ ἑαυτοῦ, καὶ σωθεὶς διὰ τῶν φροντίδων τῆς συζύγου τοῦ Νογᾶ φεύγει ὡς εἶχε τάχους ἐκ τῆς χώρας τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ προστάτου, καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· λαβὼν δὲ κατὰ τὰ συντεθειμένα τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπισημοτάτης κατόπιν ἐν ἀξιωμασίᾳ οἰκογενείας τῶν Ἀσάν, ἣτις διετηρήθη πολλὰ ἔτη ἀκόμη μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου, ἀναφερομένων δύο ἀπογόνων αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. (1)

Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλείψωμεν καὶ ἐπεισοδίον τι σχέσιν ἔχον μὲ τὸν Λαχανᾶν, χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπαρχούσης τότε ἐν γένει ἀμαθείας καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν παρὰ τῷ λαῷ προλήψεων. Μετὰ πολλὰ ἔτη (ἔ. 1294) ἐνεφανίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγύρτης τις Βούλγαρος, λέγων ὅτι εἶναι ὁ Λαχανᾶς, καὶ καταγιγόμενος μὲ προσευχὰς καὶ προφητείας προσεῖλκυσε πλῆθος ἄπειρον λαοῦ ὅπερ πανταχόθεν συνέρβειεν ἵνα τὸν ἴδῃ καὶ τὸν ἀκούσῃ· ἐζήτει δὲ ἵνα χειροτονήσωσιν αὐτὸν στρατηγὸν καὶ ἀποστείλωσι κατὰ τῶν Τούρκων οἵτινες πολλάκις ἤδη εἶχον νικήσει ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ὁ τότε αὐτοκράτωρ ταραχθεὶς ἐπὶ τούτοις καὶ τοι γινώσκων τὸν Λαχανᾶν ἤδη πρό πολλοῦ ἀποθανόντα, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐπειδὴ ἡ ἄλλοτε σύζυγος τοῦ Λαχανᾶ Μαρία δὲν τὸν ἀνεγνώρισε, προσέταξε νὰ τὸν φυλακίσωσι· μετ' ὀλίγον ὁμῶς ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατέστησεν αὐτὸν στρατηγὸν καὶ ἔπεμψεν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Πλῆθος δὲ πολὺ χωρικῶν ἐγκαταλιπόντες τὰς ἐργασίας των καὶ ὀπλισμένοι δι' ἀξινῶν καὶ ῥοπάλων ἠκολού-

(1) Παχ. Α'. βιβλ. Γ. § 8-9, 19. Γενεαλογίαν τῆς οἰκογενείας Ἀσάν σημειοῖ ὁ Δουκάγγιος λεπτομερῶς ἐν Hist. Byz. Fam. Slav. p. 325.

θησαν τὸν θεόπνευστον τοῦτον στρατηγόν, καὶ καθ' ὅσον προέβαινεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας οἱ ὄπαδοί του ἤδη ἠριθμοῦντο εἰς πολλὰς μυριάδας. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἀφ' ἑνὸς μὲν φοβηθεὶς μήπως τοσοῦτος λαὸς ἀσύντακτος καὶ ἀμαθῆς τῶν πολεμικῶν καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑποπτευόμενος μήτοι ἐν ἀνελπίστῳ ἐπιτυχίᾳ ὁ Ψευδολαχανᾶς νεωτερίσας παρέβη αὐτῷ πράγματα, προσέταξε νὰ τὸν συλλάβωσι καὶ νὰ διαλύσωσι τὰ ἀκολουθήσαντα αὐτὸν στίφη. (1)

ΚΕΦ. Γ'.

Δυναστεία Κομάνων.

§ 1. Γεώργιος Τερτερῆς Α', Σμιλίτζος, Τσακᾶς.

Ὁ Τερτερῆς ἐνεκαινίασε νέαν δυναστείαν ἐν Βουλγαρίᾳ τὴν Κομανικήν, χωρὶς ὅμως νὰ λάβωσι καὶ τὰ πράγματα τροπὴν τινα ἐπὶ τὰ βελτίω. Διότι οἱ Βούλγαροι χωρὶς νὰ ἀκμάσωσιν ἐγήρασαν ἀποβαλόντες δὲ πρὸ πολλοῦ ἤδη τὸ δξὺ καὶ ἀλκιμὸν ἐκεῖνο ὅπερ καθίστα αὐτοὺς ἄλλοτε τόσον φοβεροὺς, ἐγένοντο ἀτολμότεροι πρὸς ἐπιχειρήσιν πολεμικῶν ἔργων, καὶ κατεγίνοντο ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς αὐτῶν διαμάχαις προστιθέμενοι εἰς τὸν τὰ πλείονα ὑποσχόμενον· αἱ δὲ συχναὶ μεταβολαὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ ἡ ἀπονομὴ κατὰ μίμησιν τῶν Βυζαντινῶν τῶν ἀξιωματῶν τοῦ σεβαστοκράτορος, δεσπότη, μεγάλου δομεστίκου καὶ λοιπῶν ἄλλων τίτλων πρὸς τοὺς βογιάρους δημιουργοῦσαι νέας ἰσχυρὰς οἰκογενεῖας ἠΰξανον τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν φατριῶν καὶ τὰς ἀφορμὰς τῶν διαιρέσεων. Ὡς ἐκ τούτου οἱ βασιλεῖς ἔχοντες ἀνάγκην ἐξωτερικοῦ ἐρείσματος πρὸς στήριξιν τοῦ θρόνου, καὶ θεωροῦντες τὴν μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς

(1) Παχ. Β'. βιβλ. Β'. § 30.

Κωνσταντινουπόλεως ἐπιγαμίαν ὡς τὸ μόνον βοήθημα ἐν ὥρᾳ κινδύνου, ἐφρόντιζον ἅμα τῇ ἀναβάσει αὐτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὴν Θράκην νὰ κυριεύωσι τινὰς πόλεις καὶ φρούρια καὶ νὰ ἀποδίδωσιν αὐτὰ ἔπειτα διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν μετ' ἐπιγαμίας εἰρήνην. Ἡ δὲ αὐτοκρατορία, βαίνουσα ἤδη ταχῆ τῷ βήματι πρὸς τὸ μοιραῖον τέλος, ἐθεώρει ἑαυτὴν εὐτυχή ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἀσφαλίσῃ τὰ σύνορά της διὰ τῆς θυσίας τινῶν ἡγεμονίδων, καὶ οὕτω συνθήκῃ σχεδὸν κατέστη πᾶσα συνθήκη μετὰ τῶν Βουλγάρων νὰ ἐπισφραγίζηται καὶ δι' ἐκδόσεως βασιλικῆς τινοῦ κόρης. Οἱ ἐπιγενόμενοι ὁμως πόλεμοι μεταξὺ τῶν δύο ἔθνων δὲν ἐπέφερον τὰς ἄλλοτε καταστροφάς· τὸ μὲν, διότι οἱ κάτοικοι τῶν παρὰ τὸν Αἴμον πόλεων συνειθισμένοι νὰ δουλεύωσι ποτὲ μὲν ὑπὸ τὸν ἓνα ποτὲ δὲ ὑπὸ τὸν ἄλλον κύριον, ἅμα πολιορκούμενοι παρέδιδον ἑαυτοὺς δι' ὁμολογίας εἰς τὸν πρῶτον ἐπερχόμενον, τὸ δὲ, διότι ἡ συχνὴ μεταξὺ τῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν ἐπιμιξία καὶ ἡ κοινὴ θρησκεία ἀπέτρεπον ὡς πρᾶγμα ἀνόσιον τὸν ἐξανδραποδισμόν καὶ τὰς σφαγὰς.

Ὁ Τερτερῆς ἐβασίλευσεν ἐπὶ πέντε ἔτη· εἰς δὲ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ἀναφέρονται εἰμὴ ἀσήμαντοί τινες ἐπίδρομαί, μετὰ τὰς ὁποίας ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἐζήτησε νὰ ὑπογράψῃ συνθήκας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τῷ ἀποδώσωσι τὴν πρώτην του σύζυγον ἣν ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὴν Νίκαιαν· διότι ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία θεωροῦσα ὡς παρανόμως γενόμενον τὸ διαζύγιον καὶ ἐπομένως ἄκυρον τὸν δεύτερον γάμον, ἀπέκλειε τὸν Τερτερῆ τῶν ἱεροτελεστιῶν καὶ ἤρνεϊτο εἰς αὐτὸν τὴν μετάδοσιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἀποπέμφας λοιπὸν τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀσάν ἀνέλαβε τὴν σύζυγόν του παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἐκράτησεν ὡς ὄμηρον τῆς εἰρήνης τὸν υἱὸν του Σφενδοσθλάβου, ἠλευθέρωσε δὲ αὐτὸν κατόπιν τῆ παρακλήσει τοῦ πατριάρχου Βουλγαρίας Ἰωακείμ. (1)

(1) Παχ. Β'. βιβλ. Δ'. § 20. Γ'. § 26.

Ὁ Νογᾶς εἶχεν ἀποσταλῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Χάνου τῶν Τατάρων ἵνα καταδράμῃ τὰ πρὸς δυσμὰς μέρη· ἐπειδὴ δ' εὐκόλως εἶχεν ὑποτάξει τὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου πόντου ἐθνάρια ἐγκατέστη ἐκεῖ καὶ λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ Χάνου ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος καὶ ἐξέτεινε τὰς κατακτήσεις του μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως· ἕνεκα δὲ τῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἐπιγαμίας περιωρίζετο νὰ ποιῇ συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Βουλγαρίαν χωρὶς νὰ λεηλατῇ τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας· ἀλλὰ τούτου ἀποθανόντος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ καὶ ἀπέστειλε δεκακισχιλίους Τατάρους ἵνα λεηλατήσωσι τὴν Θράκην· ἀλλὰ τούτους διαβάντας τὸν Αἴμον ἐνίκησε κατὰ κράτος ὁ στρατηγῶν ἐν Μεσημβρία κουροπαλάτης Οὐμπερτόπουλος (ἔτ. 1285). Ὁ δὲ Τερτερῆς ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ληιζομένων τὸ κράτος του βαρβάρων διὰ νὰ διατηρήσῃ τὸν θρόνον του ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Νογᾶ Τσακᾶν· μετ' ὀλίγον ὁμῶς ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ ἰσχυροῦ Χάνου καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ νέου πολέμου κατέφυγεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις τῷ ὤρισε τόπον διαμονῆς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ δὲ Νογᾶς ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ θρόνου τὸν Σμίλτζον, ἀνδρα Βούλγαρον ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων, ὅστις ἀνανεώσας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τὰς προϋπαρχούσας σπονδὰς, ἔλαβεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ ἀνεψιᾶν τοῦ αὐτοκράτορος· οὕτω δὲ ἡ Βουλγαρία ἐγένετο ὑποτελής εἰς τοὺς Τατάρους (ἔτ. 1286).

Ἄλλὰ μετὰ τινα ἔτη ὁ μέγας Χάνης τῶν Τατάρων Τουκτάις ἐκστρατεύσας ἐκυρίευσεν πᾶσαν τὴν ὑπὸ τοῦ Νογᾶ κατεχομένην χώραν, καὶ φονεύσας αὐτὸν ὑπέταξε τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας Τατάρους· ὁ δὲ Τσακᾶς ἀκολουθούμενος ὑπὸ εὐαρίθμου στρατοῦ κατέφυγεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ γυναικαδέλφου του Σφενδοσθλάβου τοῦ υἱοῦ

τοῦ Τερτερῆ, ὅστις, νυμφευθεὶς τὴν κόρην νεοπλούτου τινός ἐμπόρου Παντολέοντος τοῦνομα καὶ διαθέτων ἄφθονα χρήματα, προσείλκυσε διὰ δώρων τὴν εὐνοίαν τῶν Βουλγάρων, ἐγένετο κύριος τοῦ Τρινόβου καὶ ἐκδιώξας τὸν Σμίλτζον ἀνηγορεύθη βασιλεὺς (ἔ. 1293). (1)

Ἄλλὰ μετὰ ἓν ἔτος ὁ Σφενδοσθλάβος μέγα ἤδη ἰσχύων καὶ χαίρων τὴν εὐνοίαν τῶν Βουλγάρων ὡς γεννηθεὶς ὑπὸ μητρός Βουλγαρίδος, συνέλαβε διὰ δόλου τὸν Τσακᾶν καὶ φυλακίσας αὐτὸν ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς· ἐπειδὴ δὲ μετ' ὀλίγον παρέδωκε τὸν ἐκπτωτον βασιλέα εἰς Ἑβραίους διὰ νὰ τὸν πνίξωσι καὶ κατακρημνίσας ἀφ' ὑψηλοῦ τινος βράχου ἐφόρευσε τὸν πατριάρχην τῆς Βουλγαρίας Ἰωακείμ ἐπὶ τῇ ὑποψίᾳ ὅτι ἐπρόδιδε προηγουμένως τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν Νογᾶν, οἱ τάναντία φρονοῦντες ἐκ φόβου μειζόνων δεινῶν, ἐζήτησαν παρὰ τῆς πρόφην βασιλίσσης Μαρίας τὸν ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Τοίχου υἱὸν τῆς Μιχαῆλ διὰ νὰ κηρύξωσιν αὐτὸν βασιλέα. Ἄλλ' οὗτος ἐλθὼν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ μὴ τυχὼν ὑποστηρίξεως ἔμεινεν ἰδιωτεύων καὶ περιπλανώμενος πέριξ τοῦ Τρινόβου μὴ δυνηθεὶς νὰ κατορθώσῃ οὐδὲν λόγου ἀξίον. Πολλοὶ δὲ Βούλγαροι ἐκ τῶν ἐπισήμων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Σμίλτζου Ῥαδοσθλάβος καὶ Βοσσίλας προσέφυγον εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις νομίσας ὅτι δύναται νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν ἐν Βουλγαρία μεταβολῶν καὶ διενέξεων διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀσάν Γ', τὸν μὲν Τερτερῆν διέταξε νὰ ἐπιτηρῶσιν ἐν Ἀδριανουπόλει, τὸν δὲ Ῥαδοσθλάβον τιμῆσας διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Σεβαστοκράτορος, ὅπερ εἶχε καὶ πρότερον ἐν Βουλγαρία, ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ καὶ τινων μεγιστάνων κατὰ τοῦ Σφενδοσθλάβου. Ἄλλ' ὁ πρὸς πατρός θεῖος τοῦ Σφενδοσθλάβου Ἐλιτιμηρῆς (ἐξουσίαζε δὲ οὗτος τὴν περὶ τὸν Κρουνόν (2) χώραν ὑπὸ τὸν

(1) Παχ. Β'. βιβλ. Γ'. § 26.

(2) Ὁ Κρουνός ἔκειτο πλησίον τῆς Βερόης ὡς εἰκάζεται ἐκ τοῦ Χωμαίου

τίτλον τοῦ δεσπότη), νικήσας αὐτὸν κατὰ κράτος καὶ συλλαβὼν αἰχμάλωτον μετὰ δεκατριῶν ἄλλων ἐπισήμων ἀξιωματικῶν, αὐτὸν μὲν τυφλώσας ἀπέπεμψεν οἴκοι, τοὺς δὲ ἀξιωματικοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν Σφενδοσθλάβον, πρὸς ἀνάληψιν τῶν ὁποίων ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ ἀποδώσῃ τὸν Τερτερῆν, ὅστις ἔζησε κατόπιν ἰδιωτεύων ἕν τινι πόλει τῆς Βουλγαρίας. (1299). (1)

§ 2. Σφενδοσθλάβος, Γεώργιος Τερτερῆς Β΄.

Οἱ Σέρβοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤρχισαν νὰ καθιστῶνται ἐπίφοβοι εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀφαιρέσαντες ἤδη πολὺν παρὰ τὰ σύνορα πόλεις, καὶ συνεχῶς ληϊζόμενοι τὰ τῆς Μακεδονίας· ὁ δὲ μέγας Κοντόσταυλος Γλαβᾶς, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ διὰ νὰ κωλύῃ τὰς ἐκεῖσε ἐπιδρομὰς, πολὺν ἠτήθει συνεβούλευσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Στεφάνου Μηλωτίνου, ἐπασφαλίζων τὴν εἰρήνην δι' ἐπιγαμίας τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος τὰ μάλα ἐπόθει. Ἐπειδὴ δὲ ἐνώπιον τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης ὑποκύπτουσι καὶ οἱ λόγοι τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς καρδίας τὰ αἰσθήματα, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἔδωκεν εἰς γάμον τὸ ὀκταετὲς θυγάτριόν του τὴν Σιμωνίδα (2) καὶ τοι ὁ Στέφανος ἤγε τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, εἶχε δὲ λάβει καὶ τρίτην σύζυγον τὴν ἀδελφὴν

(Γ'. § 3) λέγοντος, ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς ἐστρατείας τοῦ Ἰσακίου, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ διεσώθη διὰ τοῦ Κρουνοῦ εἰς τὴν Βερόνην· ἐὰν ὁμοίως ἦτο πλεῖστον τῶν στενῶν τοῦ Κεζανλὺκ ἢ τῶν τῆς Σίλβου εἶναι ἀδύνατον.

(1) Παχ. Β'. βιβλ. Γ'. § 26.

(2) Τὸ περιεργον αὐτὸ ὄνομα ἔλαβε διότι ἀποθανόντων ἤδη ἀρτιγεννητῶν τριῶν τέκνων τοῦ αὐτοκράτορος, κατὰ συμβουλήν δεινῆς τινοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα γυναικὸς τοῦ παλατίου, ἤναψαν μετὰ τὴν γέννησιν τῆς κόρης δώδεκα μεγάλας λαμπάδας ἐκάστη φερούσης τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν ἀποστόλων καὶ μέχρι ἀποσβέσεως προσήχθητο ὁ Πατριάρχης μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν κλήρου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τελευταία καίσα ἦτο τοῦ Σίμωνος ἐδόθη εἰς τὸ θυγάτριον τὸ ὄνομα τῆς Σιμωνίδος. Παχ. αὐτόθ. § 32.

τοῦ Σφενδοσθλάβου συνοικοῦσαν αὐτῷ ἐτι. Ταύτην δὲ ἀποπεμφθεῖσαν ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ δεσπότης τῆς Θεσσαλίας Μιχαὴλ ὁ Κουτρούλης καὶ μετὰ ταῦτα ἐνουμφεύθη παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις τὸν ἐτιμώρησε διὰ τοῦτο φυλακίσας καὶ τὴν σύζυγόν του. (1)

Ὁ Σφενδοσθλάβος λοιπὸν διὰ τὰ ἐκδικήσῃ τὴν πρὸς τὴν ἀδελφὴν ὕβριν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην καὶ κυριεύσας τὴν Ἰάμπολιν, τὸ Ῥωσσόκαστρον, τὴν Λαρδαίαν, τὰ Κτένια καὶ ἄλλα τινὰ περὶ τὸν Αἴμον φρούρια ἠπέιλει τὴν Ἀγχιάλον καὶ τὴν Μεσημβρίαν. Κατ' αὐτοῦ δὲ ἐξήλθεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ συμβασιλεὺς Μιχαὴλ καὶ ἀναμένων ἐν Βιζύῃ ἕως οὗ συναθροισθῶσι τὰ δυτικὰ τάγματα ἐπεμφε κατὰ τῶν ἐπαπειλούντων τὴν Σωζούπολιν Βουλγάρων τὸν ἀδελφὸν τοῦ Σμίλτζου Βοσσίλαν μεθ' ὅσων εἶχε στρατιωτικῶν δυνάμεων· καὶ οὗτος μὲν συγκροτήσας μάχην ἔτρεψε τοὺς ἐχθροὺς εἰς φυγὴν, ἀλλ' ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς διώξεως, ἐν ᾧ ὁ στρατὸς του διέβαινε τὸν ποταμὸν Σκαφιδᾶν καταπίπτει ἢ γέφυρα, καὶ πολλοὶ μὲν πνίγονται πλεῖστοι δὲ φονεύονται ὑπὸ τῶν ἀναθαρρήσαντων Βουλγάρων, οἵτινες ἐπέδραμον μετὰ ταῦτα λεηλατοῦντες μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως (ἔ. 1305). Ἀλλὰ μετὰ τὸ ἀτύχημα τοῦτο ὁ Μιχαὴλ διαμείνας ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ μεταπεμφθᾶμενος ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν ταγμάτων πολλοὺς ἀνδρας ἐμπειροπολέμους, καὶ ἰδίους ἀναλώμασιν ὀπλίσας καὶ μισθοδοτῶν αὐτούς, περιήρχετο ἐπὶ πολὺν χρόνον πᾶσαν τὴν περὶ τὸν Αἴμον χώραν, καὶ λεηλατῶν μὲν τὰ τῶν Βουλγάρων προφυλάττων δὲ τὰς Ἑλληνικὰς κώμας, ἠνάγκασε τὸν Σφενδοσθλάβον καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ συμμαχοῦντα θεῖόν του Ἐλιμηρῆ νὰ ἀποσυρθῶσι (2) (ἔ. 1306).

(1) Παχ. αὐτόθ. § 30, 31. Γρηγ. Γ. § θ'. Φραντζῆς σ. 27.

(2) Παχ. Β'. βιβλ. Ε'. § 18, 28. Εἰς τοσαύτην ἐξάντησιν ἦτον ἡ αὐτοκρατορία ὥστε ὁ Μιχαὴλ διὰ τὰ μισθοδοτήσῃ τοὺς στρατιώτας ἀπέστειλεν εἰς τὸ Βυζάντιον διὰ τὰ κοπῶσιν εἰς νόμισμα πάντα τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ

Μετὰ δὲ ταῦτα συνεφωνήθη ὀλιγοχρόνιος ἀνακωχή, εἰς τὸ διάστημα τῆς ὁποίας ὁ Σφενδοσθλάβος ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις εἰρήνης ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τῷ δοθῇ εἰς γάμον βασιλική τις κόρη· ἀλλ' ἀπορρίφθεισης τῆς αἰτήσεώς του διότι δὲν ἤθελε νὰ ἀποδώσῃ τὰ καταληφθέντα φρούρια, τοῦ δὲ θείου του Ἐλτιμηρῆ ἀποκλίναντος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῇ προτροπῇ τῆς πενθερᾶς του τῆς χήρας τοῦ Σμίλτζου, ὁ Σφενδοσθλάβος ἀγανακτήσας ἀφῆρσεν ἀπὸ τὸν Ἐλτιμηρῆν τὴν Ἰάμπολιν καὶ Λαρδαίαν φρούρια τὰ ὅποια τῷ εἶχε προηγουμένως χαρίσει καὶ ἀσφαλίσας αὐτὰ διὰ βουλγαρικῶν φρουρῶν, ἤρξατο ἐκ νέου τῶν ἐχθροπραξιῶν (1) οἱ δὲ ἐπακολουθήσαντες ἐν τῇ Θράκῃ πόλεμοι τῶν Κατελάνων οἵτινες ἀπησχόλησαν πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ Μιχαήλ, παρέσχον εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν ἵνα γείνη κύριος τῆς Ἀγχιάλου, Μεσημβρίας, Ἀγαθιουπόλεως καὶ Σωζουπόλεως καὶ νὰ ἀποβλέψῃ εἰς μείζονα ἔργα συνάψας συμμαχίαν μετὰ τοῦ δουκὸς τῶν Κατελάνων Ῥομοφόρτου καὶ ὑποσχεθεὶς αὐτῷ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν του τὴν χήραν τοῦ Ἰσακᾶ (2) (ἔτ. 1308)· ἀλλ' ἡ σύμβασις αὕτη δὲν ἐτελεσφόρησε· διότι οἱ Κατελάνοι διχονοήσαντες πιεζόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως τροφῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσωσιν ἐκ τῆς Θράκης, καὶ κατελθόντες διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἐγένοντο μετ' ὀλίγον κυριοὶ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας. Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος δὲν ἐπεχείρησε νέον πόλεμον, καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1320 πέμψας τὸν πρῶν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὃν εἶχε συλλάβει αἰχμάλωτον ὅταν ἐγένετο κύριος τῆς Σωζουπόλεως, ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Μιχαήλ καὶ ἀδελφὴν τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου καὶ ὑπέγραψε συνθήκας φιλίας. (3)

σκιῆ του ὧν τὰ πλεῖστα ἀνήκον εἰς τὴν προῖκα τῆς συζύγου του. Παχ. αὐτ. § 28.

(1) Παχ. Β'. βιβλ. Γ'. § 25, 35.

(2) Παχ. Β'. βιβλ. Ζ'. § 18, 21.

(3) Παχ. Β'. βιβλ. Ζ'. § 27. Καντακ. Α'. § 4, 27. Γρηγ. Η'. § 4.

Πλήν τοῦ δεσπότη τοῦ Κρουνοῦ Ἐλτιμηρη, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σφενδοσθλάβου καὶ ἕτερος ἡγεμονίσκος ἀνεξάρτητος ἐν τῇ δυτικῇ Βουλγαρίᾳ ὁ Μιχαὴλ ἐδρεύων ἐν Βιδύνη καὶ φέρων τὸν τίτλον, δεσπότης τῆς Βουλγαρίας καὶ ἄρχων τῆς Βιδύνης. Ἡ δεσποτεία αὕτη ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Μιχαὴλ, Στρεανζημήρου ὀνόματι ἢ Σισμάνου, ἔλκοντος τὸ γένος ἐκ Κομάνων καὶ Βουλγάρων καὶ συγγενοῦς τοῦ Τερτερῆ· οὗτος μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Τατάρων ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ ἐξουσιάσας τὴν περίξω χώραν, ἤρξατο νὰ ποιῇ συχνὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν ὁμόρων Σέρβων· ἀλλὰ νικηθεὶς καὶ κυριευθείσης τῆς Βιδύνης ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Στεφάνου Μηλωτίνου κατέφυγεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον ἐλθὼν εἰς διαπραγματεύσεις ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Σέρβου Δραγώση ὑπέγραψε συνθήκας φιλίας μετὰ τοῦ Μηλωτίνου. (1) Τὰ ὅρια ὅμως τὰ διαχωρίζοντα τὸ κράτος τοῦτο τοῦ Μιχαὴλ ἀπὸ τοῦ Σφενδοσθλάβου καθὼς καὶ τὰ ὅρια τῆς δεσποτείας τοῦ Ἐλτιμηρη δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστά.

Τὸν Σφενδοσθλάβον ἀποθανόντα (ἐτ. 1322) διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος Τερτερῆς. Οὗτος ἐπωφελοῦμενος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ νέου Ἀνδρονίκου κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος πάππου του εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην καὶ λεηλατήσας τὰς περὶ τὴν Ῥοδόπην πόλεις ἐκυρίευσεν εὐκόλως τὴν Φιλίππουπολιν τῶν Φιλίππουπολιτῶν συστρατευομένων τῶν πλείστων μετὰ τοῦ Ἀνδρονίκου, τῶν δὲ ἄλλων ἀσχολουμένων εἰς τὴν συγκομιδὴν τοῦ σίτου καταστήσας δ' ἐν αὐτῇ φρουρὰν ἐκ χιλίων ἰππέων καὶ δισχιλίων πεζῶν ὑπὸ τὸν Ῥώσσον Ἰβάν, ἐπεμφε στρατὸν ἵνα λεηλατῇ τὰ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρόνικος ὅστις ἐν τῷ μεταξύ εἶχε συμφιλιωθῆ μετὰ τοῦ πάππου ἐξεστράτευσεν καὶ καταφθάσας τοὺς Βουλγάρους ἀπερχομένους πλησίον τῶν ὁρίων,

(1) Safarik Gesch. der sudslaw. I. III 22.

ἐπέπεσεν αἰφνης κατ' αὐτῶν καὶ πολλοὺς μὲν φονεύσας, πλειοτέρους δὲ ζωγρήσας, ἐκυρίευσεν τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν λείαν. Μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς ἀντεκδικησιν εἰσβαλὼν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐλεηλάτησε μέγα μέρος αὐτῆς καὶ μηδένα μὲν ἀνδραποδίσας, ἀλλὰ λαβὼν πολλὰ βροσκήματα καὶ ἄλλην ἀποσκευὴν, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἵνα προκαρασκευασθῆ πρὸς πολιορκίαν τῆς Φιλιππουπόλεως. (1)

§ 3. Μιχαήλ.

Τοῦ Τερτερῆ ἀποθανόντος ἄνευ διαδόχων μετὰ βασιλείαν ὀλίγων μηνῶν, οἱ ἐπίσημοὶ πῶν Βουλγάρων συνελθόντες ἐξέλεξαν βασιλεῖα τὸν δεσπότην τῆς Βιδύνης Μιχαήλ. Ἄμα δὲ γνωστοῦ γενομένου τοῦ θανάτου τοῦ Τερτερῆ πᾶσαι αἱ πόλεις αἱ ἀπὸ Μεσημβρίας μέχρι Στίλβνου προσεχώρησαν ἑκουσίως εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, συγχρόνως δὲ ὁ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι καταφυγῶν πρότερον διὰ τινὰς αἰτίας ἀδελφός τοῦ Σφενδοσθλάβου Βοησίλας ἀπελθὼν παρέλαβεν ἀμαχητὶ τὰς ἀπὸ Στίλβνου μέχρι Κόψεως (πλησίον τῆς Φιλιππουπόλεως) κώμας καὶ φρούρια, καὶ ἐκηρύχθη δεσπότης ὑποσχεθεὶς ὑποταγὴν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν· συναθροίσας δὲ ἐξ αὐτῶν περὶ τοὺς τρισχιλίους ἄνδρας ἦλθεν εἰς ἐπικουρίαν τοῦ πολιορκούντος τὴν Φιλιππούπολιν Ἀνδρόνικου. Ὁ δὲ Μιχαήλ προσλαβὼν οὐκ ὀλίγους ἐπικούρους Κομάνους καὶ Οὐγγρο-Βλάχους εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην καὶ κατὰ μὲν τῶν πολιορκούντων τὴν Φιλιππούπολιν δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἐπέλθῃ, διότι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ του συνέκειτο ἐκ τοξοτῶν, παρακαθήσας δὲ πλησίον τῶν ὄρεινῶν μερῶν τῶν συνόρων ἐδήου τὴν χώραν, καὶ ἐπολιόρκει τὰς πόλεις αἰτινες εἶχον προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο δὲ πληροφορηθεὶς ὁ Ἀνδρόνικος καὶ βλέπων, ὅτι μετὰ τετράμηνον πολιορκίαν οὐδὲν κατάρθρωσεν εἰς Φιλιππούπολιν

(1) Καντακ. Α'. § 35. Γρηγ. Η'. § 5'.

ἕνεκα τῆς γενναίας ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς, ἥτις ἀποικοδομήσασα τὰς πύλας ἐμάχετο ἀπὸ τῶν τειχῶν καρτερῶς, ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ νὰ ἐλθῇ εἰς βοήθειαν τῶν κινδυνευουσῶν πόλεων. Ὅθεν ἀφήσας τὸν στρατηγὸν Βρυέννιον εἰς τὴν Στενήμαχον καὶ Τσέπαιναν μετ' ἀρκετοῦ στρατοῦ, ἵνα προφυλάττῃ αὐτὰς ἀπὸ τὴν λειλασίαν τῶν ἐν Φιλιππουπόλει, ἀπῆλθε κατὰ τοῦ Μιχαήλ. Εὐρὼν ὁμως αὐτὸν ἐστρατοπεδευμένον εἰς δύσβατα καὶ ὄχυρά μέρη, τοῦ δὲ Βοησίλα μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ καθυστερήσαντος ἕνεκα αἰφνιδίου ἀσθενείας, ἐπανεκάμψεν ἄπρακτος εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν (ἔ. 1323). Τότε λοιπὸν καὶ αἱ πολιορκούμεναι πόλεις παρεδόθησαν διὰ τὴν ἔλλειψιν βοήθειας, καὶ ὁ Μιχαήλ προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν φρουρίων τοῦ Βοησίλα, ὅστις ἠναγκάσθη μετὰ ἐνιαύσιον ἀντίστασιν νὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτὰ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ θέλων ὁ Μιχαήλ νὰ ἀνταμείψῃ τὴν φρουρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ἀναπαύσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν πολυμήνων ἀγώνων ἔπεμψε νέον στρατὸν πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς. Ἡ ἀποστολὴ ὁμως αὕτη ἐγένετο ἀφορμῇ, ἕνεκα τῆς ἀπερισκεψίας τοῦ Ῥώσσου στρατηγοῦ Ἰβάν, νὰ ἀπολέσωσιν οἱ Βούλγαροι τὴν πόλιν· διότι οἱ Φιλιππουπολίται, ἐξελθούσης τῆς φρουρᾶς εἰς προὔπαντησιν τῶν ἐρχομένων, καὶ διανυκτερευσάσης ἔξω τῶν τειχῶν, προσεκάλεσαν τὸν τυχαίως ἐκεῖ πλησίον εὕρισχόμενον στρατηγὸν Βρυέννιον καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας τῷ παρέδωσαν τὴν πόλιν. Οἱ δὲ Βούλγαροι τὴν πρωίαν πληροφορηθέντες τὸ ἀνέλπιστον ἀτύχημα ἀνεχώρησαν οἴκαδε. (1)

Ὁ δὲ Μιχαήλ μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς Κόψεως καὶ τῶν λοιπῶν φρουρίων κατέδραμε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἄνω Θράκης μέχρι τῆς Τραιανουπόλεως· (2) ὀλίγην ὁμως λείαν

(1) Καντζικ. Α'. § 36, 37. (2) Μεταξὺ Κουμουλτζίνας καὶ Διδυμοτείχου καὶ βορειότερα τῶν Κυψέλλων, ἐρείπια αὐτῆς δὲν ἀνεκαλύφθησαν. Mannert T. 7. p. 225. Hofmanus Lexicon Univers.

συνεκόμισε, διότι ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς προνοήσας εἶχεν ἐγκλεισθῆ εἰς τὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις. Ὁ δὲ νέος Ἀνδρόνικος διατρίβων ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ μὴ δυνάμενος δι' ἀπορίαν στρατοῦ νὰ ἀντεπεξέλθῃ, προεκάλεσεν αὐτὸν εἰς μονομαχίαν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπεκρίνατο ὅτι, ὅπως ὁ χαλκεὺς θὰ ἦτον ἀνόητος ἐὰν ἐλάμβανε διὰ τῆς χειρὸς τὸν πεφυρακτωμένον σίδηρον καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πυράγρας, οὕτω καὶ αὐτὸς θὰ ἦτο λίαν γελοῖος ἐὰν, εὐμοιρῶν τοσοῦτου στρατοῦ, διεκινδύνευε μόνος· προσέθεσε δὲ ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουσι γείνει φίλοι καὶ σύμμαχοι. Ἄμα δὲ ἐπιστρέψας εἰς τὸ Τρίνοβον διεζεύχθη τὴν σύζυγόν του Νέδαν (Ἄνναν) ἀδελφὴν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Στεφάνου Γ', καίτοι ἔχων μετ' αὐτῆς ἄρρενα τέκνα, καὶ νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ Σφενδοσθλάβου Θεοδώραν ἐπεμψε πρέσβεις τὸν Γρίδον καὶ Πάντζον πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον, ὅστις κατορθώσας ἐπὶ τέλους νὰ πείσῃ τοὺς ἐν Βυζαντίῳ νὰ τῷ παράσχωσι τὰ μέσα ἵνα συναθροίσῃ ἀξιόμαχον στρατιάν ἣν ἐτοιμος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ ἀναγγείλας τὸν γάμον ἐπρότεινε συνθήκας εἰρήνης· ἀντιπέμψας δὲ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος πρέσβεις συνεχάρη αὐτὸν ἐπὶ τῷ γάμῳ μετὰ τῆς ἀδελφῆς καὶ ἐβεβαίωσε τὰς συνθήκας· αἱ παρὰ τὸν Αἴμον ὁμοῦς πόλεις δὲν ἀπεδόθησαν (1) (ἔ. 1324).

Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου ἐρίσαντος πάλιν πρὸς τὸν πάππον του καὶ παρασκευαζομένου εἰς πόλεμον, ὁ Μιχαὴλ ἐλθὼν μετὰ τῆς συζύγου του, καὶ διατρίψας μετ' αὐτοῦ ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας εἰς τοὺς πλησίον τοῦ Διδυμοτείχου Τσερνομιάνους, τῷ ὑπεσχέθη βοήθειαν ὑπὸ τὸν ὄρον χρηματικῆς ἀμοιβῆς καὶ παραχωρήσεως πόλεων ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον διαπραγματευθεὶς κρυφίως μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῷ ἀπέστειλε τρισχιλίους ἵππεις ὑπὸ τὸν Ἰβάν πρὸς ὑπεράσπισιν δῆθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἰδιαιτέρα φρουρὰ τοῦ αὐτοκρά-

(1) Καντζικ. Α'. § 37-39, Γρηγ. Θ'. § 4.

τορος, αὐτὸς δὲ συνήθροιζε στρατὸν προσλαμβάνων καὶ πολλοὺς ἐπικούρους ἐκ τῶν Τατάρων. Ταῦτα πληροφορηθεὶς ὁ Ἀνδρόνικος, ὅστις εὐρίσκετο πλησίον τοῦ Βυζαντίου, καὶ ὑπονοήσας ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπὶ προφάσει βοηθείας σκοπὸν εἶχον εἰσελθόντες εἰς τὸ Βυζάντιον νὰ γείνωσι κύριοι τῶν βασιλείων καὶ μετὰ ταῦτα τῆς πόλεως, ἀποστέλλει πάραυτα ἄγγελον πρὸς τὸν πάππον συμβουλευῶν καὶ παρακαλῶν νὰ μὴ δεχθῆ τοὺς Βουλγάρους ἐντὸς τῶν τειχῶν, τοῦναντίον δὲ νὰ δυσπιστῆ πρὸς τοιοῦτους συμμάχους· πρὸς δὲ τὸν Μιχαὴλ πέμψας πρέσβυν κατηγορεῖ αὐτοῦ ὡς παρασπονδοῦντος, καὶ ἀπῆτει ν' ἀνακαλέσῃ τὸν στρατὸν του, ἄλλως, ἔλεγεν, οἱ γεωργοὶ μόνον ἐὰν εἰς τὴν φωνὴν του ἐγερθῶσι θέλουσι καταστήσει τὴν ἐπάνοδόν του «ἀδυνατωτέραν ἢ ἐξ ἄδου πύλων». Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἐπειδὴ ἔμαθεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ εἰδοποιηθεὶς ἐγκαίρως ἠρνήθη νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας εἰς τὸν Ἰβάν, οὗτος δὲ ἐστρατοπέδευσε 95 στάδια μακρὰν τοῦ Βυζαντίου καὶ πλησίον αὐτοῦ εὐρίσκετο ὁ Ἀνδρόνικος, θορυβηθεὶς ἐκ τῆς ἀπειλῆς ἐδικαιολογήθη λέγων ὅτι δὲν ἔλυσε τὰς σπονδὰς, καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν ἀπεστάλησαν οἱ ἵππεῖς ἐκεῖσε, καὶ οὐχὶ κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου. Ἐκ βαλῶν δὲ ἐκ τοῦ κόλπου του ὅσα ἅγια λείψανα ἔφερον, ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν σταυρὸν τινα, χαλκοῦν μὲν, ἀλλ' ἐπὶ πολλοῖς θαύμασι παρὰ τοῖς Βουλγάροις φημιζόμενον, καὶ ὀρκισθεὶς ἐπ' αὐτοῦ πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων τὸν ἐνεχείρησεν εἰς τὸν πρεσβευτὴν ἵνα κομίσῃ εἰς τὸν βασιλεῖα. Συγχρόνως δὲ παρασχὼν εἰς αὐτὸν ἵππους ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ τρεφομένων ταχυδρόμων διὰ νὰ μὴ βραδύνη, συνεξαπέστειλε καὶ ἓνα τῶν οἰκετῶν μὲ γράμματα πρὸς τὸν Ἰβάν, παραδόσας εἰς αὐτὸν ὡς σημεῖον ταχύτητος, κατὰ βουλγαρικὸν ἔθιμον, πτερὸν πυρὶ περιπεφλεγμένον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἐπανελθόντος τοῦ πρέσβεως ἐπέμψεν τὰ γράμματα μετὰ τοῦ πτεροῦ πρὸς τὸν Ἰβάν, ὅστις ἅμα λαβὼν ταῦτα παρευθὺς ἀνεχώρησε. (1) (ἔ. 1328).

(1) Καντακ. Δ'. § 42, 57, 58. Γρηγ. Θ'. § ἑ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐκπεσόντος τῆς βασιλείας τοῦ γέροντος αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, ὁ Μιχαήλ, ἀξιῶν καὶ οὗτος κληρονομίας εἰσέβαλε μετὰ πολλῶν Τατάρων εἰς τὴν Θράκην, καὶ ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας ἐδήλωσε τὰς ἄνω αὐτῆς πόλεις, πληροφορηθεὶς δὲ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐκστρατεύσας εὕρισκετο εἰς Βιζύην (Βίσα) καὶ μὴ ἔχων δυνάμεις ἐπαρκεῖς ἵνα ἀντιπαραταχθῆ κατ' αὐτοῦ ἀπέστειλε πρέσβυν ἀναγγέλων ὅτι περιττόν εἶναι νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, διότι τὴν ἐπαύριον θέλει ἔλθει αὐτὸς εἰς Βιζύην διὰ νὰ πολεμήσῃ καὶ καταστρατηγήσας οὕτω τὸν αὐτοκράτορα ἀπεχώρησεν οἴκαδε ἡσύχως. Μετὰ δύο δὲ μῆνας ἐπανελθὼν ἐκυρίευσεν τὸ πόλισμα Βουκέλου, καὶ στρατοπεδεύσας πλησίον αὐτοῦ ἐπολιόρκει ἕτερον πολίχνιον τὸ Προβάτου λεγόμενον· ἀντεπεξῆλθε δὲ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος μετὰ πολυαρίθμου καὶ τοσοῦτον καλῶς συντεταγμένου στρατοῦ, ὅσον πρὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν εἶχον ἰδεῖ οἱ Ἕλληνες· καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας διαμένοντες ἐστρατοπεδευμένοι πλησίον ἀλλήλων, καὶ καθ' ἑκάστην προπαρασκευαζόμενοι δὲν ἐξήρχοντο εἰς μάχην, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους ὁ Ἀνδρόνικος πέμψας πρέσβεις προέτρπε τὸν Μιχαήλ νὰ ἀποδώσῃ τὸ πόλισμα Βουκέλου καὶ νὰ μὴ πολεμήσῃ συγγενεῖς καὶ χριστιανοὶ ὄντες· ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ λάβῃ μέρος ἐκ πᾶν κτήσεων τῆς αὐτοκρατορίας ἔλεγεν, ὅτι εἶναι πρόθυμος ἕνεκα τῆς ἀδελφῆς νὰ τῷ παραχωρήσῃ πολλὴν γῆν καὶ πόλεις πολυανθρώπους, ἐὰν στέργῃ κατὰ τὸν νόμον νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν κυριάρχην ὡς πρωτότοκον. Ἄλλ' ὁ Μιχαήλ ἀπεκρίνατο πρὸς ταῦτα ὅτι βασιλεὺς καὶ αὐτὸς ὢν δὲν δύναται νὰ ᾔῃ ὑποτελεῖς ὑπ' ἄλλον βασιλέα καὶ ἐπρότεινε νὰ παραδώσῃ τὸ Βουκέλου λαμβάνων ἀντ' αὐτοῦ τὴν Σωζούπολιν, ἣτις ἦτο πόλις πολυάνθρωπος. Ἄλλὰ μετὰ ταῦτα, εἴτε διότι ὁ Μιχαήλ δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἀντιπαραταχθῆ πρὸς στρατὸν ἀξιόμαχον, εἴτε διότι ἡ μήτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου παρεμβάσα ἐσυμφιλίωσεν αὐτούς, ὑπεγράφησαν αἱ συνθήκαι ἀποδοθέντος καὶ τοῦ Βουκέλου,

καὶ ἡ εἰρήνη ἐπιθεβαιώθη κατόπιν διὰ νέας προσωπικῆς συνεντεύξεως τῶν δύο βασιλέων, γενομένης εἰς τοὺς μεταξὺ τῆς Σωζοπόλεως καὶ Ἀγγιάλου Κρημνοὺς λεγομένους, ὅτε ὠρκίσθησαν καὶ συμμαχίαν διὰ βίου. (1)

Ἐν τούτοις δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Στέφανος Γ'. βαρέως ἔφερε τὴν ἀποπομπὴν τῆς ἀδελφῆς του Νέδας καὶ ἐζήτηει προφάσεις ἵνα κινήσῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Μιχαήλ, ὅστις ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου. Ἐν ᾧ δὲ οὗτος διὰ τῆς Πελαγονίας εἰσβαλὼν εἰς τὴν Σερβίαν, ἐκυρίευσεν τινὰς κώμας καὶ φρούρια, εἰσέβαλε συγχρόνως καὶ ὁ Μιχαήλ ἐπὶ κεφαλῆς δώδεκα χιλιάδων Βουλγάρων καὶ τριῶν χιλιάδων Τατάρων διὰ τῶν Βορειοδυτικῶν μερῶν τοῦ Αἴμου, καὶ διανύσας τεσσάρων ἡμερῶν ὁδὸν λεηλατῶν τὴν χώραν, ἐστρατοπέδευσε εἰς τόπον καλούμενον Βλεμάσδιν. Ὁ δὲ Στέφανος, σκεφθεὶς ὅτι, ἐὰν μερίσῃ τὰς δυνάμεις του, δὲν δύναται νὰ ἀνταγωνισθῇ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν δύο στρατῶν, ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ πρῶτον κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐλθὼν πανστρατιᾷ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Μιχαήλ. Ἐπειδὴ δὲ πέμψαντες κήρυκας δὲν ἐσυμφώνουν περὶ εἰρηρικῆς διαλύσεως, συνέθεντο ἀνακωχὴν μιᾶς ἡμέρας, ἀναβαλόντες τὴν μάχην εἰς τὴν ἐπαύριον διασκορπισθέντων ὁμῶς τότε τῶν πλείστων Βουλγάρων πρὸς ἀναζητήσιν τροφῶν, ὁ Στέφανος πρὸς οὐδὲν λογιζόμενος τὰ συμπεφωνημένα, ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοπέδου, συνεπάγων μισθοφορικὸν σῶμα ἐκ Γερμανῶν ἰππέων καταφράκτων, καὶ πρὶν ἢ δυνηθῆ ὁ Μιχαήλ νὰ παρατάξῃ τοὺς ἑαυτοῦ ἐπιπεσῶν πλείστους μὲν ἐφόνευσε, τοὺς δὲ ἄλλους αἰχμαλωτίσας ἐγύμνωσε τῶν ὄπλων καὶ ἀπέλυσε· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μιχαήλ βαρέως τραυματισθεὶς καὶ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἐτελεύτησε μετὰ τρεῖς ἡμέρας (Ἰούνιον 1330). Οἱ δὲ Βογιάροι εἰς οὓς τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας ἦτον ἄγνωστον, προσελθόντες πρὸς τὸν νικητὴν παρέδωκαν τὸ στέμμα

(1) Γρηγ. Θ'. § 4. Καντζ. Β'. § 3, 5.

τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ὁ Στέφανος περιωρίσθη νὰ διατάξῃ τὴν ἀποπομπὴν τῆς χήρας τοῦ Μιχαήλ καὶ ἀποστείλας εὐάριθμον στρατὸν εἰς τὸ Τρίνοβον ἐγκατέστησε βασιλίссαν τὴν Νέδαν μετὰ τοῦ πρωτοτόκου αὐτῆς υἱοῦ Σισμάνου. Τὴν ἀποπομπὴν δὲ τῆς ἀδελφῆς του πληροφορηθεὶς ὁ Ἀνδρόνικος ἐπανῆλθε πάραυτα εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐλεηλάτησε μέγα μέρος αὐτῆς καὶ παρέλαβε τὰς προσχωρησάσας αὐτῷ πόλεις Ἀγχιάλον, Μεσημβρίαν καὶ Ἄετον καθὼς καὶ τὰ παρὰ τὸν ΑἼμον Κτένια, Ῥωσσόκαστρον καὶ Ὑάμπολιν. ⁽¹⁾

§ 4. Σισμάνος Α'. Ἀλέξανδρος.

Ἡ Νέδα μετὰ τοῦ Σισμάνου ἐβασίλευσαν ἐπὶ ὀκτῶ μῆνας, εἰς τὸ διάστημα τῶν ὁποίων οἱ Βούλγαροι ἐφιλονείκουν καὶ ἐμάχοντο, οἱ μὲν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ Σισμάνου οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν ἄλλων συγγενῶν τοῦ Μιχαήλ. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας, δύο ἐκ τῶν ἰσχυρῶν, ὁ πρωτοβεστιάριος Ῥαξίνας καὶ ὁ λογοθέτης Φίλιππος, πείσαντες καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἄλλων ἐπισήμων ἐξεδίωξαν τὴν Νέδαν, καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸν τοῦ Μιχαήλ Ἰωάννην Ἀλέξανδρον υἱὸν τοῦ Στρεαντζημήρου, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῆς μερίδος τῶν Κομάνων, ὅστις βασιλεύσας προσέλαβε καὶ τὸ προσφιλὲς παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἐπώνυμον τοῦ Ἀσάν. Καὶ ἡ μὲν βασίλισσα μετὰ τοῦ μικροτέρου υἱοῦ τῆς Ἰωάννου ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σερβίαν παρὰ τῷ Κράλῃ ⁽²⁾ ἀνεψιῷ τῆς, ὁ δὲ Σισμάνος κατέφυγεν εἰς τοὺς Τατάρους καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ δὲ τὸν Λουκάριον ⁽³⁾ ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας ὑποσχεθεὶς νὰ τελεῖ αὐτῷ κατ'

(1) Γρηγ. Θ'. § 16'. γ'. Καντακ. Β'. § 21. Χαλκ. σελ. 22. Φραντζῆς σ. 38.

(2) Οἱ Σέρβοι ὠνόμαζον τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν Κράλας.

(3) Ducange Fam. Scil. p. 323.

ἔτος δώδεκα θηρευτικούς κύνας καὶ ἰσαριθμούς ἰέρακας καὶ ἐν καιρῷ πολέμου νὰ τῷ παρέχῃ δι' ἰδίων ἐξόδων ἐπικουρίαν ἐκ δωδεκακισχιλίων ἰπέων· ἀλλ' ἐκ τῶν συγχρόνων Βυζαντινῶν συγγραφέων οὐδεὶς ἀναφέρει τοιοῦτόν τι πλὴν τοῦ μεταγενεστέρου Χαλκοκονδύλη, σημειοῦντος μόνον ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην ὁ Κράλης κατέστησε βασιλέα τῆς Βουλγαρίας τὸν Ἀλέξανδρον. (1) Πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τοιούτων δώρων καὶ ὑποσχέσεων ἠθέλησε νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας, δούς αὐτῷ καὶ τὴν ἀδελφὴν του Ἑλένην εἰς γάμον, θέλων νὰ ἀποφύγῃ ἐπικείμενον ἴσως πόλεμον ἕνεκα τῆς ἀποπομπῆς τῆς Νέδας, καὶ κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον δὲν εἶχεν ἀκόμη στερεωθῆ καλῶς ἐπὶ τοῦ θρόνου· διότι θεῖός τις αὐτοῦ Μπελαοῦρος μὴ θέλων νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ βασιλέα ἐστάσισε, καὶ προσοικειωθείς τινὰς πόλεις ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον τῷ παρέσχε πράγματα· τοῦτον ὁμῶς φαίνεται ὅτι ὑπέταξεν ὁ Ἀλέξανδρος, διότι κατόπιν δὲν γίνεται περὶ αὐτοῦ μνεία. (2)

Ὁ Ἀλέξανδρος ἅμα τῇ ἀναρρήσει του εἰς τὸν θρόνον προσλαβὼν πολλοὺς ἐπικούρους Τατάρους, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν πόλεων ὅσαι παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἄλλας μὲν κυριεύσας διὰ πολιορκίας, ἄλλας δὲ παραλαβὼν δυνάμει συνθηκῶν, ἀνέκτησε πάσας πλὴν τῆς Μεσημβρίας· (ἔτ. 1331) μετ' ὀλίγον ὁμῶς χρόνον ἐλθὼν ὁ Ἀνδρόνικος ἀνέλαβε πάλιν αὐτὰς πλὴν τῆς Ἀγχιάλου, ἣτις ἔχουσα φρουρὰν ἀξιόμαχον δὲν ἠδύνατο νὰ κυριευθῆ ἄνευ τακτικῆς πολιορκίας· πρὸς βοήθειαν δὲ αὐτῆς ἦλθεν ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ ὀκτῶ χιλιάδων Βουλγάρων καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Ἄετόν, τοῦ αὐτοκράτορος εὐρισκομένου ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸ Ῥωσσόκαστρον. Ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας παραμείναντες ἀμφοτέροι ἀπρακτοὶ συνέθεντο ἐπὶ τέλους νὰ παραλάβῃ ὁ Ἀνδρόνικος τὴν Ἀγχιάλον, ἀποδίδων εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν Ὑάμπο-

(1) Χαλκ. σελ. 22, 36.

(2) Καντζικ. Β'. § 26, 27. Γρηγ. Θ. § 17'.

λιν, καὶ πρὸς παραλαβὴν τῶν πόλεων διώρισαν ἀμφοτέροι οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐπιτρόπους των. Τὴν παραμονὴν ὁμως τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐμελλον νὰ τελεσθῶσιν οἱ ὄρκοι, ἐφθασαν εἰς τὸ Βουλγαρικὸν στρατόπεδον δισχίλια Τάταροι, οὓς ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε προσκαλέσει προηγουμένως ἵνα ἀποστείλῃ αὐτοὺς κατὰ τοῦ Μπελαούρου· βλέπων δὲ τὰς μὲν ἰδίας δυνάμεις αὐξηθείσας ἐκ τῆς ἐπικουρίας ταύτης, τὰς δὲ τοῦ Ἀνδρονίκου ἠλλαττωμένας, καθ' ὅσον ἤδη ἐκεῖνος πεποιθῶς ἐπὶ τὰ συντεθειμένα ἀπέλυσε πολλοὺς ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἐστίας των, ἀπεφάσισεν ἵνα πολεμήσῃ πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον· ἐπειδὴ δὲ οἱ Τάταροι ἀρτίως εἶχον συνάψῃ συνθήκας φιλίας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξηπάτησεν αὐτοὺς εἰπὼν ὅτι ὁ Μπελαούρος εἶναι ὁ στρατοπεδεύων ἐκεῖ πλησίον, καὶ τοὺς προέτρεψεν ἵνα τὸν προσβάλωσι τὴν ἐπαύριον λίαν πρῶτῃ, πρὶν ἢ ἐκεῖνος μάθῃ τὴν ἀφίξιν των. Οἱ δὲ Τάταροι πιστεύσαντες ἐπέρχονται πρῶτοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἐνοήσαντες τὴν ἀπάτην, κατὰ μὲν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν προτάκτων δὲν ἐπολέμησαν, ἀλλ' ἐκκλίναντες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐπιτάκτων, καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν μέχρι Ῥωσσοκάστρου· τὰ δὲ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τάγματα ἀφ' οὗ ἐπολέμησαν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον πρὸς τοὺς Βουλγάρους, φοβηθέντα μήπως κυκλωθῶσιν, ὡς πολυαριθμοτέρων ὄντων τῶν πολεμίων, ἀνέστρεψαν καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ φρούριον, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι βλέποντες τὴν ἦτταν καὶ φοβούμενοι τὸν Ἀλέξανδρον ἐκλείσαν τὰς πύλας· ταύτας ὁμως διαρρήξαντες οἱ φυγάδες εἰσῆλθον καὶ τοὺς μὲν ἀνθισταμένους ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐξεδίωξαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ μεγάλου Δομεστίκου Καντακουζηνοῦ καὶ πεντήκοντα ἄλλων ἐπιφάνων λογάδων ἀπομονωθέντες τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ καὶ γενναίως μαχόμενοι ἐπὶ τινα χρόνον, διεσπάρθησαν ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ περικυκλοῦντος πλήθους, καὶ φεύγοντες ἄλλος ἄλλη

κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσι πάντες εἰς τὸ φρούριον. (1)

Τὴν νίκην ταύτην μαθόντες οἱ κάτοικοι τῆς Μεσημβρίας ἐπανέστησαν, καὶ ἐπειδὴ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς φρουρᾶς ἔφυγεν, ἐφόνευσαν τοὺς μείναντας καὶ προσεκάλεσαν τοὺς Βουλγάρους· τὸ αὐτὸ δὲ ἐποίησαν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πλείστων ἐν τῷ Αἰμῷ φουρίων. Ἐν ᾧ δὲ τὸ Ῥωσσόκαστρον ἐστερεῖτο τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων καὶ πρὸ πάντων τῶν πρὸς διατροφήν τῶν ἵππων, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἠδύνατο πολιορκῶν νὰ κυριεύσῃ αὐτὸ διὰ τῆς πείνης, οὗτος ὁμως εἴτε φοβηθεὶς ἀπελπιστικὴν τινα ἔξοδον, εἴτε κατὰ τὸν Γρηγορᾶν μεγαλοψύχως φερόμενος, ἀπέστειλε τὴν αὐτὴν ἡμέραν πρέσβην τὸν Ἰβάν προτείνων συνθήκας φιλίας καὶ ἀμοιβαίαν ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων ἀνευ λύτρων, καὶ πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν τῆς εἰρήνης ἐζήτησε νὰ κατεγγυηθῇ εἰς γάμον ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Μαρία πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Μιχαὴλ Ἀσάν (ἔ. 1333). Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ παραδεχθεὶς τὰς συνθήκας ἀνέβαλεν εἰς ἄλλοτε τὴν περὶ τοῦ γάμου ὀριστικὴν ἀπόφασιν ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἐξ ἀνάγκης ἢ φόβου. (2) Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν πέντε ἐτῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνανεώσαντος πάλιν τὰς περὶ ἐπιγαμίας προτάσεις, ἐτελέσθη ὁ γάμος ἐν Ἀδριανουπόλει τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 1338, τῆς μὲν νύμφης ἑνεαετοῦς οὔσης τοῦ δὲ Μιχαὴλ Ἀσάν δεκαπενταετοῦς. (3)

Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀνηλίκου δὲ ὄντος καὶ τοῦ διαδόχου, ὁ Ἀλέξανδρος ἐνόμισε τὴν περίστασιν κατάλληλον ἵνα ἀποσπάσῃ μέρος τι γῆς ἐκ τῆς αὐτοκρατορίας δι' ἀπειλῆς πολέμου· ὑπεκρίνετο δὲ πρόφασιν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Σισμάνος, ἐχθρὸς αὐτοῦ ὢν, εὗρεν ἄσυλον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὅθεν πέμψας πρέσβεις ἐζήτησε τὴν παράδοσίν του προσθέτων μάλιστα ὅτι προτίθεται νὰ τὸν

(1) Γρηγ. Γ' § δ'.

(2) Καντζ. Β' § 27. Γρηγ. Γ' § δ'.

(3) Γρηγ. ΙΑ' § ζ'. Καντζ. Β' § 33, 34.

φονεύση. (1) Ἄλλ' ἡ εὐστάθεια τοῦ κυβερνῶντος τότε Καντακουζηνοῦ, ἀρνηθέντος νὰ παραβιάσῃ τὰ δικαιώματα τῆς ξενίας καὶ πάραυτα ἐκστρατεύσαντος ἐναντίον αὐτοῦ, ἐστρατοπεδευμένου ἤδη πλησίον τῶν συνόρων εἰς τὴν παρά τὸν ΑἼμον πόλιν Στίλβον, τὸν ἠνάγκασαν φοβηθέντα τὴν ἐκβασιν τοῦ πολέμου νὰ ἀνανεώσῃ τὰς συνθήκας (2) (ἔ. 1341).

Κατόπιν δὲ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐξορισθέντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ κηρυχθέντος αὐτοκράτορος ἐν Διδυμοτείχῳ, ὁ ἐπακολουθήσας ἐμφύλιος πόλεμος ἔδωκε πολλὰς ἀφορμὰς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον διὰ νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ἔριδα, ποτὲ μὲν ὑπὲρ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ποτὲ δὲ ὑπὲρ τῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου. Μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας χωρὶς νὰ γράψωμεν ὀλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐμφυλίου ἐκείνου πολέμου, θέλομεν σημειώσῃ ὀλίγα τινα μόνον πρὸς διαφώτισιν τοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ πρὸς ἔνδειξιν τῆς τάσεως ἣτις ὑπῆρχεν ἔτι παρὰ τοῖς Βουλγάροις πρὸς τὴν λεηλασίαν καὶ εἰ δυνατόν τὴν κατάληψιν τῆς Θράκης.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀδριανουπόλεως φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Καντακουζηνοῦ, διότι τοὺς φίλα αὐτῷ φρονούντας δεσμεύσαντες ἀπέστειλαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, προσεκάλεσαν τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον εἰς βοήθειαν, ὅστις ἐλθὼν ἠξίου ἵνα εἰσελθῇ ἐντὸς τῆς πόλεως μὲ τὴν πρόθεσιν ἵνα γείνη κύριος αὐτῆς. Ἀλλὰ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν μὴ ἐπιτρεψάντων τὴν εἴσοδον, διότι, ἔλεγον, ὅτι σύμμαχον ἐκάλεσαν αὐτὸν καὶ οὐχὶ κυριάρχην, ὁ Ἀλέξανδρος στρατοπεδεύσας οὐ μακρὰν τοῦ Διδυμοτείχου εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Ἐβρου, ἐπεμφε δύο στρατιωτικὰ σώματα ἵνα λεηλατῶσι τὴν χώραν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐν κατέστρεψεν ὁ

(1) Ὁ Σισμάνος ἀναχωρήσας μετέπειτα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ 1373 ὑπὸ τὸ ὄνομα Λουδοβίκου αὐτοκράτορος τῆς Βουλγαρίας. Ducange Fam. Sel. c. vii. His. Fr. B. I. viii § 21. Muralt. T. II p. 699.

(2) Καντακ. Γ'. § 2, 7-10. Γρηγ. ΙΒ'. § 5'.

στρατηγός τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἄγγελος, τὸ δὲ ἕτερον οἱ συμμαχοῦντες μετ' αὐτοῦ Τοῦρκοι, ἐπῆλθε δὲ καὶ σφοδρὸς χειμῶν, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ νὰ ἀποσυρθῆ εἰς τὴν Βουλγαρίον. (1)

Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος (1342) τοῦ Καντακουζηνοῦ εὕρισκομένου εἰς Σερβίαν, (ἦτις τότε συνεμάχει μετ' αὐτοῦ), ἡ ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ σύζυγός του Εἰρήνη, θυγάτηρ τοῦ δεσπότη Ἀσάν, ἐπειδὴ ὁ Ἀπόκαυκος ἐξεστράτευσεν ἐκ Βυζαντίου κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, συγχρόνως δὲ καὶ οἱ Τάταροι εἰσβαλόντες εἰς τὴν Θράκην ἐλεηλάτουν αὐτὴν, φοβηθεῖσα προσεκάλεσε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς βοήθειαν ὑποσχομένη ὅτι ἐὰν μὲν ἐπιστρέψῃ ὁ Καντακουζηνός θέλει ἀνταμείψῃ αὐτὸν γενναίως διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἐὰν δὲ τυχόν ἀποθάνῃ ἢ φονευθῇ πρὶν ἐπανέλθῃ, θέλει τῷ παραδώσει ἡ βασίλισσα τὴν πόλιν· καὶ ἡ ὑπόσχεσις αὕτη ἐνέβαλεν εἰς οὐ μικρὸν κίνδυνον τὸν Καντακουζηνόν· διότι ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφ' οὗ ἀπέστειλε στρατὸν εἰς τὸ Διδυμότειχον, ἔπεμπε συχνὰ μηνύματα πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Ἐλένην καὶ τὸν Κράλην τῆς Σερβίας προτρέπων ἵνα φονεύσωσι τὸν Καντακουζηνόν ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὸν φυλακίσωσιν· ἀλλ' ὁ Κράλης ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως τὰς προτάσεις ταύτας καίτοι τῆς συζύγου του παροτρυνούσης αὐτὸν εἰς τὸ ἔγκλημα. Οἱ δὲ ἀποσταλέντες Βούλγαροι στρατοπεδεύσαντες ἔξω τῶν τειχῶν τοῦ Διδυμοτείχου, προσηνέχθησαν ὡς ἐχθροὶ μᾶλλον ἐλθόντες πρὸς πολιορκίαν, ἢ ὡς σύμμαχοι· διότι κωλύοντες τοὺς κατοίκους νὰ ἐξέρχωνται, ἐλαφυραγώγουν τὰ πεμπόμενα πρὸς προνομὴν στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, ἀφαιροῦντες ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὄπλα των καὶ ὅ,τι ἄλλο μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον. Τισάκις δὲ ἐπανελήφθη τοῦτο ὥστε ἐπισθητῆς ἤδη γενομένης τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφῶν, ἡ βασίλισ Εἰρήνη μετανοοῦσα διὰ τὴν ἀσύνετον πρόσκλησιν, ἔπεμψε πρέσβεις παρακαλοῦσα νὰ τὴν ἀπαλλάξωσι πλέον

(1) Καντακ. Γ'. § 29.

της φιλικῆς των βοθηείας. Ἐκεῖνοι ὅμως ἤρνοῦντο νὰ ἀναχωρήσωσι λέγοντες ὅτι ὁ βασιλεὺς των τοὺς διέταξε νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῆς πόλεως καὶ δὲν δύνανται νὰ παραβῶσι τὰς διαταγὰς του· ἀλλὰ μετὰ τινὰς ἡμέρας μαθόντες, ὅτι ὁ Σουλτάνος τῆς Ἰωνίας Ἀμούρ καταπλεύσας εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἑβρου ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἔφυγον μετὰ τοσαύτης σπουδῆς, ὥστε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπωλέσθησαν καταπατούμενοι ὑπ' ἀλλήλων, καὶ διασκορπισθέντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. (1)

Τὸ κράτος τὸ ἐμπέπτον εἰς ἐμφυλίους πολέμους, ὅταν οἱ πόλεμοι οὗτοι ἔχωσιν ἀφορμὴν δυναστικὰ ἢ ἄλλα προσωπικὰ συμφέροντα, τὸ κράτος ἐκεῖνο προετοιμάζει διὰ τῆς ἰδίας ἐξασθενήσεως τὴν ὑποδούλωσίν του εἰς ξένον ζυγόν, ἢ διὰ τῆς ἐπερχομένης ἐξαχρειώσεως ὑποπίπτει εἰς τυραννίδα· ὅταν ὅμως τὰ ἔθνη ὀρμῶντα πρὸς νέας ιδέας προόδου καὶ ἐντελεστέρου πολιτισμοῦ καὶ σφριγῶντα ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν βίου, φέρονται ἀκατασχέτως πρὸς ἀναλόγους πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς μεταβολὰς, ἐπειδὴ ὀλόκληρον κοινωνικόν σύστημα δὲν δύναται νὰ μεταβληθῆ ἄνευ ἐκκρήξεως καὶ κλονισμοῦ, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, κακὸν ἐξ ἀνάγκης προερχόμενον, οἶδει νέαν ζωὴν καὶ προετοιμάζει εὐρείαν καὶ ἀπὸνον τὴν ὁδὸν τοῦ μέλλοντος. Εὐτυχεῖς δὲ καὶ τρισόλθιοι οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἀναιμάκτως καὶ διὰ τῆς ἐπιβολῆς μόνον τοῦ κύρους πεφωτισμένης κοινῆς γνώμης ἐπιφέρουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς τοιαύτας μεταβολὰς. Τὸ Βυζαντινὸν ὅμως κράτος τὸ ὅποσον ἔδειξε σημεῖα ζωῆς καὶ ἐθνικῆς δυνάμεως, ἐν ὧσιν κατεῖχον οἱ Λατῖνοι τὸ Βυζάντιον, οὐδεμίαν ὑπέστη ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολὴν ἠθικοῦ βίου, τοῦναντίον δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν καχεξίαν καὶ εἰς μείζονα ἔτι κοινωνικὴν διαφθοράν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ δεσποτικὰ κράτη ἢ πρωτεύουσα εἶναι ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ καρδιά τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ σώματος, ἢ ἐν τῷ Βυζαντίῳ

(1) Καντακ. Γ'. § 56. Γρηγ. ΙΓ'. § 8'. Δούκας σ. 27.

κακοδαιμονία ἐπέδρα ἐπὶ τῆς καταστάσεως ὀλοκλήρου τῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ Θεολογικαὶ ἐριδες, ἡ μάλιστα αὕτη τῶν ἐθνῶν, αἵτινες δὲν ἔπαυσαν μέχρι τῆς ὑστάτης πνοῆς τῆς ψυχορράγουσης αὐτοκρατορίας νὰ ἀπασχολῶσι καὶ τὰ ἐξοχώτερα πνεύματα, ἀπορβροφῶσαι πᾶσαν ἰκμάδα καὶ ἐπισπῶσαι πρὸς ἑαυτὰς τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων νὰ ὠφελήσωσιν ἄλλως τὴν πατρίδα, ἐπέφερον μετὰ τῆς διαιωνίσεως τῶν διαιρέσεων καὶ τὴν πρὸς τὰ κοινὰ ὀλιγωρίαν. Ἡ δὲ συγκέντρωσις τοῦ κτηματικοῦ πλοῦτου εἰς τὰς χεῖρας τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν, καὶ ἡ πενία τοῦ κράτους ὡς ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐλαττώσεως τῶν εἰσοδημάτων καὶ τῆς τμηματικῆς διαιρέσεως εἰς δουκάτα καὶ δεσποτείας τῶν ὀλίγων ἐπαρχιῶν, ὧν ἐδέσποζον ἔτι οἱ αὐτοκράτορες, παρεῖχον τὰ μέσα εἰς τοὺς φιλοδόξους ἵνα διὰ τῆς ἐλευθεριότητός των δημαγωγῶσι τὰ πλήθη, καὶ σχηματίζωσιν ἰσχυρὰς μερίδας. Παρὰ πᾶσι δὲ τὸ ἴδιον συμφέρον ἦτο τὸ ἐλαττήριον καὶ ὁ ὀδηγὸς τῶν πράξεών των, καὶ τὸ μέτρον καθ' ὃ ἐκρίνοντο τὰ δημόσια πράγματα· καὶ διὰ τοῦτο εὑρισκέτις ἐν Βυζαντίῳ πλείονας συνωμότας προθύμους νὰ ἀλληλοσφαγῶσιν, ἡ μαχητὰς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Τὰ πολλαπλασιασθέντα δημόσια ἀξιώματα καὶ ὑπουργήματα ἀπονεμόμενα εἰς τοὺς εὐνοουμένους καὶ κόλακας, καὶ οἱ γελοιοὶ τίτλοι τοῦ Δεσπότη, Πρωτοσεβάστου καὶ Πανυπερσεβάστου, καὶ λοιποὶ ἄλλοι προστεθέντες εἰς τοὺς μυρίους προὔπαρχοντας, ἐκέντων τὴν ἀπληστίαν τῶν πλεονεκτῶν καὶ τὴν ματαιότητα τῶν κενοδόξων· οὕτω δὲ οἱ νεωτερισταὶ εὑρισκον πάντοτε προθύμους ὑποστηρικτὰς, καθ' ὅσον ἡ τοῦ θρόνου μεταβολὴ συνεπέφερε καὶ τὴν μεταλλαγὴν τῶν κατεχόντων τὰς δημοσίας θέσεις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πολιτικὸς ἐγωϊσμός, προάγγελος πάντοτε τῆς καταστροφῆς τῶν κρατῶν ἀντικαθίστα τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα, οἱ διαμαχόμενοι ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν τῶν ἀδιαλλάκτων ἐχθρῶν τῆς αὐτοκρατο-

ρίας, οίτινες εἶχον συμφέρον εἰς τὴν ἐξασθένησιν αὐτῆς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Καντακουζηνός, τὸν ὁποῖον δὲν δύναται οὔτε ὁ μετριοπαθέστερος κριτὴς νὰ ἀποπλύνῃ ἐκ τοῦ μώμου τῆς προδοσίας κατὰ τῆς πατρίδος του, εἶχε βοηθὸν καὶ σύμμαχον κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων τὸν Σουλτάνον τῆς Ἰωνίας Ἀμούρ, ἡ αὐλὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσεπάθησε νὰ προσλάβῃ μεθ' ἑαυτῆς τοὺς Βουλγάρους, καὶ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς συμμαχίας παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἐννέα πόλεις τῆς Θράκης, τὴν Τσέπαιναν, Φιλιππούπολιν, Στενήμαχον, Ἀστὸν καὶ τινὰς ἄλλας μικροτέρας μετὰ τοῦ ἐν αὐταῖς στρατοῦ, ἐφ' ὧν ὅμως δὲν τῷ παρεχώρησε δικαίωμα κυριότητος, ἀλλ' ὡς πρὸς σύμμαχον παρέδωκεν αὐτὰς πρὸς φύλαξιν ἵνα μὴ ἐμπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Καντακουζηνοῦ (1) Παραλαβὼν δὲ ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος ἠρήθη νὰ παράσχη τὴν συμφωνηθεῖσαν συνδρομὴν, προφασισθεὶς ὅτι συνεφώνησε νὰ παράσχη αὐτὴν, ὅταν ἀναχωρήσωσιν οἱ Τούρκοι ἐκ τῆς Θράκης· τούτου δὲ γενομένου ἐξεστράτευσεν καὶ στρατοπεδεύσας εἰς Μόρβαν ἀπέστειλεν ἵνα ἐγκαταστήσῃ φρουρὰν εἰς τὸ φρούριον Ὑπερπυράκιον. Μαθὼν ὅμως ὅτι ὁ Καντακουζηνός ἐπέρχεται μετὰ τριῶν χιλιάδων Τούρκων ἐπικούρων διέβη τὸν Ἑβρον μετὰ τσαούτης σπουδῆς, ὥστε ἀπώλεσε τινὰς στρατιώτας, πολλοὺς ἵππους, καὶ μέγα μέρος τῆς στρατιωτικῆς ἀποσκευῆς. Βλέπων δὲ ὅτι οἱ Τούρκοι ἐξηκολούθουν συμμαχοῦντες μετ' ἐκείνου ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, καὶ νὰ ἀποχωρήσῃ εἰς τὰ ἴδια ἀπρακτος. (2)

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας ἐπωφελοῦμενος ἐκ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν τῆς αὐτοκρατορίας ἐκυρίευσεν πάσης τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος, καταστήσας εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας διαφόρους συγγενεῖς αὐτοῦ τοπάρχας

(1) Καντζ. Γ'. § 66.

(2) Καντζ. Γ'. § 68-69.

ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη· ἄλλοι δὲ Βούλγαροι ἰσχυροὶ ἄρχοντες ἢ τολμηροὶ τυχροδιῶχται κατέλαβον τινὰς τόπους, καὶ κατὰ τὸ Φεουδαλικὸν σύστημα ὅπερ μετεφύτευσαν οἱ Σταυροφόροι εἰς τὴν Ἀνατολήν, συνέστησαν τοπαρχίας τινὰς μὲν ὑποτελεῖς φόρου, ἄλλας δὲ ἀναξαρτήτους. Οὕτως ἀναφέρεται Βούλγαρός τις Σεβαστόπουλος ὀνόματι ὑποτελῆς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ὅστις μετὰ τριακοσίων πεζῶν καὶ ἵππέων συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Ἀνδρονίκου κατὰ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἔτος 1329· (1) καὶ ἕτερος Κωνσταντῖνος, ὅστις περὶ τὸ ἔτος 1355 ἦτον ἡγεμὼν τῆς Κουστενζήλ (Οὐλπιανῆ) καὶ τῶν περὶ αὐτὴν τόπων καὶ τὸν ὅποιον ὑπέταξαν οἱ Ὀθωμανοὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως. (2) Ἐτερος δὲ Βούλγαρος Μομιτζίλας ἢ Μομιτίλος ἀπελαθεὶς ἐκ τῆς πατρίδος του διὰ ληστείας, μὴ τολμῶν δὲ νὰ προσφύγῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας, καθ' ὅσον ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐλυμαίνετο τὰ σύνορα, κατέφυγεν εἰς τὴν Σερβίαν. Εἰς τοσαύτην δὲ ἠθικὴν κατάπτωσιν ἔφθασεν ἡ αὐτοκρατορία ὥστε ἡ βασιλομήτωρ Ἄννα κρίνασα αὐτὸν ἄξιον σύμμαχον τῷ παρέδωκε τὰς περὶ τὴν Μερόπην κώμας, ἀπονείμασα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη· οὗτος δὲ στρατολογῶν ἐξ αὐτῶν τέσσαρας ἕως πέντε χιλιάδας στρατιωτῶν, προσλαμβάνων δὲ καὶ ἐπικούρους Βουλγάρους καὶ Κομάνους, κατάρθωσε ποτὲ μὲν προστιθέμενος εἰς τὴν μερίδα τῶν ἐν Βυζαντίῳ, ποτὲ δὲ συμμαχῶν μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις τῷ εἶχεν ἀπονείμει τὸν τίτλον τοῦ Σεβαστοκράτορος, νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὰν ἡγεμονίαν διὰ τῆς προσλήψεως τοῦ Περιθεωρίου τῆς Ξάνθης καὶ ἄλλων πόλεων, καὶ νὰ λεηλατῇ ἀδιακρίτως πάντα τὰ περίχωρα ληστεύων ἐχθροὺς καὶ φίλους. Ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ μετ' ὀλίγον ἐκστρατεύσας ὁ Καντακουζηνὸς μετὰ 20 χιλιάδων Τούρκων ὑπὸ τὸν Ἀμοῦρ καὶ νικήσας ἐφόνευσε καὶ ἀνέλαβε τὰς πόλεις. (3)

(1) Кантук. В'. § 8.

(2) Hammer. T. I. l. v. p. 79. (3) Γρηγ. ΙΔ' § 8' 0'. Кантук. Γ' § 66, 86.

Ἐν ᾧ δὲ ἡμὲν αὐτοκρατορία διεσπᾶτο ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, οἱ δὲ Βούλγαροι προσεπάθουν νὰ ἀρπάσωσι τεμάχιον γῆς, καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου νὰ συγκομίζωσι λάφυρα, ἐν Ἀσίᾳ ἐγεννήατο καὶ ἐστερεοῦτο κράτος τὸ ὅποιον διὰ τῆς συνέσεως καὶ δικαιοσύνης τῶν βασιλέων του διὰ τῆς λιτότητος δὲ καὶ πειθαρχίας τοῦ λαοῦ, ἐμελλεν ἀνελεθὼν εἰς μέγαν βαθμὸν στρατιωτικῆς ἀρετῆς νὰ κατακλύσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ νὰ καθυποτάξῃ τοὺς διὰ τῶν ἰδίων διαιρέσεων καὶ διχονοιῶν προετοιμάζοντας τὴν ὑποδούλωσιν των λαούς. (1) Ὁ Ὄσμαν ἢ Ὄτμαν ἐμίρης Τάταρος ἀρχηγὸς τῆς Τουρκικῆς φυλῆς τῶν Ὀγούζων κυριεύσας τὴν περίξ τοῦ Ὀλύμπου χώραν, συνέστησε τὸ βασίλειον τῆς Βιθυνίας καὶ ἐγένετο ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς μέχρι σήμερον βασιλευούσης δυναστείας (ἔ. 1299). Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ὀρχάν ἐξέτεινε τὸ κράτος του ἐπὶ τῶν πλησιοχώρων μικρῶν ἡγεμονιῶν αἰτινες ἀντικατέστησαν τὸ βασίλειον τῶν Σελζουκιδῶν καὶ ἀφῆρσε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας τὴν Νίκαιαν καὶ Νικομήδειαν. (2) Νυμφευθεὶς δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Καντακουζηνοῦ Θεοδώραν (ἔ. 1346), μεθ' οὗ τὸν συνέδεε καὶ ἰδιαιτέρα φιλία, πολλάκις τῷ παρέσχε βοήθειαν, ὡς μὴ ᾤφειλεν, εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐκστρατεύοντες τότε στρατοὶ ἔζων ἐκ τῆς χώρας καθ' ἧς ἐπῆρχοντο, ἡ δὲ Θράκη ὡς κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐθεωρεῖτο χώρα φιλική, οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκάστοτε εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐλεηλάτουν αὐτήν. Οἱ δὲ Βούλγαροι οἵτινες ἔτρεμον εἰς τὴν ἀγγελίαν μόνην τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων καὶ Ὀθωμανῶν κατηγόρου τοῦ Καντακουζηνοῦ

(1) Οἱ πρῶτοι Σουλτάνοι τῶν Ὀθωμανῶν ἐπαινοῦνται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ Ἀράβων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν.

(2) Χαλκον. σελ. 41-21. Δούκας σ. 30-33. Φραντ. σ. 77-79. Γρηγ. Ζ'. § α. Η'. § ιε. Θ'. § θ'. Leunclavius Annal. Turc. p. 342. Cantemir in proem. p. 80-90 et. liv. I. Hammer T. I. liv. 2.

ὡς ὑποκινουῦντος τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας καὶ παρεκάλουν ἵνα κωλύη αὐτάς, ἀλλ' ἐκεῖνος μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ τοῦτο ἐφρόντιζε νὰ εἰδοποιηθῇ ἐγκαίρως εἰς Βουλγαρίαν περὶ τῶν ἐνδεχομένων εἰσβολῶν ἵνα ἀποσύρωνται οἱ κάτοικοι εἰς τὰ φρούρια. (1)

Τὸ ἀδιάλλακτον μῖσος ὁπερ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν ἐλαττωθὲν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἶχεν ἐξαλειφθῆ ἐντελῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην· αἱ δὲ συγγενικαὶ σχέσεις τῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν ἀνανεούμεναι ἐπὶ ἐκάστου νέου ἡγεμόνος καὶ ἡ συχνὴ ἐπιμιξία ἐπήνεγκον προσέγγισιν μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, ἥτις ἔτεινεν εἰς ἀληθῆ φιλίαν ἔνεκα τοῦ κινδύνου ὅστις ἐφαίνετο ἐπαπειλῶν αὐτοὺς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο ὅταν συμβασιλεύσας ὁ Καντακουζηνὸς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου ἐθεώρησε πλέον ὡς ἐπάναγκες νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων, καὶ πέμψας πρέσβεις εἰς τὸν Ἀλέξανδρον (ἔ. 1351) ἐζήτηι χρηματικὴν βοήθειαν ἵνα ἐξαρτήσῃ τὸν στόλον του καὶ ἐμποδίξῃ τὴν εἰς τὴν Θράκην διάβασιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου ἐνδοιάζοντος, ὁ λαὸς τοῦ Τρινόβου διὰ ζωηρᾶς ἐκδηλώσεως ἐπέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα του τὴν μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ συμμαχίαν. (2) Ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀνοικα καὶ τὸ παλίμβουλον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅστις ἠθέτησε τὰ συντεθειμένα πεισθεὶς εἰς τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Κράλη τῆς Σερβίας γράψαντος αὐτῷ ὅτι ἡ παροχὴ χρηματικῆς βοήθειας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐξισοῦται πρὸς ὑποτέλειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπελθοῦσα μετὰ ταῦτα ἔρις τῶν δύο συμβασιλέων καὶ ὁ ἐπακολουθήσας ἐμφύλιος πόλεμος, εἰς δὴ ἀνემίχθη ὁ Ὁρχάν ὡς σύμμαχος τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐπετάχυνον τὴν καταστροφὴν.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἔριδι ὁ Παλαιολόγος προσέλαβε συμμάχους τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Σέρβους· ἀλλ' οἱ ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν εἰς βοήθειαν τοῦ Καντακουζι-

(1) Καντακ. Γ'. § 86, 96. Δ'. § 17.

(2) Καντακ. Δ'. § 22.

νοῦ δεκακισχίλιοι ἰππεῖς ὑπὸ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν αὐτοῦ Σουλεϊμάν, τοὺς μὲν Βουλγάρους ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ἀμαχητὶ, τοὺς δὲ ἀντιστάντας Σέρβους πάντας κατέκοψαν καὶ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐληλάτησαν αὐτὴν καὶ μέγα μέρος τῶν κατοίκων ἐξηνδραπόδισαν (1) (ἔ. 1353). Ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας δὲ ταύτης ἤρξαντο οἱ Ὀθωμανοὶ νὰ ἐγκαθιστῶνται μονίμως ἐν τῇ Θράκῃ, διότι ἐκ τῶν πόλεων αὐτῶν ὡς σύμμαχος δῆθεν κατέλαβεν ὁ Σουλεϊμάν ὀλίγας ἀπέδοσε τοῦ δὲ Καντακουζηνοῦ παραιτηθέντος τοῦ θρόνου καὶ περιβληθέντος τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ματθαίου ἐπιχειρήσαντος τῇ βοηθείᾳ τῶν Ὀθωμανῶν νέαν στάσιν, ἣτις ἀπέτυχε, συλλαβόντων αὐτὸν αἰχμάλωτον τῶν συμμαχοῦντων μετὰ τοῦ Παλαιολόγου Σέρβων καὶ Βουλγάρων, ὁ Ὅρχαν ὅστις δὲν ἐκωλύετο πλέον ὑπὸ τῆς ἰδιαιτέρας πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν φιλίας πέμψας τοὺς υἱοὺς του Μουράτην καὶ Σουλεϊμάν ἐκυρίευσεν τὴν Τσόμπην, Καλλίπολιν, Ῥοδοστόν, Ἐπιβάτας καὶ Τσουρουλοῦ τῶν ὁποίων τὰ τεῖχη καταρρίψας ὁ κατ' ἐκείνο τὸ ἔτος γενόμενος σεισμός κατέστησε τὴν ἄλωσιν εὐκολον (2) (ἔ. 1357). Οὕτω δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ ἔχοντες ὀρμητήρια ἀσφαλῆ ἐπροχώρησαν μετ' ὀλίγον εἰς τὰς κατακτήσεις των.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ γάμου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἰθαγκοῦ Βασσαράβα, (3) ἀπέκτησε δύο υἱοὺς τὸν Μιχαήλ Ἀσάν, ὃν νυμφευθέντα τὴν Μαρίαν Παλαιολογίναν κατέστησε κοινωὸν τῆς βασιλείας, καὶ τὸν Στρασήμερον ἢ Στραντζιμηρόν τρωθεὶς δὲ ἐκ τοῦ κάλλους Ἑβραίας τινος, ἣν βαπτίσας καὶ καλέσας Θεοδώραν εἶχεν ἐπὶ τινα χρόνον ὡς παλλακίδα, ἀπέ-

(1) Καντακ. Δ'. § 34. Γρηγ. ΚΖ'. § λ'.

(2) Καντακ. Δ'. § 38. Leuncl. Hist. Mus. I. iv. An. Tur. p. 345. Pand. Tur. p. 409. Cantemir p. T. I. 76-80. Hammer T. I. p. 67.

(3) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν Βασσαράβα ἐκλήθη ἡ νῦν Βασσαραβία.

πεμφε τὴν πρώτην του σύζυγον, ἥτις ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Θεοδώραν ἐξ ἧς ἐγέννησε τρεῖς ἄλλους υἱοὺς τὸν Ἀσάν, τὸν Σισμάνον καὶ τρίτον ἀγνώστου ὀνόματος καὶ δύο κόρας, τὴν Μαρίαν ἢ Κυράτζαν, (1) ἥτις ἐννεαετῆς οὔσα ἐδόθη εἰς γάμον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου Ἀνδρόνικον (ἔ. 1355), καὶ τὴν Θάμαρ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Θεοδώρα ἵνα διευκολύνη τὴν ὁδὸν τῆς διαδοχῆς εἰς τὰ ἴδια τέκνα ἐδηλητηρίασε τὸν Μιχαὴλ, ὁ Ἀλέξανδρος φοβηθεὶς διὰ τὴν ζῶην τοῦ Στραντζιμηροῦ ἀπέστειλεν αὐτὸν ὡς δεσπότην εἰς τὴν Βιδύνην, καὶ ὑποκύπτων εἰς τὴν θέλησιν τῆς συζύγου του προσέλαβε συμβασιλέα τὸν Ἀσάν. (2) διὰ τὴν προτίμησιν δὲ ταύτην ἐξοργισθεὶς ὁ Στραντζιμηρὸς ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος. Συγχρόνως κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἰδρύθη καὶ ἕτερον ἀνεξάρτητον κράτος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Βουλγαρίᾳ ὑπὸ τοῦ Τομπροτίτζα, ἐξ οὗ ἐκλήθη καὶ ἡ πρότερον ὀνομαζομένη μικρὰ Σκυθία Τομπροῦτζα, ὁ ἡγεμὼν οὗτος τοῦ ὁποίου εἶναι ἀγνώστου ἡ καταγωγὴ, ἴσως δὲ οὐδεμίαν εἶχεν, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος εἰκάζεται, συγγένειαν μετὰ τῆς βασιλευούσης οἰκογενείας, (3) ἐξουσίαζεν ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη τοῦ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀπὸ τοῦ Ἰστρου

(1) Καντακ. Δ'. § 44. Ὁ Γρηγορῆς (AZ'. § νά.) ὀνομάζει αὐτὴν Μαρίαν, ἐν δὲ τῇ συνοδικῇ πράξει τοῦ γάμου (Acta Patr. Mikl. et Müller T. I. p. 432) καλεῖται θυγάτηρ τοῦ Ὑψηλοτάτου βασιλέως τῶν Βουλγάρων κυρὰ Κυράτζα. Χαλκ. σ. 38. Φραντζῆς σ. 54.

(2) Κατ' ἐπιγραφὴν τινα ἀνακαλυφθεῖσαν ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ. «Βασιλεῦντος τοῦ εὐσεβεστάτου μεγάλου βασιλέως Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μεγάλου βασιλέως τοῦ Ἀσάν». (Bakovski Asen 99). Κατὰ δὲ τὸν Ὁρδῆον (παρὰ Ducange Fam. Sci. c. vii) ὁ Ἀλέξανδρος διένειμε τὸ βασίλειον μετὰ τοῦ Σισμάνου καὶ τοῦ Ἀσάν δούε εἰς μὲν τὸν πρῶτον τὸ Τρίνοβον, Σόφραν καὶ ἄλλας πόλεις, εἰς δὲ τὸν Ἀσάν τὴν Περσθλάβαν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν.

(3) Τινὲς ὑποθέτουσιν ὅτι ἦτον ὁ ἐκ τῆς Ἑβραϊδος τρίτος υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Mém. d'Acad. des. Inscr. T. 7. an. 1824 p. 340.

μέχρι τοῦ Αἰμονίου ἀκρωτηρίου καὶ τὴν παρακειμένην ὄρει-
νὴν χώραν τοῦ Αἴμου (Ἐμινέ Βαλκάμ). (1).

Ἐν ᾧ δὲ τοιοῦτοτρόπως διεμελίσθη πάλιν ἡ Βουλγαρία ὀδιά-
δοχος τοῦ Ὁρχάν Σουλτάνος Μουράτ ἐγένετο κύριος τοῦ πλεί-
στου μέρους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ καταστήσας
τὴν Ἀδριανούπολιν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του ἐπανήλ-
θεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀφήσας στρατηγὸν τῆς Βορείου Θράκης τὸν
ἐπὶ ἀνδρία φημιζόμενον Λαλασαΐνην· οὗτος δὲ ἀφ' οὗ ἐνί-
κησε κατὰ κράτος παρὰ τὸν Ἐβρον τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐκστρα-
τεύσαντας Σέρβους, Βόσνους καὶ Οὐγγρους (ἔ. 1363) ἐκυ-
ρίευσεν τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὸ Σαμάκοβον καὶ ἐξέτεινε
τὴν τοπαρχίαν του μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Αἴμου καὶ τῶν
παραλίῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου κυριεύσαντων τῶν Γενιτζά-
ρων τῆς Ζαγοράς. (2) (ἔ. 1365).

Ὁ Παλαιολόγος ἐλθὼν δι' ἀγνώστους τινὰς αἰτίας εἰς
διένεξιν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις μ' ὄλα τὰ προτρε-
πτικὰ γράμματα τοῦ Πατριάρχου περὶ εἰρηνικοῦ συμβίβα-
σμοῦ διέλυσε τὰς ὑφισταμένας συνθήκας, ἐξεστράτευσεν κατ'
αὐτοῦ καὶ κυριεύσας ἐξ ἐφόδου τὴν Ἀγγιάλον ἐπολιόρησεν
διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν Μεσημβρίαν. Ἀνθισταμένης δὲ
ἐπὶ πολὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου πέμψαντος πο-
λυάριθμον στρατιὰν εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς, ὁ Παλαιολόγος
παρεκάλεσε τὸν Σουλτάνον, μεθ' οὗ εἶχε συνάψει συνθήκας
φιλίας μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως, νὰ τῷ ἀπο-
στείλῃ εἰς βοήθειαν στρατὸν ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Γενιτζά-
ρων, τὸ ὅποσον ἀρτίως συστηθὲν εἶχεν ἀποκτήσει μεγίστην
φήμην. Τῇ βοήθειᾳ δὲ τοῦ ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ Μουράτ
Λαλασαΐνη νικήσας τὸν Ἀλέξανδρον ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ

(1) Τὰ περὶ τὴν Μεσημβρίαν δύο Καστέλλια. . . . ὑπὸ τὴν δεσποτείαν
τελοῦσι τοῦ εὐτυχεστάτου δεσπότη τοῦ Τομπροτίτζα, τυγχάνουσι καὶ
ἀρχιερατικῆς ἐπισκέψεως παρὰ τοῦ Βάρνης ἔ. 1357. Acta T. I. p. 367.
ὁ Χαλκ. σ. 326 ὀνομάζει αὐτὸν Δοβροτίτην.

(2) Φραντζῆς σ. 46. Χαλκ. 33. Cantemir T. I. p. 94-96. Hammer T.
I. p. 77.

συνθηκολογήση καὶ νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ οὐ μικρὰν ἄλλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ὁ πόλεμος δὲ οὗτος γενόμενος περὶ τὸ ἔτος 1365 (1) εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος ἀναφερόμενος μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βυζαντινῶν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἀποθανόντος τοῦ Ἀλεξάνδρου (2) ὁ Στραντζιμηρὸς ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῶν ἀδελφῶν του περὶ τῆς βασιλείας, καὶ ἐν τῇ γενομένῃ μάχῃ ἐφρονεύθη ὁ Ἀσάν (3) μ' ὄλον ὅτι δὲν μνημονεύεται ἄλλο ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου τούτου, φαίνεται ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα διάλυσις δὲν ἦτον εἰρηνικὴ, διότι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι οἱ δύο ἀδελφοὶ διετέλεσαν πάντοτε ἐρίζοντες.

(1) Ὁ Καντακ. (Δ΄. § 50) ἀναφέρει τὴν πολιορκίαν τῆς Μεσημβρίας εἰς τὸ ἔτος 1362. Ἡ δὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου ἢ προτρέπουσα αὐτὸν εἰς εἰρήνην καίτοι ἀχρονολογητὸς κατατάσσεται εἰς τὸ ἔτος 1364. (Acta Patr. T. 1. p. 453. Muralt T. 2. p. 672). Ὁ Καντεμῖρ (T. 1. p. 97) τὴν ἀποσταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μουράτ βοήθειαν ἀναγράφει εἰς τὸ 1366, ἐσφαλμένως ὁμοίως ἀναφέρει τὸν Ἀνθρόνικον Παλαιολόγον ἀντὶ τοῦ Ἰωάννου.

(2) Κατὰ τὸν Λουκάριον ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τὸ 1350 κατὰ δὲ τὸν Ὀρβίνον τὸ 1353 καὶ τοῦτο φαίνεται ἀσπαζόμενος καὶ ὁ Δουκάγγιος (Fam. Scil. c. vii). Ἀλλ' ὁ Καντακουζηνὸς ἀναφέρει ῥητῶς τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν ὡς γενομένην κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὁ Γρηγόριος δὲ καταλήγων τὴν ἱστορίαν του εἰς τὸ ἔτος 1356 οὐδόλως ποιεῖται μνείαν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

(3) Ταῦτα κατὰ τὸν Δουκάγγιον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μνημονευομένους συγγραφεῖς. Κατὰ τὴν Ῥωμαιοὶκὴν χρονικὴν τοῦ 1620 δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Γρηγόροβιτς ὁ Ἀσάν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ ἐφρονεύθησαν πολεμήσαντες κατὰ τοῦ ἐκστρατεύσαντος κατὰ τῆς Βουλγαρίας Μουράτη· ἡ εἴδησις αὕτη φαίνεται ἀπίθανος, διότι ἐκτὸς τῆς ἀνακριβοῦς χρονολογίας, μνημονευομένης τῆς μάχης εἰς τὸ ἔτος 1326, καὶ ὁ Μιχαὴλ εἶχεν ἀποθάνει πρὶν ἢ βρασιλεῦσθαι ὁ Μουράτ.

ΚΕΦ. Β'.

Πτώσις τοῦ Β' Βουλγαρικοῦ βασιλείου.

§ 1. *Ἡ Βουλγαρία κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, πληθυσμὸς, ὄρια καὶ αἰτίαι τῆς καταπτώσεως αὐτῆς.*

Ὁ διαμελισμὸς τῆς Βουλγαρίας, καθ' ὃν καιρὸν τὸ κράτος εἶχεν ἀνάγκην τῆς συγκεντρώσεως ὅλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἔχθρα τῶν βασιλέων αὐτῆς οὐδὲν ἀγαθὸν προσιωνίζοντο διὰ τὸ μέλλον. Ὁ Σισμάνος ἅμα βασιλεύσας νικηθεὶς εἰς τινα μάχην ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀντὶ νὰ ἐνωθῆ μετὰ τῶν προμαχούντων τότε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου Σέρβων καὶ Βόσων, συνῆψε συνθήκας συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας μετὰ τοῦ Μουράτη καὶ διὰ νὰ ἀπαλλαγθῆ τοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας ἔδωκεν αὐτῷ εἰς γάμον τὴν ἐπὶ κάλλει φημιζομένην ἀδελφὴν τοῦ Θάμαρ. (1) Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Λουδοβίκος Α' ὑπακούων εἰς τὴν παρακéléυσιν τοῦ Πάππα, ὅστις πάσαις δυνάμεσι προσεπάθει νὰ σχηματίσῃ ὁμαιχμίαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, εἰσέβαλε τότε εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ νικήσας κατὰ κράτος τὸν Σισμάνον βοηθούμενον ὑπὸ ἐπικουρικοῦ σώματος Ὀθωμανῶν ἐγένετο κύριος τοῦ πλείστου μέρους τοῦ βασιλείου του· μετὰ δὲ ταῦτα κυριεύσας τὴν Βιδύννην ἀπέστειλε τὸν αἰχμαλωτισθέντα Στραντζιμηρὸν μετὰ τῆς συζύγου του εἰς τὸ ἐν Δαλματία φρούριον Γοβνίκ καὶ διώρισε τοποτηρητὴν του εἰς τοὺς κατακτηθέντας τόπους τὸν Βοεβόδαν τῆς Τρανσυλθανίας Διονύσιον. (2) Ὁ δὲ Πάππας ὅστις καὶ εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας περιστάσεις δὲν ἡμέλει περὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας « τῶν

(1) Κατὰ τινὰς ἡ Θάμαρ ἦτον ἑτεροθαλῆς ἀδελφὴ τοῦ Σισμάνου, κατὰ τὸν Χαλκοκ. (σελ. 37) ἐγεννήθη ἐκ τῆς Ἑβραίδος, ἀλλ' ὀνομάζει αὐτὴν κόρην καὶ οὐχὶ ἀδελφὴν τοῦ Σισμάνου. Leunclav. Hist. Mus. I. v. Ducange Fam. Slav. Χαλκ. σ. 49.

(2) Engel T. II p. 108. Bonfin. p. 348. Ducange αὐτόθι.

αίρετικῶν καὶ σχισματικῶν» ἀπέστειλε πάραυτα ἐκ τῆς Βοσνίας ἱερεῖς καὶ ἄλλους μοναχοὺς ἐξ Ἰταλίας, οἵτινες ἐντὸς πεντήκοντα ἡμερῶν μετέστησαν τὸ τρίτον τοῦ κατακτηθέντος πληθυσμοῦ διακοσίας, ὡς λέγεται, χιλιάδας εἰς τὴν Παππικὴν ἐκκλησίαν. (1) Ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη ὁ Σισμάνος τῇ βοήθειᾳ τοῦ Βοεβόδα τῆς Βλαχίας Βλαδισθλάβου πενθεροῦ τοῦ Στραντζιμηροῦ ἀνέλαβεν ὄσσην χώραν εἶχον κατακτήσει οἱ Οὐγγυροί, καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποδιώξῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς Βιδύνης, ὅτε καὶ πέντε μοναχοὺς Φραγκισκανοὺς ὁ Βλαδισθλάβος κατέσφαξε (ἔτ. 1369). Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Λουδοβίκος ἀνέλαβε μετ' ὀλίγον τὴν Βιδύνην. διότι τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐλευθερώσας τὸν Στραντζιμηρόν, ὑποσχέθεντα νὰ ἀναγνωρίξῃ τοῦ λοιποῦ τὴν κυριαρχίαν του, ἐπανάγαγεν αὐτὸν ὡς ὑποτελῆ ἡγεμόνα εἰς τὸν θρόνον. (2) Ὁ δὲ Στραντζιμηρὸς κινήσας πόλεμον κατὰ τοῦ Σισμάνου ἐκυρίευσεν τὴν Σόφιαν (ἔ. 1371) καὶ ἀποχωρίσας τὸ κράτος του ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριάρχου τῆς Βουλγαρίας ὑπέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (3).

Ὁ μητροπολίτης τοῦ Τρινόβου εἰς ὃν εἶχεν ἀπονεμηθῆ ὁ τίτλος τοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τοῦ Ἀσάν Β'. δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἴσος πρὸς τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας, (4) καὶ ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ ἂν οὐχὶ πρότερον τοῦλάχιστον κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα δὲν ἐξετείνετο ἐφ' ὅλης τῆς Βουλγαρίας· ἐκτὸς τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Σωζουπόλεως καὶ τῆς Ἀγγιάλου καὶ Μεσημβρίας αἵτινες δὲν ἔπαυσαν νὰ ὑπεί-

(1) Engel T. II p. 413.

(2) Bouf. p. 349. Ducange Fam. Selav. Muralt T. II p. 686.

(3) Acta Patr. T. I. p. 531. Συνοδικὴ πρᾶξις τοῦ ἔ. 1371 ἔνα ὁ Βιδύνης κατέχη καὶ τὴν Τριάδιτζαν ἢ Σόφιαν. T. II p. 28. Χειροτονία ἐπισκόπου Βιδύνης κατ' αἴτησιν τοῦ Στραντζιμηροῦ, καὶ σελ. 461.

(4) Acta Patr. T. I. p. 437. «ἐδωρήθη συγκαταθέσθαι λόγῳ πρὸς τὸν Τρινόβου τὸ ὀνομάζεσθαι Πατριάρχην Βουλγαρίας, οὐ μόντοι εἶναι καὶ συναριθμοῖον τοῖς λοιποῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ μνημονεύεσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις».

κωσιν εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὅσον καὶ αἱ πόλεις αὗται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Βυζαντινῶν, ἤδη ἀπὸ τὸ ἔτος 1318 ἀναφέρεται ὁ Πατριάρχης ὡς ἔχων δικαιοδοσίαν ἐπὶ διαφορῶν τόπων πλησίον τῆς Βάρνης (1) καὶ ὁ μητροπολίτης ταύτης παρεκάθητο ἐν τῇ πατριαρχικῇ συνόδῳ κατὰ τὸ ἔτος 1325 (2). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ δεσπότης Τομπροτίτζας ὑπήγαγε τὸ κράτος τοῦ ὑπὸ τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου τῆς Βουλγαρίας περιωρίσθη μόνον ἐπὶ τοῦ βασιλείου τοῦ Σισμάνου. (3)

Τὰ ὄρια τὰ διαχωρίζοντα τὰς τρεῖς Βουλγαρικὰς ἡγεμονείας ἀπ' ἀλλήλων δὲν εἶναι γνωστὰ. Ὁ Λεουνκλάβιος (4) ἀναφέρει ὅτι τὸ βασιλεῖον τοῦ Σισμάνου συνέκειτο ἐκ τριάκοντα πόλεων καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν ἡ Σόφια, τὸ Τρίνοβον καὶ αἱ παρὰ τὸν Ἴστρον Σιλίστρια, Σίστοβον καὶ Νικόπολις. Ὁ σύγχρονος ἐκ Μονάχου Ἰωάννης Σχίλτθεργερ (5) μνημονεύει τῶν τριῶν τούτων βασιλείων, λέγων ὅτι ἡ μὲν πρώτη Βουλγαρία ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Βιδύνην ἐξετείνετο μέχρι τῆς Σιδηρᾶς πύλης ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ἡ δὲ δευτέρα μὲ πρωτεύουσαν τὸ Τρίνοβον ἦτον ἀντικρὺ τῆς Βλαχίας, καὶ ἡ τρίτη ἔκειτο εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως καὶ εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Καλλατζέρκαν (;) Τὰ δὲ ὄρια τὰ διαχωρίζοντα τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας δυσκόλως δύνανται νὰ ὀρισθῶσι. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἡ χώρα τῆς Νύσσας

(1) Acta Patr. T. I. p. 96. «Τὰ περὶ τὴν Βάρναν πατριαρχικὰ καστέλλια ἡ Κάρναβα, ἡ Κρανέα, ἡ Δρύστρα Γλυάρια κλ.»

(2) Acta αὐτ. σελ. 435.

(3) Acta αὐτόθι σελ. 502. «ἐδόθη κατ' ἐπίδοσιν ψήφῳ συνοδικῇ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μεσημβρίας καὶ Ἀγχιάλου καὶ ἡ ἀγιωτάτη μητρόπολις τῆς Βάρνας καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, τὸ πρ Πετρίν, ἡ Προβάτους, ὁ Κάλθαας, ὁ Κίτζιθος, ὁ Ἰμμων καὶ ὁ Καρβουνάας».

(4) Hist. Musulm. p. 268.

(5) Reisen in Europa Asien und Afrika vom 1394 bis 1427 von Neuman München 1859 s. 93.

ἀνήκεν εἰς τοὺς Σέρβους, εἰς δὲ τὴν συμβολὴν τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ῥοδόπης μὲ πρωτεύουσαν τὸ Κιουστενζιλ ἦτο τὸ μικρὸν κράτος τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις ὑποταχθεὶς ἐκουσίως εἰς τὴν Μουράτην ἀφέθη ὑπ' αὐτοῦ ἐλεύθερος καὶ ἀφορολόγητος ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ ᾖ φίλος καὶ σύμμαχος. (1) Ὅριον διαχωρίζον τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας ἦτον ὁ Αἴμος· (2) εἰς δὲ τὰς ἀκρότητας καὶ τὰ ἀπότομα αὐτοῦ μέρη ὑπῆρχον φρούρια Ἑλληνικά, ὧν τὰ πλεῖστα εἶχε κτίσει ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος ἵνα συνέχη τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων. (3) Ὁ πληθυσμὸς τῶν εἰς τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρεῖας τοῦ Αἴμου κειμένων πόλεων συνέκειτο ἐκ Βουλγάρων Βλάχων καὶ Ἑλλήνων, ἀλλὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων οἱ ὀνομαζόμενοι Βούλγαροι τῶν τόπων τούτων ἦσαν οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες, (4) καὶ διὰ τοῦτο οἰκειοθελῶς ὡς εἶδομεν προσετίθεντο πολλάκις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν· αἱ δὲ παραλαίαι περὶ τὸν Αἴμον πόλεις Μεσημβρία, Ἀγχίαλος, Σωζούπολις καὶ λοιπαὶ κατοικοῦμεναι κυρίως ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ πολλῶν Ἑνετῶν καὶ Γενουησιῶν σπανίως ἦσαν ὑπὸ τὴν Βουλγαρικὴν ἐξουσίαν.

Τὸν πυρῆνα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βουλγαρίας ἀπετέλει τὸ Σλαβο-Βουλγαρικὸν στοιχεῖον, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν Ἕλληνες, Κομάνοι, Βλάχοι καὶ Τάταροι· ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπωνυμίαν τῶν Βλάχων περιλαμβάνοντο οὐ μόνον οἱ νῦν Ῥωμοῦνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ νομαδικὸν βίον διάγοντες καὶ οἱ Πατσινάκαι· (5) εἶτε

(1) Hammer I. v. p. 79.

(2) Γρηγορ. Ζ'. § δ'. «διαβιβάζει τὸν Αἴμον τὸ ὄρος δὲ δὴ μεθόριον νῦν ἔστι Ῥωμαίοις τε καὶ Βουλγάροις· καὶ ὁ Καλκ. σελ. 36. Τοὺς Ἰουργά-
»ρους οὗς κάτω Μυσίαν καλοῦσιν οἱ ἄμεινον Ἑλληνικῆς ἐπαίοντες φωνῆς
»ἐπίσταμαι καθήκειν ἐπὶ τὸν Ἰστρον ἀπὸ τῆς Βιδύνης πόλεως ἕς τε ἐπὶ
»Εὐξείνιον Πόντον ἐν Τριναδίῳ πόλει τὰ βασιλεία σφίσις ἀποδεικνυμένους».

(3) Γρηγ. Ι'. § δ'.

(4) Ῥωμαίους μὲν εἶναι, Μυσσοὺς δ' ὀνομαζεσθαι διὰ τὸ Μυσσοὺς ἐκ πολλοῦ καὶ αὐτοὺς ὑπηκόους γενέσθαι. Γρηγ. ΚΣΤ. § νδ'.

(5) Οἱ Ῥωμοῦνοι ἄποικοι ὄντες τῶν Ῥωμαίων ἐν Δακίᾳ ἐνάγκασθησαν,

δὲ ὡς πολυπληθεῖς εἶτε ὡς μὴ ἐξομοιωθέντες ἀκόμη ἐντελῶς μετὰ τοῦ λοιποῦ πληθυσμοῦ διεκρίνοντο κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ'. αἰῶνος ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πρῶτοι Ἀσανίδαὶ ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Βλαχο-Βουλγάρων· πολυάριθμοι ἐπίσης ἦσαν καὶ οἱ Κομάνοι οἵτινες διὰ τῆς πληθύος καὶ τῆς ἰσχύος τῶν Βογιάρων αὐτῶν ἐπέδρων ἐπὶ τῆς ἀναγορεύσεως τῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ Τάταροι, οἵτινες ἤρχισαν νὰ ἐγκαθιστῶνται ὀλίγοι ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ κατὰ τὰς μεγάλας ἐπιδρομὰς τοῦ ΙΓ'. αἰῶνος, ἠῤῥησαν δὲ κατοπιν περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΔ'. ἑκατονταετηρίδος ἐκ νέων μεταναστεύσεων, κατόκουν κατὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Μελέτιον τὴν πρὸς Βοδρᾶν τῆς Βάρνας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰστροῦ χώραν τὴν νῦν Τομπροῦτζαν, (1) ὅπου εἶχον μετοικήσει καὶ πολλὰὶ χιλιάδες Τούρκων ἀκολουθήσαντες τὸν προσφυγόντα παρὰ τῷ Μιχαήλ Παλαιολόγῳ Σουλτάνον Ἀζατίνην. (2) Στοιχεῖον πληθυσμοῦ ἐπίσης πολυάριθμον καὶ λίαν οὐσιῶδες διὰ τὴν ἐπιβροσὴν ἣν ἔσχεν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βουλγάρων ἦσαν οἱ Ἕλληνες, οὐ μόνον οἱ ἀπόγονοι τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν διὰ τῆς βίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετοικισθέντων ἰδίως ἐπὶ Σαμουήλ καὶ Καλοϊωάννου, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκουσίως ἐκεῖ ἐγκαταστάντες.

ὡς λέγεται, κατὰ τὴν μεγάλην ἀναστάσειν τὴν ἐπελοῦσαν ἐκ τῶν Οὐνικῶν φυλῶν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, εἶτε ὡς αἰχμαλῶτοι εἶτε ἀφ' ἑαυτῶν νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς Ταταρίαν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βλάχ ἢ Ἰλάχ (ἴδε σ. 137) ὅπου διέσωσαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθον κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα μετὰ τῶν Πατινακῶν, ἐκλήθησαν κατοπιν καὶ οἱ Πατινάκαι Βλάχοι, καί-τοι μὴ ἔχοντες τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν Ῥωμούνων γλῶσσαν. *Mém. d'Acad. des 'nscr. T. XXX. p. 251—256. Schlosser Nestors. T. II. σελ. 144.*

(1) Μελετίου Γεωργ. ἔκδ. Γαζῆ Τ. 2ος σελ. 61. «Παρὰ τοὺς ῥηθέντας »Τατάρους τοὺς Νογάιδες καὶ τοὺς Μπουτζακλίδες (τοὺς πρὸς βοδρᾶν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰστροῦ) εἶναι καὶ ἄλλοι Δομπριτζαλίδες καλούμενοι, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσιν εἰς τὸ Ἀνατολικόν μέρος τῆς Βουλγαρίας ἤτοι τῆς »κατωτέρας Μυσίας, ἐπέχοντες τὸ μεταξὺ τῶν στομάτων τοῦ Δουναβίου »πρὸς βορρᾶν καὶ τῆς Βάρνας πόλεως πρὸς νότον.»

(2) *Hammer Ges. der Gold. Horde p. 177.*

Οὗτοι κατώκουν ἰδίως τὰς συνοικισθείσας παρ' αὐτῶν κώμας παρὰ τὸν Ἰστρον καὶ ἦσαν πολυπληθεῖς εἰς ὅλα τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου· ὁ διάδοχος τοῦ Ταμπροτίτζα Ἰθαγκὸς συνάψας συνθήκην μετὰ τῶν ἐν Βυζαντιῷ Γενουησιῶν ἀναφέρει ἐν αὐτῇ ὡς ὑπηκόους του τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους. (1) Οἱ δὲ διάδοχοι τοῦ Ἀσάν Β' οἵτινες ὅσον ἐσμικρύνετο τὸ κράτος των κατὰ τοσοῦτον καθίστων πομπωδέστερον τὸν τίτλον αὐτῶν, ἐκαλοῦντο μὲν αὐτοκράτορες πάντων τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐπαυσαν πλεον νὰ ἐξουσιάζωσιν ἑλληνικὰς χώρας, ὁ τίτλος οὗτος ἦν ἀληθῆς μόνον διὰ τοὺς ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ Ἕλληνας αὐτῶν ὑπηκόους. (2) Ἐκ δὲ τῶν ἀδιαλείπτων σχέσεων μετὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς πληθῆος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπέδρασε μεγάλως ἐπὶ τῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης· ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ὀλίγων διασωθέντων χρυσοβούλλων τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐλαχίστων χειρογράφων τῆς ἐποχῆς ταύτης, οὗ μόνον ἡ ὀνοματολογία τῶν ἐκκλησιαστικῶν, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωματικῶν καὶ τίτλων, τοὺς ὁποίους παρεδέχθησαν κατὰ μίμησιν τῶν Βυζαντινῶν, ἦτον Ἑλληνική, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλων Ἑλληνικῶν λέξεων ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Βουλγάροις. (3)

(1) *Græci Bulgari vel alij. Mém. d'Acad. 1824. T. 7, p. 322.*

(2) Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφερε τὸν τίτλον ἐν Χριστῷ τῇ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς (Τσάρος) καὶ αὐτοκράτωρ πάντων τῶν Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων· καὶ οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σισμάνος καίτοι ὑποτελής εἰς τὸν Μουράτη· ὁ Ἀσάν Β' κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ οἰκοδομηθέντος ὑπ' αὐτοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Τρινόβου (νῦν τζαμίου) ὀνομάζεται βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' εἰς νομίσματά τινὰ αὐτοῦ προστίθεται καὶ ὁ τίτλος τοῦ βασιλεῦς τῶν Ἑλλήνων· ἐπὶ τῶν νομισμάτων δὲ τοῦ Ἀσάν Δ' ὑπάρχει ὁ τίτλος βασιλεῦς Βουλγάρων καὶ Μακεδόνων καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Μιχαήλ Ἀσάν. (Ἴδε τὸ προμνημονευθὲν συγγρ. τοῦ K. Liuhika).

(3) Ἀπαριθμησιν τῶν διασωθέντων χρυσοβούλλων καὶ χειρογράφων ἴδε παρὰ Jiresek, *Ges. der Bul. Frag. 1876, s. 374.* Ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀναφερομένων χάριν περιεργείας σημειοῦμεν τινὰς λέξεις ἐντελῶς ἑλληνικὰς. *Chrisouvi, χρυσόβουλον, porfyroednyj, πορφυρογέννητος, despoten, δε-*

Ὡς πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τῆς Βουλγαρίας διδόμενα δὲν ὑπάρχουσιν ἵνα ἐκτιμήσῃ τις αὐτό. Τὸ λεγόμενον ὅτι 200 χιλ. τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατακτηθέντων ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Οὐγγαρίας τόπων προσῆλθον εἰς τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, ὡς ἀγνοουμένης τῆς ἐκτάσεως τῆς κατακτηθείσης χώρας· ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατευομένων δὲν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ τι· διότι ὁ στρατὸς ὅστις ἦτο πολυάριθμος ἐπὶ τῶν πρώτων Ἀσανιδῶν ἀπηρτίζετο κυρίως ὑπὸ ἐπικούρων Κομάνων, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μιχαήλ κατὰ τῶν Σέρβων ἀναφέρονται μὲν δώδεκα χιλ. καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὀκτὼ χιλ. ἀλλ' ἡ Βουλγαρία ἦτο διηρημένη. Ἐν γένει ὅμως μνημονεύεται ὑπὸ τῶν Λατίνων ὡς χώρα πολυάνθρωπος. (1)

Ἡ εἰσαγωγή θεσμῶν ὅλως ἀλλοτρίων πρὸς τὰ ἀρχαῖα βουλγαρικὰ ἦθῃ, ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐπὶ τοῦ Βασιλείου, καὶ ἡ παραδοχὴ τοῦ φεουδαλισμοῦ μεθ' ὅλων τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῶν κακιῶν τοῦ Βυζαντινισμοῦ ἀπέβησαν ὀλέθριαι εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος. Ὁ λαὸς μετατραπείς ἀπὸ πολεμικοῦ εἰς γεωργικὸν καὶ ἐργατικὸν, ἦπιος δὲ καὶ εὐάγωγος, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν του· οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων θεωρούμενοι ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς γῆς καὶ μεταβιβαζόμενοι ὡς τὰ ἐπ' αὐτῆς θρέμματα,

σπότης, τὸ θηλ. despotica, ἢ despina, skyptro, τὸ σκηπτρον, protostrator, protovestiar, protosevast, sevast, comis, kastrofilak, καστροφύλαξ, primikjar, πριμικήριος, katapan, τὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ κατεπάνω δηλ. καπετάνιος, dimosija, δημόσιον, prachtor, πράκτωρ, chora, χώρα, stasi, στάσις, fun, φόνος, diavato, διαβατικόν, orismo, ὄρισμός, metechati, μετέχειν, zevgare engarepsati, ζεύγη ἀγγαρεύειν, technitare, τεχνίτης parik, πάροιχος, livada, λειβάδιον, sinor, σύνορον, drom, δρόμος, perivol καὶ kipurije, κήπος, panagir, monastir, perpera, ὑπέρπυρον, κτλ.

(1) Bulgaria populosa, populus multus, multitudo magna. Safarik II, 714.

ἀνήκον ὡς εἰλωτες εἰς τὸ στέμμα, εἰς τὰς μονάς, καὶ εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας, ἤτοι τοὺς Βογιάρους, οἵτινες ἦσαν ἡ μεγαλητέρα πληγὴ τῆς Βουλγαρίας. Οἱ Βογιάροι ἀποτελοῦντες μετὰ τοῦ Πατριάρχου, τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἡγουμένων εἶδος διαίτης ἡ Σκουπτσίνας (stzbor) ἤτις ἀντικατέστησε τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Βουλγάροις κομμέντον, διηροῦντο εἰς μεγάλους καὶ μικροὺς· κατοικοῦντες ἐν Τρινόβω, ἐν Βιδύνῃ, ἢ ἐν τοῖς πύργοις αὐτῶν, ὡχυρωμένοι δια πρμαχόνων καὶ τάφρων, ἐπεδίωκον οἱ μὲν τὴν ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ Σεβαστοκράτορος ἢ Δεσπότου μετὰ τῆς παραχωρήσεως χωρίων τινων ἢ γαιῶν, οἱ δὲ ἰσχυροὶ ἢ ἀνήκοντες εἰς τοὺς πολυπληθεῖς κλάδους τῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν ἀπέβλεπον εἰς τὸν σχηματισμὸν δεσποτείας ἀνεξαρτήτου ἢ καὶ εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου, ὅτε τοῦτο ἦν δυνατόν· καὶ τὸ τοιοῦτον κατωρθοῦτο, ὡς εἶδομεν, διὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν συνειδήσεων, διὰ δωρεῶν καὶ ὑποσχέσεων εἰς τοὺς μικροτέρους Βογιάρους, οἵτινες πάλιν ἀπέβλεπον εἰς τοὺς κατωτέρους τίτλους ἢ εἰς τὴν διοίκησιν πόλεώς τινος ἢ διαμερίσματος, ὅπερ ὠνομάζετο διὰ τῆς ἐλληνικῆς λέξεως χώρα, καὶ ὁ διοικητὴς αὐτῆς δοῦξ τῆς χώρας (chory te duky)· διὰ τὴν ποικίλην δὲ αὐτῶν καταγωγὴν καὶ τὴν ἄκρατον φιλοδοξίαν καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν διαφθορὰν τὸ αἶσθημα τοῦ ἐθνισμοῦ σπανίως ἢ οὐδόλως παρ' αὐτοῖς ἀπαντᾷ· διαψευδομένων τῶν ἐλπίδων αὐτῶν, ἢ ἐν ἀποτυχίᾳ τινός συνομοσίας κατέφευγον οἱ μὲν εἰς τὴν Σερβίαν ἢ τὴν Βλαχίαν, οἱ δὲ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, καὶ δὲν ἐδίσταζον νὰ ἐγείρῳσιν ὄπλα μετὰ τῶν ἐχθρῶν κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος· μετὰ τὴν ἤτταν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ εἶδομεν ὅτι προσέφερον τὸ στέμμα εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανον πρὸς διάσωσιν τῶν τίτλων καὶ ἀξιομάτων αὐτῶν, καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ὀθωμανῶν οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν παγγενεὶ ἀπεδέχθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν.

Πλὴν τῆς δουλείας τοῦ λαοῦ, τῶν ἐμφυλίων διαιρέσεων,

καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν Βογιάρων, ἕτερον δεινόν τὸ ἔποσον οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Β' Βουλγαρικοῦ βασιλείου ἦτον αἱ διάφοροι ἐν Βουλγαρίᾳ αἵρέσεις τῶν Ἀδαμιτῶν, Ἡσυχαστῶν, Μανιχαίων καὶ ἰδίως ἡ αἵρεσις τῶν Βογομίλων, ἧτις ὡς βάσιν τῶν διδαγμάτων αὐτῆς εἶχε τὰ δόγματα τῶν Μανιχαίων. Οἱ Βογόμιλοι δεινοὶ περὶ τὸ ὑποκρίνεσθαι ἀρετὴν ἐλλείπουσαν ἀπ' αὐτῶν, (1) πολυάριθμοι καὶ μέγα ἰσχύοντες, καθ' ὅσον πολλοὶ ἐκ τῶν Βογιάρων ἀνῆκον εἰς τὴν αἵρεσιν ταύτην, ἀνεμιγνύοντο εἰς τὴν πολιτικὴν, ὑπεδαύλιζον τὰς διαιρέσεις, καὶ ἀνέσειον ἐκάστοτε τὴν ἡσυχίαν τοῦ κράτους· ἤδη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Βορίλα ὅστις εἶχε καταδιώξει αὐτοὺς αὐστηρῶς, συνῆλθεν ἡ Σκουπτσίνα ἵνα δικάσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ διδασκάλους τῆς αἵρέσεως, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου (ἔ. 1350-1355) δύο τοιαῦται σύνοδοι ἐγένοντο διὰ τοὺς ἐρίζοντας πρὸς ἀλλήλους Ἡσυχαστάς, Ἀδαμίτας καὶ Βογομίλους. (2) Καταδιωκόμενοι δὲ ὡς αἰρετικοὶ ἦσαν ἐχθροὶ πάντοτε τοῦ καθεστώτος, καὶ διὰ τῶν ζοφερῶν αὐτῶν δογμάτων καὶ τῶν ἀδιαλείπτων ἐρίδων ἐπήνεγκον τὴν διαφθορὰν τῶν ἡθῶν καὶ παρὰ τῷ λαῷ καὶ τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν πατρίδα. Ἐὰν ἡ Βουλγαρία ἐπέσυρε πολλάκις καθ' ἑαυτῆς τὴν ὀργὴν τοῦ Πάππα, ἐν ἐκ τῶν αἰτίων ἦτον καὶ ὁ Βογομιλισμὸς, ὅστις ἐπεκταθεὶς (3) εἰς τὴν Εὐρώπην πολλὰ πράγματα παρέσχεν εἰς τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλ'

(1) Ἄννα Κομ. σ. 486. Δεινότερον τὸ τῶν Βογομίλων γένος ἀρετὴν ὑποκρίνεσθαι· καὶ τρίχα μὲν κοσμικὴν οὐκ ἂν ἴδοις βογομιλίζουσαν κέκρυπται δὲ τὸ κακὸν ὑπὸ τῶν μανδύων καὶ τὸ κουκούλιον, καὶ ἐσκυθρώπακεν ὁ Βογόμιλος, καὶ μέχρι ῥινοῦ σκίπεται, καὶ κεκυφῶς βαδίζει καὶ ὑποψιθυρίζει τὸ στόμα, τάνδοθε δὲ λύκος ἐστὶν ἀνάθεκτος. Περὶ Βογομ. ἴδε Gieseler *Lerbuch der Kirchenges.* Bonn T. 2 μερ. Β'. σελ. 614 καὶ 678-686 παρ' ᾧ σημειοῦνται καὶ αἱ πλεῖσταί τῶν πηγῶν· τὰ δόγματα αὐτῶν παρ' Εὐθύμιῳ Ζιγαδινῷ καὶ Schmidt *Hist. et doctrine des Albigeois* Paris 1849.

(2) Jiresek. c. XXI.

(3) Ἰδε σελ. 72.

ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φαίνεται παράδοξον, ἐξηγεῖται δ' εὐκόλως ὡς ἐκ τῆς ἀσταθείας τοῦ βουλγαρικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐλλείψεως τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἐθνισμοῦ, εἶναι ἡ εὐκολία μεθ' ἧς ἀπέπτυσον τὰ δόγματα αὐτῶν καὶ μετήλασσον θρησκείαν μεταξὺ τῶν διακοσίων χιλιάδων τῶν προσελθόντων εἰς τὴν παππικὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸ ἔ. 1366 οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἐκ τῶν Βογομίλων καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτου πλῆθος ἐξ αὐτῶν ὑποδεχθέντες τοὺς κατακτητὰς ὡς σωτῆρας μεταξὺ τῶν πρώτων ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν. (1) Τοιαῦτα ἐν συνοψεῖ ἦσαν τὰ αἷτια τῆς ἐξασθενήσεως τῆς Βουλγαρίας τὰ ὅποια ἐπήνεγκον καὶ τὴν εὐχερῆ ὑποταγὴν τοῦ Σισμάνου ὑπὸ τὸν Σουλτάνον Μουράτη.

§ 2. Κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν.

Τελευταῖοι αὐτοκράτορες, Σισμάνος Β' καὶ Στρατιζιμηρός.

Ὁ Μουράτης ποτὲ μὲν αὐτοπροσώπως ἐκστρατεύων, ποτὲ δὲ διὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ στρατηγῶν του, ἐξέτεινε καθ' ἑκάστην τὰ ὄρια τοῦ ἰσχυροῦ ἤδη κράτους του. Πάντες σχεδὸν οἱ δεσπότες καὶ ἡγεμόνες τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου ἦσαν ἢ ὑποτελεῖς φόρου ἢ σύμμαχοι ὑποκύπτοντες ὑπὸ τὰ νεύματά του, καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Λάζαρος νικηθεὶς ἐν μάχῃ ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν Νύσσαν καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ ὑποσχεθεὶς ἵνα παρέχῃ κατ' ἔτος χιλίους ἵππεῖς καὶ χιλίας λίτρας ἀργύρου (ἔ. 1375). Πάντα τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου καὶ αἱ παρ' αὐτὸν πόλεις Ἀετὸς, Καρναβάτ, Ἰάμπολις καὶ λοιπαὶ ἄλλαι ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν κυριῶν ἤδη ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς Θράκης καὶ ὁ διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Τομπροτίτζαν δεσπότης τῆς Ἀνατολικῆς Βουλγαρίας Ἰθαγκὸς ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ οὗτος τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μουράτη. Ἐντεῦθεν τοῦ Αἴμου οὐδεμίαν πόλιν ἐξουσίαζον πλέον οἱ Βούλγαροι καὶ μετ' ὀλίγον ἀπώλεσαν

(1) Jiresek σελ. 356.

καὶ τὴν Σόφιαν κυριευθεῖσαν μετὰ διετεῖς ἀγῶνας ὑπὸ τοῦ στρατηγούντος ἐν Σαμακόβω Βαλαβάνη διὰ στρατηγήματος νεανίου τινὸς Ὀθωμανοῦ· οὗτος ὑποκριθεὶς τὸν λειποτάκτην καὶ προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ φρουράρχου τῆς Σόφιας Γιαννούκα ὡς ἱερακοτρόφος ἀπεπλάνησεν αὐτὸν ἐξελθόντα πρὸς Θήραν καὶ τὸν παρέδωκε δέσμιον εἰς τὸν Βαλαβάνην, ὅστις ἐπελθὼν κατὰ τῆς πόλεως μετὰ πολλοῦ στρατοῦ παρέλαβεν αὐτὴν παρὰ τῶν κατοίκων, οἵτινες στερηθέντες τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ ἀπαυδῆσαντες ἐκ τοῦ μακροχρονίου πολέμου ὑπετάγησαν. (1) (1382).

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τοῦ Λαζάρου ὁ Μουράτης ἀπελθὼν εἰς τὴν Ἀσίαν ἵνα πολεμήσῃ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας προσέλαβεν ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑποτελῶν ἡγεμόνων ἐπικουρικά στρατεύματα μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν δύο χιλιάδες Σέρβοι· ἐπειδὴ δὲ οὗτοι μετὰ τὴν ἀλῶσιν τοῦ Ἰκονίου ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίαν ἣτις εἶχεν ἀπαγορευθῆ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ ποινῇ θανάτου, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐτιμωρήθησαν, οἱ λοιποὶ ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν Σερβίαν διήγειραν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ διὰ τῆς διηγήσεως τῆς ἐπιβληθείσης τιμωρίας εἰς τοὺς συμπατριώτας των. Ὁ δὲ Λάζαρος ἐπωφεληθεὶς τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ δημοσίου φρονήματος κατὰ τοῦ Μουράτη, ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ συμμαχήσας μετὰ τῶν ἐλευθέρων ἔτι Βόσων ἐπεζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Σισμάνου, ὅστις μὴ τολμῶν νὰ κηρυχθῆ ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ Μουράτη, ἀπέστειλεν αὐτῷ κρυφίως ἐπικουρίας. Τὸ παρὰ τὴν Βοσνίαν στρατιωτικὸν σῶμα, ἐξ εἴκοσι χιλιάδων Ὀθωμανῶν συνιστάμενον, προσβληθὲν αἰφνης ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ κατεκόπη ἢ ἠχμαλωτίσθη, διασωθέντων μόλις πεντακισχιλίων ἀνδρῶν (ἔ. 1387), καὶ οἱ Σέρβοι ἀπέσεισαν προσκαίρως τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν· ὁ δὲ σουλτάνος Μουράτης ἐπανακάμψας

(1) Φραντζ. σ. 80. Leuncl. Hist. M. l. V. Ham. T. I. p. 82. Mém. d'Acad. T. 7. p. 327, 333.

ἐν τάχει ἐξ Ἀσίας εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν διέταξε τὴν προ-
 παρασκευὴν τοῦ στρατοῦ του ἵνα ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς
 Σερβίας, καὶ πρὸς τοῦτο ἐζήτησεν ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Σι-
 σμάνου καὶ τοῦ Ἰθαγκοῦ· ἀλλ' ὁ Ἰθαγκὸς γαμβρὸς ὢν ἐπὶ
 θυγατρὶ τοῦ Λαζάρου ἠρνήθη, καὶ τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Σι-
 σμάνος. (1). Ἀπεστάλη τότε κατ' αὐτῶν ἐξ Ἀδριανουπό-
 λεως ὁ βεζύρης Ἀλῆ Πασᾶς ἐπὶ κεφαλῆς τριάκοντα χιλιά-
 δων στρατοῦ, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῶν
 στενῶν τοῦ Ἄετοῦ (Ναδὶρ Δερβένι), ἐξαπέστειλε τὸν Τιμουρ-
 τὰς μὲ πεντακισχιλίους πολεμιστὰς διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν
 χώραν τοῦ Ἰθαγκοῦ, αὐτὸς δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ κράτος τοῦ
 Σισμάνου. Καὶ ὁ μὲν Τιμουρτὰς ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὸ
 κάστρον τοῦ Προβάτου καὶ παρέλαβε τὴν παραδοθεῖσαν
 Σοῦμλαν· ἀπέτυχε δὲ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Βάρνας τῆς
 ὁποίας τὴν παράδοσιν τῷ εἶχον ὑποσχεθῆ δύο ἐκ τῶν ἐπι-
 σήμων κατοίκων. Ὁ δὲ Ἀλῆ πασᾶς ἐπελθὼν κατὰ τοῦ Τρι-
 νόβου, ὅπερ εἶχεν ἐγκαταλείψει ὁ Σισμάνος, ἐγένετο κύριος αὐ-
 τοῦ ἀνευ ἀντιστάσεως, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπολιόρχησε τὴν παρὰ
 τὸν Γιάντραν Νικόπολιν (Νικόπη) ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ ὁ
 Σισμάνος· ἀλλ' οὗτος καίτοι εὐμοιρῶν ἀφθόνων τροφῶν καὶ
 τῶν ἄλλων πρὸς ἀμυναν ἐφοδίων καὶ δυνάμενος ἐπὶ πολὺν
 χρόνον νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἀμαθῶν τότε καὶ
 ἀνικάνων ἐν πολιορκίαις Ὀθωμανῶν, ἐπροτίμησε πεισθεὶς
 εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν περὶ αὐτὸν Βογιάρων νὰ παραδοθῆ,
 καὶ ἐζήτησε νὰ λάβῃ συνέντευξιν προσωπικὴν μετὰ τοῦ πρό-
 δλίγου ἐλθόντος εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Τιμουρτὰς Μουράτη.
 Ἀπεστάλη λοιπὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου καὶ
 πεσὼν πρηνῆς πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου ἐφ' οὗ ἔτυχε καθή-
 μενος ὁ Μουράτης, καὶ ἐν τῇ ἐξευτελιστικῇ ταύτῃ θέσει δια-
 μένων, ἐπεκαλέσθη μετὰ δακρύων τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ὁ δὲ Σουλ-
 τάνος προστάξας αὐτὸν νὰ ἐγερθῆ, ἄτε συγγενῆ ὄντα, ἐτί-
 μησε διὰ πολλῶν δώρων καὶ ἀφῆκεν ἐλεύθερον ὑπὸ τὸν ὄρον

(1) Ham. σ. 87. Leuncl. Hist. M. p. 266-70.

νά πληρώση τὸν φόρον τοῦ τελευταίου ἔτους καὶ νά παραδώσῃ τὴν Σιλίστριαν. (1) (ἔ. 1388). Ἄλλ' ὁ Σισμάνος ἐγκλεισθεὶς εἰς τὴν Νικόπολιν ἠρνήθη νά παραδώσῃ τὴν Σιλίστριαν εἰς τὴν ἀποσταλεῖσαν ἵνα παραλάβῃ αὐτὴν φρουρὰν, καὶ ὁ Ἄλῃ πασᾶς ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ὑποτάξει πᾶσαν σχεδὸν τὴν Δυτικὴν Βουλγαρίαν καὶ κυριεύσει τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως μικρὰν Νικόπολιν καὶ Ὀρσοβαν, ἐπιστρέψας ἐπολιόρησε πάλιν αὐτόν. Παραδοθέντα δὲ μετ' ὀλίγον ἐκουσίως ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν θησαυρῶν του πρὸς τὸν Μουράτη, ὅστις μεγαλοψύχως φερόμενος τῷ ἐχάρισε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν ἐπανήγαγεν ἐπὶ τοῦ θρόνου του· ἀλλὰ τὰς κυριευθείσας πόλεις ἐθεώρησεν ὡς χώρας κατακτηθείσας καὶ διώρισεν εἰς τὰς πλείστας διοικητὰς Ὀθωμανούς. (2) (ἔ. 1389).

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Μουράτης ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Λαζάρου τῆς Σερβίας ὅστις συμμαχήσας μετὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἀλβανίας παρεσκευάζετο πρὸς πόλεμον· πλῆθος νέων Βουλγάρων μόλις ἐφήβων, εἰς τὰ στήθη τῶν ὁποίων ἐπαλλεν εἰσέτι καρδία μήπω διεφθαρμένη ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν Βογιάρων καὶ τῆς φθοροποιᾶς διδασκαλίας τῶν Βογομίλων, καὶ ἀξιοὶ κρείττονος τύχης, φεύγοντες τὴν δουλωθεῖσαν πατρίδα των, προσῆλθον νά καταταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Λαζάρου. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν εἰς τὴν χώραν τῆς Πιριστίνης ἐν τῇ πεδιάδι τῇ καλουμένῃ τῶν Κοσσύφων (Κόσσοβα), καὶ ἐν ᾧ τὸ ἀριστερὸν κέρασ τῶν Ὀθωμανῶν ἤρχισε νά ὑποχωρῇ, οἱ Βόσνιοι καταπτοηθέντες αἰφνης ἐκ τῆς ψευδοῦς φήμης ὅτι εἰς ἐκ τῶν στρατηγῶν τοῦ ἡγεμόνος των ἐμελλε νά στρέψῃ τὰ ὄπλα κατ' αὐτῶν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἡ δὲ προσωπικὴ ἀνδρία τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τοῦ Μουράτη, τοῦ Παγιαζήτου, τοῦ ἐπονομασθέντος διὰ τὴν ἀκάθεκτον αὐτοῦ ὀρμὴν καὶ

(1) Leuncl. Hist. M. p. 272. Ham. T. I. 88-89.

(2) Ham. T. I. p. 89.

δραστηριότητα Κεραυνοῦ ἢ Λαίλαπος (Ildirim) συνεπλήρωσε τὴν νίκην. Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς κατεθραύσθη καὶ μετ' αὐτοῦ ἀπώλοντο αἱ ἐλπίδες τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν λαῶν τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου, ὁ δὲ Λάζαρος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἡχμαλωτίσθη ἀλλ' ὁ Μουράτης ἔπεσε, πληγείς ὑπὸ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ συγγενοῦς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Μηλόη Κοβιλοβιτς, καὶ ἐξέπνευσεν ἐν μέσῳ τῶν κραυγῶν τῆς χαρᾶς τοῦ νικηφόρου στρατοῦ του, ἀφ' οὗ πρότερον διέταξε τὴν σφαγὴν τοῦ Λαζάρου (1) (Ἰούνιος 1389). Οἱ ἐπίσημοι τῶν Ὀθωμανῶν ἀνηγόρευσαν βασιλέα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸν Παγιαζήτην, ὅστις αὐθωρεὶ διέταξε τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰαγούπ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον παράδειγμα τοῦ μετὰ ταῦτα ἐπικρατήσαντος ἐθίμου τοῦ νὰ φονεύωνται ἢ φυλακίζονται οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τῶν Σουλτάνων ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ κατακτητῶν μετεβλήθησαν εἰς ὀλετήρας.

Ὁ δὲ Παγιαζήτης δεχθεὶς τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς τοῦ διαδεχθέντος τὸν πατέρα του ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Σερβίας Στεφάνου ἠνάγκασε καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας τῆς Ἀλβανίας καὶ Μακεδονίας νὰ συνάψωσι συνθήκας, καὶ μετὰ τοῦτο κατ-

(1) Φραντ. σ. 84. Χαλκ. σ. 53. Δούκας σ. 46. Cantemir. T. I. p. 404. Leuncl. An. T. p. 347. Hist. M. p. 300. Ham. T. I. p. 91. Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλη, τὸν Καντεμίρ καὶ πολλοὺς Ὀθωμανοὺς ἱστορικοὺς ἐφρονεῖτο ὁ Μουράτης μετὰ τὴν τροπὴν τῶν Σέρβων καὶ ἐνῶ περιήρχετο τὸ πεδίον τῆς μάχης θαυμάζων τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τῶν πεσόντων. Κατὰ τὸν Δούκα καὶ τὰς Σερβικὰς παραδόσεις πρὸ τῆς μάχης ἢ ἐν ἀρχῇ αὐτῆς προσελθὼν ὁ Μηλόης ὡς λειποτάκτης δῆθεν ἐπλησίασε τὸν Σουλτάνον ὡς ἔχων νὰ ἀνακοινώσῃ αὐτῷ σπουδαῖόν τι καὶ τὸν ἐφόνευσε· κατεκόπη δὲ ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ σουλτάνου μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν. Ὁ Σουλτάν Μουράτης, ὅστις δικαίως ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη (σελ. 55-56) διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἀρετάς, ἐγεννήθη ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος καὶ ἠγάπα τὰς μετὰ τῶν σοφῶν συνδιαλέξεις ἀρεσκόμενος ὡς λέγεται νὰ ὀμιλῇ πρὸ πάντων περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ ὁποίου ὁμοίως τὰ σοφὰ παραγγέλματα περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας του ἐντελῶς ἐλησμόνησε.

έδραμε τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας καὶ μέγα μέρος τῆς Βοσνίας καὶ ἀπέστειλε στρατὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Βλαχίας. (1). Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Μύρξας, ὅστις ἀποθανόντος τοῦ Ἰβαγκοῦ εἶχε σφετερισθῆ μέγα μέρος τῆς Τομπρούτζας καὶ ἀφαιρέσει τὴν Σιλίστριαν ἀπὸ τοῦ Σισμάνου, νικηθεὶς ἐγένετο ὑποτελὴς φόρου καὶ ἡ Σιλίστρια πολιορκηθεῖσα παρεδόθη· ὁ δὲ Στραντζιμηρὸς ἀπολέσας ὄσσην χώραν ἐξουσίαζεν ἔτι περιωρίσθη ἄρχων ἐν Βιδύνη· εἰς δὲ τὸν Σισμάνον δὲν ἔμεινεν εἰμὴ τὸ Τρίνοβον, ἐφ' οὗ ὁ Μουράτης φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε καταστήσει Ὀθωμανὸν διοικητὴν, τὸ Σίστοβον καὶ ἡ Νικόπολις. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ περίπου χρόνους ὁ Παγιαζήτης ἀπώκισε πλῆθος Ὀθωμανῶν καὶ Τούρκων εἰς τὰ Σκόπια καὶ τὴν περὶ τὸν Αἷμον καὶ Σόφιαν χώραν, καθὼς καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Σερβίας· πολλοὺς δὲ Τατάρους φεύγοντας τὴν ὀλεθρίαν σπάθην τοῦ Ταμερλάνου καὶ διαβάνας τὸν Ἰστρον καὶ ζητήσαντας γῆν ἵνα κατοικήσωσι, διέσπειρεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Ἡ δὲ Ζαγορά, ἡ Φιλιππούπολις καὶ ἡ ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ χερσόνησος καθὼς καὶ τὸ πεδῖον τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τὰ περὶ τὴν Θέρμην ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, εἶχον κατοικισθῆ πρότερον ἐκ Τούρκων ἐγκατασταθέντων ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Μουράτη. (2).

Ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐγγρῶν Σιγισμούνδος διαπεράσας τὸν Δούναβιν, ἐν ᾧ ὁ Παγιαζήτης διέτριβεν ἐν Ἀσίᾳ, ἐπολέμησε κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ὀθωμανικῶν στρατῶν καὶ τοῦ συμμαχοῦντος μετ' αὐτῶν Μύρξα, καὶ κυριεύσας μετ' ἐπίμοχθον πολιορκίαν τὴν παρὰ τὸν Ἰστρον Νικόπολιν ἠναγάσθη νὰ ἀποχωρῆσῃ ἐνώπιον ἀνωτέρων δυνάμεων. Εἶτε δὲ ἕνεκα τῆς ἐκστρατείας ταύτης τῶν Οὐγγρῶν τοὺς ὁποίους ἴσως οἱ Βούλγαροι ἐβοήθησαν, εἶτε διότι ὁ Παγιαζήτης, μετὰ τοὺς ἀλλεπαλλήλους θριάμβους οὓς κατήγαγε κατὰ τῶν ὑπολειπομένων ἔτι ἡγεμόνων Τούρκων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀπεφάσισε

(1) Ham. T. I. p. 95, 97.

(2) Χαλκ. σελ. 60, 100.

νά υποτάξῃ ἐντελῶς πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν, ἀπέστειλε μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του τὸν Ἄλῃ πασᾶν κατὰ τοῦ Σισμάνου. Τὸ Τρίνοβον ἐγκαταλειφθὲν πάλιν ὑπὸ τοῦ ἀναξίου ἐκείνου βασιλέως ἐκυριεύθη μετὰ τρίμηνον, ὡς λέγεται, πολιορκίαν καὶ παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν λεηλασίαν, καὶ ὁ τελευταῖος πατριάρχης τῆς Βουλγαρίας Εὐθύμιος ἐξωρίσθη ἢ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν· ὁ δὲ Πατριάρχης τῆς Κ/λεως ἀνέλαβε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν διορίσας τὸν ἐπίσκοπον Μαυρο-Βλαχίας ἵνα ἐφορᾷ τῶν τοῦ Τρίνοβου (1). Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Τρίνοβου ὁ ὀθωμανικὸς στρατὸς ἐπολιόρκησε τὴν Νικόπολιν ὅπου εἶχεν ἐγκλεισθῆ ὁ Σισμάνος· οὗτος δὲ νομίζων ὅτι θέλει εὐρεῖ τὴν αὐτὴν ἠπιότητα παρὰ τῷ Παγιαζήτῃ, οἷαν πολλάκις ἐπέδειξεν ὁ Μουράτης, ἐξῆλθε τῆς πόλεως μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ φέροντες ἀμφοτέροι σάβανα κρεμάμενα περὶ τὸν λαιμὸν ἵνα κινήσωσι τὸ ἔλεος τοῦ ἐχθροῦ, παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἄλῃ πασᾶν (2) ἀποσταλέντες δὲ εἰς τὴν Φιλιππούπολιν ὁ μὲν Σισμάνος ἐφυλακίσθη καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον, ἀδήλου ὄντος τοῦ τρόπου τοῦ θανάτου του (ἔ. 1393), ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἵνα σώσῃ τὴν ζωὴν του ἀπεδέχθη τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἐπέμφθη διοικητὴς εἰς τὴν Σαμψούντα· μετατεθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἰωνίαν ἐφονεύθη ἐν τινὶ μάχῃ ὑπὸ τῶν κοινωμιστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῶν λεγομένων Στυλαρίων. (3).

(1) Acta Patr. T. II. σ. 223, 244, 570 Περὶ τῆς δευτέρας ταύτης πολιορκίας δὲν γίνεται μνεῖα εἰμὴ μόνον ἐν Σερβικοῖς καὶ Ῥωστικοῖς χρονικοῖς. Ἴδε Jiresek σελ. 346-350.

(2) Ham. T. I. p. 403. Κατὰ τὸν Λεουκλάδιον (Hist. M. p. 272) τὰ σάβανα ἔφερον ὁ Σισμάνος ὅταν κατὰ πρῶτον παρεδόθη εἰς τὸν Μουράτην.

(3) Στυλάριοι ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ ἀντικρῦ τῆς Χίου ὄρους Στυλαρίου, ἐπὶ τῆς Μελαίνης ἄκρας (Καρὰ Μπουρνού), ὅπου Τοῦρκος τις διδάσκων τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς χριστιανοὺς καὶ τὴν κοινοκτημοσύνην ἐπὶ πάντων τῶν πραγμάτων πλὴν ἐπὶ γυναικῶν εὗρε πολλοὺς ὀπαδοὺς, καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς στρατοῦ ἐξακισχιλίων ἀνδρῶν ἐπολέμησε πολλάκις ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Ὄθωμανῶν. Δούκας σελ. 112.

Ὁ Ἄλῃ πασαῶς ἐξακολουθήσας τὴν πολιορκίαν τῆς Νικοπόλεως ἐγένετο κύριος αὐτῆς μετὰ πολλοὺς μῆνας διὰ στρατηγήματος· διότι μεταμφισθέντες τριάκοντα Ὄθωμανοὶ ὡς Βούλγαροι ἔμποροι σιτηρῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν φέροντες ὄπλα κεκρυμμένα ἐντὸς σάκκων, καὶ διὰ νυκτὸς ἀνοίξαντες τὰς πύλας εἰσεβίβασαν τοὺς πολιορκοῦντας· μετ' ὀλίγον δὲ ἠλώθη καὶ τὸ Σίστοβον, καὶ ἡ Βιδύνη πολιορκηθεῖσα παρεδόθη, ἡ δὲ φρουρὰ παρὰ τὰ συνθεθειμένα κατεσφάγη· τοῦ Στραντζιμηροῦ ἡ τύχη ἀγνοεῖται, ὁ δὲ υἱὸς του Κωνσταντῖνος καταφυγώνεις τὴν Οὐγγαρίαν ἀπῆλθεν ἔπειτα εἰς τὴν Σερβίαν ὅπου ἀπέθανε. (1).

Μετὰ τὴν ἐντελῆ κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐγγρῶν Σιγισμοῦνδος, ὅστις εἶχε κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ βασιλείου τοῦ Στραντζιμηροῦ, πέμψας πρέσβυν πρὸς τὸν ἐν Φιλιππουπόλει διατρίβοντα Παγιαζήτην ἠρώτησεν αὐτὸν ἐν τίνι δικαιώματι κατέσχε χώραν ἀνήκουσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ δὲ Παγιαζήτης διατάξας νὰ ἀνοίξωσι τὰς ἀποθήκας του ἔδειξεν αὐτὰς πλήρεις ὄπλων καὶ παντοίων μηχανημάτων, καὶ ἀπεκρίνατο εἰς τὸν πρέσβυν, «Λέξον ταῦτα τῷ αὐθέντη σου τῷ βασιλεῖ, ὅτι τὸ ἐμὸν δίκαιον ὃ ἔχω ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ταῦτα τὰ ὄπλα καὶ αἱ παρασκευαὶ ἄς εἶδες εἰσί.» (2). Μετὰ τὴν ἀγέρωχον ταύτην πρόκλησιν ὁ Σιγισμοῦνδος διαβάς τὸν Δούναβιν ἐκυρίευσεν τὴν μικρὰν Νικόπολιν καὶ συνάψας συμμαχίαν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μύρξα ἐπεκαλέσθη βοήθειαν παρὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως πρὸς μεγαλητέραν ἐκστρατείαν. Ἡ μεγάληθυμος Γαλλία, τῆς ὁποίας τὰς εὐγενεῖς ὁρμὰς οὐδέποτε ἀναχαιτίζουσιν οἱ ψυχροὶ ὑπολογισμοὶ τοῦ ἐγωιστικοῦ συμφέροντος, ἀσμένως ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ χίλιοι γενναῖοι ἱππότες, τὸ ἄνθος τῆς Γαλλικῆς ἀριστοκρατίας, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τοὺς διασημοτέρους βασιλικούς πρίγκιπας καὶ

(1) Leuncl. Hist. Musulm. p. 309. Hammer T. I. p. 403.

(2) Φραντζῆς σ. 58. Bonf. p. 377.

στρατηγοὺς μετὰ ἑπτακισχιλίων ἄλλων πολεμιστῶν ἔδραμον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἐμιμήθησαν οἱ ἱππῶται τοῦ τάγματος τοῦ ἀγ. Ἰωάννου τῆς Ῥόδου, τὸ τευτονικὸν τάγμα καὶ ἄλλοι εὐγενεῖς Βαυαροί. Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς συμποσούμενος εἰς ἕξ μυριάδας ἀφ' οὗ ἐκυρίευσεν τὴν Βιδύνην καὶ Ὀρσοβαν συνηνώθη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Νικοπόλεως ἦν ἐπολιόρκησε, καὶ κατ' αὐτῶν ἀντεπεξῆλθεν ὁ Παγιαζήτης ἄγων στρατὸν ἐκ δέκα μυριάδων ἀνδρῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτον καὶ ὁ ἡγεμὼν Στέφανος μετὰ πεντακισχιλίων Σέρβων. Ἡ ἐκφρόνως παράτολμος ἐπίθεσις τῶν Γάλλων καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἦττα αὐτῶν περικυκλωθέντων καὶ κατακοπέντων, ἀφ' οὗ ἐφόνευσαν πλέον τῶν δεκαπέντε χιλιάδων ἐχθρῶν, ἐπήνεγκε τὴν ἀποθάρρυνσιν ἐν τῷ χριστιανικῷ στρατῷ, ἡ δὲ προδοσία τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας καὶ τοῦ στρατηγούντιος τοῦ δεξιοῦ κέρατος Οὐγγρου Λάζκοβιτς ἐγκαταλειψάντων τὴν μάχην μετὰ τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτῶν στρατοῦ, καὶ ἡ ἐβρωμένη ἐπίθεσις τῶν Σέρβων συνεπλήρωσάν τὴν καταστροφὴν (25 Σεπτεμ. 1396). Ὁ Σιγισμούνδος μετ' ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν τῷ Δουνάβει στόλον τοῦ μετ' εὐαρίθμων ἀξιωματικῶν, καὶ κατελθὼν εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπέστρεψε διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Ὁ δὲ Παγιαζήτης ὅστις ἐπλήρωσε τὴν νίκην διὰ τοῦ ὀλέθρου τοῦ ἡμίσεως στρατοῦ του, ἐφόνευσε πρὸς ἐκδίκησιν τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης μυρίουσ ἐκ τῶν αἰχμαλώτων. (1) Ἄλλ' ἡ νίκη αὕτη ἐδραίωσε τὴν Ὀθωμανικὴν δεσποτείαν ἐφ' ὅλης τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου.

Ἡ κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας οὐδὲν ἀξιοσημείωτον παρουσιάζει ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἐν ᾧ οἱ ἀρχαῖοι Βούλγαροι θερμοὶ λάτραι τῆς ἐλευθερίας ἐξέπληξαν τὸν Ῥωμαϊκὸν κόσμον διὰ τὸ ἀδάμαστον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὰ πολεμικὰ αὐτῶν ἦθη, καὶ συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον δι' ἀδιαλείπτων πολέμων εἰς

(1) Χαλκ. 75. Φραντζης, 6¹, 82. Δούκας, 52. Bonf. p. 378. Leuncl. Hist. M. p. 329. Hammer. T. I. p. 404. Muralt T. 2. p. 757.

τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν οὐδὲν ἀνδραγάθημα ἢ ἥρωϊκὸν κατόρθωμα διέπραξαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀνεξαρτησίας των, οὐδεμίαν δὲ βοήθειαν προσήνεγκον εἰς τοὺς ὑπὲρ πάντων προμαχῆσαντας Οὐγγρους· ὁ τελευταῖος βασιλεὺς των Σισμάνος δὲν διεκρίθη εἰμὴ ἐπὶ μικροφυχία καὶ ἀβελτηρία, οἱ δὲ Βογιάροι αὐτῶν ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν ἵνα διασώσωσιν ἀκόμη ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν τζορμπατζίδων σκιάν τινα ἐξουσίας ἐπὶ τῶν ἐλευσινῶν συντριμμάτων τῆς πατρίδος των· οὕτω δὲ ὁ λαὸς ὑπέκυψεν ὑπὸ διπλῆν δουλείαν. Οἱ μετὰ ταῦτα πολυετεῖς πόλεμοι τῶν Οὐγγρων διεξαχθέντες οἱ πλεῖστοι ἐν Βουλγαρίᾳ ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, τὰ κατορθώματα τοῦ μεγάλου Οὐνιάδου καὶ ὁ ἥρωϊσμός τοῦ νεωτέρου Ἀχιλλέως, τοῦ Σκεντέρμπεη, οὐδεμίαν ἠχὴν εὔρον εἰς τὰς ἀποχαυνωθεῖσας ἐκεῖνας ψυχάς· ἔπεσον ἀδόξως, ὑπετάγησαν ἡσύχως ὑπὸ τὸν ζυγὸν, πειθήνιοι ὡς τὰ βοσκόμενα παρ' αὐτῶν ποιμνία, καὶ ἐν ᾧ πάντες οἱ περίοικοι λαοὶ διέσωσαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς δουλείας τὴν μνήμην τῆς ἰδίας δόξης ἐν τοῖς δημοτικοῖς αὐτῶν ᾄσμασι, τὰ ᾄσματα αὐτῶν δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ᾄσματα συμποτικά ἢ ἐλεγεία καὶ ἀποκλαύσεις τῶν ἰδίων ἐκάστοτε παθημάτων (1).

Ἐν τοιαύτῃ παντελεῖ ἐθνικῇ ἐξουθενώσῃ καὶ ἐν μέσῳ ζοφερᾶς ἀμαθείας, ἐπισύροντες τὴν εἰρωνείαν τῶν ὁμοδούλων διὰ τὴν βραδύνοιαν αὐτῶν ἢ τὴν μομφὴν τῶν ἄγαν ἀβροδιαίτων διὰ τὴν σκαιοῖτητα καὶ ἀγροικίαν των, διακρινόμενοι ὁμως δι' ἀξιεπαίνους ἀρετὰς τὴν φιλεργίαν καὶ τὴν λιτότητα, ἐζῆσαν ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας ἐν τῇ αὐταρκειᾷ τοῦ παρόντος βίου, ἐν πλήρει λήθῃ τοῦ παρελθόντος, καὶ ἄνευ φροντίδων περὶ τοῦ μέλλοντος. Δύο ἄνδρες γενναῖοι καὶ ἐν-

(1) Dans la Bulgarie on n'entend point des poésies épiques ni les chansons de Marco Kraljevitch (ἥρωος Σέρβου); mais on se plaît à exécuter des chansons de table, d'amour etc. A. Boué la Turquie d'Europe. Paris, 1840. T. II. p. 407. A. Dozon. Chansons populaires bulgares. Paris, 1875.

Θερμοι πατριῶται, ὁ ἐπίσκοπος Σωφρόνιος καὶ ὁ μοναχὸς Παΐσιος, συγγράφοντες ἢ διδάσκοντες ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος καὶ ἀπὸ τῆς καθέδρας τῶν εὐαριθμῶν σχολείων, προσεπάθησαν περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος νὰ ἐμφυσήσωσιν εἰς τὸ νεκρὸν καὶ ἄψυχον αὐτῶν ἔθνος τὴν φλέγουσαν τὰ στήθη των φιλοπατρίαν διὰ τῆς ἐξιστορήσεως τῶν βίων τῶν ἀρχαίων βασιλέων καὶ τῶν ἀγίων τῆς Βουλγαρίας. Τὸ ἔργον αὐτῶν ἐξηκολούθησαν ἄλλοι κατόπιν ἐπίσημοι ἄνδρες ἐκπαιδευθέντες ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἢ ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ ἡ ἐξέγερσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους δὲν εὗρε τοὺς Βουλγάρους ἀναλγήτους, πρὸ πάντων τοὺς ἐν τῇ Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Κατὰ τὸν Ῥωσσικὸν πόλεμον τοῦ 1828, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔλαβον τὰ ὄπλα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἀλλ' ἐγκαταλειφθέντες μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀδριανουπόλεως ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσωσι καὶ μυριάδες ἐξ αὐτῶν ἠκολούθησαν τοὺς ἐπιστρέφοντας Ῥώσσοις, οἱ πλεῖστοι ὁμῶς ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας των γυμνοὶ καὶ πεινῶντες. Μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Σέρβων μικραὶ τινες ἀπόπειραι πρὸς ἀνταρσίαν ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔτη 1836 καὶ 1840 εἰς τὰ περίξ τῆς Νύσσης καὶ τῆς Σόφιας, ἀλλὰ κατεπνίγησαν, τὰ σπέρματα ὁμῶς τῆς ἀναγεννήσεως τὰ ριφθέντα ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου καὶ Παΐσιου ἤρχισαν νὰ βλαστάνωσι, καὶ εἰς τὴν αὔξησιν αὐτῶν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν αἱ ζωογόνοι ἀκτῖνες αἱ ἐκπεμπόμεναι ἐκ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Τὰ μεταγενέστερα γεγονότα εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστά· ἐπιτήδειαι χεῖρες ἐκμεταλλευθεῖσαι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα χάριν τῶν ἰδίων συμφερόντων, ἔδωκαν ἀλλοίαν τροπὴν εἰς τὰ πράγματα, καὶ οἱ Βούλγαροι ἀρξάμενοι ἐκεῖθεν ὅπου ἔπρεπε νὰ καταλήξωσιν, ἐπεδίωξαν οὐχὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας, ἀλλὰ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰσήγαγον ἐν μέσῳ αὐτῶν εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς τὴν διαίρεσιν, ἐν ᾧ ἡ ἰδία αὐτῶν ἱστορία ἔπρεπε

νά τοὺς διδάξῃ ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν ἔρεισμα καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἐρίδες εἶναι ἡ λύμη τῶν ἐθνῶν.

Τελευταῖον δὲ χρησιμεύσαντες ὡς πρόφασις ἐγχειρήματος πρὸ πολλοῦ παρασκευασθέντος καὶ τεθέντες μεταξύ σφύρας καὶ ἄκμονος ἐκινδύνευσαν νὰ ἐξοντωθῶσιν. Εἶθε αἱ φοβερὰι δοκιμασίαι ἅς ὑπέστησαν νὰ ἦναι αἱ τελευταῖαι, καὶ γλυκὺ μέλλον εὐνομίας καὶ ἐλευθερίας νὰ ἐπιλάμψῃ ἐπὶ τῆς ὠραίας αὐτῶν χώρας. Ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ καὶ ἡ ὁμόνοια ἔστωσαν αὐτοῖς τὰ μόνα στηρίγματα τοῦ ἐθνικοῦ βίου, ἐὰν θέλωσι ποτὲ διὰ τῆς βαθμιαίας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως νὰ καθέξωσι τὴν προσήκουσαν θέσιν ἐν τῇ γενικῇ τῶν ἐθνῶν σταδιοδρομίᾳ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄλλ' ἡ ὁδὸς ἣν ἐξελέξαντο δὲν φαίνεται ἄγουσα πρὸς τὸ ποθοῦμενον τέρμα· αἱ παγετώδεις ἀγκάλαι τῆς Ἄρκτου ἐν αἷς ἐρρίφθησαν δὲν δύνανται ποτὲ νὰ θερμάνωσιν, αἱ δὲ θωπεῖαι αὐτῆς εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τὰ νήπια καὶ ἀδύνατα ἔθνη· εἶθε μὴ μετανοήσωσι ποτὲ διὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην καὶ ἐπικαλεσθῶσιν ἄλλοθεν βοήθειαν, ὅπως οἱ πρόγονοὶ τῶν ἐπεζήτησαν τὴν ἀρωγὴν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, ἵνα ἀποτρέψῃ τὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν ἐπικείμενον πέλεκυν τοῦ Σβιατοσλάβου. Διότι ἡ ἐπιτυχία μεθύει τοὺς νικητάς, ἡ δὲ ἱστορία μέχρι τοῦδε δὲν ἀνέγραψε μεταξὺ τῶν ἀρετῶν τῶν Σκυθικῶν φυλῶν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν. Ἐὰν ὁ κραταῖος αὐτῶν προστάτης θελήσῃ ποτὲ νὰ κατάσῃ τὴν Βουλγαρίαν ὡς κατακτητῆς, ἡ σχολιὰ διπλωματία ταπεινὴ θεράπαινα τῶν δαφνηφόρων στρατῶν θέλει προτιμήσει νὰ λειάνῃ μᾶλλον τὴν ὁδόν, παρὰ νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς ἀντιτασσομένη εἰς τὴν θέλησιν τοῦ νικητοῦ, καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον οἱ δυσανασχετήσοντες τυχὸν ἀπόγονοι τοῦ Σιγισμούνδου νὰ ἀκούσωσι μετὰ πέντε αἰῶνας ἐπαναλαμβανομένας τὰς αὐτὰς ἐκείνας λέξεις τοῦ Παγιαζήτου «τὸ ἐμὸν δίκαιον ὁ ἔχω ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ταῦτα τὰ ὄπλα καὶ αἱ παρασκευαὶ εἰσὶ.»

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

Τὸ σύνολον τοῦ σημερινοῦ πληθυμοῦ τῶν Βουλγάρων συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐν Βλαχία καὶ τῇ Ῥωσικῇ Βασσαραβία καὶ Σερβία κατοικούντων, καθὼς καὶ τῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, δὲν προσδιωρίσθη εἰσέτι θετικῶς, καθ' ὅσον ἐλλείπουσι ἀκριβεῖς στατιστικαὶ πληροφορίες. Ὁ Ῥώσος Βενελὶν ὑπελόγησε τὸν Βουλγαρικὸν πληθυσμὸν κατὰ τὸ ἔτος 1838 εἰς 2,500,000, ἐν ᾧ κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ μὲν Σαφαρὶκ ἀνεβίβαζεν αὐτὸν εἰς 3,587,000, ὁ δὲ Ami Boué κατὰ προσέγγισιν εἰς 4,500,000· οἱ νεώτεροι τούτων συγγραφεῖς εὐρέθησαν εἰς μείζονα ἀσυμφωνίαν· τινὲς ἠλάττωσαν αὐτὸν εἰς δύο ἑκατομμ. (Jaksic, 1874), ἄλλοι τὸν ἠύξησαν μέχρι πέντε ἑκατομμ. (Kanitz, 1875), ἢ πέντε καὶ ἡμισυ ἑκατομμ. (Jiresek, 1876) καὶ ἄλλοι ἔφθασαν μέχρις ἑπτὰ ἑκατομμυρίων· ἀλλ' εἰς τὴν ἐξόγκωσιν ταύτην δὲν εἶναι ἀλλότριον καὶ τὸ πολιτικὸν συμφέρον· κατὰ δὲ τὸν A. Boné (1) τῶν Σλάβων ἴδιον εἶναι νὰ ἐξογκώνωσι πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν.

Κατὰ τὰς ἀναφερομένας ὑπὸ τῶν Σλάβων συγγραφέων πληροφορίες (2), ἐκτὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ὑπάρχουσι 100,000 περίπου Βούλγαροι ἐν τῇ Ῥωσικῇ Βασσαραβία καὶ περὶ τὴν Ὀδησσὸν καὶ Ἀζοφικὴν, 50,000 ἐν τῇ Ῥωμουνικῇ Βασσαραβία, 100,000 ἐν τῇ Ῥωμουνία, καὶ 20,000 ἐν τῇ Οὐγγαρία κατοικοῦντες εἰς τὸ Βανάτον καὶ τὴν Τρανσυλβανίαν, πολυάριθμοι δὲ εἶναι εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς Σερβίας. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς συγγραφεῖς ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1874 ὑπῆρχεν ἄρῃην Βουλγαρικὸς πληθυσμὸς (ἄνευ γυναικῶν, παιδῶν καὶ κορασίων) 699,408 ἐξ ὧν 100,000 Μωαμεθανοὶ Βούλγαροι (Πομάκοι). Ἐν δὲ τῇ Θράκῃ (μὴ περιλαμβανομένων τῶν ἐν Κ/λει κατοικούντων οἵτινες ὑπολογίζονται

(1) Recueil d'itineraires dans la Turq. d'Eur. Vienne 1867. T. I, p. 193.

(2) Jiresek p. 571-578.

εις 40,000) κατοικοῦσιν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ κώμας 220,000 ἄνδρες (ἐξ ὧν 20,000 εἶναι Μωαμεθανοὶ), καὶ ὑπάρχουσι 280 (;) χωρία Βουλγαρικὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐν τῇ Μακεδονίᾳ λέγουσιν ὅτι ἐν Πριλάπῳ καὶ Ἀχρίδι κατοικοῦσι 30,000 ἄνδρες, εἰς Βελεσόν 6,415 οἶκοι. καὶ εἰς τὴν Νεβροκόπην 5,168 οἶκοι., περὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Μακεδονίας ἀριθμοὺς δὲν ἀναφέρουσιν, ἀλλ' ἀξιοῦσιν ὅτι πολλὰ μυριάδες Μωαμεθανῶν Βουλγάρων κατοικοῦσι περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, τὰ Μογλενά, τὸν Βαρδάριον, Πρέσπαν κτλ. Ἐὰν οὗτοι πάντες ἦναι πράγματι Βούλγαροι ἢ ἀπόγονοι τῶν πρώτων ἀποίκων τῶν ἐγκατοικισθέντων ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Μουράτη καὶ τοῦ Παγιάζητου Τούρκων καὶ Τατάρων, δὲν δύναται εὐκόλως νὰ ἐξακριβωθῇ. Γνωστὸν ὅμως εἶναι ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ αὐτῆς τῆς Θράκης οὐ μόνον οἱ λεγόμενοι Εὐρωπαῖοι, δηλ. οἱ καταγόμενοι ἐκ Σλάβων, Ἀλβανῶν ἢ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀσιακοὶ, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι μεγάλα κέντρα πληθυσμοῦ ἐξ ὁμοφύλων ἐκμανθάνουσι μετὰ τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης καὶ τὴν Βουλγαρικὴν ἢ Ἑλληνικὴν. (1)

Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν πρέπει νὰ παρελθῶμεν ἐν σιγῇ εἶναι ἡ ἀξίωσις τῶν Σλάβων ἢ Σλαβοφίλων συγγραφέων, ὅτι ἐν τῇ Θράκῃ καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἀποτελεῖται κυρίως ὑπὸ Βουλγάρων καὶ ἡ γλῶσσα ἐν γένει ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις εἶναι ἡ Βουλγαρικὴ. Ὡς ὅρια δὲ τῆς δεσποτείας τῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς Βουλγαρίας, προσδιορίζουσι πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸν Ἴστρον μέχρι τῆς Βιδύνης συμπεριλαμβανομένης, πρὸς δυσμὰς δὲ γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ Τιμόκ καὶ τῆς Τόπλιτζας (ἐν Σερβίᾳ) καὶ διερχομένην κατὰ μῆκος τοῦ Μοράβα μέχρι τῆς πόλεως Βράνας, καὶ ἐκεῖθεν παρὰ τὸ ὄρος Καραδάτζ διὰ τῆς χώρας τῶν Σκοπίων πρὸς τὴν ἄνω Δίβρην καὶ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος καταλήγουσαν εἰς Καστορίαν· ὁροθετικὰ δὲ σημεῖα πρὸς μεσημβρίαν θέτουσι τὴν Βλαχοκλεισοῦραν, τὴν Νιάουσαν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν χώραν ὀλόκληρον τῶν Σερβῶν καὶ τῆς Δράμας, τὴν μεσημβρινὴν κλιτὸν τῆς Ῥοδόπης, τὸ Διδυμότειχον, τὸ Οὐζοῦν Κιουπρί, Βουνὰρ Χισὰρ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Πόντου Σαμάκοβον. Ἐκτὸς δὲ τῆς ζώνης ταύτης ἐντὸς

(1) Ami Boué Turquie d'Eur. T. II. p. 28.

τῆς ὁποίας κατοικοῦσιν οἱ Βούλγαροι ἀνκφέρουσι καὶ χωρὶα Βουλγαρικὰ εἰς τὰ ἐπὶ τὴν Προποντίδα παράλια τῆς Θράκης, ὡς εἰς Ῥοδοστὸν καὶ Τσουρουλοῦ, καθὼς καὶ πλησίον τοῦ Βυζαντίου εἰς Δέρκον. Ἕλληνες δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς συγγραφεῖς κατοικοῦσι *μόνον* εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τινες πλησιοχώρους κόμας, *τινὲς* χιλιάδες ἕως τὸ Μελένικον, τὴν Φιλιππούπολιν, καὶ τὴν Στενήμαχον καὶ εἰς τρία πλησιοχώρα τῆς Στενήμαχου χωρὶα, καθὼς καὶ εἰς τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Σωζούπολιν, Πύργον, Ἀγχίαλον, Βάρναν κτλ., καὶ τινες παρὰ τὴν Σούμλαν. Εἰς δὲ τὴν Μακεδονίαν Ἕλληνες δὲν ὑπάρχουσι· κατοικοῦσι δὲ μετὰ τῶν Βουλγάρων οἱ μετημέρινοι λεγόμενοι Ῥωμοῦνοι ἤτοι Βλάχοι, Ζίνζαροι ἢ Κουτζόβλαχοι κτλ. ⁽¹⁾

Πρὸς τὰς τοιαύτας παραδοξολογίας αἱ τοὶ διαψευδομέναις ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων θέλομεν ἀντιτάξει μόνον τὰς περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων παρατηρήσεις τοῦ δικασήμου Ami Boué, καταγόμενου μᾶλλον παρὰ φίλου τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνθέρμου πανηγυριστοῦ τῶν Σλαβικῶν φυλῶν τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου καὶ πρὸ πάντων τῶν Σέρβων. Οὗτος πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν περιηγηθεὶς ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ ἐπιμελῶς σπουδάσας τὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας, ὁμολογεῖ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (καθ' ἣν ὡς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς μεταναστεύσεως εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα εἶχεν ἐλαττωθῆ βεβαίως ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς) ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἤτοι τῆς Θράκης μὴ συμπεριλαμβανομένου τοῦ Βυζαντίου, τὴν πλειονότητα ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλουν οἱ Ἕλληνες ⁽²⁾ οὗτοι, λέγει, συνοικίαν ἰδίαν ἔχουσιν ἐν Ἀδριανουπόλει, ⁽³⁾ φαίνονται οἱ ἐπικρατέστεροι εἰς τὸ Διδυμότειχον, ⁽⁴⁾ ἢ Φιλιππούπολιν εἶναι μίγμα Ἑλ-

(1) Jiresek, p. 575.

(2) (Le Pachalik d'Adrinople) c'est celui qui renferme le plus de Mahométans et surtout de Turcs d'Asie, le reste de la population est grecque ou bulgare, mais les Grecs paraissent plus nombreux que cette dernière race. Recueil d'Itinéraires T. I. p. 41

(3) Il y a un quartier tout occupé par des Grecs..... mais les Mahométans y sont fort nombreux. Rec. d'Itin. αὐτόθι.

(4) Les Grecs paraissent les principaux habitants de Dimotika· αὐτόθι, σελ. 403.

λήνων, Ὀθωμανῶν καὶ Βουλγάρων (1), ἐπίσης καὶ ἡ Ὑάμπολις παρὰ τὸν Αἰμόν, ἄλλαι δὲ κῶμοι ὡς ὁ Ἄετὸς κατοικοῦνται μόνον ὑπὸ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων κτλ. (2) Ὁ πληθυσμὸς, λέγει, τοῦ πασαλικίου τῆς Ῥοδόπης ἐὰν περιέχῃ πρὸς βορρᾶν Βουλγάρους, πρὸς νότον εἶναι κυρίως Ἑλληνικός (3) τὸ πασαλικίον τῶν Σεβέρων περιέχει πολλοὺς Ἑλληνας ἰδίως πρὸς τὰς Σεβέρους (4) ἐν δὲ τῷ πασαλικίῳ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι πυκνὸς ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν καὶ πολυάριθμος ἰδίως ἐν τοῖς διαμερίσμασι τῆς Χαλκιδικῆς. (5) Ὡς πρὸς τὴν κεντρικὴν δὲ Μακεδονίαν καὶ τὰ βορειοδυτικὰ αὐτῆς μέρη ἀποφαίνεται ὁ Κ. Βουέ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀποτελοῦσι τὸν πυρῆνα τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀρνεῖται ὅτι πανταχοῦ αὐτῆς ὑπάρχουσι Ἑλληνας οὕτως εἰς τὸ πασαλικίον τῶν Σκοπίων τὴν βορειοδυτικὴν τουτέστι Μακεδονίαν (Σκόπια, Κιομπενζιλ, Στόβους, Κυπριλί, Κομάνοβον, Καράτοβα κτλ.) τοῦ ὁποῖου τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ ὑπολογίζει εἰς 500, ἢ 600,000, καὶ τὸ πλεῖστον χριστιανούς, εἶναι μὲν ἡ πλειονότης Βούλγαροι, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ πλεῖστοι Ἑλληνας καὶ οἱ εἰς τὰς πόλεις μάλιστα κατοικοῦντες εἶναι ἐκ τῶν εὐπορωτέρων. (6) Ὅριον δὲ πέραν τοῦ ὁποῖου μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν δὲν ὀμιλεῖται ἡ Βουλγαρικὴ θέτει ἐν τῇ μεσημβρινῇ Μακεδονίᾳ τὰ ὄρη τῆς Φλωρίνας, Βοδενῶν, Καλιάρι καὶ Νικαύσης. (7) Μολονότι

(1) On y compte 90 à 100,000 âmes, c'est un mélange de Bulgares, de Grecs, de Musulmans en partie Bulgares auxquels s'associe un certain nombre d'Arméniens et de Juifs. Αὐτόθι σ. 72.

(2) (Jiamboli) est habitée par des Turcs, des Bulgares et des Grecs. αὐτόθι σ. 101, περὶ Ἄετος σ. 142.

(3) La population du Rhodope est extrêmement clairsemée et bigarrée, si elle comprend au Nord des Bulgares, elle paraît essentiellement Grecque au Sud, tandis que dans son milieu il y a, dit-on, d'anciennes colonies musulmanes. Βουέ, αὐτόθι σελ. 163.

(4) Le paschalik de Serès comprend un bon nombre de Grecs surtout vers Serès. Βουέ, αὐτόθι σ. 151.

(5) Une population grecque assez compacte s'y trouve surtout dans la Chalcide qui est divisée en six districts. Βουέ, αὐτόθι σ. 154. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸν τότε διοικητικὸν διοργανισμόν τὸ πασαλικίον τῆς Θεσσαλονίκης περιελάμβανε πολλοὺς τόπους τῆς ἐσωτερικῆς Μακεδονίας ὡς τὸ Ἰσσάρ, Κιλκίς, Βαλάνδορον, Δοριανὴν κτλ.

(6) Βουέ, αὐτόθι σελ. 211-212, 249.

(7) A. Boué la Turquie d'Eur. T. II. p. 5. Περὶ τοῦ χριστιανικοῦ πλη-

νεώτεροι στατιστικαὶ πληροφορίες ἀποδεικνύουσιν ἐσφαλμένην σήμερον τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Α. Βουέ ὡς πρὸς τὸν ἐν Μακεδονίᾳ Βουλγαρικὸν πληθυσμὸν, παρεθέσαμεν ὅμως αὐτὴν ἵνα ἀποδειχθῇ πόσον μακρὰν τῆς ἀληθείας εἶναι οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν Σλάβων συγγραφέων.

Νεώταται δὲ ἔρευναι ἀπέδειξαν ἀναμφισβητήτως τὴν πραγματικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ πρὸ πάντων τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸν δημοσιευθέντα πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐθνογραφικὸν χάρτην τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ K. A. Synvet (1) περιέχοντα λεπτομερῆ ἀπαρίθμησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῇ Ὄθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, οἱ Βούλγαροι ἀποτελοῦσι τὰ $\frac{3}{8}$ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ (τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος) τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, καὶ ἴσως ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι μικροτέρα, ἐὰν ὡς νομίζει ὁ K. Synvet ἡ γενομένη ἀπαρίθμησις τοῦ Ἑλλ. πληθυσμοῦ εἶναι κατωτέρα τῆς ἀληθείας κατὰ τὸ ἐν πέμπτον. Κατὰ τὰς πληροφορίας λοιπὸν ταύτας αἰτίνας πηγὴν ἔχουσιν οὐ μόνον τὰς στατιστικὰς τῆς Ὄθωμανικῆς κυβερνήσεως ἀλλὰ καὶ τὴν γενομένην ἀπογραφὴν πρὸ δύο ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τὰς προσωπικὰς πληροφορίας τοῦ συγγραφέως οἱ τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος κἀτοικοὶ τῆς Θράκης συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Κ/λεως (2) συμποσοῦνται εἰς 944,000 ἐξ ὧν 632,000 Ἕλληνες καὶ 312,000 Βούλγαροι· μὴ ὑπολογιζομένου δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν διαμερισμάτων τῆς Κ/λεως Δέρκων καὶ Βάρνας, οἱ Ἕλληνες ἀριθμοῦνται εἰς 380,000 οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς 302,000.

Ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ τὴν ὁποίαν ὁ K. Synvet περιορίζει εἰς τὰ ἐπόμενα ἐξ διαμερίσματα ἢ σαντζάκια, ἤτοι τῆς Θεσσαλονίκης, ἁγ. Ὅρους, Σερβῶν, Δράμας, Κορυτζᾶς καὶ Βιτωλίων, δηλ. τὴν ἀπὸ τῆς Ῥοδόπης καὶ πρὸς νότον τοῦ ἔρους Πλασκαβίτζα χώραν μέχρι θυσμοῦ τῆς μεσημβρινῆς Μακεδονίας οἶον Καστορίας, Βοδενῶν, Κοζάνι, Σιατίστων κτλ., ὅτι κυρίως συνίσταται ἐξ Ἑλλήνων ἴδε Itinéraires, T. I, p. 275, 281. T. II, p. 87, 88, etc.

(1) Carte Ethnographique de la Turquie d'EUR. et denombrement de la population grecque de l'Emp. Ot. par A. Synvet. Paris, 1877.

(2) Ἡ Θράκη ἀποτελεῖται κατὰ τὴν σημερινὴν διαίρεσιν τοῦ Ὄθ. κράτους ἐκ τοῦ βιλαετίου τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐκ τοῦ βιλαετίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περιχώρων.

τῆς Ἀχρίδος πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ Πίνδου πρὸς μεσημβρίαν, (1) ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς (ἐννοεῖται πάντοτε τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος) ἀναθεαίνει εἰς 650,000, ὧν 424,000 Ἕλληνες, 176,000 Βούλγαροι καὶ 50,000 Ἕλληνο-Βούλγαροι, ἐνομαζομένων οὕτως ἐκείνων οἵτινες συνήθως μὲν ὀμιλοῦσι τὴν Βουλγαρικὴν, ὡς γλῶσσαν δὲ τῶν κεινωνικῶν καὶ ἐξωτερικῶν αὐτῶν σχέσεων ἔχουσι τὴν Ἑλληνικὴν. (2)

Εἰς τὰς κατὰ μέρος λεπτομερείας ὁ K. Synvet παρεδέχθη τὴν κατ' ἐπισκοπὰς διαίρεσιν, ἀναφέρων κατὰ πόλεις καὶ χωρία τὸν σχετικὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν, καὶ ὅπου ἔσφερετο θετικῶν πληροφοριῶν ἀπέσχε τοῦ νὰ σημειώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Βουλγάρων ὀλίγας ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων πρᾶχάτομεν ἐν συνόψει.

Θράκη. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς *Δέρκων* ἐπὶ 41 χωρίων 4 εἰσὶ Βουλγαρικὰ καὶ ἐπὶ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ 25,150 οἱ 2,500 ὀμιλοῦσι τὴν Βουλγαρικὴν, οἱ δὲ λοιποὶ εἰσὶν Ἕλληνες. Ἐπισκ. *Σουλδαίας* καὶ *Μετρῶν*. ἐπὶ χρ. πλ. 16,470, Βουλγαροὶ μόνον 1,100. Ἐπισκ. *Ἡρακλείας* ἐν προποντίδι ἐπὶ χρ. πληθ. 52,450 οἱ Βούλγαροι εἶναι 5,000, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι αὐτῶν εἰσὶν Ἕλληνο-Βούλγαροι ἢ αὐτὴ ἀναλογία πρᾶχτηρεῖται καὶ ἔτι μικροτέρα εἰς τὰς ἐπισκοπὰς Αἴνου, Καλλιπόλεως, Μαρωνείας καὶ Μυριοφύτου. Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ δὲ Θράκῃ ἐν τῇ Ἐπισκ. *Βιζύης* ἐπὶ 31 χωρίων τὰ 23 εἶναι ἀποκλειστικῶς Ἑλληνικὰ καὶ ἐπὶ χριστ. πληθυσμ. 24,340 οἱ 3,700 ὀμιλοῦσι τὴν Βουλγαρικὴν. Ἐπισκ. *Σωζουπόλεως* καὶ *Ἀγαθουπόλεως* ἐπὶ 17,000 αἱ 8,000 εἰσὶν Ἕλληνες οἱ λοιποὶ Βούλγαροι. Ἐπισκ. *Ἀρχιάλου* ἢ πλειονότης ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας συμποσομένους εἰς 22,500 ἐξ 80 χωριδίων τινὰ εἰσὶ Βουλγαρικὰ καθὼς καὶ αἱ κῶμαι Ῥωσσόκαστρον, Καραβουνὰρ καὶ Κελέσκιοϊ. Ἐπισκ. *Διδυμοτείχου* ἐπὶ 46,740 χριστιανῶν 9,622 ὀμιλοῦσι τὴν Βουλγαρικὴν οἱ λοιποὶ εἰσὶν Ἕλληνες ἐκ τῶν 66 χωρίων τὰ 13 εἰσὶ Βουλγαρικὰ. Ἐπισκ. *Ἀδριανουπόλεως* 77,715 Ἕλληνες, ἐξ ὧν 24,450 κάτοικοι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐπισκ. *Φιλιππουπόλεως* 30,369 Ἕλληνες ἐξ ὧν 10,000 ἐν Φιλιππουπόλει, 10,182 ἐν Στεννημάχῳ,

(1) Δὲν συμπεριλαμβάνεται δηλ. ἡ μεταξὺ τοῦ ἄνω Στρουμόνος καὶ τοῦ Ἀξιοῦ (Βαρδάρου) χώρα ἀπὸ Στόδων (Ἰστὶδ) μέχρι τοῦ Κιουστενζήλ.

(2) Synvet, σ. 16 καὶ 38.

καὶ οἱ λοιποὶ εἰς ἄλλας κόμας καὶ χωρία. Εἰς τὰς δύο τελευταίας ἐπισκοπικὰς περιφερείας οἱ Βούλγαροι εἰσὶ πολυάριθμοι ἀλλὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν δὲν σημειοῖ ὁ K. Synvet. Τέλος ἐν τῇ Ἐπισκ. Βάρνας κατοικοῦσι 44,652 Ἕλληνες.

Μακεδονία. Ἐν τῇ ἐπισκοπικῇ περιφερείᾳ τοῦ *Μελνίκου* ὑπάρχουσι 4,645 οἰκογένειαι Ἑλληνικαὶ καὶ 1,790 Βουλγαρικαί, ἐν δὲ τῇ τῆς *Νεβροκόπης* ὁ πληθυσμὸς εἶναι μικτὸς, οἱ Ἕλληνες συμποσοῦνται εἰς 10,734¹ παρὰ τοῖς ἀγρόταις ἢ κοινοτέρα γλῶσσα εἶναι ἢ Βουλγαρικὴ ἐν τῇ Ἐπισκ. *Πολυαρίας* πολὺ ἐπικρατέστεροι εἰσὶν οἱ Βούλγαροι, Ἕλληνες ὑπάρχουσι μόνον 5,600¹ ἐν δὲ τῇ Ἐπισκ. *Πετροβίχης* 4.006 οἰκογένειαι Ἑλλ., 1,335 Βουλγ. Ἐπισκ. *Δεμὶρ Χισσάρ* 3,626 οἰκογ. Ἑλλ., 1,285 Βουλγαρικαί. Ἐν τῇ ἐπισκοπῇ *Ξάνθης* οἱ Ἕλληνες συμποσοῦνται εἰς 10,500, εἰς μικρά τινα χωρία ὑπάρχει Βουλγαρικὸς πληθυσμὸς. Ἐπισκοπῇ *Δράμας* ἐπὶ 6,276 χριστιανῶν οἱ 5,490 Ἕλληνες ἐπίσης εἰς τὰς ἐπισκοπὰς Ἐλευθερουπόλεως (Ἕλληνες 8,460) καὶ Σεβρίων (Ἕλληνες 48,012) ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπερέχει, εἰς δὲ τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας τῶν Σεβρίων ἄπας σχεδὸν ὁ πληθυσμὸς εἶναι Ἑλληνικὸς (1). Ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ *Θεσσαλονίκης*. Ὑπάρχουσι 42,990 Ἕλληνες ἐξ ὧν αἱ 25,000 κατοικοῦσιν ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης κατοικοῦσιν εἰς δέκα κόμας 7,000 Βούλγαροι, εἰς δὲ τὰς ἐπισκοπὰς τῆς Χαλκιδικῆς ἤτοι τοῦ Ἀρδαμερίου, Κασσανδρείας, Ἀγ. Ὀρους κτλ. ὀλίγιστοι εἰσὶν οἱ Βούλγαροι ὁ Ἑλλ. πληθυσμὸς ἀναβαίνει εἰς 37,000. Ἐν τῇ ἐπισκοπῇ *Καστορίας* ὁ Ἑλλην. πληθ. συμποσοῦται εἰς 63,342¹ ἐκ τῶν 415 χωρίων 15 εἰσὶ καθαρῶς Ἑλληνικά, 37 κατοικοῦνται ὑπὸ Ἑλληνο-Βλάχων, ἄλλα ὑπὸ Ἑλληνο-Ἀλβανῶν καὶ ἀρκετὰ ὑπὸ Βουλγάρων ἢ Ἑλληνο-Βουλγάρων ἐν τῇ Πελαγονίᾳ ἐκτὸς τῶν Βιτωλίων καὶ τινῶν ἄλλων χωρίων ὅπου ὑπάρχουσι ἀρκετοὶ Ἕλληνες τὸ Βουλγαρικὸν στοιχεῖον εἶναι τὸ ἐπικρατέστερον. Εἰς τὰ διχμερίσματα τῆς Βεβροίκας καὶ Πέτρας *ΝΑ.* τῆς Θεσσαλονίκης ὁ Ἑλλ. πληθ. συμποσοῦται εἰς 28,600, εἰς ὀλίγα δὲ χωρία ὑπάρχουσι Βούλγαροι ἐπίσης καὶ εἰς τὸ τῶν Βοδενῶν ὅπου Ἕλληνες ἀριθμοῦνται 25,160¹ ἐν τῇ πόλει τῶν Βοδενῶν ἐξ 800 χριστιανικῶν οἰκογενειῶν 60 μόνον εἶναι

(1) Synvet, σελ. 25-28.

Βουλγαρικάι' ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μογλενῶν ὑπάρχουσι 38,910 Ἕλληνες καὶ ἀρκετοὶ Ἑλληνο-Βούλγαροι καὶ Βούλγαροι. Τὰ δὲ ὑπόλοιπα διαμερίσματα τῆς Μεσημβρινῆς Μακεδονίας, οἷον Κορυτζᾶ, Σισάνι, Κοτζάνι κτλ., κατοικοῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνο-Βλάχων. Ἐν δὲ τῇ Βορείῳ καὶ Βορειοδυτικῇ Μακεδονίᾳ, (θεωρουμένων ὡς φυσικῶν αὐτῆς ὁρίων τοῦ Σκάρδου καὶ Ὁρβήλου), ἐν τῇ χώρᾳ δηλ. τῶν Στόβων, Βελεσσοῦ, Σκοπίων, Κομανόβου κτλ., ἥτις ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὸ περίσῳ συστηθὲν βιλαέτιον τοῦ Μοναστηρίου (Βιτωλίων), ὁ πληθυσμὸς εἶναι κυρίως Ὄθωμανικὸς καὶ Βουλγαρικὸς ὑπάρχουσι ὅμως καὶ πολλοὶ Ἕλληνες κατὰ τὴν παρατεθεισάν μαρτυρίαν τοῦ Ami Boué' ἐν δὲ τῇ ἄνω Μυσίᾳ καὶ τῇ Βουλγαρίᾳ οἱ Ἕλληνες ὑπολογίζονται εἰς 50,000.

Ἐξαγόμενον τῶν ὀλίγων τούτων παρατηρήσεων περὶ τοῦ σχετικοῦ πληθυσμοῦ τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ εἶναι, ὅτι ἐν μὲν τῇ Θράκῃ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὸν Βουλγαρικὸν κατὰ τὸ $\frac{1}{2}$, ὑπολογιζομένων δὲ καὶ τῶν διαμερισμάτων τῆς Κ/λεως Δέρων καὶ Βάρνας εἶναι ὑπερδιπλάσιος' ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν κατοικοῦντων εἰς τὸ ῥηθὲν βορειοδυτικὸν αὐτῆς μέρος καὶ τῶν 50,000 Ἑλληνο-Βουλγάρων, ὁ Βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἔχει λόγον πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ὡς 2 πρὸς 5. Πολυάριθμοι δὲ ἰδίως κατοικοῦσιν οἱ Βούλγαροι ἐν μὲν τῇ Θράκῃ εἰς τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀδριανοῦπέλεως καὶ κατὰ τὸ μῆκος τοῦ Αἵμου ἀπὸ Στίλβου μέχρι Σαμακόβου, εἰς τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν καὶ τὴν βορείαν Ῥοδόπην' ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ εἰς μὲν τὸ κέντρον αὐτῆς ἦτοι τὴν Πετροβίχην, Νεβροκόπην, Δεμίρ, Ἰσσάρ κτλ. ἐξισοῦνται σχεδὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὑπερτεροῦσιν ἐν τῇ βορειοδυτικῇ αὐτῆς χώρᾳ, ὀλίγοι δὲ κατοικοῦσιν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ καὶ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἔτι ὀλιγώτεροι ἢ παντελῶς εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη. Ἀξία δὲ σημειώσεως εἶναι ἡ παρά τοῦ Ami Boué' γενομένη παρατήρησις ὅτι οἱ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ Βούλγαροι μεγάλως διαφέρουσι τῶν ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, οἵτινες ἔχουσι πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς Σλάβους καὶ Ῥώσσους κατὰ τε τὰ ἦθη καὶ τὸν χαρακτῆρα. Οἱ ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου ὑπερτεροῦσιν ἐκείνους κατὰ τὸ θάρρος καὶ τὸν πατριωτισμὸν, καὶ πολλάκις ἡ φυσιογνωμία αὐτῶν καὶ ὁ χαρακτῆρ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἄργα περιελθόντος εἰς γνῶσιν ἡμῶν χειρογράφου τινὸς ἀνακαλυφθέντος πρὸ τινῶν ἐτών, ἐν ᾧ περιέχεται κατάλογος τῶν πρώτων ἡγεμόνων τῆς Βουλγαρίας μέχρι τοῦ ἔτους 765 μ. Χ. παραθέτομεν περίληψιν αὐτοῦ χάριν ἀκριβείας, μ' ὅλον ὅτι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πρὸ τοῦ Ἀσπαροῦχ βασιλεῖς φαίνεται στερούμενον ἱστορικῆς ἀληθείας.

Κατὰ τὸ χειρόγραφον αὐτὸ (Jiresek, σελ. 427) γεγραμμένον σλαβιστὶ περιέχον δὲ πολλὰς λέξεις ἀκαταλήπτους, αἵτινες ὡς εἰκάζεται εἶναι τῆς ἀρχαίας Βουλγαρικῆς γλώσσης, πρώτοι βασιλεῖς τῶν Βουλγάρων ἦσαν ὁ Ἀβιτοχόλ καὶ ὁ Ἰρνίχ, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐβασίλευσε 300 ἔτη, ὁ δὲ 450' ἡ γενεὰ αὐτῶν ὠνομάζετο Δουλοῦ εἰς οὐ καὶ οἱ κατόπιν βασιλεῖς Δουλοῦδαι' μετὰ τὸν Ἰρνίχ ἐσφετερίσθη τὴν βασιλείαν ὁ Ροσιτόμ ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Γιερμί καὶ εἶτα ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Κούρε (ὁ Κόθρατος τῶν Βυζαντινῶν) ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Δουλοῦδων, καὶ μετὰ βασιλείαν 60 ἐτῶν διεδέχθη αὐτὸν ἐπὶ τρία ἔτη ὁ Βασμέρ. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ ἔθνος ἦλθε πρὸς μεσημβρίαν εἰς τὸν Δούναβιν κατὰ τὸ ἔτος 679 καὶ ὁ Ἰρσπνίχ (Ἀσπαροῦχ) διεπέρασεν αὐτὸν κατοικήσας εἰς Μυσίαν' διάδοχος δὲ τοῦ Ἰρσπνίχ ἦν ὁ Τερβέλ' μετὰ τοῦτον ἀναφέρεται ὄνομά τι δυσκατάληπτον καὶ ἕτερος βασιλεὺς Σεβάρ (ἴσως ὁ Δόβρος τοῦ Ὀρβίνου σ. 37) μεθ' οὗς ἐκλιπούσης τῆς γενεᾶς τῶν Δουλοῦδων κατέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Κόρμισος ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Οὐκίλ' τούτου δὲ φονευθέντος μετ' ἐμφύλιον πόλεμον ἐξελέχθη βασιλεὺς ὁ Ταλέτζ, ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Οὐγαίν, μεθ' ὃν καταλήγοντος ἐνταῦθα τοῦ καταλόγου, ἀναφέρεται τελευταῖος ὁ Οὐμάρ (ὁ τοῦ Νικηφόρου Οὐμαρος σελ. 41) ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Οὐκίλ βασιλεύσας ἐπὶ 40 ἡμέρας. Κατὰ τὴν πηγὴν ταύτην εἶναι ἀνκρηβὲς τὸ ῥηθὲν παρ' ἡμῶν (ἐν σελ. 39) βασισθέντων ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου καὶ Θεοφάνους ὅτι ὁ Κορμέσιος ἦν ἀπόγονος τοῦ Ἀσπαροῦχ, πρέπει δὲ νὰ ἐξοβελισθῇ καὶ ἡ ἐν στίχ. 46 καὶ 47 σελ. 33 φράσις αὖστις ἀγνοεῖται ἂν ἦτον ὁ ἀμέσως τὸν

Ἄσπαροῦχ διαδεχθεῖς» καὶ νὰ ἀναπληρωθῆ διὰ τῶν λέξεων «τὸν διάδοχον τοῦ Ἄσπαροῦχ.»

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ. Ἐν προλεγ. σελ. ζ', στίχ. 26 ἀντὶ Τοῦρκοι γρ. Μωαμεθανοὶ, σελ. θ', στ. 12 γρ. ὄρδακί, στ. 18 γρ. τὰ λείψανα τῆς σοφίας' σελ. 8 στ. 7 γρ. Ἄγελμόντων' σελ. 21 στ. 17 γρ. ἐπὶ τοῦ βασιλέως' σελ. 24 στ. 17 ἀντὶ πᾶσαν τὴν Μυσίαν γρ. τήνκατω Μυσίαν ἐπεκαθεντες' σελ. 54 στ. 14 ἀντὶ ἄλλους γρ. Βουλγάρους' σελ. 56 στ. 20 γρ. Βυζάντιοι' σελ. 68 στ. 30 γρ. Ὀρικόν' σελ. 78 στ. 16 γρ. ἀπέδειξαν' σελ. 110 στ. 20 γρ. Βλαδισθλάβον' σελ. 130 ἐν τέλει τῆς ὑπ' ἀριθ. 1 ὑποσημ. προσθετέον' Ἐὰν τοιοῦτόν τι συν-έβαιεν ὁ Ψελλὸς ὅστις, ὡς λέγει, ἦν οἰκείος τοῦ Ἄλουσιάνου δὲν ἤθελεν ἀμελήσει νὰ σημειώσῃ αὐτό ἀπ' ἐναντίας δὲ διηγεῖται (Μεσ. Βιβλ. Σάθρα Τ. Δ', σελ. 72) ὅτι ὁ Ἄλουσιάνος ὀλιγορήσας τῆς στοργῆς συζύγου καὶ παιδῶν ἐδραπέτευσεν ἐκ τοῦ Βυζαντίου' σελ. 156 στίχ. 14 γρ. Ἰχνη' σελ. 160 στίχ. 4 γρ. Καλοῖωάννου' σελ. 176 στίχ. 1 γρ. ἐγκαταλειφθεῖς' σελ. 178 στίχ. 13 γρ. τοῦ β.σ. τῶν Οὐγ. τὸν ὁποῖον ἀνεγνώρισαν ὡς κυρμάρχην' σελ. 181 στ. 9 γρ. ἀνατροφῆς' σελ. 213 στ. 11 ἀντὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ γρ. ὁ Σι-σμάνος καὶ ὁ Στραντζιμηρός' σελ. 214 στίχ. 1 γρ. ΚΕΦ. Δ'.

Αἱ παραπομπαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Οὐγγαρίας τοῦ J. Engel ἐγένοντο κατὰ τὴν ἐκδόσιν τῆς Βιέννης τοῦ 1813.

